

האנציקלופדיה

8

1970

სსსრ

159

გამოცემის მეთოთხმეტე წელი

8

აგვისტო

1970

თბილისი

საქ. კვ. ცკ-ის გამომცემლობა

ლიტერატურულ-მხატვრული და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ჟურნალი

საქართველოს ალკა ცენტრალური კომიტეტისა და მწერალთა კავშირის ორგანო

შინაარსი

პროზა

3. ედიშერ შიფიანი. ცაში ასროლილი ქუდიები. რომანი
49. მარგო ახვლედიანი. ქალაქი. მოთხრობები
61. აბაკი მასხაძე. ეგი ქიციას უპანასკნელი რეისი. მოთხრობა
77. გივი მაღულარიძე. და განიხილეს სამოსელი მისი. მოთხრობა

პოეზია

45. ლადო სულაბერიძე. ლექსები
47. მურმან ჯგუზურიძე. ლექსები
57. თედო ბაქიშვილი. ლექსები
59. ჯარჯი ფხოველი. ლექსები
75. თენგიზ კაკუშაძე. ლექსები
92. ოთარ კუპრაძე. ლექსები

პოეზიის მერიდიანები

93. გიორგი აპოლინარი. ლექსები. ფრანგულიდან თარგმნა გივი გიგეჭკორმა

ლიტერატურული კრიტიკა

101. აბაკი ბაქრაძე. კრიტიკული შენიშვნები

წერილები

112. აბაკი ბაქრაძე. რუსთაველის მხატვრულ-ფილოსოფიური აზროვნების ზოგიერთი საკითხი. დასასრული
126. თენგიზ ბუაჩიძე. მიხეილ ფოლგოზი

ახალგაზრდა მწერნიერები „ცისკარში“

132. ნორა კოტიშვილი. იოანე ბაგრატიონის „ქალმასობა“ და მისი გარემოებები ნაწილი
136. რევაზ დვალისკი. ფელეტონი გუგუნი და დღეს...
145. რევაზ მისიშვილი. თანამედროვე კომიკის ზოგიერთი უნარული თავისებურება

ხელოვნება

157. ირაკლი შიფიანი. „მეგობრები“
159. ყოველი მხრიდან

მთავარი რედაქტორი
ჯანსუღ ჩაბკვიანი

სარედაქციო კოლეგია:

გურამ ასათიანი,
აბაკი ბაქრაძე,
გივი გიგეჭკორი,
გურამ გვარდუშვილი,
მერაბ ელიოზიშვილი,
პარლან კალაძე,
კონსტანტინე
ლორთქიფანიძე,
ოტია კახიკორია
(პასუხისმგებელი მდივანი),
ნუგზარ ფიფიაძე,
ნოდარ წულუკიძე,
ტარიელ ვანტურია,
სერგი შილაია,
თამაზ შილაძე,
ლავა ჯანაშვილი.

ცკუი ასკოლოი ქულები

თავი პირველი

ის დილა არასოდეს დამავიწყდება. ამღვრელი განთიადი თითქოს ცას უკარანახებდა, როგორი ფერი შეერჩია მთელი დღისათვის. ტელე-ეკრანივით ციმციმებდა დილა ჩემი ოთახის ფანჯარაში, ეკრანი თითქოს ჩართული იყო, ოღონდ ჭერ არაფერი მოჩანდა, მხოლოდ ხნები ისმოდა — ახალგაღვიძებული ჩიტების ჟიჟივი, მეფობის ცოცხის ყრუ ოხვრა და ავტომატების შორეული გუგუნა.

და უეცრად აწკარუნდა ტელეფონი, მისმა საგანგაშო ხმამ ყველა ხმა დაფარა და ისე ჩამრჩა გონებაში, თითქოს მართლა ტელე-გადაცემა იყო:

ეკრანზე ბუნდოვნად ისახება ჩემი ოთახი, სწრაფად ვდგები საწოლიდან და ყურმილს ვიღებ. მილიციის ოპერატიული მუშაკია, ერთხელ კიდევ რწმუნდება, რომ ნამდვილად მე მელაპარაკება, მერე რატომღაც იცვლის ხმას, ვითომ ეს აუცილებელი იყოს, და შესისხლ-

ხორცებული ოფიციალური კილოთი მაცნობებს, რომ ვილაც მოსწავლე, თხუთმეტი თუ თექვსმეტი წლის ბიჭი, გადმოვარდა მესამე სართულიდან... გადმოვარდა ან თავი მოიკლა, ან შეიძლება... ერთი სიტყვით, არ იცის, ეჭვი კი აქვს, საფუძვლიანი ეჭვი. მისამართს მეუბნება და მთხოვს, სწრაფად მივიღე.

„სისულელეა, — ჩემს აზრს ხმამაღლა ვუმხეღ ცარიელ ოთახს და სააბაზანოში გავრბივარ პირის დასაბანად. — სისულელეა, — ვლულულღებ წყლით სავსე პეშეში, — თხუთმეტი წლის ბიჭი და თავის მოკვლა? წარმოუდგენელია!“ — ვარწმუნებ ჩემს თავს სარკეში.

მერე ტელე-გადაცემის კადრი თითქოს იცვლება. მანქანა მიჰქრის ცარიელ ქუჩაში დიღმის ახალშენებული უბნისაკენ. ოღრო-ჩოღრო ადგილების წინ სიჩქარეს უკლებს და ფეხნალბობივით ფრთხილად გადადის ზედ. მე მძღოლის გვერდით ვზივარ, გამოძიებლის ჩანთა ფეხებს შორის გდია. ცივა. სახლებს ჯერ კიდევ სძინავთ. ქალაქის სუნთქვა ოთახებშია ჩაკეტილი. მალე მოეფინებიან ადამიანები ქუჩებს და საკუთარი სხეულებით გაათბობენ ჰაერს. „არც ასე შეიძლება, — ვფიქრობ გულში, — წინასწარ დაიყნო, რომ „სისულელეა“ და „წარმოუდგენელია“, ამ რწმენით მისვლა ხშირად გავაზიბილებს, იქ უნდა მიხვიდე, როგორც პირველკლასელი პირველ გაკვეთილზე“.

სწორ გზაზე „ვილისი“ სიჩქარეს უმატებს, ქარი ატკაცუნებს ზემოდან გადაქიმულ ბრეზენტს. მინა წვიმის წვეთებით იხორკლება. არ მომწონს ეს წვიმა, ცის ქვეშ თუ კვალია, წამლის ან დამამხინჯებს. გზა ჯერ არ დასველებულა, თითქოს მანქანა ეწევა წვიმის ყოველ წვეთს და თავის თავს აგებებს, არ უშვებს მიწამდე.

ნაღვლიან გუნებაზე ვარ. არ მინდა იქ მისვლა, სადაც მანქანას მივყავარ. ამ წუთში არ ვგრძნობ იმ ჩვეულ, ღრმად მიჩქმალულ სიავეს, დანაშაულის და

დამნაშავის მიმართ რომ მიჩნდებოდა ჩემს ღმერთს. ვატყობ, თავისი ქნა ბავშვის თვითმკვლელობის ხსენებამ. თითქოს ახლა მთავარია, ეს არ დადასტურდეს. მერე გულდამშვიდებული მივყოფ ხელს ძიებას. თუნდაც გაუგონარ ბოროტმოქმედებას წავაწყდე, ოღონდ ეს არ დადასტურდეს.

— თუ არ ვცდები, ეს სახლია! — ამბობს მძღოლი, ეზოში ცხვირს აყოფინებს მანქანას და იქვე აჩერებს, იცის, რომ შემთხვევის ადგილზე ზედმეტი კვალი არ არის სასურველი.

ცალი თვალთ ვამჩნევ — ჩემკენ გამოეშურნენ მილიციის მუშაკები. ეზოში გაყურსულნი და გაშეშებულნი დგანან ადამიანები. მაგრამ მე თეთრ ზეწარს გავყურებ, მტვრიან ასფალტზე დაფენილს და სიგრძეზე ამობურცულს. სწრაფად ვიხედები მესამე სართლისაკენ. მეოთხეზე და მეხუთეზე სარკეები გამოუფენიათ. ეტყობა, იმიტომ ავიხედე, რომ ზეწარი პირველად შემთხვევით ჩამოვარდნილი მეგონა. ანდა, იქნებ იმიტომ, რომ მესამე სართლის სიმაღლე მომესინჯა თვალთ, წარმომედგინა, თუ როგორ...

— ჯერ მანქანის გატანილი მეგონა, — მეუბნება მილიციის უფროსი ლეიტენანტი და ორ შავ კვალს მაჩვენებს დამუხრატულების გამო დაჩნეულს. ახლა ის ორი კვალი თეთრი ზეწარის ქვეშ შეცურებულა და საპირდაპირო მხრიდან გამოდის. — ზედ იწვა, მაგრამ ლანჩებს რომ ვათვალიერებდი, — მანქანის დარტყმამ ხომ არ გაასრიალა-მეთქი ასფალტზე, — აი, ეს შევამჩნიე. — ლანჩზე ამოდარულ, მზხინავ და ვიწრო ხაზზე მიმითითებს, მერე წელში იმართება და მეორე სართულისკენ იშვებს თითს. — შეხედეთ!

— გასაგებია, — ეხედები მე, რადგან შევამჩნიე მეორე სართულის ლოჯიიდან ჩამოვონწილებული, შუაზე გაწყვეტილი სარკეცხის მავთული, — ექიმი? ექიმი სად არის?

— ჩვენს ექიმს ვერ დავუთავშირდი, „სასწრაფო“ მოვა მალე, — ამბობს

უფროსი ლეიტენანტი და იხრება, რომ ცხედარს ზეწარი გადახადოს.

— ჯერ არ არის საჭირო, — ვეუბნები გაჭაჭული სიღინჯით და თავს გვერდზე ვაბრუნებ, — არავინა ჰყავს ამ ბაღშეს? — აქეთ-იქით ვიხედები. ყველა დუმს. აქ ახლა ვილაც უნდა ტიროდეს, ლოყებს უნდა იხოკავდეს, თუ უკვე ყველაფერმა ჩაიარა?

— დედას გული წაუვიდა, პირველ სართულზე შეიყვანეს მეზობლებმა, ახლაც იქ არის.

— მამა?

— სძინავს. მამა კი არა, მამინაცვალი ყოფილა...

— რა თქვი?

— სძინავს, მთვრალია.

— არაფერი არ იცის?

— არა. მეზობლებმა არ იკისრეს მისი გაღვიძება. მე კი სწორედ ახლა ვაპირებდი ასვლას. — ზემოთ აიხედა.

„სძინავს. მეზობლები არ აღვიძებენ!“

ყველაფერი ირევა. ჩემი წარმოსახული ტელე-ეკრანი იბურღება, იწეწება, საგნები წერტილებად იშლება, მზეზე მოლივლივე წყლის ზედაპირივით ჭრელდება. აღარაფრის გარჩევა აღარ შეიძლება. ეკრანიდან მიწაზე ვხტები.

უჩვეულო მყუდროება სუფევდა ეზოში. აღარ წინწყლავდა. მე თეთრი ზეწრის ფეხითი ვიდექი. მოშორებით ორ კაცს მეგრულზე ხელები დაეკრიფა. დუმდნენ. საღუმელე სარდაფის ჩასასვლელთან დახეულ ჩალისქუდიანი, დაბალი კაცი ყავარჯენივით დაყრდნობოდა ენგიან რკინის მილს, ისიც გაშეშებულიყო. მილიციელები იდგნენ იმ უხილავ საზღვრებზე, რომელთა იქით მოქალაქეებს გადასვლა ეკრძალებოდათ. მოპირდაპირე სახლის ფანჯრიდან ხნიერი კაცი იყურებოდა. ამ დათალბულ სიჩუმეში ყურს ჰკრიდა შაშვის თავდავიწყებული გალობა. ალბათ გალიაში ჰყავდა ვინმეს, — იქნებ — იმ ხნიერ კაცს, ფანჯარას რომ გადმოყრდნობოდა. ეზოში მოხუცი ქალი დააბოტებდა აქეთ-იქით, ლურჯ კაბას მიწაზე მიით-

რევდა, ხანგამოშვებით ხელებს უჩიწუნარ თეძოებზე მიირტყამდა და თავის ზედიზედ გააქნევდა. უკან პატარა ბიჭი დასდევდა, თან გორგოლაჰს მიაგორებდა, როცა გორგოლაჰი წაექცეოდა, ისიც თავს გააქნევდა და ხელებს შიშველ ბარდაყებზე მიიტაცუნებდა.

უეცრად მივხვდი, რომ ყველა მე ელოდებოდა, ჩემს გადაწყვეტილებას თუ მოქმედებას უცდიდნენ, და ელდა მეცა. მომეჩვენა, რომ საუკუნეა ვდუმვარ, ყველაფერი თითებშუა გამეპარა, მიიმალა, მიიჩქმალა, ყველა საიღუმლომ თავისი სორო მოძებნა.

— თქვენ ვინ შეგატყობინათ? — კი არ ვკითხე, თითქოს გავუჯავრდი უფროს ლეიტენანტს.

— მე ვნახე პირველად! — მომესმა ზურგს უკან, ის ჩალისქუდიანი კაცი წამოვიდა ჩემკენ, რკინის მილს მოაკაუნებდა.

— შენ მეზობელი ხარ?

— მეზობელი რად ვიქნები, ღუმელზე ვმუშაობ საქვაბეში.

— ამ შუა მაისში რას ათბობ?

— რა უნდა გავათბო რა, არ ეყოფათ რაც ზამთარში ვათბე? ვარემონტებთ ქვაბსა.

— დილის ხუთზე იწყებთ რემონტს?

— ხუთზე რათა, ხუთზე მეძინა.

— სად?

— სარდაფში, სადა!

— ეს რა არის?! — გულუბრყვილობითა და გამოუცდელობით მომივიდა, მილი გამოვართვი და შიგ გავიჭვრიტე, ახალგარეცხილის კვალი ხომ არ ემჩნევა-მეთქი. მერე დიდხანს ვნანობდი ამ საქციელს.

— ეჰე, — გაიდრიჭა მელუმელე, — ღურბინდია რაღა!

— შენ ცოტა წესიერად ილაპარაკე, — წარბები შეათამაშა უფროსმა ლეიტენანტმა.

— რატომ ივვიანებს ექიმი?

— არ ვიცი, — საათზე დაიხედა უფ-

ელეონორ ჟიჟინაი

ცაში ასროლილი ჭუღები

როსმა ლეიტენანტმა, — ათი წუთითა უკვე, რაც დაუფრეკე.

— მისამართი სწორად უთხარი?

— „15-ბ“ არის! — სახლს ახედა მან.

— ჰო, აბა, მიაბე, რა ნახე! — მი-
ლი მივაჩეჩე მელუმელეს.

მზე ჯერ არ ამოსულიყო, მაგრამ
თვალებს ისე ჭუტავდა, თითქოს მის
სხივებს იგერიებდა. ბევრი გლეხისთ-
ვის შემოიხინვია ეს, მინდვრებში ხანგ-
რძლივმა მუშაობამ იცის ალბათ.

— რა უნდა მენახა, რა, — კვლავ
ყავარჯენივით მოიმარჯვა მილი, და
ორივე ხელით ზედ დაეყრდნო, — ბრა-
გვანის ხმამ გამომაღვიძა, რა არის-მე-
თქი... ამ რკინას ურდულად ვხმარობ,
ძაღლები რომ არ შემოვიდნენ... რა
არის-მეთქი, და ამოვედი. ჯერ — გალე-
შილია-მეთქი და ბრაგვანიც მოადინა-
მეთქი და ჯანდაბას-მეთქი, იძინოს,
გაიხაროს. მერე—მაინც ვინ არის-მეთქი
და, ეგ საბრალო არ ვიცან! ძაან
კაი ყმაწვილი იყო, სულ „გამარჯობა,
ძია“, „გამარჯობა, ძია“. და გვერდზე ჩა-
მივიღოდა.

— მერე?

— მერე რა, სახლებს შავყვირე, შავ-
ყვირე და დავრეკე კიდევ. და აგე, ეგეც
მოვიდა, — უფროს ლეიტენანტისკენ
გაიქნია თავი.

— საიდან დარეკე?

— აი, ქსენიანთა, გულშეწუხებული
დედა რომ შეიყვანეს ესლა.

— ეს მანქანის კვალი თუ იყო მაშინ?

— კვალი? — ჩაფიქრდა, — ზა ვი-
ცი, არ მახსოვს, მე და ჩემმა ღმერთმა.
ალბათ იყო, მა, ზედ ხომ არ გადაუე-
ლიდა?

— ეგეც ხდება! — ჩაურთო უფროს-
მა ლეიტენანტმა.

— ვისა ჰყავს აქ მანქანები? — რკი-
ნის გარაყებისკენ გავიხედე.

— მაგას ჰყავს და...

— ვის, „მაგას“?

— ამის მამინაცვალს, — ზეწარს შე-
ავლო ივანო, — და კიდევ აი, მეხუთე
სართულზე რომ ცხოვრობს, — მოპირ-
დაპირე სახლისკენ მანიშნა.

მუხრუჭების შავი კვალი გარაყებდა
საკენ არ მიდიოდა, ირიბად სარკინო
ეზოს. მხოლოდ ახლა მივაქციე ყურა-
ღება, უფროს ლეიტენანტს ვანიშნე
და ორივენი კვალის ბოლოში გაეჩნ-
დით, ნაძვის ხეს შეეჩერებინა კვალი.
მუხლის სიმაღლეზე ხე აქერცლილი და
ამოთეთრებული იყო.

— „ვოლგის“ ზამპერია! — თქვა
დარწმუნებით უფროსმა ლეიტენანტმა,
— უკვე გავზომე.

მისმა დაჯერებულმა კილომ უეცრად
გამახსენა, რაც აქამდე მაწვალებდა და
ვერ მეთქვა, რამაც ადრე მომაჩვენა,
რომ მთელი საუკუნე ვდუმდი და ვე-
ლარასოდეს ავინაზღაურებდი ამ ღუ-
მილს.

მარტონი ვიდექით, მაგრამ უნებუ-
რად მაინც გვერდზე გავიყვანე:

— ტელეფონში თვითმკვლელობა მი-
ხსენე... საიდან მოიტანე?

— აი, პატივცემულო ზაალ! — ქა-
ღალდი გამომიწოდა, ზეპირი ჩვენების
ოქმი იყო. მახსოვს, სულ ხელში ეჭირა
ეს ქაღალდი, ალბათ გულისხმობდა,
რომ ვიცოდი, რაც იყო, და ჩემს თხოვ-
ნას ელოდებოდა.

ეთერ შიოს ასული მუჯირი, მცხოვ-
რები ქ. თბილისში, მევენახის ქუჩა
№ 15-ბ სახლში, ადასტურებდა, რომ
მისი ყურის მეზობელს, იროდიონ პარ-
მენის ძე მენაბდეს უკანასკნელი ორი
კვირა შინ ჰყავდა ჩაკეტილი თავისი გე-
რი, პაატა გოჩას ძე ხერგინი.

რატომ ჰყავდა ჩაკეტილი და სკოლა-
ში რატომ არ უშვებდა, — არ იცის,
რა დაშავა ბავშვმა—არ იცის. ოღონდ
ყოველ საღამოს მათი ბინიდან ისმოდა
კაცის ყვირილი, ბავშვის ტირილი, ხან-
დახან—ქალის კვნესაც. ერთი-ორჯერ,
როდესაც ბინიდან გამოსული ეთერ
მუჯირი კიბეზე ჩადიოდა, მას მოესმა
იროდიონ მენაბდის ყვირილი. პირვე-
ლად: „მოგკლავ, იცოდე, თავი მომჭერი
მთელ ქალაქში“. მეორედ: „ან მანქანას
გაეტანე, ან წყალში დამხრჩვალიყავი,
ის მერჩინა“.

ამას გარდა, იროდიონ მენაბდემ რამ-

დენჯერზე გალახა თავისი გერი. ეთერ მუჯირს ეს ამბავი ბავშვის ღელამ გაანდო...

ვკითხულობდი, და გვიან შევამჩნიე, როგორ ვდელავდი, როგორ ამარიდა თვალი უფროსმა ლეიტენანტმა, ჩემზე უხნესმა და გამოცდილმა კაცმა, რომ უხერხულობა არ მეგრძნო. თვითმკვლელობამდე მიიყვანა მამინაცვალმა ბავშვი? არ მინდოდა ამის დაჯერება, ბავშვის საქციელის დაჯერება არ მინდოდა. მთელი არსებით, ჩემთვის მანამდე უცნობი შინაგანი მოკავშირეებით, ახლა რომ გამოილაშქრნენ თავიანთი უხილავი ციხე-სიმაგრეებიდან ჩემს დასახმარებლად, მზად ვიყავი მეგრძოლა ამ რწმენის შესანარჩუნებლად.

დღეს ბავშვმა ეს არ უნდა ჩაიდინოს, — ვფიქრობდი გულში, — როცა მე ვცხოვრობ ამ მიწაზე და დავდივარ ამ ქალაქში, ბავშვს ეს აზრად არ უნდა მოუვიდეს, თითქმის მაშინ მე ვიქნები დამნაშავე. ასე მეგონა, თუ დავიჯერებდი ამ საშინელ ამბავს, აზრი დაეკარგებოდა ყველაფერს, ყვითელი ბუშტივით ჩაიჩუტებოდა მზე, გულს ამირევდა ყვავილების სურნელები.

და მე იმ დღიას, იმ წუთებში, თითქმის განვემზადე არა დამნაშავის აღმოსაჩენად, ჩემი რწმენის გადასარჩენად აღვიჭურვე.

„შენგან მოსამართლე არ გამოვა, — მეუბნებოდა მამა, — ძალიან გჯერა სიკეთის... გამოძიებელი — მით უმეტეს: დაკლული ქათმის დანახვაზე ფერი მიგდის...“

მაგრამ რატომ ავიკვიატე ასე? ჯერ ხომ არაფერი არ ვიცი, არაფერი არ გამომიკვლევია. იქნებ მართლა მანქანამ გაიტანა, ან შემთხვევით გადმოვარდა, იქნებ... ჯერ ეჭმიც არ მოსულა, ყველაფერი წინ არის.

— შეარჩიეთ ორი კაცი თანამოწმედ და ამოიყვანეთ ზემოთ, — ეუთხარი უფროს ლეიტენანტს, — ავტო-ექსპერტი უნდა გამოვიძახოთ...

— პატივცემულო ზაალ, ცხედარს საათი უკეთია!

— მაგრამ მუშაობს, არ გაჩერებულა, უნდა შევამოწმოთ, როდის გაჩერდება.

— ესე იგი, როდის დაქოქეს...

— ექიმმა უჩემოდ არ დაიწყო, — გამოვძახე სადარბაზო შესასვლელიდან და კიბეს ავყვე.

ეთერ მუჯირმა კარი გვიან გაძლიო. ჭროდა თვალები სველი და დაწითლებული ჰქონდა. ხშირი ღებვისგან გახუნებულ ქერა თმაზე ხელები გადაისვა და ოთახში შემიძღვა. მაგიდაზე ახალი შემოსული ტყემალი ეყარა, ბროლის საფერფლეში კი — ჯერ ჰაერდაუქრავი სამი თეთრი კურკა.

როცა გაიგო, ვინც ვიყავი, გაიმეორა ჩვენება და ჩემთანაც დაადასტურა, რომ ოქმში ყველაფერი სწორად ეწერა.

— ზუსტად ასე თქვა იროდიონ მეზობლემ, თუ ეს თქვენი სიტყვებითაა გადმოცემული?

— ზუსტად ასე თქვა!

— როგორ დაიმასხოვრეთ?

— ამის დავიწყება მე არ შემეძლო, — თქვა თუ არა ეს, თავის ნერვიული ქიკინით მოათვალეირა მაგიდა, მერე ყვითელი ხალათის ჯიბიდან სიგარეტი ამოიღო, დასრისა, ხელში შემოასკდა, თამბაქო ტყემლის კურკებს დაეყარა საფერფლეში. მეორე სიგარეტი ამოიღო, ასანთი წაუკიდა და ღრმად მოქაჩა, — ზუსტად ასე თქვა.

— იქნებ სხვა ყვიროდა: ბიძა, ნათესავი...

— ორივეჯერ?! იროდიონის ხმას მე ვიცნობ, დიდი ხანია, რაც ვიცნობ.

— დიდი ხანია? ეს უბანი ერთი წლის გაშენებულია.

— ძველ ბინაშიც მეზობლები ვიყავით... სამწუხაროდ.

— როგორ ფიქრობთ, გამთენიისას რატომ ჩავიდოდა ბავშვი ეზოში? — მოვსინჯე ვარაუდი.

— ვერც გამთენიისას ჩავიდოდა, ვერც დაღამებისას! — შემომიტია რატომღაც.

ედიშაი ჟიზიანი

ცაფი ასროლილი მუღები

— ვერ ჩავიდოდა?

— შინ ჰყავდათ ჩაკეტილი, გესმით? შინ, — ტირილი მოერია, ოდნავ გადახსნოდა ხალათის გულისპირი, არაფერი არ ეცვა შიგნით. სასოწარკვეთილი, ვერ ამჩნევდა ამას.

— რისთვის, სკოლაში რომ არ წასულიყო?

— არ ვიცი... ალბათ. ერთ დილას სცადა პაატამ გაპარვა, კიბეზე დაიჭირა მაშინაცვალმა. მერე ოთახში ჩაკეტა გასაღებით. სულ ჩაკეტა, — თავი ჩაღუნა და თამბაქოს კვამლი იატაკს დააფინა.

— საითკენ არის ბავშვის ოთახი?

— ლოჯია აქვთ გაყოფილი შუაზე, მარჯვენა ნახევარში ჩაკეტა. ქმრის სამსახურიდან დაბრუნებამდე მაკა, მე მგონი, უღებდა ხოლმე ბავშვს.

— გასაგებია, — თქვი მე, — თუმცა ჯერ ყველაფერი გაუგებარი იყო, — თქვენ მარტო ცხოვრობთ ამ ბინაში?

— დიან, — თქვა მან და შეცბა, რატომღაც მიიხედ-მოიხედა და ახლად შენიშნა გადაღედილი გულისპირი, სწრაფად წამოიჭრა და ოთახიდან გავიდა.

კალამი ამოვიღე და დადგენილების წერა დავიწყე საქმის აღძვრის შესახებ. შეიძლება შეეცდი, შეიძლება ვიჩქარე, მაგრამ არ შემეძლო სხვაგვარად მოექცეულიყავი. გუმანით ვგრძნობდი, რომ გამოძიება არავითარ ნივთიერ მტკიცებას არ მომცემდა, თუკი დანაშაული, საერთოდ, არსებობდა, განზრახ იყო ის ჩადენილი თუ გაუფრთხილებლობის შედეგად. მხოლოდ მოწმეთა დავითხვა, ადამიანთა ცხოვრების გამოკვლევა, ბავშვობიდან დაწყებული დღემდე, გამოაშკარავებდა რაიმეს, ან უარყოფდა ექვს. ჩემმა ნაცნობმა ექსპერტმა მიაშბო ერთხელ, „ო“-ს ყველანი მარცხნიდან მარჯვნივ ვწერთო. მე კი, ბრალდებულის ხელწერის კვლევისას მარჯვნიდან მარცხნივ დაწერილ „ო“-ს წვაწყდიო. შეიძლება ეს შემთხვევითია, მაგრამ, შეიძლება თავისი კანონზომიერება ჰქონდესო. ამის მიზეზის აღმოჩენა იმდენად რთულია, სულ დღე დღეზე

მიყოლებით უნდა გადავეცნოთ თვითადამიანის ცხოვრებას, უნდა შეისწავლო მისი ფიზიკური თუ ფსიქიკური განვითარების თავისებურებანი, მოწაფეობის პერიოდი, ყველაფერი, რაც გავლენას მოახდენდა მის ხელწერაზე. ისიც არ უნდა დავავიწყდეს, რომ შეიძლება ბავშვობაში ვინმე უფროსთაგანს ბაძავდაო. ერთხელო, დაუმატა, ძალიან ნაცნობი ხელწერა შემხვდა, ვიხსენე. ვიხსენე და გავიხსენე, რომ ბიძაჩემი წერდა ასე. შევადარე, საოცარი მსგავსება იყო და შეეცბუნდი. მძიმე ბრალდება გახლდათ. ნუ-თუ ბიძაჩემი ურევია-მეთქი ამ საქმეში? მერე გავიგეო, რომ ბრალდებულიც და ბიძაჩემიც ერთ სკოლაში სწავლობდნენ, ერთი და იგივე ქართულის მასწავლებელი ჰყავდათ დაწყებით კლასებში. და იმ მასწავლებლის სხვა მოსწავლეთა ხელწერაც ასლებივით ჰგავდნენ ერთმანეთსო.

საქმე აღმძვარი, დადგენილებას ხელი მოვაწერე და ვიგრძენი, რომ მხრებზე რაღაც დამაწვა, ჩამწიქა უსხეულო ტვირთმა, ყველა ხილულ ტვირთზე მძიმე. ლაბირინთის შესასვლელთან ვიდექი, ათასი დაკლანილი გზა იწყებოდა და იქვე იკარგებოდა, ადამიანთა სულის აბურღული ბილიკები, ყველა მათგანი უნდა გამეველო და ყველა კვალი მეკოვნა, არც ერთი კენესა არ უნდა გამომჩრჩენოდა, არც ერთი სიცილი და აჩქარებული გულისცემა. და გამომერკვია, რატომ შეჩერდა ერთი გული, რატომ შეწყვიტა ძვრა.

კოდექსი ამბობდა: „დამნაშავისაგან მატერიალურად, სამსახურებრივად ან სხვაგვარად დამოკიდებული პირის თვითმკვლელობამდე ან თვითმკვლელობის ცდამდე მიყვანა დაზარალებულისადმი სასტიკი მოპყრობით, ან მისი პირადი ღირსების სისტემატური დამცირებით ისჯება თავისუფლების აღკვეთით, ვადით ხუთ წლამდე“.

რა თქმა უნდა, პროკურორს შეეძლო შემდავებოდა; უსაფუძვლოდ გაქვს საქმე აღძრულიო, რადგან ჯერ იმ ლა-

ბირინთის გასასვლელი ძაფიც არ მეჭირა ხელთ.

— ჩვენ ალბათ კიდევ მოგვიწევს შეხვედრა! — მიემართე ეთერ მუჯირს.

საგარეო ვიწრო კაბაში გამოწყობილყო, ალბათ ჩაცმას აპირებდა, როცა ზარი დავრეკე.

— მაპატიეთ, რომ მიგატოვეთ, სამსახურში მაგვიანდება, — ჩემს წინ გაიარა და კარი გააღო. ახლა სულ სხვანაირი იყო, ლამაზი, გამომწვევი, მაღალქუსლიან ფეხსაცმელებს თითქოს საკრავივით აეწყო და მოემართა მისი სხეული.

უფროს ლეიტენანტს ორი თანამოწმე ამოეყვანა და იროდიონ მენაბდის ბინის კართან მიცდილა.

— დედა ისევ უგონოდ არის?

— დიახ.

— შევიდეთ. მე საქმე აღვძარი.

— მივხვდი.

კარი ნახევრად ღია იყო. დავაკაკუნე, მერე ზარის ღილაკს დავაჭირე თითი. მექანიკურ სათამაშოსავით ცივად ჩამორეკა ზარმა. რაღაც ძველებური სალონური საცეკვაოს ნაწყვეტს ჰგავდა. ისევ დავაჭირე ღილაკს თითი და აღარ ავუშვი. ამოძრავდნენ პარიკებიანი მოცეკვავეები, დერეფანს გაჰყვნენ თოჯინას ხელებისა და თავის გამოუცნობი რხევით, რაღაც მნიშვნელოვანს რომ გეუბნებოდა, მაგრამ ვერ გაგებივნენ, და ოთახებში მიიშალნენ.

— ჰო, — მოისმა შორიდან კაცის ჩახლეჩილი ხმა, — მაკა, მაკა, ვიდაცაა, გააღე.

პარიკებიანი მოცეკვავეები ალბათ იმ კაცის საწოლის გარშემო შეიკრიბნენ და გაშეშდნენ. და მძინარემ იგრძნო, რომ ოთახში ვიდაც იყო.

ზარს წამით მოვაცილე თითი და ისევ დავრეკე — რადგან გაიღვიძა, ადგება და მოვა.

— მაკა! არ გესმის? რას ჰგავს ეს...

ცოტა ხნის შემდეგ მოისმა ფლოსტების ტაკ-ტაკი და კარის ზღურბლთან მწითლრი, მსუქანი კაცი შეჩერდა. ვიწრო და დამსერავი თვალები

ჰქონდა. ისეთი ვიწრო, რომ მხოლოდ მოლურჯო რქოვანა გარსი უჩანდა. გეზის სითეთრე აქა-იქ გამოკრთებოდა, როცა მზერა სწრაფად გადაჰქონდა ერთიდან მეორეზე. თანდათან უფთრდებოდა სახე, შეუმჩნევლად იწევდა ჩვენკენ და კარის გამოხურვის ცოდვილობდა.

— რა მოხდა? რა გნებავთ? — ჩაილულულა მან და მზერა უფროს ლეიტენანტზე შეაჩერა. მომეჩვენა, თუ რა იყო, თითქოს სახე წამოუსივდა.

— თქვენ არაფერი არ იცით?

— რა იყო, კარი ვინ დატოვა ღია, სად არის ჩემი ცოლი?!

ამ აღელვებამ ღრმად ამოასუნთქვინა და ღვინის ორთქლით გაგებურა.

— ქვემოთ არის, — უთხრა უფროსმა ლეიტენანტმა და კარისკენ ხელი გაეჭია, — ბავშვი გადმოვარდა ეზოში!

— ეზოში... ბავშვი, — ჩაიღიმა მან, თითქოს უფროს ლეიტენანტს ნიშნის-მოგებით გასცინაო. და ერთბაშად მიხვდა, რაც უთხრეს, ნაპერწკლები გადაეწვა თვალებში, — ეზო? ბავშვი?! — დაიღრიალა და დერეფანში შევარდა ჩვენ შევყევით.

იგი ლოჯიაში გასასვლელ კარს ეცა. ორჯერ გადაატრიალა გასაღები და კარი მხარზე მიიხეტია. სასიკვდილოდ დაპრილივით ნელ-ნელა ჩამოუსრიალდა ხელი კარის სახელურიდან. ადგილზე იდგა, მაგრამ ტანი წინ მიიწევდა, როგორც შენელებულ კინოკადრებში აჩვენებენ ხოლმე. მერე სასწრაფოდ გამოძახებული მსახურებივით ხელები სხეულს გამოეყვნენ, აშლილ-აბურღულ ლოჯინისაკენ წაიზარდნენ, თითქოს ისევ იქ იწვა ის, ვინც ეგულებოდათ და მიპარვით უნდა დასხმოდნენ თავს, ფანჯარაზე რომ არ გადასულიყო. ერთბაშად მოსწყდა ადგილს, ოთახი გაიარა და ლოჯიას ღია ფანჯარას გადაეყუდა. გაიყინა, გაქვავდა. სახე ახლა ნამდვილად დასიებული ჰქონდა, არ მეჩვენებოდა.

აღიზარა მიშინი

ცაში ასროლილი ჭაღები

ლოჯიაში გასასვლელ კართან, ამ წუთში რომ შეიღო იროდიონმა, ღრმა, ყავისფერი სავარძელი იდგა, სავარძელზე მიგდებულ უნივერსალის საფირმო ქაღალდის პარკიდან ლამაზი, ახალთა-ახალი კვებოური პერანგი მოჩანდა, თითქმის ვიღაცას საგანგებოდ ამოწვია პარკიდან, რომ ადვილი შესამჩნევი ყოფილიყო.

ოთახის ქერზე უქალო ელნათურა ენთო, მის ქვემოთ, იატაკზე, დახოცილი მუშლი და პეპლები ეყარა, ჩახნეილი ბალიშის გვერდზე ორი დაკეცილი წიგნი იდო — გალაკტიონ ტაბიძე და რე-მარკი. საწოლის პირდაპირ წიგნების კარადა იდგა, ზემოთა ნახევარი — შე-შისკარიანი, ქვემოთას სამი უჯრა ჰქონდა. შუაში, თაროზე, ჩაის დაცილი ჭიქა იდო, თეფშზე — ხელუხლებელი ვაშლის ნამცხვარი.

ის კვლავ გახევებული გადაყურებდა ეზოს, თვალს ვერ აშორებდა თეთრ ზეწარს. სახეზე გაოცება გამოხატვოდა. გაოცება და საყვედური. მაგრამ როცა კიდევ ერთხელ გავხედე მალულად, მივხვდი, რომ ეს ჩემგან მიკუთვნებული გამომეტყველება იყო, ძალიან დაჯერებულად ვიგულისხმე, — თუ დანაშაულს არ გრძნობს, ის ახლა გაოცებული და გულის სიდრმემდე ნაწყენი უნდა იყოს-მეთქი ბავშვის საქციელთ. ნამდვილად კი ნიღაბივით უსიციოცხლოს და ერთხელ და სამუდამოდ გაქვავებულს ჰგავდა. „ძლიერნი ამა ქვეყნისა“ გამახსენდა, ჟან გაბენი მდიდარი საქმოსნის როლში, შვილს რომ გაეთამაშა, გაკოტრების ინსცენირება მოუწყო ბირჟაზე, სურდა დაემტკიცებინა თავისი რჩევის რეალობა, რომ შვილის მიერ წამოწყებული საქმე არ იყო სარფიანი. შვილს კი გაკოტრება ნამდვილი ეგონა და თავი მოიკლა. ასე გაქვავებული იდგა კარებში ჟან გაბენი — საქმოსანი შვილის ცხედრის წინ, იდგა მთელი დღე და ღამე. ასე ეჩვენებოდა მაყურებელს.

კიდევ ერთხელ მოვათვალიერე ოთა-

ხი, ლოჯიის გამყოფი ტიხარი ხედიდან მოვსინჯე, ჩაიზნიქა, დიქტით იყო აწო-ყვანილი. მერე ეზოში გადავიხედე, ჩემი თავი წარმოვიდგინე იქ, მანქანის ორ კვალს შუა მდგარი, ამოვყურებ მაღლა, ფანჯარაში გაშეშებულ კაცს და ვცდილობ გამოვიცნო, რას ფიქრობს იგი, რას განიცდის. მერე ჩემს თავსაც ვხედავ მის გვერდით, ძლივს ვჩანვარ ეზოდან. მეტყობა, რომ მორიდებული ვარ, წმიდა წესს ვიცავ, გარინდებიდან არ გამომყავს თავზარდაცემული კაცი, და ვხედები, რა აზრიც მიტრიალებს თავში, ვხედები, რომ არც ერთი მისი წამოძახილი, არც ერთი მოძრაობა მოგონილი არ იყო. მას არასოდეს გონებაშიც არ გაელეგებია ის სურათი, რასაც ახლა ფანჯრიდან ხედავდა... მაგრამ შეიძლება მაინც დამნაშავეა.

ეზოში „სასწრაფო დახმარების“ მანქანა შემოვიდა, ეს ერთდროულად დავინახე ზემოდანაც და იქვე, ეზოში მდგარმაც, და ორივე ადგილსამყოფედ-ლიდან დავუძახე ექიმს, რომ დამლოდებოდა. თეთრხალათიანი სანიტრების გამოჩენისთანავე კაცი შეირხა, ფანჯარას გაშორდა და მიიმალა. მეც აღარ ვჩანდი.

ჩამოვედი თუ არა ეზოში, ექიმი მოსცილდა ცხედარს და მანქანისკენ გაიქცა. ფონენდოსკოპის ცალიმილი ჯერ კიდევ ყურში ჰქონდა გაჩრილი. „სასწრაფო დახმარების“ უკანა კარი გამოაღო და საკაცეს მისწვდა.

— ჩქარა, დამეხმარეთ, ჩქარა-მეთქი! — შეჰყვია მან სანიტრებს.

— რა მოხდა? — დავუძახე მე.

— ცოცხალია!... ჩქარა-მეთქი, რამ დაგაბნიათ?!

თავი მეორე

მაბრალევენ, რომ მე აჩქარება ვიცი საქმეში, სულმოსწრაფებული ვარ, მოვლენებსა თუ ფაქტებს ზერეულედ ვეცნობი, ძირფესვიანად არ ვიკვლევ და მერე იძულებული ვხდები თავიდან გავიარო ერთხელ უკვე გავლილი გზა. ხელ-

მეორედ გავლისას კი მგონია, უკვე ვიცნობ ამ გზას, და უამრავი რამ მრჩება შეუმჩნეველი. ვითომ ჩემი ბრალი იყოს ეს სიჩქარე. ის კი არა და, მინდა ათასჯერ ჩქარი ვიყო, ათასჯერ სწრაფად გავიგო ათასი დღის შემდეგ გასაგები. ვიცოდე, როგორი იქნება ქვეყანა ხვალ, რა სიხარული და გაჭირვება ეწვევა ჩემს ახლობელ ან უცნობ ადამიანებს. ახლა დრო უფრო სწრაფად გადის. მეცნიერებისათვის წუთი დღესაც იმავე ზომისა არის, რაც წარსულში იყო. მაგრამ როგორც კი სწავლული თავისი ლაბორატორიიდან გამოდის, წუთი მისთვისაც მცირდება, იქვე ქუჩაში. რადგან ახალ გაზეთში წაიკითხავს მოულოდნელ ცნობას, რომ ექსპერიმენტი თვითონ რომ ეს-ეს არის თავს დატრიალებდა, უკვე ჩაუტარებიათ გუშინწინ საღამოს, ან რადიოდან მოსმენს ცნობას, რომ ვენერასაკენ გაუშვეს კოსმოსური სადგური. გაოგნებულია მეცნიერი, მიუხედავად დიდი ინფორმაციისა, ქვეყნის ყოველი მხრიდან რომ მოსდიოდა, წარმოადგენაც არ ჰქონდა, თუ დღეს ადამიანს ეს შეეძლო, წბილდება, თავის თავზე წარმოადგენა უცნინდება. დედამიწა კი ძველებური სიმშაგითა და ძველებური სიღარბისლით ბრუნავს მზის გარშემო, გაზაფხულზე მწვანით იმოსება ქვეყანა, ყვავილების სურნელი ეფინება მინდვრებს, მერე თოვლი მოდის, და ზამთარი დიდი მხატვარივით მხოლოდ ერთადერთი თეთრი ფერით ახერხებს აფორაჟებული ტყეებისა და მთების გადახატვას. მდინარეებს ისევ ზღვებისკენ მიეჩქარებათ, დაუცმაყოფილებელი ცნობისმოყვარეობით დაბოღმილი ზღვის ტალღები სულისმოუთქმელად მოისწრაფიან მილიონი წლის წინათ გაცნობილი ნაპირებისაკენ. ადამიანი კი შეიცვალა. ადამიანი აჩქარდა, რაღაც ნაღველი და პატიების გრძნობით შეზავებული საყვედური შემიპყრობს ხოლმე, როცა ოცნებაში წარმოვიდგენ ხვალნდელ დღეს, ასი წლის შემდეგ

დაბადებული ადამიანის ღიმილს, ფეხებსა და საქციელს, და შენდობას ვუტრიალებდი იმ აუცილებლობას, რომ მე მამის ცოცხალი აღარ ვიქნები. რაც დრო გადის, მომავალი უფრო იზრდება, წინაპართათვის იგი ბევრად ხანმოკლე იყო. დღეს გარდაცვლილი ადამიანი უფრო მეტს ჰკარგავს სანახავს და შესაცნობელს, ვიდრე უშუალოდ ან რომის იმპერიის დროს დაღუპული ადამიანი.

პაატა ჩემზე დიდხანს იცოცხლებდა, ნახავდა სწორედ იმ დღეებს, მე რომ ვერ მოვესწრები. იცოცხლებდა — მეტი, ვამბობ, რადგან ექიმებს აღარავითარი იმედი არ დარჩენიათ, და ყველამ თავისთავისთვის უკვე წარმოიდგინა მისი სიკვდილი, ისე ხშირად და ისე მძაფრად, რომ ამ ფიქრს ხმამაღლა ლაპარაკის დროსაც აგრძელებენ ხოლმე.

ისე დავიბენი, რომ პირველ დღეებში გამოძიებას კი არ მივყავი ხელი, ფიქრებში ჩავიძირე. არც ერთ აზრს არ დავუშაღე გამოშვებურება, ოღონდ უფრო ძლიერი და მწვავე ფიქრი ჰკლავდა წინას, ბატონდებოდა და ხანგრძლივ მოგზაურობას იწყებდა თავისი სამფლობელოს ყველა კუნჭულის შემოსავლეად, სანამ ჩიხში არ მოემწყვდებოდა. მინდოდა იმ დღესვე, იმ დღილითვე, გამოუკითხავად და გამოუძიებლად მიემხვდარიყავი, თუ რა მოხდა. წარმომესახა პაატას ცხოვრება დაბადებიდან იმ უბედურ წუთამდე, და გადამერჩინა სიკვდილს. და ჩქარა, რაც შეიძლება ჩქარა უნდა გამეკეთებინა ეს. პირველად მეგონა, რომ პროფესიის წყალობით გამოიმუშავებული ჩვევა და ადამიანური ცნობისმოყვარეობა მიბიძგებდა ასე სულმოუთქმელად სიძარტის შეცნობისაკენ. მაგრამ გვიან მივხვდი, რომ ეს სულსწრაფობა აუტანელი სულერი ტკივილის მიზეზი იყო. რაც შეიძლება სწრაფად უნდა გავთავისუფლებულიყავი ამ ტკივილისაგან, რომ შვებით ამომესუნთქა.

აღიშნა პიზიანი

ცაში ასროლილი პოეტი

გული დამწყვიათა ამ აღმოჩენამ. თურმე ჩემთვის ვზრუნავდი, ჩემი სიმშვიდისა და კეთილდღეობისათვის. ტენის მიღრღნიდა ბავშვის თვითმკვლელობაზე ფიქრი, და მე უნდა დავრწმუნებულიყავი, რომ მცდარი იყო ეს ფიქრი. მზარავდა წარმოდგენა მისი უკანასკნელი წუთებისა, როცა ამ გადაწყვეტილებას იღებდა, და მე უნდა დამემტკიცებინა, რომ ეს სისულელე იყო, თორემ ვერ მოვისვენებდი, აღარ დამეძინებოდა.

საბავშვო ის იყო, რომ საპირისპირო შესაძლებლობას გავუბრუნდი, თითქოს ვაფრთხობდი, ხელების ქნევით ვიგერიებდი, მაგრამ ხომ მოსალოდნელია, მართლაც ასე მომხდარიყო? მაშინ?... ეს ფიქრი თითქოს აღმართიდან ამოდიოდა, მომიახლოვდებოდა, მე ხელს ვკრავდი და უკანვე ჩავგაგორებდი. ისევ ამოიზღაზნებოდა, ამოდიდებოდა... მაშინ დამნაშავე მე ვიქნებოდი, მე და ყველა, ვინც ახლა დედამიწაზე ცხოვრობს, და რადგან ეს შეუძლებლად მიმაჩნდა, წუთით ვწყნარდებოდი, სანამ ისევ არ ამოიწვევებოდა აღმართიდან და თავისი მუქი ჩრდილით არ დამსუსხავდა. ეს ტკივილი უფრო მწვავე იყო. მომაცდინებელ ჭრილობას უთანაბრდებოდა, უნდა განმეკურნა უსწრაფესად, რომ შევება მეგრძნო, ჩვეულ ცხოვრებას დავბრუნებოდი, ჩემი ყოველდღიური საქმიანობისთვის მომეცოდა ხელი. ეს კი... ეს თითქოს არც იყო ჩემი საქმე, თითქოს მე თვითონ ვიყავი ავად, ჯერ მე უნდა მოვრჩენილიყავი.

ნამდვილად ასე იყო, ჩემი სიმშვიდისათვის ვზრუნავდი.

— დაბრძანდით, ძიაკაცო! — სკამისკენ ვანიშნე მედუმელეს — თქვენი სახელი და გვარი არ მახსოვს.

— ეჰ, რა სახელი მე მაქვს რო, სადა მაქვს სახელი, ჩასწერე მექვაბე-თქო და ეგ იქნება.

— მექვაბე ათასია.

— საქმეც ეგ არის, რო ათასია... რად

გამომიძახე, აკი ყველაფერი გითხარა იქა!

— ზოგი რამ კიდევ მინდა გვითხრო... გაიხადე თუ გცხელა.

— გმადლობთ, ჩასწერე დათა-თქო, კავთიაშვილი.

— დიდი ხანია თბილისში ცხოვრობ?

— აღარც კი მახსოვს, რა ვი, ათი იქნება.

— შვილები თუ გყავს.

— ვინ მომაშავა, ცოლი არა მყავს და.

— არც გყოლია?

— არც არასოდეს.

— რატომ, კაცო?

— არ მყოლია და, ახლა ეგ რა საკითხავია? — ჩალის ქუდი ორივე ხელით ჩაბლუჯა.

— სოფელში თუ დატოვე ვინმე?

— არავინ. საერთოდ, არავინა მყავდებოდა არც კი მახსოვს. ისე დამელუნენ. ორი უფროსი ძმა ბალობაშივე გარდამეცვალა. ნათესავები სადღაც კი უნდა ცხოვრობდნენ, მაგრამ მართალი გითხრა, არ ვიცი, სად არიან. ალბათ არც ჩემი სამყოფელი იციან, და ვარ ეგრე.

— სოფელში რას აკეთებდი?

— ვთოხნიდი, ვბარავდი, სანამ შემეძლო, იმდენს — რომ მყოფნოდა.

— მარტო შენ?

— მეტი არ შემეძლო, შვილო. ვერაფერს ვუკეთებდი კოლმეურნეობას. აქეთ მეხმარებოდნენ, — გაჩუმდა, ამოიოხრა და, სანამ სიტყვას გააგრძელებდა, ჯერ თავის ქნევა დაიწყო: — ჩემი უბედურებაც ეგ არის, რომ არავისათვის არაფერი გამიკეთებია. უკვლოდ ეჭრები ამ დალოცვილ მიწიდანა.

— ეგ არ იფიქრო, ძიაკაცო!

— რაღა არ უნდა ვიფიქრო, ეგრეა და. საცაა უფალი მიმიღებს, ჰა და ჰა, ორი წელი კიდევ მაცოცხლოს. და არავისათვის არაფერი გამიკეთებია. ძალის ლეკვიც არ გამიზრდია.

— ვმუშაობდიო, მიწას ვბარავდიო...

— ჩემთვის. სხვისთვის — არაფერი

დელამიწის გულზე. გინდა ვყოფილიყავი, გინდა არა, ერთი ფასი ექნებოდა.

მოხუცი დანადგლიანდა, ეტყობა, პირველად არ ფიქრობდა ამ ამბავზე, ეს კარგა ხნის წინათ აკვიატებული სადარდებელი უნდა ყოფილიყო.

— არ ხარ მართალი, ძიაცაო!

— რათა ვითომ, ჩემი ამბავი შენ უკეთ იცი?

— შეიძლება, ვიცი კიდევც...

— აბა, ერთი ჩამომიფტკვი, ჩამომიყაპე! — დამცინავდ შემომხედდა და ჩემი გაწბილების მოლოდინში სკამი უფრო მოხერხებულად მოირგო.

— ამბობ, არავისთვის არაფერი გამიკეთებია ჩემს სიცოცხლეში და უკვალოდ მივდივარო. როგორ დავიჯერო მეგობრისათვის ტკბილი სიტყვა არ გეთქვას, ვინმე გაჭირებულს არ გამოქომაგებოდე?

— არა, — გამიჯავრდა მოხუცი. საყვედურით შემომხედდა, ვიგრძენი, რომ მე კი არა, ვიღაცას უჯავრდებოდა, ალბათ მძიმესა და უსიხარულო წარსულს, — არც მეგობარი მყოლია, არც არავის გამოვსარჩლებივარ.

— ნუთუ ეგეთი გულცივი იყავი? — გავუღიმე, არ ეწყინოს-მეთქი.

— სოფელში არა ცცხოვრობდი, განაპირას მდებდა ქოხი.

— მაინც არ მჯერა. კრებაზე, კაცო, ვინმეს არ წალაპარაკებია, ან სიტყვა არ შეგიბრუნებია? არ გაუღანძღიხართ ან არ უქიხართ?

— არა, რას ჩამაცივდი, ეგ რად გაიტერესებს. კრებაზე თუ მივდიოდი, ვიკექე ჩემთვის.

— არც მეზობელს უთქვამს, ცოტა ჩაიწი, მეც დავჯდებო?

— იქნებ უთქვამს, ეგ მერე ვითომ რაო?

— ბავშვს არასოდეს მოფერებიხარ?

— გამიღვრა უეცრად, — აბა, გაიხსენე. დასა კავთიაშვილი დიდხანს მიცქეროდა. მკაცრად მოკუმული ტუჩები ნელნელა გაეხსნა, ერთმანეთში კუმტად გაყრილი წარბები დაუშორიშორდა,

ჭრილობებივით ღრმა ნაოჭებიდან ღრმის სხივებმა ამოანათა, თანდათან უთენდებოდა სახე, ბოლოს კვირტებით ამოაშუქა მისმა მომწვანო თვალებმა.

— მოვეფერებივარ, რატომაც არა!

— ჰოდა, ბავშვი დავიწყებდა ალერსს?

— სწორედ ბავშვი დავიწყებდა.

— შეიძლება თქვენ დაავიწყდით, დაავიწყდა ვინ ეფერებოდა, მაგრამ ალერსს დიდი ძალა აქვს: სხვის ალერსს თქვენასს შეუღარებდა, სხვა ძიას სიცოცხლეს მაშინვე იგარბნებდა, და იქნებ დღესაც ახსოვხართ, ვინ იცის? ეგ აღარ იფიქროთ, ბატონო დათა.

— არ იფიქრო, არ იფიქრო... როგორც ახლა ქვეყნის გაჩენის დღიდან სადღაც მთაში ქვა გლია, კაციშვილს რომ არ უნახავს, ეგრე ვარ. არც ფეხი წამოუტყრავთ ზედა, არც სახლის კედელში ჩაუტნევიათ.

— ადამიანს, აბა, ქვას ადარებ, ძიადათა? რა გიუტო ყოფილხარ. ადამიანი ფიქრობს, ესეც საკმარისია. ადამიანი ტყუილად არ დადის ამ მიწაზე. სადღაც რამეს იტყოდი, სადღაც გაივლიდი ისეთ დროს, რომ... — უეცრად შევცოვნდი, როგორ ამიყოლია-მეთქი ამ ბერიკაცმა, — ისეთ დროს, რომ... ვთქვათ, წისქვილთან ან ბოსელთან, შარაზე, ორდობეში... ორი ვაჟკაცი ჩხუბობს, დედამის სულს აგინებენ ერთმანეთს, სადაცაა შემოჰყრავენ, შეიძლება მსხვერპლიც მოჰყვეს ამ ამბავს, ან დროს ჩაიარა ვიღაცამ, დაღლილმა, თავის ფიქრებში წასულმა, ზედაც არ შეუხედავს მოჩხუბრებისათვის. მაგრამ ისინი ჩაჩუქდნენ, ჩვენი ჩხუბის ამბავი არ წაიღოს სოფელშიო, შეყოვნდნენ, ჩაიარა გამეღელმა და, სიბრაზე უკვე დასცხრომიათ, განელეზიათ, აღარ შეჰყენენ ხელმეორედ, თავთავიანთ გზას გაუდგნენ.

— ეგ, რო ჰყვები, მგონი, მართლაც

ედიშარ ჟიფიანი

ცაში ასროლილი ჭაღები

მოხდა. — მოხუცს გაკვირებული სახე ჰქონდა, — ეგრე მახსოვს, რომ მოხდა.

— არადა, იქნებ ხელში შემოკედლობოდათ კიდეც ერთმანეთი, — გავთამამდი მე. — იმ დროს კი იქ, თქვენ რომ არ გაჩენილიყავით ქვეყანაზე, სხვა არავინ ჩაივლიდა.

— სხვას ვის უნდა ჩაეარა, მე ვიყავი და მე... — განცვიფრება არ შორდებოდა მოხუცის დამაბულ სახეს, რაღაცას იგონებდა, რაღაც ბუნდოვანს. უცრად მკითხა, — და ეგ არი კვალი?

— რატომაც არა! რა იცით, რომ თქვენმა ერთმა დახველებამ ქურდები არ დააფრთხო ღამით? თქვენ კი ამას ვერასოდეს ვერ გაიგებთ. უკვალოდ ვერ გაქრები, ძიაცაც, ძალიანაც რომ მოინდომო.

— კარგა ლაპარაკობ, მე და ჩემმა ღმერთმა, ყალიბში ჩამოსხმულსა ჰგავ, მაგრამ იქნებ ჩემმა დახველებამ შეეცარებული ქალვათი დააფრთხო, ჰა? — ჩაიხიბითა მან, — და მერე სულ დაჰკარგეს ერთმანეთი. ვაი თუ, ჰა?

— გეგე შეიძლება, — გავუღიმე მე. მოხუცს ნერვიული, ნაძალადევი სიცილი აუტყდა, ცოტა უსიამოვნოც იყო საცქერლად და მოსასმენად. ჯერ ვიფიქრე, ჩემმა სიტყვებმა ოდნავ გაულხო გულში ჩაყინული წარსული და თავისი განვლილი ცხოვრება ნათელ ფერებში მოაჩვენა-მეთქი, მაგრამ ბოლომდე ვერ დაუჯერა ამას, და გაბედულად ვერ იცინის, თავის თავს უფლებას არ აძლევს ეპვი შეიტანოს წლობით შეგუებულ რწმენაში-მეთქი.

• მაგრამ სიცილის ხაზები მის სახეზე ვილაც უხილავმა ისე მოულოდნელად და შეუშინებლად გადართო ტირილში, რომ განცვიფრდი. დათა კავთიაშვილი გაჩუმებულიყო, მაგრამ სახე გულის-მომკვლელად ჩამოსტიროდა და მივხვდი, რომ სიცილი ტირილის შესაკავებლად მოიშველია, მერე კი გამოუტდელი მსახიობივით გადაავიწყდა ამ ნიღბის არსებობა.

— მაშ, დავიწყოთ, ამხანაგო კავთია-

შვილო! — ეთქვი მე და საწერ-კამერის მფრინველმა.

— დავიწყოთ რა, მეც მაგისტრის მოვედი, — იგივე კუნთები და ხაზები მისი სახისა ახლა სიმწყრალის ყალიბში გადაიღვარნენ.

მან ხელახლა მიაშპო ერთხელ უკვე ნაამბობი, ოღონდ დაუმატა, რომ მის პირველ ყვირილზე გიორგი ლანდიას გამოუხედავს მოპირდაპირე სახლის ფანჯრიდან. „აი, ჩიტები რომ ჰყავს, იმას“. ეტყობა, არ ეძინაო, ჩამოურბენია და, მერე ერთად დაურეკავთ მილიციაში. მანქანის კვალი კი, მისი აზრით, უფრო ადრინდელი უნდა იყოს, რადგან ადრეც გააღვიძა რაღაც ხმაურმა. როცა დილით დაზიანებული ნაძვის ხის ამბავი გაიგო, იფიქრა, უთუოდ ეს იყო, ხეს დაჭახებული ავტომობილის ხმაური იყო, ის გამაღვიძებდაო. თუმცა, გაეღიმა, იროდიონის მანქანა დაუჭახებლად იოლად გააღვიძებს კაცს, ისე ფრუტუნებს და ახველებსო.

— რატომ, ძველია?

— ძველია, სულ დაჟეჟილია, მაინც არ არემონტებს... ავი ენები ამბობენ, ეშინიაო, — რომ გავაახლო და გავალაშო, ვაი თუ სხვის მანქანებს აჯობოს და თვალში ეცეთო.

— რა დრო გაივლიდა პირველსა და მეორე გაღვიძებას შორის?

— აბა, რა ვიცი, — მხრები აიჩეჩა, — ძილში მზე კუტია, არ იძვრის.

— რადგან მაშინვე ჩაგეძინა, ეტყობა, არ იყავი კარგი გამოძინებული.

— ალბათ.

— ნათურა თუ ენთო ბავშვის ოთახში?

— ენთო, ბრდღვიალებდა.

— ბავშვს კარგად იცნობდი?

— პაატას? რა ცნობა უნდა, ეზოში ჩამოდიოდა, თამაშობდა.

— რას თამაშობდა... რამდენი ხანია მანდ მუშაობ?

— რაც სახლი ააშენეს, ერთ წელიწადზე მეტი იქნება.

— რას თამაშობდა ხოლმე?

— ველოსიპედს დაქაროლებდა,

ბურთს თამაშობდა, ბავშვი არ იცით? ერთხელ...

— ჰო,

— ერთხელ გაიყვნენ და თამაშობდნენ, ჩანთები კარებიან და დააწყვეს ასფალტზე.

— ფეხბურთს თამაშობდნენ?

— მაშ.

— ალბათ ზაფხული იყო, ან გაზაფხული, თქვენ ღუმელს ზამთარში ათბობთ ხოლმე, ასე არ არის?

— რათა ზამთარი, ეხლა ზამთარია, რომ რემონტს ვადგავარ თავზედა? მარტი იყო, მზიანი მარტი, დათამაშობდნენ. აღარ მოვყვები. — გაჩუმდა უეცრად.

— წყენია ყოფილხართ, განაგრძეთ. ეგ საინტერესოა ჩვენთვის.

— არაფერია საინტერესო, ისე მომაგონდა.

— როგორც გენებოთ, — ყასიდად გავგულბრილდი მე.

— კარგი მაშ, რადგან დავიწყე... ჰოდა, ჩანთები დაყარეს მიწაზე. უცხად ვილაღე უცხო ბიჭი შემოვიდა ეზოში, მოზრდილი, დაუღვაძებული. ვითოდ, ეს რა კარგად თამაშობენ, მოდი, ვუყურებო. ბურთს გაჭერეს და გადაუვარდათ მეზობელ ეზოში. პაატას ამხანაგი გაიქცა მოსატანად. ამ უცხო ბიჭმა ეგრევე უსინდისოდ აიღო ტყავის ჩანთა, გადააყირავა, წიგნები გადმოფერთხა. ამოიღო ილღიაში და არ მიაქვს? პაატამ ხელი წაუვლო ჩანთაში, თურმე იმ ამხანაგისა იყო, ბურთის მოსატანად რომ გაიქცა, წაუვლო ხელი და დაებლაუჭა. ეტყობა, ძვირფასი ტყავისა იყო, იმიტომ მიჭქონდა... იძიძგილავეს, ვერ გაადგდებინა იმ მუტრუკმა პაატას და გაწბილებულმა, მუშტი ჩასცხო ცხვირპირში, ჩასცხო და პაატასაგანაც კარგა ლაზათიანი მიიღო. იჩხუბეს. მალე ამხანაგიც დაბრუნდა ბურთითა და თამაში განაახლეს. იმ ამხანაგს არაფერი შეუტყვია, არც გაუგია, მისი ჩანთის გამო რა ომი დატრიალდა. უღვაშიანი კი იჯდა სახლის კიბეზე და სულს ითქვამდა, არ მიდიოდა ის მზაკვარი. დიდხანს

თამაშობდნენ, და ერთი ცნახოთ, ბურთი შემთხვევით მის ფეხებთან მიგორდა, გადმოგდებას აპირებდა, მაგრამ როცა დაინახა ბურთისკენ პაატა მოდისო, აღარ გაინძრა, თავი ჩაღუნა, ვითომ ვერაფერს ამჩნევდა. აი, რად იყო მზაკვარი... პაატა მინდობილად მივიდა, დაიხარა ბურთის ასაღებად, იმ მუტრუკმა ამ დროს წიხლი ჩასცხო ფერდში, წააქცია და ზედ გადააგდა უნაგირით. სცემა და სცემა, უბედურად ურტყა პირდაპირ სახეში, მხოლოდ სახეში, სხვაგან არსად. ყველას შეეშინდა გამოქომაგებისა.

— თქვენ?! — წამომცდა ძალუნებურად.

— მე... მე წამოვდექი, შორიდან დავუცაცხანე იმ ოხერ-მუღრეგსა, ერთი კი გამოიხედა ვერაგულად, და ალბათ, ძლივს რომ მივფრატუნებდი, ეს რას მიზამსო, იფიქრა. სცემდა და სცემდა პაატას, სცემდა და სცემდა, გული კინალამ შემოღონდა... მერე სისხლნასვამი აფთარივით კმაყოფილი წამოხტა ის ბიჭი და გაძღმძღულდა, თან შარვალს მაღლა იწევდა, ისწორებდა.

— ამხანაგები არ დაეხმარნენ პაატას?

— არა.

— არც იმ ჩანთის პატრონი?

— არა. იმ ბიჭის მზაკვრობამ დათრგუნა ბალები. იჩხუბეს და გაშველდნენო, იფიქრეს. ამდენ ხანს თუ ვინმე ბოღმას ჩაიბუღებდა გულში, არ ეგონათ, ეგეთი გახელებული ღვარძლი ახალი იყო მათთვის. ამან დააძაბუნა ბიჭები.

— მშობლებს არ გაუგიათ?

— დედა ჩამოვარდა, იკივლა, საღამომდე ქუჩა-ქუჩა დადიოდა, ეძებდა იმ ბიჭს.

— მამა? მაშინაცვალი?

— მაშინაცვალი ზემოდან გადმოვდა და, ახია შენზე, ახია შენზეო, პაატას

ელიზაბეტი

ცაში ასრულილი ჟღერავს

ეძახდა. მერე სულ თავშეხვეული და-
დიოდა საბრალო ბიჭი.

დიდხანს ვფიქრობდი მოხუცის ნაამ-
ბობზე. ვცდილობდი გამომეცნო, ეს
შემთხვევა რა დაღს დაუტოვებდა სუ-
ლში პაატას, აამხედრებდა მეტოქის სა-
ჩიეილი და თვითონაც ბოლმა ჩაეღექ-
ებოდა, თუ მალე გადაიფიწყებდა ამ ამ-
ბავს. იქნებ გალაღებულმა ბავშვმა, მა-
ნამდე ყველგან და ყოველთვის აღა-
მიანთა სამართლიანობის მოწმემ, პირ-
ველად შეიგოძნო უსამართლობა, გაავ-
ზნინებულ, ცოფიანი შურისძიების
არსებობა. თავზარი დასცა ახალგაჩე-
ნილმა ფიქრმა, რომ იმ ბიჭს, თითქმის
მის ტოლს, ფეხბურთს რომ უყუბრებდა
უწყინრად, შეეძლო სხვისი მოკვლა.
უკვე შესწევდა ამის უნარი, და მოედ-
რიკა სული, მეორე დღიდანვე ზედმე-
ტად ზრდილობიანი გახდა, ყოველ სიტ-
ყვას სწონიდა, რომ არ გაეღიზიანებინა
ვინმე, აქედან კი ერთი ნაბიჯილა დარ-
ჩებოდა, რომ სიმართლეზე თვალეზი
დაეხუჭა, აღარ ებრძოლა, თუ მის დას-
ამტკიცებლად მეტოქესთან შეხლა იქ-
ნებოდა მოსალოდნელი.

— განავრძეთ, — ეთქვი მე.

— რაღა გავავრძელო, ამ ერთ წელი-
წადში ეს იყო და ეს.

— ბოლო დროს მამინაცვალმა ჩაპ-
კეტა შინო, ლანძღვდა, ეჩხუბებოდა
და ემუქრებოდაო.

— არ ვიცი, არაფერი გამიგია, ეს
კია, რომ დიდი ხანია აღარ მინახავს
ეზოში.

— იმასაც ამბობენ, თვითონ გადმოხ-
ტა ბავშვიო...

— ეგ ტყუილია — შემომიბრია დაუ-
ყოვნებლივ.

— რატომ?

— შეუძლებელია, თვითონ არ გად-
მოხტებოდა! — ჯანიანად გაიქნია ხე-
ლი.

— რატომ-მეთქი?...

— თუნდაც იმიტომ, რომ ღამე იყო.

— ღამე რა შუაშია?! — გავოგნდი
მე.

— შუაშიც არის, თავშიც და ბოლო-
შიც... ჯერ კიდევ ბნელოდა, მუცელში
წამოვდექი ზეზე.

— მერედა, რომ წამოვდექი?

— წამოვდექი და ვნახე.

— ღამე რა შუაშია-მეთქი?

— იმ შუაშია, რომ ქვემოთ ვერა-
ფერს დაინახავდა, მიწას ვერ დაინახავ-
და.

— არ მესმის, ბატონო დათა!

— ვერ დაინახავდა და არც გადმოხ-
ტებოდა. ყური დამიგდე, ვინც ეგრე
ხტება, მაგ მიზნით, — თან საჩვენებელ
თითს იქნევდა, — ჯერ უნდა დაინახოს
საღ ხტება, რა დახედება ქვემოთ, —
ახლა იატაკს დაუმიზნა თითი, — რაზე
დაეცემა, ისე ფეხსაც არ მოიცვლის აღ-
გილიდან.

— თქვენ საიდან იცით ეს? — გამა-
კვირვა მოხუცის მსჯელობამ. მომიჩვე-
ნა, რომ რაღაც ქვემარტება ნათლებო-
და, ნელ-ნელა გამოდიოდა ბურუსი-
დან.

— ვიცი, ეგრეა მოწყობილი ადამი-
ნი.

— თქვით, ეს ჩვენთვის მეტად საჭი-
როა, ამხანაგო კავთიაშვილო! — განგებ
გადავდი საქმიან კილოზე.

— ვიცი და...

არ ამბობდა. იქნებ თვითონ სცადა
ოდესმე? გამიღვრა მტკივნეულმა ფიქ-
რმა. მისი მსჯელობა ისე ჰგავდა სიმარ-
თლეს, რომ თითქმის სიმართლე იყო.
მაგრამ გამოღვებოდა საბუთად და
მტკიცებად? ვაი, თუ ეს მხოლოდ დამ-
ცველის ლუკმა იყო სამჭერმეტყველო.
დაკითხვის ოქმი გავაცანი. ხელი მო-
ვაწერინე.

— კიდევ დამიბარებთ?

— არა მგონია... ვნახოთ...

წამოვდგა. ქუდი ორივე ხელით მოირ-
გო თავზე. გასასვლელისაკენ შებრუნ-
და, გაჭირვებით მიაბიჯებდა. თითქმის
იატაკი წებოვანი იყო და ძლივს ისაკუ-
თრებდა ფეხს.

— გმადლობთ, ბატონო დათა! — თა-
ვი დაეუკარი კაბინეტის კარებთან.

— ღმერთმა მშვიდობით გამო-
ფოთ! — ზურგი იდგა, სიარულში ვე-
ლარ შემობრუნდა ჩემკენ და წინ დაუ-
კრა თავი ცარიელ ღერეფანს, — არა
და, მგონი, ეგრე იყო... — მომესმა
ბუტბუტი. — მგონი, მართლა ჩავიარე...

— რა ბრძანეთ?

— კარგად ბრძანდებოდეთ, კარგად...
ღერეფნის სიღრმეში ვიღაც მაღალი
კაცი ბოლთას სცემდა, დამინახა თუ
არა, ჩემკენ გამოემართა.

— ზაალ ანჯაფარიძე თქვენ ბრძან-
დებით?

— დიახ!

— მე გიორგი ლანდია გახლავართ,
თქვენი უწყება მომივიდა. — თქვა მან
და დათა კეთილშეიღობის გააყოლა თვალი.

— მობრძანდით! — კაბინეტში შევე-
შვი და კარი ჩავიკეტე.

ქალბარა კაცი იყო. მშვიდი, კეთილი
თვალეები ჰქონდა. ლურჯი კიტელის
გულსკიბეზე მელანს გამოეფონა. რო-
გორც კი დაჯდა, სიგარეტი ამოიღო.
მაგიდის უკრიდან საფერფლე ამოვაძ-
ვრინე, ასანთი გავუწოდე.

— პირველად ვარ პროკურორატურაში.
— თქვა მან და რატომღაც ჰერს ახედა.
— დიდი უბედურება მოხდა, დაგვი-
ფაროს ყველა...

— თუ არ ვცდები, თქვენ მსახიობი
უნდა იყოთ...

არ მიყვარს ცივი, სხაპასხუპით მიცე-
მული შეკითხვები: გვარი? სახელი? და-
ბადების წელი? პროფესია? ჩვეულებ-
რივ, ძალდაუტანებელ საუბარს ვიწყებ
ხოლმე, როგორც მატარებლის კუბეში
შემთხვევით გაცნობილთან. ასე უფრო
მეტს ვგებულვო, მოწმეც ნდობით იმა-
ჰვალბა, გულწრფელობის სურვილი
უზღვავედბა. გაფრთხილებითაც არ ვა-
ფრთხილებ ხოლმე, რომ უარის თქმი-
სა ან ყალბი ჩვენებისათვის პასუხს
აგებს: კოდექსის სათანადო მუხლი, ქა-
ლალზე დიდი ასოებით გადაწერილი,
მაგიდის ზუზის ქვეშ მიდევს მოწმისა-
კენ შებრუნებული. უჩემოდაც ამჩნე-
ვენ. მაგრამ დაკითხვის წინ მაინც ვა-

მოწმებ, გაეცნო თუ არა მას. ბრალდებ-
ბულს კი განუუმარტავ, რომ ეს მუხლი
მათ არ ეხებათ, ყალბი ჩვენებისათვის
არ დაისჯებიან, უფლება აქვთ, არც მი-
პასუხონ შეკითხვებზე, მაგრამ ზუზის
ქვეშოდან მაცქერალი დიდი ასოები ალ-
ბათ ოდნავ მაინც ახსენებს მათ, რომ
საერთოდ კარგი არაფერი მოაქვს სი-
ყალბეს ან სრულ დამუხრებას.

— დიახ, მსახიობი გახლავართ, მაგ-
რამ ახლა აღარ ვმსახურობ, — თით-
ქოს შერცხვავ, განზე გაიხედა, თავის
ქნევა დაიწყო, ვიღაცას უქნევდა თავს,
საყვედურის ღირსს, — ასე ვთქვათ, პე-
ნსიონერი ვარ, — გაიღიმა. მსუბუქი,
ძლივს შესამჩნევი ღიმილი სულ დასთა-
მაშებდა სახეზე.

— მოზარდში, არა? მოზარდში თა-
მაშობლით.

— დიახ, — გამოცოცხლდა, თითებ-
ში გაჩხერილ, მოუყიდებელ სიგარეტს
დაცნოსა.

— მეც მინახიხართ... მგონი, შერი-
ფის როლში.

— აა, „რობინ გუდი“!

— „მნე, მნე... ჩემი ძუალი...“ ბევრი
მიცინია. მგონი, „სკაპენშიც“ გნახეთ,
ქერმონტის როლში.

— „სკაპენში“ ვერ მნახავდით, არა-
სოდეს არ მითამაშვინია.

— მაპატიეთ, პატარა ვიყავი, აღარ
მახსოვს კარგად... რა კეთილად იგო-
ნებთ ალბათ ყველაფერს.

— ბავშვებს! უფრო ბავშვები მენა-
ტრება, ვიდრე სცენა. ახლაც მომელან-
დება ხოლმე დარბაზი—ერთი დიდი გა-
ფართოებული თვალი, ეს ერთი და
იგივეა ჩემთვის.

— რა?

— დარბაზი და ბავშვების თვალეები.
— იღიმებოდა, ფანჯარას გაჰყურებდა,
მერე გაეცინა, — ხიფათს გადაეყრება
სცენაზე გმირი, გამოუვალ მდგომარეო-
ბაშია, და ჩაისუნთქავენ, ლამაზი ზუმ-
ტბივით გაიბერებიან, თითქოს პარტე-

აღიშნა პიფიანი

ცაში ასროლილი ჟღერავს

რიც გაიბერა, გაიზარდაო, ამოსუნთქვა აღარც ახსენდებოდა. თავს დააღწევს გმირი ხიფათს და ერთდროულად ამოისუნთქავენ, ჩაიჩუტებიან, იფიქრებ, დარბაზი დაცარიელდა, კიდევ ასი მაყურებელი ჩაეტევო.

— ძალიან განიცდიან გმირის გასაქირს, — მხარი ავუბი მე.

— სიკვდილს კი სულ ვერ გეტყუებოდა. სიკვდილი მათთვის არ არსებობს. არასდროს „სურამის ციხე“ ისე არ დამთავრებულა, რომ ფარდის წინ თავისდასაყრავად გამოსული მსახიობებისათვის ერთი ამბავი არ დაეწიათ. „გვაჩვენეთ, ზურაბი! გვაჩვენეთ ზურაბი!“ ყვიროდნენ თავიანთი წვრილი ხმებით და ტაშს არ უკრავდნენ. თუ გახსოვთ, ზურაბის როლის შემსრულებელი ცოტა ადრე ამთავრებდა როლს, ჩაცმას ასწრებდა და ამიტომ სხვებთან ერთად ველარ გამოდიოდა თავისდასაყრავად, მაგრამ ბავშვები ამას არ დაგიღვედნენ. „გვაჩვენეთ ზურაბი! გვაჩვენეთ ზურაბი! გვაჩვენეთ ზურაბი!“ ახლაც მესმის ყურებში. ბოლოს კულისებიდან გამოჩნდებოდა ციხის კედელში ცოცხლად ჩატანებული ზურაბი, თავის კაბაში გადაცმული თვალაშვილის ქალი, ხომ გახსოვთ? ჰოდა, დარბაზი ერთბაშად იხუვლებდა, ყურთასმენას ანშობდა ეს უზარმაზარი, აღტაცებული სკა. რამდენჯერ შემშინებია, არ გადმოვარდნენ-მეთქი ქანდარებიდან. გადმოეკიდებოდნენ და შინ წასვლას აღარ ფიქრობდნენ, „ზურაბი“ კი იცინოდა, თვითონაც ტაშს უკრავდა ბავშვებს.

— ალბათ თქვენ ძალიან უყვარდით პაატას!

— პაატას? — უცბად ვერ მოისაზრა, — ჰო, პაატა, ეჰ... — ხელი ჩაიჭნია. — რა ვიცი, არაფერი მისიამოვნებია მისთვის.

— მსახიობები უყვართ ბავშვებს.

— რა ვიცი... ისე კი ჩემს ხელში გაიზარდა. ძველ უბანში ერთად ცვხოვრობდით და ვმეზობლობდით მე და მისი მამინაცვალი, იროდიონ მენაბდე. —

ჰო, რა გამახსენდა, უყვარდი კი... მგონი... — გაჩუმდა, რაღაც მოგონებებს შესცინა, — ასე, დაახლოებით ხუთი წლის წინათ იყო ეს. ჰო, ხუთი-ექვსი წლის წინათ. არ მესალმება ბავშვი. ვხედები ეზოში, ქუჩაში, ვეძახი, ჩემკენ არც იხედება. ვიფიქრე, უნებურად რაღაც ვაწყენინე, ან ოჯახში გაიგონა ჩემზე რამე აუგი-მეთქი. ერთ დღეს კიბეზე შემეფეთა, არ გავუშვი, მივეალერსე. დამიბღვირა, კისერი ვაცივით მოიგრიხა, ილღიებქვეშ ხელები შევეუყავი, ატატება მინდოდა, ასე ვთქვათ, ურთიერთობის გამორკვევა. გაწითლდა, გაიბრძოლა, რომ ვერ ამეყვანა, ფეხები ააფორიაქა, ერთი-ორი მითავაზა კიდევ წვივებში, მერე ჩემი ხელი ზიზღით მოიშორა და ამაყად განაგრძო თავისი გზა.

— მანამდე მეგობრობდა თქვენთან?

— გადამზული ძმაცაცებივით ვიყავით. იმტომ მიყვირდა. ერთ საღამოს რაღაც საქმეზე შევედი იროდიონთან. მკა შემიგება, იცინოდა, მობრძანდით, ბატონო გიორგი, მაგრამ იცოდეთ, ამ ოჯახში ერთი მტერი გყავთო. ვინ-მეთქი? პაატაო, თეატრში მყავდა „არსენაზე“ და დღემდე ვერ გაპატიათ არსენას მოკვლაო.

გამეღიმა. გიორგი ლანდია ცოტა ხნით დუმდა. მერე დაუმატა:

— შეიძლება ამის ბრალიც იყო, რომ მე გიორგი კუჭატელის სეხნია ვარ, რაღაც მოეჩვენა ბავშვს.

ქალაღები ამოვიღე დაკითხვის ოქმის შესადგენად. მან იგრძნო ეს და მოემზადა. ხელები მოსწვლეწავით დაწყობაგიადა.

— მიამბეთ ყველაფერი, რაც იცით... ბოდიში, ეს ხომ წაიკითხეთ? — მივუთითე შუშის ქვეშ ამოდებულ ქალაღზე.

— კი, ბატონო, რამდენჯერმე წავიკითხე. ცოტა რთულადაა შედგენილი. — გაიცინა მან.

— გისმენთ!

— მე ძილი გამიტყდა ამ ბოლო

დროს. სამი-ოთხი სხვადასხვანაირი წამალი მიშოვნა იროდიონმა, აფთიაქის მუშაკებს იცნობს კარგად. არაფერმა არ მიშველა, ნორმალური დოზა არ მყოფნის, თან გულის მეშინია. იმ ღამესაც არ დამეძინა. რალაცა ვკლანდი, მოგონებებს ვწერ, რატომ ვწერ, თვითონ არ ვიცი, ვის რაში გამოადგება, — მან ხელი მოისვა გულისკბილზე. მხოლოდ ახლა შეამჩნია მეღნის ლაქა. სწრაფად ამოიღო ჯიბიდან ავტოკალამი, თავსარქველი წაძრო, — განაპირა ოთახში ვმუშაობდი, ხანდახან, როცა დავიღლებოდი, წინა ოთახში გამოვდიოდი და ფანჯრიდან გადავყურებდი ეზოს. მე მესტუთე სართულზე ვცხოვრობ. მოპირდაპირე სახლის მესამე სართულზე, პატას ოთახში, სინათლე ენთო, ასე, დამის თორმეტ საათზე დავინახე კიდეც ბავშვი...

— ეცვა?

— მაისურის ამარა იყო. მერე აღარ დამინახავს, სინათლე კი ენთო, ვიფიქრე, ან ჩაეძინა ან რამეს კითხულობს-მეთქი... თუ შეიძლება პატარა ქალადი მომეცით, გმადლობთ, — გასერილი კალმის წმენდას შეუდგა, — ოთხ საათზე დავწექი, მაგრამ ვთვლემდი, არ ჩამეძინა. ასე, დილის ხუთზე მომესმა მანქანის ბორბლების ღრქიალი და დაჯახების ხმა, ისე მკაფიოდ, რომ მივხვდი, ეზოში მოხდა რალაც-მეთქი. გამოვვარდი წინა ოთახში, ფანჯარას გადავეყუდე: ვხედავ რალაც შავს, მანქანა უნდა იყოს. ვილაც უვლის გარშემო, ჩუმად ილანძლებს. რომელი ხარ-მეთქი, დავუძახე. დაიძინე. დაიძინე, გვიან არისო, ვიცანი იროდიონის ადრენილი ხმა, ენა ეშლებოდა, მთვრალი იყო, ნაძვის ხეს ებლაუჭებოდა. ხომ არაფერი გინდა, ხომ არ ჩამოვიდე-მეთქი. დაიძინე, შე მუდრეგო. წამალს ტყუილად გაძლეო?... კიდეც ცოტა, თუ შეიძლება, — ქალადი მთხოვა გიორგი ლანდიამ, გამომართვა და კალამი გაახვია, ოღონდ ჯიბეში აღარ ჩაუბრუნებია, — ამ დროს ლოჯიაში თვალი მოვკარი პატას...

— პატას?! — ავღელდი მე, — ეცვა ტანისამოსი?

— არა, ისევ მაისურის ამარა იყო, გააჩხივდა და იმ წუთშივე მიიმალა. იროდიონმა გარაჟში შეიყვანა მანქანა, აჯა-ბაჯა ნაბიჯით გაიარა ეზო და სადარბაზოში შევიდა. მე ფანჯარა ჩავკეტე, ქალაქი უკვე იღვიძებდა და ხმაური არ დამაძინებს-მეთქი. დავწექი, მაგრამ დათას ყვირილმა ისევ ფეხზე წამომაგდო, სულ ხელები დავიჭამე, ის უბედურება რომ გავიგე, მაგრამ რას ვუშველიდი, — გიორგი ლანდია ქალადში გახვეულ კალმისტარს ატრიალებდა ხელში, — რალას ვუშველიდი, — ჩუმად გაიმეორა, თითქოს რეპლიკას მაწვდიდა, რომ ჩემი სათქმელი დამეწყო. მაგრამ ისევ მან განაგრძო, — ახლა მინდოდა მეთქვა, მადლობა ღმერთს, ცოცხალა-მეთქი, მაგრამ თავს ვერ ვიტყუებ, დაღუპულია, ნამდვილად დაღუპული.

— რა დრო გაივლიდა იროდიონის სადარბაზოში შესვლიდან დათას ყვირილამდე?

— ხომ გითხარით, ჩამეძინა-მეთქი. არ მითქვამს? შეიძლება ერთმა საათმა გაიარა, შეიძლება ათმა წუთმა.

— დილის სინათლეზე შეატყობდით.

— კი, დილა მოღონიერებული იყო, მაგრამ რას გაიგებ, ისე სწრაფად თენდება, როგორც სცენაზე.

— დედა როდის ჩამოვიდა ქვემოთ?

— ქსენია სურგულაძესთან შევედი ტელეფონზე დასარეკად. ქსენია ეზოში გამოვარდა, ატეხა კივილი. ამას გაულვიძებია მაკა. ჩამოვასლასდა უბედური. მე იროდიონთან ავედი. თავის ოთახში ხვრინავდა, დავუძახე, ერთი-ორჯერ შევანჯღრიე, მაგრამ, ეტყობა, მორიდებულიად ვიქცეოდი, ვიცოდი, რაც უნდა მეთქვა და სითამამე არ მეყო.

— ხომ ვერ მეტყვი, იროდიონ მანადემ რატომ ჩაკეტა ბავშვი შინ, სკოლაში რატომ არ უშვებდა?

ადიშვილი ანდრეასი
ცაში ასრულილი ჟამიანი

— მე პირადად, არაფერი არ ვიცი, მხოლოდ ყური მოვკარი, რომ ბავშვი ღირექტორმა დაითხოვაო სკოლიდან.

— რატომ?

— რა ვიცი, ვილაც გოგოს არ ასვენებდაო.

— გოგოს?

— დიახ, ამბობენ, პაატას უყვარდაო ის გოგო, მაგრამ მოგვხსენებთ, რას ნიშნავს ამ ასაკში ბავშვების სიყვარული. ეს ალბათ გამორჩეული ყურადღება და პატივისცემა იყო. მეტი არაფერი.

— ვისგან გაიგეთ?

— ეზოში ამბობდნენ.

— ვინ?

— სახელდობრ ვინ ამბობდა, ვერ გეტყვით.

— იქნებ გაიხსენოთ.

— არ მახსოვს.

— ამბობდნენო, ესე იგი, რამდენიმე ამბობდა, თქვენ ერთიც არ გახსოვთ?

— ამას აქვს მნიშვნელობა? — დამაბულად იღიმებოდა, ოდნავ შეურაცხყოფილი იყო, ძალას რომ ვატანდი.

— აქვს!

— მუჯირის ქალი მახსოვს, მეტი არა-ვინ.

— ეთერ მუჯირი?

— დიახ, — შემომხედა, — იცნობთ?

— მისი ცნობების საფუძველზე აღვძარიო საქმე. ოღონდ ეს არსად არ ითქმის ჯერ, ზომ გასაგებია?

— რა თქმა უნდა.

— თუ მოგისმენიათ, ან შეგიმჩნევიათ, რომ იროდიონ მენაბდე მკაცრად მოქცეოდეს თავის გერს, ეცემოს, გეულანძლოს, დამუქებოდეს, განსაკუთრებით, უკანასკნელ დღეებში?

— არა, არაფერი შემიმჩნევია, მით უმეტეს, უკანასკნელ დღეებში.

— ძველად?

— არც ძველად. ოდესმე ალბათ გალახავდა ბავშვს, ან გაუწყრებოდა, ეს ბუნებრივია.

— მათი ლოჯია თქვენი ფანჯრის პირდაპირაა, არაფერი შეგიმჩნევიათ?

— როგორ არ შემიმჩნევია, მაგრამ ცემა-ტყევა არ დამინახავს.

— არც მაშინ, ძველ უბანშიც კი ცხოვრობდით?

— არა. მხოლოდ...

— დიახ.

— სხვა რაღაც გამახსენდა, სულ სხვა. — კვლავ იღიმებოდა, ბურუსიანი ღიმილი არ შორდებოდა სახიდან.

— გისმენთ!

— არა, მე სულ სხვა რამე გამახსენდა.

— საქმეს არ ეხება?

— არა. ერთი ახალწლის საღამო გაზახსენდა. იროდიონმა გადამიპატიჟა. პაატა ზუთი წლის თუ იქნებოდა მაშინ.

— ძველ უბანში რომ ცხოვრობდით, იმდროინდელი ამბავია?

— დიახ.

— გისმენთ!

— ამის მოყოლა არ ღირს. ოქმში შეტანაც უხერხულია.

— არ შევიტან, გთხოვთ. ჩემთვის ახლა ყველაფერს მნიშვნელობა აქვს.

— სხვა არც მიაქცევდა ყურადღებას, ჩემზე იმოქმედა რატომღაც. მე და იროდიონი ნარდს ვთამაშობდით, მაკა — მისი მეუღლე, სამზარეულოში საქმიანობდა, რაღაცის შემომატებას აპირებდა სუფრაზე. ოთახში პაატა დარბოდა, სათამაშო საბარგო მანქანას დაახრივინებდა. ახალთ-ახალი მანქანა იყო, ფოჩიანი შოკოლადის კამფეტებით სავსე. ჩემი სკამის ქვეშ გააძვრინა მანქანა, თვითონაც გაძვრა. ჩვენ არც გვაქცევდა ყურადღებას. მე დავიხარე და თავზე ხელი გადავუსვი.

— უჰ, რა კარგი მანქანა გქონია, ჩამსვამ?

— თოვლის ბაბუამ მომიტანა, — ამოხედა ბავშვმა, — მანქანაც და კამფეტებიც თოვლის ბაბუამ მომიტანა, აი აქ, აი, — გაიქცა, კარი გამოაღო და კარს უკან მიიმოთითა, — აი, აქ მომიტანა.

— მოგიტანა კი არა, ის არ გინდა?! — გაიცინა იროდიონმა, — დედაშენმა გიყიდა გუშინ, მაგრამ დავიგამლა, გაიგე? და როცა ჩაგეძინა, მანდ დასდო, კარის

უკან, გესმის? თოვლის ბაბუას რომ მანქანები მოჰქონდეს, რა გვიკირს.

— იროდიონ! — საყვედურით მივმართე მე.

— კაცო, ჩააგონებენ ბავშვს რაღაც სისულელეებს და... არ შეიძლება ეს მისტიკური რაღაცეები. ბავშვმა სინამდვილე უნდა იცოდეს. ეს — კაცი მოვა და ტომრით წაგიყვანს, თუ არ დაიძინეო, რაღა დააძინებ... — ეს მილიციელი დაგიჭერსო და... ახლა თოვლის ბაბუას მოუტანია მანქანა.

დიდი, მშრალი თვალებით შემოგვეცქეროდა ბავშვი, გვიყურებდა, როგორც უცხოებს. თითქოს ვხედავდი, როგორ ინგეროდა მის გონებაში რაღაც დიდი ხნის აშენებული. თოვლის ბაბუასავე გაიხედა და უეცრად გავარდა.

— დედა-ა! — მოსმა დერეფნიდან ტირილნარევი წამოძახილი, — დედა, ხომ მომიტანა თოვლის ბაბუამ მანქანა? დედა, ხომ მომიტანა? — მიბაკუნობდა, სირბილი ხმას უკანკალებდა, — არ მომიტანა, დედა? არ მომიტანა? — თანდათან უფრო შორიდან ისმოდა, — ხომ მომიტანა თოვლის ბაბუამ მანქანა? ხომ მომიტანა? ა, დედა, არ მომიტანა?...

მე წამოვდექი. კაბინეტი გავიარე, ფანჯარასთან შევეჩერდი და სიგარეტს მოვუკიდე. გიორგი ლანდია ჩუმად იჯდა. პროკურატურის წინ შავი მანქანა შეჩერდა. ჩვენი პროკურორი ჩამოვიდა. ორი კაცი სხვადასხვა მხრიდან მიუახლოვდა მას. საუბარი გაუბეს, მერე გამოჰყვენ შემოსასვლელისკენ. გზა წითელმა შუქნიშანმა გადაეკეტა. მოუთმენლად იდგნენ მანქანები, თითქოს ადგილზე ტოკავდნენ აღვირმოდებული ცხენებივით. ქუჩაზე ორი გოგონა გადადიოდა. თეთრ-ყავისფერი ფორმები ეცვათ. მიხტუნაობდნენ, იცინოდნენ. უეცრად გაიხსნა გზა, დაიძრნენ ავტომობილები, ტროლეიბუსები, ღიზელიანი ავტობუსები, გოგონები საღლაც ჩაიკარგნენ, ისე გაიღევებდნენ ხოლმე

მანქანასა და მანქანას შორის, როგორც ელექტროანძები მატარებლის ფანჯარაში, ისინი იდგნენ თეთრი საღებავით შემოხაზულ ოვალურ წრეში, ავტოინსპექტორები რომ „უსაფრთხოების კუნძულს“ უწოდებენ. მანქანების წარღვნაც რომ იყოს ქუჩაში, ამ ოვალურ ხაზს ვერც ერთი ბორბალი ვერ გადასჭრის.

მაგიდას დავუბრუნდი. გიორგი ლანდიასაც გაეჩაღებინა სიგარეტი, ოღონდ კვამლს არ ყლაპავდა, პირში იგუბებდა და უშვებდა.

— თქვენ, იროდიონ მენაბდე და ეთერ მუჭირი, — განვგარძე დაკითხვა, — ძველ უბანში ერთ სახლში ცხოვრობდით...

— დიახ.

— ხომ არ მეტყვით, როგორი დამოკიდებულება ჰქონდათ ეთერ მუჭირსა და იროდიონ მენაბდეს?

— ჩვეულებრივი, მეზობლური, ამას საქმესთან რაიმე კავშირი აქვს?

— გაგახსენებთ, რომ საქმე აღვძარიტ მუჭირის ცნობების საფუძველზე. მხოლოდ, როგორც გითხარით, ეს ჯერ არ ითქმის.

— კი, ბატონო, მახსოვს.

— ეთერ მუჭირი ამბობს, რომ იროდიონი ამცირებდა ბავშვს, სცემდა კიდეც, ლანძღავდა, დასცინოდა, ხომ არ არის საფიქრებელი, რომ მუჭირს იროდიონის მიმართ რაიმე ინტერესი ამოქმედებდა, იქნებ მეზობლური, ანდა — პირადი. ხომ არ მოიგონებდა ამას მუჭირი, ან ხომ არ გაამუქებდა?

— როგორ გითხრათ, — მხრები აიჩეჩა. — გამოძიებული თქვენ ბძანდებით. ერთი ვიცი მხოლოდ, რომ... ამის შეტანა ოქმში არ შეიძლება, უხერხულია.

— არ შევიტან, — კალამი მაგიდაზე დავდე.

— იროდიონი ეთერ მუჭირის ცოლად წაყვანას აპირებდა... პირველ ცოლთან

ადიშაჲ ყიფიანი

ცაში ასროლილი ჟუფში

შვილი არ შეეძინა იროდიონს. ქალს სხვისი ბავშვის აყვანა უნდოდა, მაგრამ იროდიონი სასტიკ უარზე იყო. მალე გაშორდნენ კიდეც ერთმანეთს... ჰო, ეთერ მუჯირი უნდა ეთხოვა, უკვე თითქმის გადაწყვეტილიც იყო საქმე, მაგრამ უეცრად მაკა მოიყვანა, პაატას დედა.

— ეთერ მუჯირი თუ იყო მანამდე...

— დიახ, მუჯირის ქალიც ქმარგაყრილია, სამი წელი იყო გათხოვილი.

— შვილი არ შეეძინა?

— არა.

— გასაგებია, გმადლობთ!

თვალწინ დამიდგა პაატას დედა, მაკა, მეზობლის ოთახში რომ ვნახე გულშეღონებული და ტახტზე მისვენებული. მაშინ ისე განმაცვიფრა მისმა უცხო სილამაზემ, რომ ერთი წუთით ყველაფერი დამავიწყდა, აღარ მახსოვდა, რისთვის ვიყავი იქ მისული. მგონი, იმ ოთახში გავიფიქრე პირველად, რა შეუფერებელი ცოლ-ქმარი არიან-მეთქი მაკა და იროდიონი.

— ძალიან შეუფერებელია იროდიონი მაკასათვის, — წამომცდა უნებურად და ტუჩზე ვიკბინე; ეს არ უნდა მეთქვა, ეს საქმეს არ შეეხებოდა თითქოს.

— იროდიონს გაგიყვებით უყვარს ცოლი. — სწრაფად მიპასუხა გიორგი ლანდიამ, — ალბათ ეს სიყვარული აქარწყლებს შეუსაბამობას... მაკაც დიდ პატივს სცემს ქმარს, ბავშვივით ელოლიავენ, თითქოს ეცოდება, თითქოს ვალდებულება იყისრა უშველოს, გადაარჩინოს, დაარწმუნოს, რომ იროდიონიც ჩვეულებრივი ადამიანია, უფლება აქვს ცხოვრების, სიყვარულის...

— ვერ გავიგე!

— მართლაც ძნელი გასაგებია, — გაიღიმა გიორგი ლანდიამ, — იროდიონს ეშინია, რომ არსებობს ამ ქვეყანაზე, პგონია, ვილაცას თუ ვილაცეებს უშლის ხელს და, რადგან ხელს უშლის, ამიტომ ემტერებიან. არის რაღაც, რაც არსებობის უფლებას აძლევს ადამიანს, მაგრამ იროდიონმა არ იცის,

რა არის ეს! ამიტომ ეშინია, ვაი, თუ არა მაქვს ცხოვრების, ბედნიერების, სიყვარულის უფლებაო, ვაი, თუ სხვებმა იციან ეს, და მე რომ ვერ ვხვდები, გულში დამცინიანო. და იროდიონი ფრთხილობს, ყოველი ფეხის ნაბიჯზე, ყოველ წამს, ყოველ ამოსუნთქვისას ფრთხილობს არ მოიქცეს ისე, რაც განამტკიცებდა ამ რწმენას გარშემო მყოფთა შორის. მას ერთმანეთში ერევა ნამდვილი და თავისი შეთხზული საშიშროება და ორივეს ერთნაირად ებრძვის, ორივესაგან ერთნაირად დამარცხებულია მუდამ.

— და ეს იცის მაკამ?

— დიახ. და ეცოდება იროდიონს რომ იმისაც ეშინია, ასეთი ლამაზი ცოლი რომ ჰყავს. რამდენჯერ წამოსცდენია სიმთვრალეში: მქონდა მე ამის უფლებაო? ვინ იცის, რას ფიქრობენ ჩემზე სამსახურში, რას ამბობენ უფროსებში... ამას როცა ამბობდა, სულ კარისკენ იყურებოდა ხოლმე, თითქოს ელოდებოდა ვილაცის შემოსვლას, ვილაცის კი არა, ოფიციალური პირის, ზელისუფლების წარმომადგენლის შემოსვლას, საგანგებოდ ამისათვის გამოგზავნილს, იროდიონს რომ თავზე დაადგებოდა და მრისხანედ შეჰყვირებდა: „ამხანაგო მენაბდე, ვინ დაგვრთოთ თქვენ ნება, ასეთი ლამაზი ცოლი რომ შეირთეთ? აბა, მიჩვენეთ ნებართვა... რატომ რატუებთ საზოგადოებას? თქვენ პასუხს ავებთ ამისათვის, ხალხის თვალის ახვევისათვის“. და იროდიონი ალბათ თრთოდა ამის წარმოდგენისას, გული ამოუფარდებოდა, თითქოს უკვე ნირწამხდარი და დაბნეული იდგა იმ ოფიციალური პირის წინაშე, ბუნებაში რომ არ არსებობდა და ამიტომ არც არასოდეს გამოეცხადებოდა.

ქსენია სურგულაძემ მიაშბო მაკას ნაამბობი: ერთხელ, მაკას რომ მძინარე ეკონა, აღელვებული შესულა იროდიონი სამზარეულოში და მოულოდნელად უთქვამს ცოლისათვის:

— სამაგიეროდ, მე შემიძლია სიცოცხლე გავწირო შენი გულისათვის.

— რის სამაგიეროდ, იროდიონ, რას ამბობ? — გაკვირვებია მაკას და საქმისათვის თავი მიუწეებია, ქმარს რამე ზომ არ შეემთხვაო.

— არაფერი... დამესიზმრე... — თავი ჩაუქინდრავს იროდიონს, ალბათ იცრუა ცოლის წინაშე, და მერე ერთბაშად დაუშაბტებია, — არავინ არ იცის, როგორ მიყვარხარ, მაკა, არ იციან და მემტერებიან... — და იროდიონს ცრემლები დაჰვარებია ლოყაზე.

გიორგი ლანდია გაჩუმდა, მეც დიდხანს ვდუმდი — მერე ოქმი შევაბრუნე მისკენ.

— წაიკითხეთ და მოაწერეთ ხელი.

სანამ ჩემსას შევთავაზებდი, ქალაქის მილიდან თავისი ავტოკალამი გამოადგინა.

გიორგი ლანდია წავიდა. მე კი ვიჯექი და ვფიქრობდი მის შებურუსებულ, მიმცხრალ ღიმილზე.

ვენახის შეწამვლის ალოზე სულ ამოიხაებოდა ხოლმე ჩვენი სოფლის წყარო, თითქოს მოკვდაო, წვეთი აღარ ჩეხბოდა. მაგრამ ცოტახნით რომ შეეცადა კაცს და თავს დადგომოდა, შეაჩნევდა, როგორ თანდათან შესველდებოდა ფსკერი, აბრწყინდებოდა, ასარკდებოდა და ანკარა წყალი ამოაჟიატებდა დედამიწის სიღრმიდან. შეუძლებელი იყო ჩვენი წყაროს დაშრობა. ამ ამოუხაავ წყაროს მაგონებდა მსახიობის ღიმილი. ეს არ იყო მხიარული გუნება-განწყობილებისაგან გამოწვეული. ალბათ ბავშვებთან ხანგრძლივი მუშაობისა და ურთიერთობის შედეგი იყო, გადმდები სენივით შეყროდა მათგან. ანდა, ის უმიზეზო ღიმილი იყო, მეცნიერებს დღემდე რომ ვერ აღმოუჩენიათ მისი წარმოშობის წყარო. რატომ არ არსებობს ქვეყნად უმიზეზო ტირილი? უმიზეზო ღიმილი კი არის! ღიმილი და სიხარული, სპორტსმენის ენაზე რომ ვთქვათ, ადამიანის საწყისი პოზიციაა. მერე ცხოვრება ამ მოკრივეს ხშირად ამოჰკრავს ხოლმე მტიკვნეულ მუშტებს, წონასწორობას შეუჩვენებს, დასცემს კიდევაც ძარს, აკვნებს და ატი-

რებს. მაგრამ სიხარულის უხილავი, ვისტიბულარული აპარატი კვლავ ღიმილისაგან გააწონასწორებს, ბედნიერებისაგან აათავთავებს და ამოზიდავს.

პროკურორთან შესვლას ვაპირებდი, ის იყო ავკრიფე ოქმი, მივალავ მაგიდა, რომ კარი გაიღო და დაუკითხავად შემოვიდა შავგრემანი, კარგი თვალტანადობის კაცი, პირდაპირ ჩემკენ გამოემართა და შეუჩერებლივ მკითხა: — გამომძიებელი თქვენ ბრძანდებით? — დიახ... შეიძლება.

— როგორ თუ „შეიძლება“?

— შეიძლება-მეთქი შემოსვლა.

თავი უკან გადასწია და გვერდულად გამომხედა:

— ძალიან გთხოვთ, ახლა ისეთ გუნებაზე ვარ, რომ ზრდილობას ნუ მომიკითხავთ.

— რა მოხდა?

— თქვენ ბრძანდებით ზაალ ანჯაფარიძე?

— დიახ, მე ვარ.

— ეს თქვენ გამომიგზავნეთ? — უწყება გამიშრიალა ცხვირიწინ.

— ჩვენი გამოგზავნილია.

— მერე მე რა შუაში ვარ, კაცო?!

— შუაში არავინ არ არის ჯერჯერობით, იმიტომ გამოგვიძახეთ, რომ გავიგოთ, ვინ არის შუაში, ვინ თავში და ვინ ბოლოში, — გამოვიყენე დათა კავთიაშვილის გამოთქმა.

— მაინც, მე რა შუაში ვარ?

— თქვენ იმ ღამეს იროდიონ მენაბდესთან ერთად იჭედიდით...

— მერე რა მოხდა? ქეიფი არ შეიძლება? უფროსია ჩემი, მეგობარია ჩემი, და ვიჭედივით.

— ნუ ღელავ, დაბრძანდით.

— ამისათვის გამომიძახეთ? ათასი საქმე აქვს კაცს, თან სწერით, რომ თუ არ გამოვიცხადებდი, ძალით მომიყვანთ.

— ძალით არა, იძულების წესით.

— რა განსხვავებაა? სიტყვებია სხვადასხვა. ვიცი სასამართლოს ფოკუსები.

ელიზაბეტი

ცაში ასროლილი ჟღერები

— დაბრძანდით. თუ ალელღებით, არაფერი ფოკუსი არ გამოგივთ.

ისევ უკან გადააქნია თავი, ისევ გამომწვევად ჩამაცქერდა:

— ახლა თქვენ გგონიათ, რომ მე... ეჰ! — ამოიხენეშა, დაჯდა, — გამიშვით მაღე, მეჩქარება.

— სამსახურისათვის ცნობას მოგცემთ, რომ გამოძახებული იყავით.

— სამსახური... არ მენაღვლება, — უნდოდა უფრო მაგარი რაღაც ეთქვა, მაგრამ თავი შეიკავა.

— რომელ საათზე დიშალა იმ ღამით თქვენი სუფრა?

— სამზე, ოთხზე, რა ვიცი, მთვრალი ვიყავი.

— იროდიონი შინ წავიდა?

— დიახ. ჯერ მე მიმიყვანა ბინაზე... თქვენ რა. იროდიონზე გაქვთ რამე ეჭვი? თავის უბედურებას მასვე აბრალებთ?

— ეჭვი არავიზე არა გვაქვს, ჩვენ გვინდა გამოვარკვიოთ, როგორ მოხდა ყველაფერი... თავის გერს ახსენებდა იროდიონი სუფრაზე?

— რა ვიცი, მგონი. ახლა თუ ძმა ხარ, ჯაშუშად ნუ გამომიყვან. — ხელისგულეები მომანათა.

— თქვენ ეს წაიკითხეთ? — და შუშის ქვეშ ამოდებულ ქალღღებ მივუთითე, კოდექსის მუხლი რომ იყო გადაწერილი ყალბი ჩვენების შესახებ.

— კი, ვნახე.

— ნახეთ კი არა, თუ წაიკითხეთ?

— კი, წაიკითხე... აჰა, წავიკითხავ და ეგ იქნება. — კითხვა დაიწყო, მერე თავი ასწია, ცოტა დაოკებული მეჩვენა, — წავიკითხე, ყველაფერი გასაგებია. — თქვა წყნარად, მაგრამ უეცრად ისევ აფეთქდა, — სულ შექარა არ შეიძლება. კაცო, ამისთვის ამას გიზამთ, იმისთვის იმას გიზამთ, არ შეიძლება.

— არავინ არ გემუქრებათ. რას ამბობდა იროდიონი თავის გერზე?

— რას ამბობდა და იგივეს, რაც მანამდე ვიცოდით, გაბრაზებული იყო, თავი მომჭრაო.

— რა იცოდით მანამდე?

— რაც ყველამ იცის, რაც თქვენც იცით ალბათ, ახლა, თუ ძმა ხართ, ჩამეძიებო, — კვლავ სკამიდან წამოიჭაჩა, — რასაც ამ გუნებაზე ვიტყვი, ვიტყვი, არ მიყვარს ჩამიება.

— დამშვიდდით, დაბრძანდით... რა იცოდით-მეთქი მანამდე?

— არ გითხრეს გოგო უყვარდა. თავისი კლასელიო, დავიჯერო აქამდე ვერ გამოიკვლიეთ ეს?

— მერე ამას თვლის მენაბდე თავმო-საჭურელ ამბად?

— არ ეშვებოდაო იმ გოგოს, ავიწროებდაო, გასაქანს არ აძლევდაო, თუ რაღაც ჯანდაბა... დღევანდელი ლაწირაყების ამბავს შენ გაიგებ? უჰ, მაგათი! ცუთხარი, სხვა სკოლაში გადაგეყვანა, ახლა გამოცდები დაიწყება, შინ რად ჩაეკეტე-მეთქი. ისევ თავის სკოლაში წავა, ამის მეშინია და ვერ გავუშვებო. — გაჩუმდა. ღრმად ჩაისუნთქა, ალბათ იტულისხმა, რომ ძალიან ბევრი ილაპარაკა, როცა შემატყო, კვლავ ყურადღებად ვიყავი ქცეული და კიდევ ველოდი მისგან ამბის გაგრძელებას. დაუშატა, — ეშინია, რა ქნას.

— ვისი?

— ვისი და მინისტრის.

— ვინ მინისტრის, მინისტრი რა შუაშია?

— თქვენ თუ ეგეც არ იცით. — ნერვები მოეშალა, საჩვენებელი თითი შეათამაშა, — რას გამომიძახეთ? ერთო მითხარით. რას გამომიძახეთ? ვითომ ყველაფერი იცით და ჩემი გამოკითხვაცა გაკლიათ, ხომ?

— თქვენ გამაგებინეთ, თუ არ ვიცო.

— არა, მე ახლა წავალ, თქვენთვის არ მცალია. არც თქვენთვის, არც სხვისთვის, ჩემი თავისა მჭირს.

— მოითმინე, მოქალაქე. აქ საბავშვო ბაღი არ არის.

— დიახ, საბავშვო ბაგაა, სხვა დრო შეარჩიეთ ჩემთვის, კარგად ბრძანდებოდეთ.

— მაგისთვის დაისჯებით.

— ო, ახლა, ისევ — დაისჯებით, ისევ ამას გიზამთ, მე უკვე დასჯილი ვარ. —

კარებთან იყო მისული, მოულოდნელად კიდე უკბინა რალაცამ, — ამ იწილო-ბიწილობას გირჩევნით, ნამდვილ ბანდიტებს მიხედოთ. რატომ არიდებთ თავს? ის ძნელია, ხომ?! ძნელია, არა?

— ძნელია, — ვუთხარი მე და ვცადე მშვიდად შემეხედა თვალბეჭით. — მით უმეტეს, როცა არ ვიცი, ვის შესახებ ლაპარაკობთ.

— საქმეც ის არის, რომ იცით და ხელს არ ანძრევთ.

— თქვენ ეგ საიდანა იცით, რომ ჩვენ ვიცით და ხელს არ ვანძრევთ? მი-თხარი, თუ შეიძლება.

— მე ვიცი და განაცხადე კიდეც. მაგრამ კვლავ ვერ მიაგნეს. „ვერ მივაგენითო“, — გასცინა ვილაცას და სასაცილოდ დაიგრიბა, — უპ, იმისი..

— რას ილანძლებით!? — ვუყვირე მე და ფეხზე წამოვვარდი.

აიმრიზა, ნიშნისმოგებით დაპრა-ჩკა ტუჩებით.

— შეილს ვაგინებ... ჩემს შეილს მინდა გავლანძღავ, მინდა მოვკლავ... მოვკლავ. ხელში თუ ჩამივარდა — მუშტი ჰაერში გააქნია და კბილები გააღრმავა.

— რა ქნა ასეთი?

— რა ქნა... გამფტქვნა! — ჰერს შეპლალა მან. — ცარიელზე დამტოვა, აი, ნახეთ — ჩემსკენ გამოემართა, თან ჯიბეებში ორივე ხელით რალაცას ეძებდა, ახლა გასაწყვლებული და სატირლად გამზადებული იყო, მფარველობას და შეცოდებას ითხოვდა თითქოს, — მამა გარდაემეცვალა, ძვირფასი მამა... აი! — როგორც იქნა, იპოვა რასაც ეძებდა და ჯიბიდან შავი ატლასის ქსოვილი ამოიღო, მგლოვიარენი რომ იკეთებენ მკლავზე, — ვიფიქრე, წლისთავიანთის პატივს ვცემ მის ხსოვნას, საფლავს გავუყვებ, ხალხი დაინახავს როგორ მიუვარდა-მეთქი, ვიცოდელივ, ვაგროვე ფული, წელზე ფეხებს ვიდგამდი.. და წაიღო, ფრრრ, — ხელი აიქნია, თითქოს ჩიტი ააფრინაო, — სულ წაიღო!

— თქვენმა შეილმა?

— ჩემმა, საკუთარმა.

— ბევრი იყო?

— თუ ძალიან გაინტერესებთ, გეტყვით, ფეხებზე მკილია, — გაანჩხლა ისევ, მაგრამ კვლავ ტირილნარევი ხმით დააბოლოვა, — სამოცი ათასს აღარაფერი აკლდა.

— სად შეიძლებოდა წასულიყო?

— ახლა ეგ გამომკითხე, სად შეიძლებოდა წასულიყო, შინ ვინ მიაცალა... სუფრა როდის აიშალა... მიწაში! რა ვიცი, სად წავიდა. ცოლის თხოვას აპირებდა. ის გოგოც არსად ჩანს...

— უთხოვია და ეგ არის!

— რა გაცინებთ?! — დამიყვირა უცერად და ისე ახლოს მოვიდა, კინაღამ ცხვირები მივაჭყლიტეთ ერთმანეთს.

— მე არ ვიცი, — ვუთხარი მეტად სერიოზულად, გულში კი მეცინებოდა, მაგრამ მეგონა, სახეზე არაფერი შემზნევა-მეთქი.

— სამოცი ათასს თქვენ ეხუმრებით? საზოგადოებაში თავის მოჭრას ეხუმრებით?

— რატომ მოგეპრებათ...

— რა შეილი ჰყოლიაო ამ უბედურს. არ იტყვიან მამაჩემზე?

— თუ თქვენზე?

— მამაჩემზე-მეთქი... ბედნიერია, რომ მოკვდაო, არ იტყვიან?

— რამდენი წლის იყო მამათქვენი?

— ოთხმოცდათვრამეტის ველარ შესრულდა საწყალი... რატომ მეკითხებით? — გამოერკვა უცებ.

— ისევ... სულ არაფერი არ დაუტოვებია შეილს?

— შეიდი ათასი მიწყალობა, გეყოფა, მაიმყო. უპ, იმისი!

— თქვენი არ ვიცი, მაგრამ საფლავის გასაყვებლად საკმარისი თანხა დაუტოვებია.

— რას ამბობთ, გარშემო ორასი და სამასიანი საფლავებია, სასახლეები გეგონებათ, თქვი რაღა შენც!

— არა, ნამდვილად გეუბნებით, რომ საფლავს ეყოფა, — ეს რომ ვთქვი, ყო-

ადიშარ ყიფიანი

ცაში ასროლილი ჭადვები

ველი შემთხვევისათვის, საკმაო მანძილზე გაგზორდი ჩემს თანამოსაუბრეს. — მე ის მაფიქრებს თქვენს ბიჭს და რძალს რა ეშველებათ, უნდა გაუგზავნოთ ცოტა კიდეც, თორემ უხერხულია: ბინა უნდათ, ავეჯი უნდათ, ჩაცმა-დახურვა...

ყბა გვერდზე მოექცა. თვალები გადმოკარკლა. საჩვენებელი თითი ცხვირწინ ამოთამაშა. სწრაფად კლაკნიდა ტუჩებს, თითქოს ცხელ საკმელს თქვლევსო, მაგრამ ხმა არ ამოსდიოდა. მივხვდი, რომ წირვა გამომიყვანა — მეათე საბრთუღამდე მაინც ავიდა... კარი გამოაღო და გავარდა გარეთ.

თავი მესამე

ახლა ღამის ათი საათია. გაუხდელად ვწევარ ტახტზე და ჭერს შევყურებ. ჭერი თეთრადაა შეფეთილი და მის ზედაპირზე იოლად იხატება ჩემი ფიქრები, თვალწინ გაელეებული ყოველი სურათი, ადამიანის გამომეტყველება, ხანდახან ცოცხალი ხმა. ყველა წარმოსახული საგანი ცენტრისკენ მიილტვის, განათებული ჭალისკენ, და იმდენად კაშკაშდება, რომ ჭრება, ვეღარ ვხედავ. ამიტომ ჭალს თვალს ვარიდებ, კუთხეს შევცქერო კედელსა და ჭერს შორის, იმ კუთხიდან გამოდიან ფიქრები.

არ შემიძლია დაძინება. ფიქრის გაწყვეტისა მეშინია. ვინ იცის, სადამდე მივა ეს ფიქრი, რას მიმახვედრებს და მიმაგნებინებს. რომ დავიძინო, შეიძლება ხვალ დილას სულ სხვანაირად გაგრძელდეს აზრი, და ის მისახვედრი სამუდამოდ გამოუცნობი დარჩეს ჩემთვის. არ ვიცი, ასე რატომ მიწრიალებს სული. ჩემი გამოუცდელობის ბრალია, თუ დაბნეულობის? თუ სულ სხვაა მიზეზი? რატომ მომანდეს ასეთი რთული საკმე? ეს ჩემი პირველი, დამოუკიდებელი ძეგლია. პროკურატურაში ძველი, გამოჯარგული გამოძიებლები სხედან, ყველა მოსატყუებელი კბილი რომ დიდი ხანია მოიცვალეს. მეგონა, პროკუ-

რორს ჩაედიმებოდა, ამ საკმეს ხელს ვკიდებდი, ზრდილობიანად მართმევდა და სხვას გადასცემდა. მაგრამ იქნებ გადაწყვიტა, საწვნევი ვიწვნო და ჩემი დაგეგვის დრომ მოაღწია? თუ ასეა, კიდეც არა უშავს რა. მაგრამ მე სხვა ეჭვი მაწუხებს. რაღაც სისულელეს ვფიქრობ, ხმადაბლა რომ ვთქვა, გაეცინებათ კიდეცა. უბედურება ის არის, რომ ხანდახან არც მაინცდამაინც დიდ სისულელედ მეცხადება ჩემი ეჭვი. პირაქით, დასკვნების ერთ ტოტს თუ გავყვებით, ძალიან ლოგიკური მეჩვენება, ძალიან ბუნებრივად ხარობს ამ ტოტზე მწვანე ფოთლები. ძალიან ბუნებრივად ჭკნება და ცვივა. ტოტი იძარცვება, ხმება. აი, ეს არის საშინელება. რადგან ფიქრის სხვა ტოტები მარად-მწვანე ფოთლებითაა შემოსილი. ყველა სხვა ტოტი, იმ ერთის გარდა!

„ღმერთმა გიწყინა, შვილო!“ — რამდენჯერ გამიგონია ეს სიტყვები ბებია-საგან... ერთხელ ჩემი უფროსი ძმა წავიდა წისქვილში, მე არ წამიყვანა. თავის ტოლებთან ერთად იყო და ჩემი აკიდება არ უნდოდა. გზაში მოსავლელი არ გამიხდესო. ბევრი ვიტირე, თვალეზღასებური და დაბოლმილი მივუჯექი აივანზე გაშლილ სუფრას. დღეგმა წვიმა წამოვიდა. გააყრუა იქაურობა. ქარი ცივ-ცივ შეეფეხს ასხურებდა მაგიდაზე.

— უჰ, ერთი, — ვინატრე მე, ადიდებოდეს წყალი და წაიღებდეს იმ წისქვილს ვახტანგიანად.

ამის თქმა იყო და, ხელი წამოვკარი ცხელი წაქის ფაფით სავსე თევზს. თევზი გადმოვარდა, ჩემს შიშველ ბარძაყებზე გადმოპირქვა და დასულ ერთიანად დამფუჭა. აი, ტირილი და ჩხავილი მაშინ იყო.

— ღმერთმა გიწყინა, შვილო, — მეუბნებოდა ბებია და თან სოლის ფხვნილს მაყრიდა დამწვარზე. — ეგ რამ განატრებინა?!

სხვა დროს, როცა მკლავი გამოვიგლიჯე ბებიას სუსტი ხელებიდან და ორლობეში ატეხილი ჩხუბისა და ჰაერ-

ში დატრიალებული ნაჯახების საყურებლად მოგვუტყულებს, ცერა თითი წამოგვარა ბებერი კაკლის გაშიშვლებულ ფესვს, სეტყვის ოდენა კურცხლები წამომცვივდა თვალებიდან და კინალამ გონება დავკარგე. მაშინ მე თვითონ გავიფიქრე: ალბათ ღმერთმა მიწყინა-მეთქი, ბებიას რომ არ დავუჯერე.

ეს იყო ბავშვობა, მაგრამ უთუოდ ბებია შემაჩვია იმ აზრს, რომ არა მხოლოდ საქციელს, უბრალო გაფიქრებასაც თავისი შედეგი მოსდევს, ფიქრიც ისეთივე ხილულია და სხეულიანი, როგორც წვიმა ან ნაჯახი, რომ არც ერთი კეთილი ან ბოროტი სურვილი არ იკარგება ტყუილ-უბრალოდ, გამოდის ტვინიდან და თავისი დახიშნულებას შესასრულებლად მიიჩქარის.

მერე, როცა წამოვიზარდე, არ ვიცი, ბებიას ჩაგონებისა და გავლენის წყალობით, თუ ცხოვრების რაღაც შემთხვევებით მდინარების გამო, ბევრჯერ აღმომიჩენია კავშირი ახლობელი ადამიანების მიდრეკილებისა და მათ გარშემო დატრიალებულ ამბებს შორის. ეს ალბათ ბუნებრივიც იყო, მაგრამ მე მაინც ბებიას ნახევრადმისტკური ფორმულით ვხსნიდი ყველაფერს.

დათა კავთიაშვილს არავინ არ უხსნია სიკვდილისაგან, არავინ შეუფარებია თავის ჭერქვეშ, არავის დახმარებია და ყურიც არავისთვის არ აუწევია, ცხოვრობდა მარტო, უნათესავოდ და უმეგობროდ, არც მტრული, არც მოყვრული ურთიერთობა, არც ერთად ჰაჰანის წვეა, არც ერთად დაღვინება და გაჭირვება, თითქოს ამ მიწის ერთადერთი სულდგმული იყო და ახლა ჰგონია, რომ უკვალოდ ქრება, რომ არ დადგებულა, არც არაფერი შეიცვლებოდა, მაგრამ იმ ზორობის ერთი, ერთადერთი მარცვალი, თავის გამოსაკვებად რომ მოჰყავდა. იქნებ ახლა სადაც ჯეჯილშია ამოწვერილი, ანუ სულ ახლოს, ანუ უშორეს ქვეყანაში, ან თვითონ ის მარცვალი, ან იმ მარცვლის მეათე თუ მეოცე აღმონაცენი იმ უხილავ ჰაერის გვირავს რომ ზემოდან გა-

დმოხედო, რომელიც საქართველოში გზებზე ხეტილისას გაუჭრია და კავთიაშვილის სხეულს, ბევრ სხვა ასეთივე გვირაბთან იქნება იგი გადახლართული, შეხვედრილი და განშორებული. ადამიანი უკვალოდ ვერ გაქრება, თუნდაც იმავე ოთახში გაიზარდოს და ჰოვადეს, სადაც დედის მუცლიდან იშვა.

— რატომ ფიქრობ ასეთ რამეებზე, ზაალ? — ვკითხე ჩემს საგამომძიებლო მავიდასთან პირისპირ ჩველად კაცს, ფერმკრთალს, რაღაცით შეწუხებულსა და შემფოთებულს.

— მეშინია, ჩემი შეთხზული ეჭვი სიმათლემ არ გამოდგეს.

— რა ეჭვი შეთხზე ასეთი?

— მგონია, დედამიწაზე ისე მჭიდროდა ყველაფერი გადახლართული...

— ჰო.

— ისეთი უხილავი ძაფებით არიან აღადიანები დაკავშირებულნი, ქვეყნის სხვადასხვა მხარეს მცხოვრებნი, ერთმანეთი რომ თვალით არ უნახავთ და შეიძლება ვერც ვერასოდეს ნახონ... — საიდანაც, შორიდან ისმოდა მისი ჩამქრალი ხმა.

— ჰო, მერე?

— ...რომ ერთის საქციელი, ავი თუ კარგი, ყველაზე გავლენას ახდენს, ყველასი — ერთზე, ისე, რომ არც იციან ამის შესახებ, — დაბეჭივებით ამბობდა, თითქოს დაწერილს კითხულობდა.

— არც იციან და მაინც ახდენს გავლენას?

— მაინც! და მე თუ დღეს რაღაც დავაშავე, სულ იოტისოდენა, უფაქიზესი სასწოროთ აუწონელი რამ, ჩემს ირგვლივ იცვლება ვარემო სწორედ იმ იოტის ოდენობით, და თუ ეს გარემო ესაზღვრება სხვისას, ვინც ასევე უფაქიზესი სასწოროთ აუწონელი დანაშაული ჩაიდინა, ესაზღვრება მესამე, მეათე და ნესე დანაშაულის გარემოს, მაშინ იცვლება მთელი უბანი, მთელი ქალაქი...

ედიშარ ჟიჟიანი

ცაში ასროლილი ჭაფიჭი

და დანაშაულიც უკვე ერთი კი არა, ასი იოტისოდენა ხდება...

— არ მესმის, ცოტა გარკვევით ილაპარაკე, ზაალ!

— და ეს ცვლის ვილაც უცნობს, აბსოლუტურად უდანაშაულო ადამიანს!

— ჰარდაპირ მითხარი, რისი თქმა გინდა?

ზაალი დიდხანს მიყურებდა. ოიჯოს ნთხოვდა, მე მეტვირთა სათქმელად მისი წუხილის მიზეზი.

— იმ ბავშვმა რატომ ჩაიდინა ეს? — მომაცდადის უკანასკნელი სიტყვებით წაიჩურჩულა ბოლოს.

— მე ჯერ არ ვიცი, ჩაიდინა თუ არა, სულ ახალი დაწყებული მაქვს საქმე.

— მაგრამ რალაც ხომ მონდა? ან გადმოაგდეს, ან შემთხვევით გადმოვარდა, ან...

— მერედა, შენს თავს ადანაშაულებ?

— ჩემს თავსაც და შენც!

— მევე? ძალიან საინტერესოა.

— არც ერთი არ ვცხოვრობთ წესიერად!

— და შეიცვალა გარემო? — არ დავერადე დამცინავ კილოს.

— შეიცვალა იოტისოდენად, მაგრამ...

— მაგრამ სხვათა უწესობაც დაემატა? როგორც თქვი.

— დაემატა.

— მე მაინც რა დანაშაული მიმიძღვის?

— ო, ბევრი!

— ბრალს მდებ?

— კი.

— მაშინ შეეცვალოთ ადგილები.

— მეც შევცვალავ ვიფიქრობდი ახლა.

ორივენი წამოვდგნენ. იგი გამომძიებლის სკამზე დაჯდა. მე — ბრალდებულისა.

— ამხანაგო ზაალ! — დაიწყო მან. ყინულოვით ცივი, ზიზღნარევი ხმა ჰქონდა, — თქვენ ბრალად გედებათ ის, რომ თავი შეაყვარეთ ერთ მშვენიერ გოგონას. დიდხანს მეგობრობდით მასთან. მერე კი დაევიწყეთ, მიატოვეთ და აღარც მოგსურვებიათ მისი ამბის გაგება.

— ვინ გოგონას? — ვითომ გაფიქრებული.

— აჰა, თქვენ აღარც გახსოვთ? კეთილი, ჩვენ ყველაფერს დაწვრილებით გაგახსენებთ.

— ნაი რატინაზე ამბობთ?

— დიან, დიან, ჩემზე კარგად იცით, რომ ნაიზე მოგახსენებთ.

— თქვენ თქვით, „თავი შეაყვარეთ“, გთხოვთ შეასწოროთ ეგ გამოთქმა, — პროტესტი განვაცხადე მე.

— თვითონ შეუყვარდით? გული წაუვიდა, როგორც კი თვალი მოჰკრა თქვენს ლამაზ უღვაშებს? არა, ჩემო კარგო. თქვენ რა არ გააცეთეთ, რა არ იღონეთ, რომ მისი ყურადღება მოგექციათ.

— და მე არ მიყვარდა? ახლაც მიყვარს!

— თქვენ გგონიათ ასე, რომ გიყვარდეთ, არ დაევიწყებდით, ერთი დღეც ვერ მოითმენდით უიმისოდ. სხვათა შორის, ასეც გემართებოდათ პირველ სანებში.

— ჰო, ვერ ვითმენდი, იმიტომ რომ მიყვარდა.

— თქვენ არასოდეს არ გითქვამთ მისთვის, მიყვარხართო, არასოდეს.

— ეს აუცილებელი არ იყო.

— იმიტომ, რომ გეშინოდათ მაგ სიტყვის, მაგ პასუხისმგებლობის, ყველაფერი გინდოდათ პასუხისმგებლობის გარდა.

— სისულელეა, მე არაფერი მინდოდა მისგან, გარდა...

— გარდა რისა?

— გარდა მასთან ყოფნისა.

— ახლა? ახლა აღარც ეგ გინდათ?

ვიგრძენი, ხაფანგში ვებმებოდი, რალაც გამოსავალი უნდა მეპოვნა.

— ჯერ ერთი... ჰო, ჯერ ერთი, საიდან მოიგონეთ, რომ მას ვუყვარდი?

— აა, გაგიჭირდათ?

— ჩვენ შევხვდით... მერე დავშორდით.

— „შევხვდით“, „დავშორდით“, რა კარგია! ის არ იყო ჩვეულებრივი შეხვედრა, ძალიან ლამაზი შეხვედრა იყო:

რუსთაველის პროსპექტზე მიიჩქაროდა მარტოკა, ქვემოთ, მოედნისაკენ, შენ კინო „სპარტაკთან“ იდექი, გაფითრდი, როცა დაინახე. არ გახსოვს, როგორ აგ-იკანკალდა მუხლები? შემოდგომის დღე იყო, მშვიდი, მზიანი, მკნარი ფოთლე-ბის სუნი სიამოვნებისაგან თვალებს გა-ხუჭუნებდა... გოგონას ეცვა სადა, ვარ-დისფერი ჩაბის კაბა. ბოლოში ფართო წრედ გამოილი. ამ წრეში ერთმანეთს მისდევდნენ უჩვეულოდ სწორი, ჯერ კიდევ ნედლი ფეხები. ხელში რვეუ-ლები ეჭირა. მისი პატარა ჩრდილი კე-დეულ-კედელ მიხტუნაობდა. არაფერი გადაწყვეტილება არ მიგილია. არც გქო-ნია მოსაზრების თავი. შენს დაუციათ-ვად აგამოქმედა სურვილმა. რომ ერ-თხელ კიდევ შეგეხედა თვლებში და საბოლოოდ დარწმუნებულიყავი, რა-ღაც საოცარ სილამაზეს რომ შეეყარე. გადაასწარი გვერდზე რომ ჩაუარე, არც შეგიხედავს, ვითომ სადღაც მიგეჩქარე-ბოდა. გადაასწარი, თვალს მოეფარე და შეუმჩნეველად შემობრუნდი. და კიდევ ერთხელ გაფითრდი. გოგონას თავი ჩა-ელუნა. ჩაფაქრებულიყო, შენ არც შეუ-მჩნევიხარ.

— მერე მითხრა. ვიგრძენი. ვილაც რომ მაყურებდაო. — ჩაუერთე მე.

— არაფერიც არ უთქვამს, ეგ შენა მოგონილია.

— თქვა-მეთქი, აბა. კარგად გაიხსენე!

— არა აქვს გადამწყვეტი მნიშვნე-ლობა... შენ ისევ გამოედევნე უკან. გა-ინტერესებდა, სად მიდიოდა, სად ცხო-ვრობდა. როცა მან „რუსთაველის“ კი-ნოსთან ჩაუხვია, შენ ჯერ კიდევ სას-ტუმრო „ინტურისტთან“ მიამაჯებდი. როცა შენ ჩაუხვით კინოსთან, ის უკვე აღარსად ჩანდა. შემფოთებულმა ჩაირ-ბინე დაღმართი და მოსაჩვევში ძლივს მოატანე თვალი, როგორ აღიოდა გო-გონა საჯარო ბიბლიოთეკის კიბეზე. ეს პირველ გამარჯვებად ჩასთვალე — მისი ახლოს ნახვის შესაძლებლობა გეძლე-ოდა. ბიბლიოთეკაში ჩაწერილი არ იყა-ვი, არც პასპორტი წამოგდლო სახლი-დან. ბედად, რაღაც მოწმობა აღმოგაჩი-

ნდა ჯიბეში... აღარც მახსოვს. რა იყო — მგონი, საცურო აუზის მოწმობა. — ჰოდა, ერთდროული საშვი მოგ-ცეს. ივარაუდე, რომ გოგონას უკვე გა-მოწერილი ექნებოდა საჭირო წიგნი და კატალოგთა თაროების წინ მჯდარი, აპ-ყურებდა ელექტროდაფას, თავისი ნო-მრის ანთებას ელოდებოდა. ამიტომ გა-ნგებ დააყოვნე. გინდოდა საქმისათვის მისული კაცის შთაბეჭდილება დაგეტო-ვებინა, უფრო კი ის გინდოდა, გოგონას შემდეგ შესულიყავი სამკითხველო და-რბაზში, იცოდი, ახალშესულს ყურად-ღებას რომ აქცევს დარბაზი. თვალს მოჰკრავდი მაგიდასთან მჯდომ გოგონას და მერე გულგრილად ჩაუვლოდი, ღრმად დარწმუნებული, რომ შეგამჩნია. დაინტერესდა და დაგინახსოვრა. მაგ-რამ ვარაუდი გაგიქარწყლდა. არც დიდ დარბაზში. არც მეცნიერ-მუშაყაოთა-სში, არც პერიოდიკისა და მხარეთმცო-დნეობის განყოფილებებში არ აღმოჩნ-და გოგონა. განცვიფრებული დადიოდი ბიბლიოთეკის დერეფნებში. უკვე გაგ-ქრობოდა ის ყალბი, საქმიანი კაცის ნილაბი. ახლა იმასდა ნატრობდი, ოღონდ თვალი მოგეკრა სადმე და თუნდ მიმ-ხვდარაყო კიდევაც, რომ მისი გულისა-თვის შეხვედი იქ. თან გეშინოდა, შე-მთხვევით არ შეგფეთებოდა დერეფან-ში. თვალ-ყურს ადევნებდი შენს თავს, ტანისამოსს, ქოჩორს, რომ ყოველ წუთში მოხდენილი ბიჭის შთაბეჭდი-ლება დაგეტოვებინა.

— ეგ სიცრუეა!

— გქონდა ამის სურვილი... ბოლოს იმედგაწყვეტილმა შეაღე ერთი მაღალი კარი და გახვედი. ეს ფონოტეკის გან-ყოფილება იყო. მისი არსებობა შენ არც იცოდი. პატარა ოთახში შვიდი მა-გიდა იდგა, ეს მერე დაითვალე, მესა-მედ თუ მეოთხედ რომ მიხვედი იქ. ხუ-თი მაგიდა დაკავებული იყო. ზოგი ხე-ლებზე თავდაყრდნობილი იჯდა, ზოგი სკამის ზურგს მიწოლილი და თვალეზ-

ადიშვარ ჟიფიანი

ცაში ასრულილი ჟღერავს

მინათული. ორივე ყურზე რკინის ვერ-
ცლისფერი სალტით შეერთებული სა-
სმენი აპარატები ეკეთათ. ოთახში ეკ-
ლესიის სიჩუმე სუფევდა. თავის შეკ-
ვეთაჲ მუსიკას უსმენდა ყოველი მათ-
განი. გოგონას იდაყვები შემოდო მ-
გიდაზე, ერთი ხელით მეორე ხელის
აითის წვერები ეჭირა და ამ ცოცხალ
თაღზე ჩამოედო ნიკაპი. შენსკენ გამო-
იხედა, თითქოს მის თვალებს ლაპარაკი
შეეძლოთ. მაგრამ იმ წუთში არ შეიძ-
ლებოდა სიჩუმის დარღვევა. მერე და-
ხარა თავი და ოთახი თითქოს დაბნელ-
და. ხომ ასე იყო?

— ასე იყო, მერე მეუხერხულა...

— მერე შენ გეუხერხულა უკან გაბ-
რუნება, არ მიხვდეს, მას რომ ვეძებ-
დიო, და ოთახში შეაბიჯე, კატალოგებს
დაუწყე თვალიერება. გეშინოდა რაიმე
გეკითხა ბიბლიოთეკის თანამშრომლისა-
თვის, არ შემცდეს და არ მიხვდნენ,
პირველად რომ ვარ აქო. დღესაც არ
ვიცი, რატომ გეშინოდა ამისი. მეზობე-
ლი ოთახის კარი გამოაღო ახალგაზრდა
კაცმა, და კარს იქით თვალი მოჰკარი
მაგნიტოფონებს, უხმაუროდ ტრია-
ლებდნენ დისკოები, და იფიქრე, ნეტავ
რომელს უსმენს ის გოგონაო. კედლებ-
ზე კომპოზიტორთა დიდი სურათები
ეკიდა.

მაღალქერიანი ოთახი ორ სართულად
იყოფოდა, ზემოთკენ ხის კიბე მიემარ-
თებოდა, იქ ფირფიტები ელაგა თარო-
ებზე. ბოლოს მაინც წაგძლია სულმა,
უცხოელი ღირიერებები დაუსახელე
ბიბლიოთეკის თანამშრომელ ქალს, მა-
თი შესრულებით თუ გაქვთ რამეო. შენ
გაითამაშე როლი, გინდოდა იქ მყოფთ
მოსჩვენებოდათ, რომ მუსიკალური
სამყაროს წარმომადგენელი იყავი.

— კლემპერერი და ვალტერი ვუხსე-
ნე, უბრალოდ, გაგონილი მქონდა სახე-
ლები, სხვა არაფერი არ ვიცოდი მათ
შესახებ, — გამეცინა მე.

— არც ახლა იცი!

— ჰო, არც ახლა ვიცი.

— ქალმა გითხრა, რა ნაწარმოებები
გნებავთ მაგათი ღირიერობითო. შენ

ვაგნერი დაუსახელე. თან სულაც არ
გკლავდა, უკან მოგვხედა და გაგვი-
გოყურებდა თუ არა ის გოგონა, მოესმა
თუ არა შენი სიტყვები. გამოიწერე
ფირფიტა და, როცა სასმენი აპარატი
მოგიტანეს, გოგონა უეცრად წამოდგა
და წავიდა. გაწვილებული დარჩი. პირ-
ში ჩალაგამოვლებული, თითქოს დიდი
შეურაცხყოფა მოგაყენეს. შენს სიცო-
ცხლეში პირველი შემთხვევა იყო, იძუ-
ლებით რომ უსმენდი ბრწყინვალე მუ-
სიკას. სამი თუ ოთხი წუთი უსმენდი,
სადაც დაგვიანება მოიმინებზე, ვითომ
უეცრად გაგახსენდა, და ფირფიტა
უკანვე ჩააბარე. მაგრამ ვერც ბიბლიო-
თეკაში, ვერც ქუჩაში იმ დღეს ის გო-
გონა ვეღარ ნახე.

ვერც იმ კვირას ნახე. თითქმის ყო-
ველდღე დადიოდი საჯაროში. მოიწყი-
ნე, სევდა მოგეძალა, ნამდვილ შეყვარე-
ბულს დაემსგავსე, და რაღაცნაირად
მოგწონდა კიდევაც ეს — შენი ახალი
როლი...

— ეგ როლი არ ყოფილა, მე არ ვთა-
მაშობდი! — ვიწყინე.

— მართალია, არ თამაშობდი, თამაში
მერე დაიწყე, — მომიჭრა მაშინვე და
განაგრძო, — და მერვე დღეს, როცა
გადაწყვეტი, უკანასკნელად მივალ ბიბ-
ლიოთეკაში, მეყოფა ამდენი კუდში
დევნაო... აი, სწორედ ამ გადაწყვეტი-
ლებამ გაამყლავნა პირველად შენი ზე-
რეულ გრძნობა, ერთი კვირა ხეტიალი
დიდ მსხვერპლად მიგანდა, ისე ებუ-
ტებოდი ჯერ კიდევ უცნობ გოგოს,
თითქოს ის განგებ გემალებოდა. მაშინ
უნდა მიმხვდარიყავი, რომ მხოლოდ
ცნობისმოყვარეობა გამოქმედებდა, სიყ-
ვარული კი შორს იყო, როგორც ახლაა
შორს... მერვე დღეს გოგონა ისევ იმ
ოთახში იჯდა, იმავე მაგიდასთან, ისევ
ეკეთა ყურებზე სასმენი აპარატი. თან
რაღაცას იწერდა რვეულში. კალამს
შეაჩერებდა, მოუსმენდა და კვლავ გა-
მალებით წერდა. ახლაც შემოგხედა
თავისი მსუსხავი თვალებით. და ერთი
წუთით მოგჩვენა, რომ ყველაფერი
იცოდა და ხვდებოდა, შენ ისევ შებ-

რუნდი და კატალოგებში ჩარგე ცხვი-
რი.

მეზობელი ოთახის კარი ღია იყო. ისმოდა მაგნიტოფონის ფირის მსუბუ-
ქი შრილი. მერე იმ ახალგაზრდა კაცმა
გამოსძახა ბიბლიოთეკის თანამშრომელ
ქალს: „ფერიდე, წამოგიღე რიტა პა-
ვონე, აქა მაქვს“, და ხმამაღლა ჩართო
ფირფიტა. მგარძნობიარე, თბილი ხმა
ჰქონდა ესტრადის მომღერალ ქალს. ამ
დროს შეამჩნიე, რომ ის გოგონა წა-
მოდგა, ყურსასმენი მოიძრო და გარეთ
გავიდა. თავისი რვეული და კალამი მა-
გიდაზე დატოვა. იმ წუთში არავინ არ
გოყურებდა და თამამა აზრმა შეგბოჭა,
იმ მაგიდასთან მიგიყვანა და მიტოვებუ-
ლი სასმენი აპარატი ყურთან მიგატანი-
ნა. მუსიკაზე ადრე გოგონას სურნელე-
ბა შეიგრძენი. ალბათ თმაზე დაჰკურე-
ბული სუნამო იყო, და შეგეშინდა: ეს
ქურდული, ნებადაურთველი სიახლოვე
ძალადობას ჰგავდა, მაგრამ ტკბილი იყო
ეს აკრძალული ხილი — მისი აპარატი
რომ შეგეხო, იმავე მუსიკას რომ უს-
მენდი. ეს მერე გაიხსენე, გვიან, მაშინ
კი ხელი გიკანკალებდა, არ შემომისწ-
როს გოგონამო. საბედნიეროდ, მუსიკა
იცანი, ბეთჰოვენის მეხუთე სიმფონია
იყო. ეს ფირფიტა შინა გაქვს. მთელი
სტუდენტობის განმავლობაში სულ მას
ატრიალებდი. საფინალო ნაწილი იყო,
სადაცაა დამთავრდებოდა. აპარატი და-
დე და მაგიდას გაშორდი. ელოდებოდი
გოგონას დაბრუნებას, შენი ჩანაფიქრი
რომ ბოლომდე შეგესრულებინა. მალე
დაბრუნდა. იმ ახალგაზრდა კაცს სთხო-
ვა, ფარი უკანვე დაეხვია, თვითონ სას-
მენი გაიკეთა და დაჭლა.

— ცოტა კიდევ, თუ შეიძლება! —
დაუძახა იმ კაცს და წელში ლარივით
გაიმართა, დაიძახა მოლოდინში. თითე-
ბი სასმენზე მოევლო და იმ ოთახისკენ
იყურებოდა. უცბად კმაყოფილება აღე-
ბეჭდა სახეზე. — ი მანდედან, გმად-
ლობით!

შენ პირველად გესმოდა მისი ხმა და
ეს რაღაც საოცრებად მიგაჩნდა. ეს
თითქოს იმდენად შეუძლებელი იყო.

რომ არასოდეს არ უნდა მომხდარიყო,
ბუნებას ეს ჩაფიქრებული არ ჰქონდებოდა.

— და კიდევ მიმტკიცებ, რომ არ მიყ-
ვარდა?! — ნიშნისმოგებით ჩაეციენე.

— მაშინ, იმ წუთში, გიყვარდა, ვა-
ლიარებ.

— ახლაც მიყვარს.

— ახლა მოგონება გსიამოვნებს. და
ამ მოგონებაში უფრო მეტად შენს
თავს ეკეკლუცები.

— ძალიან მკაცრი ხარ.

— ასეა, — ხელები გაშალა მან.

— მე დაგიმტკიცებ, რომ სცდები!

ნამდვილად გულწრფელად ვთქვი ეს.
მაგრამ გამოძიებელმა ზაალ ანჭათარი-
ძემ ყურით არ გაიბერტყა და განაგრძო:

— მისმინეთ, ამხანაგო ზაალ! მერე
ვიკამათოთ... ბოლოს გამოჩნდა ფერი-
დე, ფონოტეკის განყოფილების თანამ-
შრომელი, ახალგაზრდა, სასიამოვნო
გარეგნობის ქალი.

— მაპატიეთ, რომ გაცდევინეთ, რა
გნებავთ? — გკითხა მან.

— ბეთჰოვენის მეხუთე სიმფონია,
თუ შეიძლება, — აშკარად დატანე
ხმას ძალა.

— მეხუთეს, მგონი, უსმენენ, — და
ფერიდემ იმ გოგონასაკენ გაიხედა.

— უსმენენ? — ვითომ გაიკვირვე
და შენც იქითკენ გაიხედე.

გოგონამ შეამჩნია, ასე მოუბრუნე-
ლად რომ უყურებდით და ცალი სასმე-
ნი მოიცილა.

— თქვენ მეხუთეს უსმენთ? — დაუ-
ძახა ფერიდემ.

— დიახ, რა იყო? — და უცბად
მიხვდა ყველაფერს, ესე იგი, მიხვდა
რომ შენ „ელოდებოდი“ იმ ფირს, შე-
მოგატყურდა, დამნაშავესავით აწრიალ-
და, — ახლაც დავამთავრებ. აი, ამ
წუთში, — და ხელი რაღაცნაირად გაა-
კანკალა. თითქოს მუსიკას ააჩქარებდა
ამით.

ისეთი ლამაზი იყო ამ დროს, ისეთი
სიახლე მოჰქონა მის სახეს მოკრძალე-

ადიშარ ჟიფინი

ცაში ასროლილი ჭაღები

ბამ და უხერხულობამ, რომ შენი გრძნობა, გულში ჯერ ახალადმოცნებული, მოედო მთელ სხეულს.

შეცუბნდი, ახლავე დავამთავრებო, რომ თქვა: დაამთავრებდა და წავიდოდა. შენ კი ყვეუჩივით უნდა მკდარიყავი და გესმინა. „ახლა გავალ: ვითომ ერთი წუთით გავდივარ, და აღარ დავბრუნდები“, — გაიფიქრე შენ.

ბიბლიოთეკის კიბეებთან იცდიდი. ვითომ ქუჩას გაჰყურებდი, მოაჯირს გადაყრდნობილი, მაგრამ თვალი კარებისკენ გეჭირა. მალე გამოვიდა. კიბე ჩაირბინა, უეცრად იგრძნო, რომ ვილაცას გაუარა გვერდზე, ამოიხედა და დავაკვირდა, მერე გაელიმა.

— მიბრძანდით; — ხელით განიშნა, — ფირი თავისუფალია.

ახლა მისი სხივიანი ღიმილი იყო შენთვის სიახლე, თითქოს მზეზე მზე ამოსულიყო. გაუკვირდა, ბიბლიოთეკაში შესვლას რომ აყოვნებდი, დაჩენებით რომ შესცქეროდი. ღიმილი გაუქრა, სახე ერთბაშად შეეცვალა. თითქოს მიხვდა რაღაცას და ამ მიხვედრამ ისიც ოდნავ დააყოვნა კიბეზე.

აღარ შეიძლებოდა ადევნება, უკვე „შემჩნეული პირი“ იყავი. ვეღარ გადასწრებდი გზაზე, რომ შემობრუნებულიყავი და კიდევ ერთხელ გენახა.

ახლა მარტო მისი ხმა როდი იცოდი, ახლა თვითონ გამოგელაპარაკა, თვითონ შეჩერდა შენს წინ და თავს უკვე მდიდრად თვლიდი. მაგრამ იმ სულის-შემგუბველმა, ბედნიერების მაიმედებელმა ღიმილმა მიგანიშნა, რომ ეს წვეთი იყო, წვეთი თბილი, მღელვარე ზღვისა, შეუცნობი რომ რჩებოდა შენთვის.

— ძალიან ნუ შეტობავ, — გავაფრთხილე მე.

— სწორედაც რომ მოინდომე იმ ზღვაში შეტობვა, ამკრძალავი აღმას იქით გაცურვა, ძალიან სულმოსწრაფებულად მოინდომე, მაგრამ ნიჩაბი გითავახეს თავში. მერე იმ ნიჩაბმა აგიცურა გული წვეთებდაც და ზღვაზედაც...

— არავინ არ იცის როგორ ატეხა ზღვამ, არც მე და შენ.

— მეხსიერებას ნუ იჩლუნგებ... — მან ღრმად ამოისუნთქა და განაგრძო. — კიდევ ერთხელ დაკარგე და იპოვე ის გოგო, კონსერვატორიის შენობიდან გამოდიოდა ამხანაგებთან ერთად. მის სახელსაც მაშინ მოჰყარი ყური. იმ დღესვე მოსძებნე თავო, თენგიზ მერკვილაძე, შენი მეგობარი.

— ნაი? — ნიკაპზე ხელი ჩამოისვა თავს. — ალბათ ნაი რატიანზე ამბობ. პარპონიის ლექციებს ესწრება ხოლმე. — მერე მრავალმნიშვნელოვნად გაგიღიმა. — რა იყო, ცუდად ხომ არ არის საქმე?

— კი, თავო, ძალიან ცუდად არის.

— გავაცნობ, ცოტა პატარა კი არის შენთვის... მშვენიერი გოგოა, ძალიან კარგი პიანისტი, მაგრამ მეტოქეც ბევრი გეყოლება, აქედანვე გაფრთხილებ.

დიდხანს აყოვნებდა შემთხვევა, რომ თავსთან ერთად ნაის შეხვედროდი. ხშირად იდექი კონსერვატორიისკენ ამაველ ქუჩაზე. გადაწყვეტილი გქონდა, ნაის თუ დაინახავდი, პირდაპირ მისულისყავი და გაგეხსენებინა თავი, თუმცა გრძნობდი, რომ ვერასოდეს ვერ გაბედავდი ამას, სითამამე გიმტყუნებდა. ისევ ჩაიქნეი ხელი, ისევ გააფიქრე, უკანასკნელად ვცდი ბედსო, და სწორედ იმ ღამით, 11 საათზე, კონსერვატორიიდან გამოვიდა ნაი. მარტო იყო. ქუჩა გადაჭრა და ოპერის წინ ავტობუსების გაჩერებასთან შედგა. მერე დაინახე, ვილაც ხნიერი კაცი რომ მივიდა მასთან და თავზე ხელი გადაუსვა. შენ ოპერასთან მიიპარე, მოშორებით გაჩერდი. ნაის წავრძელებული ჩრდილი შენს ფეხებთან ირხეოდა. გოილი ღამე იყო. ავტობუსი აგვიანებდა: შენ გესმოდა ნაის ხმა, მისი სიცილი. უეცრად ბავშვურმა აზრმა გავიელვა, ფეხები წინ წადგი და ნაის ჩრდილი შენს ტანზე ამოცურდა, კიდევ გადადგი და სახეც ჩრდილში მოაქციე, და გისაროდა ეს რომ მოიგონე, ასეთი თამაში...

უეცრად ზურგიდან ვილაცამ მილო-

ვით დახვეული გაზეთი მოგადო თვალზე, თან ღონიერი ხელით გაგბოჭა, რომ ვერ შებრუნებულყავი, ვერ მიხვდი ვინ იყო, სანამ არ გაეცინა და ხელი არ შეგიშვა.

— ხალხს ათვლიერებ? ასე შორიდან დურბინდია საჭირო.

თაზო იყო უჩვეულოდ მხიარული, აცეტებული.

— წამო, გაგაცნობ, — წაგჩურჩულა და ხელით მოგაწვა ზურგზე, რადგან ეწინააღმდეგებოდი, — ჩქარა, ბიჭო, თორემ წავა!

ამ დროს მართლაც მოგრიალდა ავტობუსი.

— ა, ხომ გითხარი, — გაგიჭავრდა თაზო და ავტობუსისკენ გაიქცა — ნაი, ნაი!

ნაი ავტობუსზე აღიოდა, როცა თავისი სახელი მოესმა. თქვენსკენ გამოიხედა, ფეხი უკანვე ჩამოდგა.

— ნაი, ერთი წუთით, საქმე მაქვს!

ის ხნიერი კაცი დაბლვერილი გიყურებდათ, ნაიმ რაღაც უთხრა და მერე გულდაწყვეტილმა გააყოლა თვალი დაძრულ ავტობუსს.

თაზომ ბევრი მიზოდ-მოზოდა, ვითომ პარმონიის ლექციები გადასდეს, რადგან ლექტორი წავიდა და ახალი ჯერ არ მოსულა, ვითომ რექტორიც მიდის, ვითომ... თუმცა შეიძლება ყველაფერს მართალს ეუბნებოდა. შენ იქვე იდექი, უჩვეულოდ დელავდი, იმ წუთში გერჩინა, სადმე მარტო ყოფილიყავი მშვიდად და უდარდელად. თაზომ შეგატყო ეს, არ წავიდესო შეეშინდა და ხელი ჩააცილა.

— ჰო, მართლა, გაიცანით!

მანამდე ნაიმ ერთი-ორჯერ შემოგხედა, მაგრამ, ეტყობა, ვერ გიცნო, ახლა გაგიღიმა, პატარა ხელი გაიჭრო შენს ხელში.

— ჩვენ, მკონი, ვიცნობთ ერთმანეთს, — თქვა მან.

შენი აღლევება ორივემ შეამჩნია, საკუთარი სახელიც ვერ თქვი წესიერად, ენა გაგესლართა კბილებში. მაგრამ

უსაზღვროდ ბედნიერი იყავი, რომ ნაი თურმე ასსოვდი, აი, ასე...

— აი, ასე გავიცანით ერთმანეთი,

— სიტყვა წავართვი მე.

— იმ ღამეს...

— არ მინდა, ნულარ ჰყვები.

— რატომ? ახლაა, რაც არის.

— არ მინდა, ვიცი რასაც იტყვი.

— აქამდეც ხომ იცოდო?

— აქამდე შეიძლებოდა, ახლა აღარ მინდა.

— შენ ვერც წარმოიდგენ, რას გეტყვი ახლა.

— ვიცი, ვიცი, არ მინდა! — დავუყვირე და ფეხზე წამოვიჭერი, — შენ ახლა იტყვი, რომ მე და ნაი მალე დავუახლოვდით ერთმანეთს, რომ ხშირად დავდიოდით კინოსა და თეატრში, თანდათან ვიხიბლებოდი და თანდათან ვიჭერებდი, რომ ის ჩემი უნდა ყოფილიყო, მხოლოდ ჩემი. რომ ჩემს გარდა ქვეყნად არავინ არ მეგულებოდა მისი ღირსი. მე თვითონვე ვიგონებდი ნაის სურვილებს და მე თვითონ ვუსრულებდი. ვუწერდი ლექსებს, ცამდე ამყავდა მისი სილამაზე და მისი ნიჭი. მერე მეტყვი, რომ ეს ბედნიერება მოჩვენებითი იყო, რომ ჩვეულებრივი, სიყვარულის თანმხლები ბუნებრივი ეჭვიანობა თანდათან დამძიმდა, გაუხეშდა — და მე სულ დამაწვრილმანა და გამასაწყლა. ვერ ვიტანდი და ვერ ვეგუებოდი, თუნდ ჰკუთას ან ნიჭს როცა უქებდა ვინმე კაცს. მისივე პედაგოგების ქებას ვერ ვიტანდი. მერე გამახსენებ იმ კონცერტს, ნაის წარმატებას და უამრავ თაყვანისმცემელს, ხელებს და ლოყებს რომ უკოცნიდნენ, გარს რომ შემორტყმოდნენ სიხარულისგან აღტაცებულ ნაის. მე კი შორს ვიდექი, ვითომ არც ვარსებობდი. და დამიწყებ მტკიცებას, რომ ნაი მხოლოდ ჩემზე ფიქრობდა იმ წუთებში, მხოლოდ ჩემგან უნდოდა მილოცვა, და თვალებით დამეძებდა ხალხში. მეორე და მესამე კონცერტსაც არ დივიწყებ, მერე

ელეონორა ხიფიანი
ცაში ასრეწილი ჟურნალი

ნაის მონაწილეობას დიდ კონკურსში. რომ ველარ მსვდებოდა ისე ხშირად, ველარ იცლიდა ჩემთვის, და ბოლოს მეტყვი, რომ შური ვიძიე. ვიცი, შურისძიებას დაარქმევ, ვითომ სხვა რომ მოვძებნე, სხვა გოგო, და არ მერიდებოდა მასთან ერთად ნაის წინ ქუჩაში გავლა. ანდა, სულმდაბლობას დაარქმევ, ნუ ჰყვები-მეთქი რომ გეუბნები, ვიცი, რასაც მეტყვი...

— შენ მაინც მიაფუჩეჩე მთავარი სათქმელი, იმიტომ წამართვი სიტყვა, — ცბიერად გაიღიმა გამომძიებელმა ზაალ ანჯაფარიძემ და ერთი შეხედვით გამაცამტვერა.

— გეყოფა, არ მინდა!

— შენ ანგარიშს არ უწევდი იმ გარემოებას, რომ ნაი თავის საყვარელ საქმეს ვერ მიატოვებდა და ყოველდღე ვერ გამოგეცხადებოდა შენი გულისა და თვალების დასაამებლად. ვერ შერიგებოდი ნაის ურთიერთობას თავის კოლეგებთან, ლამაზებთან, ულამაზოებთან, ჰკვიანებთან თუ უნიჭოებთან, ორკესტრანტებთან და ღირიერებთან. ვერ ეგუებოდი მის ხანგრძლივ გამგზავრებას სხვა ქალაქებში. ყველგან მეტოქე გელანდებოდა, ყოველ ახალ შეხვედრისას ნაის თვალებში თუ ტუჩებზე ფარულად ეძებდი იმ მეტოქეებს, იმის მაგივრად რომ ყურები გამოგებერტყა და გაგეგო, რა ერთგული იყო შენი. როგორ გაფასებდა... და როცა შენმა შეშფოთებამ, ნაის ეკარგავო, უმაღლეს წერტილს მიაღწია, მოინდომე, რაც შეიძლება სწრაფად გამორკვეულიყო ყველაფერი, მალე დარწმუნებულიყავი, რომ ის მხოლოდ შენია და ვერასდროს ველარავის ველარ იქნება. და ისეთი სულსწრაფობა გამოიჩინე, რომ გადაახტი ყველაფერს, გამოტოვე ყველა ადამიანი და დაახლოების ყველა საფეხური. სამუდამო დასაკუთრების აქტი მოი-სურვილე...

— უხამსი ხარ! — მივახალე პირში.

— და მთელი სიმდიდრე მოსთხოვე იმ თბილსა და მღელვარე ზღვას. სწორედ მაშინ მოგხვდა თავი ნიჩაბი. სვე-

ციფიკური ტერმინი რომ ვიხმაროდა, სილა მოგხვდა. „ეს ქმედება არ აღემატებოდა აუცილებელი თავდაცვის ფარგლებს“, როგორც იურისტები ვამბობთ ხოლმე, — გესლით იყო გაყდნთილი მისი ყოველი სიტყვა, მათგან ერთიც კმაროდა ჩემს დასაშხამავად, — შენ არც ვიფიქრია, — განაგრძო მან, — როგორ დაიტანჯებოდა საბრალო გოგო, რამდენ მშფოთვარე ღამეს გაათენებდა, ასე ძალაუწებურად რომ დაგსაჯა. და იმის მაგივრად, რომ მისუღიყავი და დაგემშვიდებინა, თუ სიტყვით არა, მთელი შენი საქციელით გენიშნებინა, რომ ღირსი იყავი ყველაფრის, და იქით გეთხოვა პატიება, გულიდან ამოირეცხე, ავადმყოფურმა თავმოყვარეობამ დაგბოლმა, თითქოს ვინმე კაცს გაელახე. და პრიმიტიულ შურისძიებას მიმართე.

— დაამთავრე?!

— არ დამიმთავრებია, კიდეც ბევრი წვრილმანი დანაშაული გაწევს კისერზე. მაგრამ სხვა დროისათვის იყოს.

— მაღლობა ღმერის! შენ? შენ არ გაწევს?

— მეც მაწევს, მაგრამ ყველაფერი იმიტომ გაგახსენე, აღიარებას რომ არ აპირებდი.

— მერე რა კავშირი აქვს ჩვენს დანაშაულს იმ საქმესთან... ბავშვის ამბავთან?

— მე უკვე აგისხენი ეგ. მეჩვენება, რომ...

— ...თუ ცხოვრებაში რამე დანაშაული მიგიძღვის, მონაწილე ხარ ქვეყნად ყველა დანაშაულის? მართალი გითხრა, გული გამიწყალა შენმა იოტისოდენა დანაშაულების თეორიამ.

— შეიძლება სისულელეა, მაგრამ ასე მეჩვენება, ამ წუთში რომ მომკლან, სხვაგვარად ვერ ვიფიქრებ. მგონია, რომ იმ საქმის გამოძიების უფლება არა მაქვს, ბოროტმოქმედის ძებნის უფლება არა მაქვს, რადგან თვითონ მე, დამნაშავე ვარ.

— ო, დიდო გამომძიებელო, ჯერ არ ნახულო და გაუგონარო! — აღმომახდა

ირონიული ყიჟინა, — შენი პირველი-
ვე საქმე თვალდახუჭულმა განსჭვრიტე,
ო, უშესანიშნავესო! შენი გენიალობის-
თვის ზედმეტი გარჯა აღმოჩნდა ისეთი
მოკვდავი ღონისძიებანი, როგორიც
გახლავთ — კვლევა, გამოძიება, საბუ-
თების მოპოება, მტკიცება. შენ ერთი
წუთით ჩაფიქრი მხოლოდ... იქნებ
ესეც ზედმეტი იყო... და იპოვნე დამნა-
შავე, მზის სინათლეზე ამოათრიე. ეს
თვითონ შენ ყოფილხარ, ო, უდიადე-
სო გამომძიებელი! რა საინტერესო
შემთხვევაა: არავის უთხრა, არავის
გაანდო, თორემ კრეტინად გაგასაღებენ!

ხმამალა გამეცინა და ჭერზე წარ-
მოსახული სურათი გაქრა. ტახტზე წა-
მოვიწიე, საათს დავხედე, თერთმეტი
სრულდებოდა. სწრაფად გადავივარცხნე
თმა და ქუჩაში გამოვედი. რუსთაველის
პროსპექტი ისე გავიარე, მხოლოდ ერ-
თხელ გამოიწყდა ფიქრი — ჭადრაკის
კლუბის წინ გამოკრულ სადემონსტრა-
ციო დაფასთან ჯგროდ მისეულები
ხალხი, ბოტინიკ-ტალის გადადებული
პარტია იყო. ყაყანებდნენ, ხელებს იშ-
ვრავდნენ და ერთმანეთს უხსნიდნენ,
როგორ შეეძლო ტალს მოგება. სხვა
დროს აუცილებლად შევჩერდებოდი,
მაგრამ ახლა მეჩქარებოდა, ძალიან მეჩ-
ქარებოდა. ლენინის ქუჩა გავიარე, მე-
ლიქიშვილს დავადექი და, როცა თარ-
ხნიშვილის ქუჩაზე ავუხვიე, მხოლოდ
მაშინ შევკრთი, ნაბიჯი შევანელე.
„ფანჯრიდან რომ დამინახოს, რას
იფიქრებს? — გამიელვა გონებაში, —
იფიქრებს, რომ თამაშთან და ოთარ-
თან მივდივარ, ხომ იცის, მათთან
რომ დავდიოდი ხოლმე. რომ მომესალ-
მოს? მივესალმო? აუცილებლად. მაგ-
რამ ფანჯარაში რომ იყოს გადმომდგა-
რი და არ დამიძახოს, მე ავიხედო?“
გული გამალებით მიძგერდა, თითქმის
ნაი უკვე თვალს მადევნებდა თავისი
ოთახიდან.

თარხნიშვილის ქუჩა ბარნოვის ქუ-
ჩას ეხვინება. ბარნოვის გადაღმა დიდი,
ძველი ბაღია, მესერიტ შემორტყმულა.

ბაღი შორს ავრცელებს სასიამოვნო
სურნელოვან სიგრილეს. როცა ბარნო-
ვის ქუჩას უახლოვდები, განსაკუთრე-
ბით, ზაფხულის დახუთულ საღამოს,
კანი გრძნობს სიცხისა და სიგრილის
უჩინარ საზღვარს. ხშირად ვეთამაშე-
ბოდით ამ შეუთრგებელ მეზობლებს
მე და ნაი, როცა ვაცილებდი ხოლმე,
მივადგებოდით იმ საზღვარს, ერთად
გადავდგამდით ნაბიჯს და ვამბოდით:
„აი, აქ სიგრილეა“, გადმოვდგამდით
უკანვე ნაბიჯს, და ვამბოდით: „აქ კი
— სიცხე“. ახლა ძლივს ვიგრძენი ის
საზღვარი. მაისის პირველი ნახევარი
არც გასულიყო, ჯერ კიდევ გრილოდა.

„რამდენი ხანია, არ მინახავს, რო-
გორაა ნეტავ? იქნებ თბილისში არც
არის?... როგორ გავიარო, ჩქარა თუ
დინჯად?“ — ისე ვეშაბდებოდი, თით-
ქმის ნაის უთუოდ უნდა დევნახე.

გავუხვიე ბარნოვის ნახევრადჩაბნე-
ლებულ, წყნარ ქუჩაზე და გავრინდი,
სუნთქვაც კი შევიკარი. აქ ყოველთვის
აღწევდა როიალის შორეული ხმები,
თუ კი ნაი მეცადინებოდა. იმ უცნაური
ორი წლის მანძილზე ნაის მუსიკალური
სამყარო მასაზრდოებდა, მგონი, ზეპი-
რად ვიცოდი მთელი მისი რეპერტუარი.

ახლა ქუჩა დუმდა, მხოლოდ ფოთ-
ლების ნაღვლიანი შრიალი ისმოდა. ერ-
თი წამით გაცოცხლდა გონებაში ნაის
საყვარელი ძველი მელოდია. ისე ცხა-
დად, რომ ნაის თითებიც მომელანდა
კლავიშებზე, მაგრამ შეცრად ლოყა
ამეწვა... მელოდია გაქრა.

სახლის სიახლოემ თვითონ მიკარნა-
ხა დინჯი, „ღრმად ჩაფიქრებული“ კა-
ცის სიარული. ნაის სახლს ეზოდან
ჰქონდა შესასვლელი. ჩიხში უნდა ჩა-
გეხვია და მაღალ რკინის ჭიშკარს მიაღ-
გებოდი. ჭიშკარს ღამის თორმეტ საათ-
ზე ჰკეტავდნენ. რამდენჯერ გადმოვ-
მძვრალვარ ისრის წვერებივით წაშახულ
გისოსებზე, როცა ნაისთან გვიანობამდე
შევჩერდებოდი.

უეცრად იმ ჩიხიდან მაღალი, ფარ-

ადიშპი პიჭიანე

ცაში ასროლილი ჟღერდა

თობეშვიანი კაცი გამოვიდა. თაზო იყო, თენგიზ მერკვილაძე! დევნილივით კედელს ავეკარი. საბედნიეროდ, ჩემსკენ არ წამოსულა, ნაის ფანჯრის წინ გაიარა, ოთახის ელექტროშუქი დაეცა სახეზე, მალა აიხვდა და ვილაცას ხელი დაუქნია. შავი კოსტუმი ეცვა. მალე თვალს მიეფარა. „რა უნდოდა? რა უნდოდა ასე გვიან?“ — გული ამოვარდნაზე მქონდა. სულ ამეწეწა აზრები. ისე აიბურღ-დაიბურღა, რომ მგონი, სულ აღარაფერსაც აღარ ვფიქრობდი. სამარისებური სიჩუმე შრილებდა ტინში.

კედელს შევჩრი მიკრული. მაგრამ ახლა აღამიანს კი არა, თავზარდამცემ ეპეს ვემალებოდი. მეგონა, ფეხს თუ მოვიცვლიდი ადგილიდან, ის ეპვი იქვე გამართლდებოდა... ვილაც გამვლულმა ქალმა მიხსნა. სანამ მომიახლოვდებოდა, ჩრდილიდან გამოვედი, არ შევაშინო-მეთქი, და გზა განვაგრძე.

ნაის სახლს ვუახლოვდებოდი. პირველი სართულის ოთახიდან დაცემულ ელექტროშუქს ასფალტზე გადაეხატა ფანჯრის ოთხკუთხედი, და იმ ოთხკუთხედში ორი ლანდი იწვა. გამვლელმა ქალმა გადამასწრო და ჩიხში ჩაუხვია. მალე ლანდების ლაპარაკი მომესმა. კიდევ ერთი ნაბიჯი, მეორე, მესამე... და მალა ავიხედე, ყველა გამვლელი აიხედავდა, ეს ბუნებრივი იყო.

ფანჯარასთან ნაი და მელიტა მომღვარიყვნენ. დამინახეს! მელიტა რაფას გადმოეყრდნო. ნაი შეკრთა და ჩრდილში მიიმალა.

— ზაალ, საით აქეთ, ასე გვიან, გამარჯობა შენი!

— გამარჯობა, მელიტა, თამაზთან მივდივარ... გამარჯობა... — ვითომ ახლა შევამჩნიე ნაი და თავი დავეყარი, ნაის ტუჩები შეერხა, რაღაც თქვა.

— თამაზს ახლა სძინავს ალბათ, — ივარაუდა მელიტამ და მოულოდნელად თვალი ჩამიკრა, თან იმედის გამართლების მოლოდინმა თავი დააქნევინა: — დამიდასტურე, რომ მივხვდი, აქეთ რისთვისაც გამოიარეო.

— არა, ამაღამ მიემგზავრება, ვენებლად, უნდა გავაცილო, — მტკიცედ ვთქვი, რომ იმედი გასტრუბოდა. ახლა არავითარი მნიშვნელობა არ ჰქონდა, ტყუილს ვეუბნებოდი თუ მართალს.

— სად დაიკარგე ამდენ ხანს. არ გრცხვენია?

— რა ვიცი, მელიტა. საქმე, სამსახურა...

— ვის ელაპარაკებო? — მოისმა ოთახიდან ნაის დედის ხმა.

— ზაალია, ქალბატონო თამარ, — გასძახა მელიტამ.

— ზაალი? ანჯაფარიძე?

ნაის დედა ალბათ უკვე იწვა.

— ნახვამდის, მელიტა! — შევბრუნდი, შევემზადე წასასვლელად, უცერად შევედექი, ნაის ავხედე, — ნახვამდის, — მორჩილად დავხარე თავი.

ერთი ნაბიჯით იყო დამორბეული ფანჯრის რაფას, მაგრამ მომეჩვენა, რომ მოირბანა.

— ნახვამდის, — წაიჩურჩულა და თავისი ჩვეული მოძრაობით საფეთქელთან თმა შეისწორა, უსახელოვო კაბა ეცვა, მისი თეთრი მკლავები ტირიფის ტოტებივით ანათებდნენ.

როგორც მასწავლებლისაგან უზომოდ ნაქები ბავშვი, ისე გულაჩქროლებული და ბედნიერი მივიჩქაროდი შინისკენ. მაგრამ იმ წუთში შემეჩებელიც მე ვიყავი ჩემი თავისა. მიხაროდა ნაის ნახვა, კმაყოფილი ვიყავი, ეს რომ მოვისახრე. რას ვერჩოდი? მართლა რას ვერჩოდი ამ მომაჯადოებელ გოგოს? ნამდვილად ჯადოქარია. რადგან ერთმა მისმა შემოხედვამ სხვა აღამიანად მაქცია — პატარა ბიჭად, ზალიკოდ, ძილისწინ რომ მზეთუნახავის ზღაპარი უამბეს და ახლა მასთან შეხვედრა დაეისიზმრა. მზეთუნახავმა შემოხვდა, იცნო, ხმა არ ამოუღია, მაგრამ ზალიკოს ესმოდა მისი სიტყვები: „მე დიდი ხანია გელოდები, ზაალ, დიდი ხანია. ხომ გახსოვს, მე მიყვარდი. ყველა მეფე გავწილე, ყველა უფლისწული ქვად ვაქციე, რადგან ვგრძნობდი, რომ უნდა დაბრუნებულიყავი, ზაალ. დღეს იყო

ის დათქმული, უკანასკნელი დღე; და შენ მოხვედი“.

რა კარგია, მელიტა რომ ნაისტან იყო. ფანჯარაში რომ იდგა მასთან ერთად. მელიტა თბილისის საესტრადო ანსამბლის სოლისტია. მე ცოტა ცივი და გახუნებული მეჩვენება მისი ხმა, მაგრამ ზევით თავვანისძემგელი ჰყავს. იქნებ იმიტომ, რომ ლამაზია. ეუშლიდი ხოლმე ნაის, რას მეგობრობ, რა შენი ტოლია-მეთქი. აბა, რა ვქნა, მეზობელია, ხომ არ დავემდურებო, კეთილი გული აქვს, მე ძალიან ვუყვარვარო.

არ უნდა მეცრუა, ოდნავ მაინც უნდა დაეჭვებულიყო ნაი, უნდა შემტყობოდა, მისი ნახვის სურვილმა რომ წამომიყვანა აქეთ. ახლა რაღა გამოვიდა? ასე შეიძლება ქუჩაშიც შევხვედროდი შემთხვევით და მივსალმებოდი კიდევაც. ნაისტვის არაფერი არ გამოიცვალა. ისევ ის შეუთრაცხყოფილი და შუარისმაძიებელი ზაალი ვარ მისთვის. მაგრამ მელიტამ, მე მგონია, აფიშასავით ერთი თვალის მოკვრით წაიკითხა ჩემს სახეზე ყველაფერი. და ახლა ნაის სიცილ-სიცილით უმტკიცებს, რა თვალშისაცემი იყო ეს ფერწასული, ხმაოთრობებული, მოარული აფიშა.

მაინც რა უნდოდა თაზოს ნაისტან? რატომ არ მითხრა მელიტამ, ახლა აქ თაზო იყო? ხომ იცის, რომ ჩემი ამხანაგია, „ცოტა პატარა კი არის შენთვის ნაი...“ ასე მითხრა თაზომ ორი წლის წინათ, თვითონ კი ექვსი წლითაა ჩემზე უფროსი. ეპ, თაზო, თაზო, რა უცნაური ვინმეა. სამი ინსტიტუტის სტუდენტობა მოასწრო, არც ერთი არ დაუმთავრებია. ბავშვობიდანვე მუსიკით გატაცებულია. არქიტექტურულ ფაკულტეტზე ყოფნისას, რაღაც კავშირი აღმოუჩენია არქიტექტურასა და მუსიკას შორის. გამოსულა მეორე კურსიდან და ისევ მუსიკის სწავლა გაუგრძელებია კერძო პედაგოგთან. მიდრეკილება ჰქონდა ზოგადისაყენ, საერთოსაყენ-საშუალო სკოლის შემდეგ, მუსიკის გარდა, ყველაფერს დამოუკიდებლად სწავლობდა. მაგრამ მხოლოდ იმ დარ-

გებს ირჩევდა, მუსიკასთან მსგავსებას რომ ამჟღავნებდნენ მისი აზრით. ერთხანს ფიზიოლოგიამ გაიტაცა. ვარაუდობდა, რომ ემოციათა მონაცვლეობის დროს, ადამიანის კუნთებისა და ნერვული ბოჭკოების დაძაბულობა ისეთივე კანონზომიერებით მატულობს ან კლებულობს, როგორც მუსიკალურ ბგერებშიო. ლაპარაკობდა კუნთების მიწნორულ და მაიჯრულ მდგომარეობაზე, მაგალითად მოჰყავდა ადამიანის ყელი. ჩვენი შინაგანი ფსიქიკური მდგომარეობის თერმომეტრია ყელიო. სულ სხვაგვარად არის დაჭიმული, როცა ვიცინით, სხვაგვარად, როცა დავიღრიალებთ ტკივილისაგან, სულ სხვანაირად, — როცა ირონიულად დავცინით ვინმესო. ფიქრობდა, მუსიკა გამოეყენებინა კიბერნეტიკული მანქანების პროგრამათა ენად. ყოველი ჩვეულებრივი სალაპარაკო სიტყვისა ან სიტყვათა ჯგუფისათვის მოეძებნა შესაბამისი მუსიკალური ბგერა, ბგერებისა და აკორდების თანმიმდევრობა, მათი ხანგრძლივობა, ტემპი და სიძლიერე... სამაგიეროდ, თითქმის არ კითხულობდა მხატვრულ ლიტერატურას, მე მხოლოდ $2 \times 2 = 4$ -ს მაინტერესებს, რაც სისტემაშია მოცემულიო.

ყველა ჩემი ნაცნობისაგან განსხვავებული, თავისებური ნიჭი აქვს თაზოს, მაგრამ თუ არ ვცდები, დღემდე ვერ გაცდილებია იმ ბუნდოვან, გაურკვეველ პროცესს, ნამდვილ შემოქმედებას რომ უძღვის წინ. ყოველი მკაცრად ჩამოყალიბებული სისტემის გამომერთებელია, მაგრამ თვითონ უსისტემოდ მუშაობს.

თაზო პატარაობისას დაცემულა და ყური დაუზიანებია. დიდხანს არ შეუქალია უსმინოს ორკესტრს, ან თუნდაც ცალკეულ საკრავს, ასტკივდება ხოლმე. იქნებ ამან გაუჩინა შეუგნებლად ეს მეცნიერული და წმინდა მექანიკური მიდგომა მუსიკისადმი. ერთმანეთს შეეჯახნენ სულეირი მისწრაფება და ფიზი-

ადიზარ ჟიჟიანი
ცაში ასოილილი ჟუდეგი

კური ნაკლი ამათი შეთავსება უნდა თაზოს, „უყურო მუსიკის“ შექმნაზე ოცნებობს, ისეთი ფორმულის გამოგონებაზე, სასურველ განწყობილებას რომ ჩასვამ შიგ და შესაფერის მელიოდის მიიღებ.

ყოველ დღეს ახალი იდეით ეგებება, გატაცებით ყვება ხოლმე, გრძელ ხელებს პაერში იქნევს, უჩვეულოდ ფართო ხელისგულებს გაშლის და ჩაყინებით მეკითხება: „გესმის ეს? ხომ გესმის? ჰოდა, თუ ასეა, მაშინ გამოდის, რომ...“ და უეცრად სიტყვას წყვეტს; რაღაც წერტილზე მიშტერებული ურჩება თვალი, აღმაფრენა ნელ-ნელა უქრება, ნელ-ნელა იჩუტება თითქოს. „მერე? გისმენ!“ — ვუბიძგებ მე. და ისევ გაუბრწყინდება თვალები, ისევ გაუამყდება ხმა, ვითომ ამ ახალი იდეის გამო, მაგრამ ეს უკვე ძალდატანების წყალობაა, ხელოვნურად ილდგენს ერთი წუთის წინ ნამდვილად არსებულ გულწრფელ სიხარულს და სიამაყეს. „ჯერ ბოლომდე არა მაქვს დამუშავებული, ფიქრი უნდა კიდევ“, და ხელებს მოიფშვნეტს კმაყოფილების ნიშნად.

მეგობრულ დაცინვასაც იტანს, არც მწარე ხუმრობა სწყინს, როცა მიაჩნია, რომ „საკითხი არ მესმის“. მაგრამ თუ სერიოზული ეჭვი გამოვთქვი და საბუთიც სერიოზული მოვიშველიე. მტკიცებათა ქარტეზილში გამხვევს.

ერთხელ ვკითხე, საბოლოოდ ხომ უნდა ჩამოაყალიბო შენი რომელიმე თეორია (ეს სიტყვა ახარებდა) და ვადიტიანო ქალაღზე. როდისთვის აპირებ-მეთქი ამას? იციო, — არც დაფიქრებულა, ისე მითხრა, — აქ დიდი მნიშვნელობა აქვს ქალის საკითხსო. მე ათჯერ უფრო ნაკლებ ვადაში დავამთავრებდი ყველაფერს, ეს რომ არ მიშლიდეს ხელსო. მე მაშინ აღარ მივძალებულვარ შეკითხვებით, ცოლის შერთვას გულისხმობდა, თუ ქარაფშუტულ ამბებს.

●

„თ. მერკვილაძე“. ზემოდან ქვემოთ მიჰყვება შავი ასოები ელექტროზარის

დილაკის ქვეშ. მართლა დიღებოდა ჩამორიგებული კარის ჩარჩოზე, შიშვინა, რომ ხელის მეხსიერებას არ უნდა ენდო. თაზოს სახლის აივანი და ეზო მტკვარს გადაჰყურებს, ძველ, ერთსართულიან სახლს შესასვლელი დერეფანი ქვაფენილის სიმაღლეზე გასდევს. კარი ღახლართული ორნამენტებით, ერთმანეთში გადაკვანძული რკინის ტოტებითა და დაკბილული ფოთლებითაა შემკული. შუაში ამობურცულია ლამაზად გამოყვანილი ორი ქართული ასო „დ“ და „ს“, ალბათ სახლის ძველი პატრონის ინიციალებია. სახლი პატარაა, პინები ახლოს არის ერთმანეთთან. ამიტომ ზარის ხმაზე ხშირად იზნევიან მცხოვრებლები, თავიანთი ოთახების წინ გამოდიან აივანზე და არკვევენ, ვისმა ზარმა გაიწკარუნა. მერე სულგანაბლნი ელოდებიან მეორედ დარეკვას, მაგრამ ხანდახან მაინც ეშვებათ და სხვის სტუმარს უღებენ სადარბაზო კარს. მერე ღრენანარევი ბუტბუტით ცივად ბრუნდებიან უკან. გვიან ღამით კი თითქმის ყოველთვის ღუსია აღებს კარს, მაღალი, ლურჯთვალება ქალი. ის, საერთოდ, მუდამ სტუმრის მოლოდინშია. თაზო გაიღიმებს ხოლმე და ორაზროვნად ამბობს ღუსიაზე: ეგ რომ არ იყოს, დავიღუპებოდიო. ღუსიას ოთახი იქვეა, სადარბაზო შესასვლელთან. ახლაც ის აღებს კარს, საღებავით შესქელებულ წამწამებს აფახულებს.

— ოჰ, ზაალ... ნამდვილი ღამურა! — იღიმება ღუსია და თავისი ოთახისაკენ მიაკაკუნებს ხისძირიან საშინაო ფეხსაცმელს.

ამ დროს თაზოც მოიჩქარის აივანზე. — შენა ხარ? მოდი!

თაზოს ოთახამდე აივანი სამჯერ იკეცება. მარცხნივ, მარჯვნივ, ისევ მარცხნივ. ეზოდან ამოწვერილ და აივნის სვეტებზე გასულ სუროს ტოტებქვეშ ვიხრები და ასე თავდახრილი შევდივართ თაზოს საცხოვრებელ ტაძარში.

— გაგაღვიძე?

— არა, საღ იყავი?

— თბილისში ვიყავი.

— რესტორანში?
— არა, ქალაქ თბილისში.
— მეც იქიდან ჩამოვედი ეს წუთითა,
— ზანტად ილიმება, აქაოდა, ეგ რა
ხუმრობა არისო, — დაჯე. მართლა სად
იყავი ასე გვიან?

— სადაც — შენ!
ყურადღება არ მომაქცია, ეგონა,
ისევ ვანგლობდი.
— დალევ? — ბუფეტისაქენ გადაი-
ხარა.

— არაფერი არ მინდა.
პიანინოს სახურავი ახდელი ჰქონდა.
პიუპიტრზე ფანქრით დაწერილი ნო-
ტები იდო, მარცხნივ, უკანასკნელ
თეთრ კლავიშზე — მიღებული ფანქარი,
საყრავის გვერდზე დაბალი მაგიდა დიდ
მაგნიტოფონს დაეფარა. საწერი მაგი-
დაც წიგნებითა და მიმოზნეული ქაღალ-
დებით იყო დაფარული. მეზობელ ოთა-
ხში ხმამალა ჩაერთოთ რადიო. ოთა-
ხებს დიდი ხნის წინათ გაუქმებული სა-
ერთო კარი ჰქონდა. ბუფეტის თა-
როზე მოწიქწიქე ოთხკუთხა საათს გა-
ხელა თაზომ:

— ახლა გათავდება გადაცემა და გა-
მორთავს. — მანიშნა გაუქმებული კა-
რისაქენ.

— როგორ არის?
— ცუდად. ყოველდღე ველოდები
მისი ცოლის კივილს. ამის შიში მალე-
ძებს, — უეცრად გამოცოცხლდა თაზო,
ახლოს მოვიდა და თავზე დამადგა. —
იცი რა მთხოვა? გაგიჟდები, საპანაშვი-
ლო მუსიკა...

— რაა?
— პანაშვიდისათვის მუსიკა შემიდგი-
ნეო. მომბეზრდა სულ ეს „თავო ჩემო“
და „მაროს ტირილი“, ვითომ ყოველ-
დღე მაგას ასაფლავებენ.

თაზოს მეზობელი, ძია ალექსანდრე,
სამოც წელს მიტანებული კაცი, სამა-
მულო ომის ინვალიდია. მარცხენა ფეხი
ბარძაყში აქვს წაწყვეტილი. კისერზე
დაკმუტუნული საყელოსავით შემოხვევია
ჭრილობის ნაწიბური. მაგრამ მისი სწე-
ულების მიზეზი ნაღმის პატარა, ლო-
ბიოს მარცვლისოდენა ნატეხია, სად-

ლაც, ფილტვთან გაჩხერილი. გვიან აღ-
მოაჩინეს ეს რკინის პარაზიტი. ოპერა-
ციას შეიძლება ემსხვერპლა პაციენტი
და ქირურგებმა თავი შეიკავეს. მერე
თითქოს გამოცოცხლდა ნაღმის ნატეხი,
შეუტია მოხუცს, სუნთქვა დაუშდია და
გაუნახევრა. სისხლით ევსება ხოლმე
ცხვირისახოცი. ახლა თვითონაა უარზე,
არ იკეთებს ოპერაციას. გახმა, სულ
დაილია, სარზე ჩამოცმულ თავის ქალას
დაემსგავსა. მაგრამ მაინც მხნედ არის,
იცინის და ხუმრობს. ისტიბარს არ
იტეხს. სიკვდილზე ისეთი ღიმილნარევი
სინანულით ლაპარაკობს, როგორც მო-
მღურებელი შვილი პირქუშ და დაუნ-
დობელ მამაზე. გრძნობს რომ, დღეს
თუ არა ხვალ, მაინც უნდა შეურიგდეს
მამას, და სახეზე თითქოს მუდმივად
ახატია გაკვირვება: „სხვა რა გზა მაქვს?
შვილი ვარ მისი“.

— საკუთარი პანაშვიდისათვის ზრუ-
ნავს?

— ვუთხარი. როგორ გეკადრებათ-
მეთქი, ბატონო საშა. სიკვდილი ჯერ
შორს არის-მეთქი. მე არაფერი არ მი-
თხოვნიან შენთვის და ეს ერთი შემისრუ-
ლეო. მუსიკოსი კაცი ხარ, არ გაგიჭირ-
დებაო.

— მერე რას აპირებ?

— ისეთი პროგრამა შევადგინე, შენც
არ იტყვი უარს, — ჩაიხიზნითა თა-
ზომ.

— სიკვდილზე?

— არა, მხოლოდ პანაშვილზე. — და-
მინდო ვითომ, მაგრამ სიცილს ველარ
იკავებდა. ერთბაშად გაჩუმდა და ნეკა
თითი მოკეცა — „კარმენის მარჩიე-
ლობა“ ორკესტრის შესრულებით, ბეთ-
ჰოვენის მეშვიდეს მეორე ნაწილის
შესავალი, — მოკეცა არათითი, —
„ფრედერიკოს ტირილი“ ჩილეს „არ-
ლეზიანელი ქალიდან“...

— სიმღერა?

— არა, ჩელოს შესრულებითაა, და
შოპენის მესამე პრელუდია, — და მო-
კეცილი თითები მუშტად ჩქცა, — ეს

ადიშვილი ყიფიანი

ცაში ასროლილი ჭაღმაგი

ნახევარ საათს გასტანს, პანაშვიდს ერთ-საათიანი პროგრამა მიანიც უნდა, დასაძებნი მაქვს კიდეც.

— შენ რაღაც ძალიან ზრუნავ.

— ბიჭო, როლში შევედი, ხომ იცი, — ისევ გაიცინა თაზომ და ლოყები შეუწითლდა, — დღეს აღმოვაჩინე, რომ დიდი სიამოვნებით ვაკეთებ ამ საქმეს.

— ჯალათი ხარ ნამდვილი. ის პანაშვიდიც თვალწინ დაგიდგა ალბათ. ძია საშა შუა ოთახში წევს, გარშემო ჭირისუფლები სხედან. ისმის შენი შედგენილი მუსიკა. და გულში სიამაყის გრძნობით იცხები. რაღვან მოსული თანამგრძნობელები შენც გართმევენ ხელს და ყურში ჩუმად გეუბნებიან: „კაცო, მართლა შენ შეკრიბე ეს მუსიკა? შესანიშნავია, მომილოცავს!“ „გმადლობთ, გმადლობთ, — მორცხვობ შენ, — მე ძალიან მიყვარდა ძია საშა“.

— არა, მართლა გეუბნები, ისე სერიოზულად ვაკეთებ ამას, თითქოს დისერტაცია უნდა დავიცვა.

— გინდა გითხრა, რატომ გემართება ეგრე? პირველად მოკიდე ხელი საქმეს, რაღაც მიზანი რომ გააჩნია.

თაზოს სწყინს ეს. ეჩვენება, რომ მე ვერ გავუგე და უგულო და ბოროტი მგონია. ეს შთაბეჭდილება რომ გამიქარწყლოს, სიცილს წყვეტს და მაგნიტოფონის დისკოზე მიმითითებს.

— უკვე ჩაწერე. მე რაღაც მაქვს ჩაფიქრებული: ძია საშა ისეთი მუსიკალურია, ისეთი სიფრთხანა სმენა აქვს, რომ...

— რა გაქვს ჩაფიქრებული?

— ამას ახლა არ გეტყვი, — მაგნიტოფონს შორდება და ბუფეტის კარადიდან გამოაქვს ოდნავ ნაკლული კონიაკის ბოთლი, ორი ჭიქა, პური და ყველი. — შენსკენ რა არის ახალი? — კონიაკს ასხამს. — არჩულებ ხალხს?

— ვერა, — ისევ გამიელვა ფიქრმა: „რატომ იყო ამ საღამოს თაზო ნაისტან?“, — ვერა, თაზო, ისეთი საქმე დამაქისრეს ახლა...

— ვილაცამ ვილაცას წკიპტურტი უთა-

ვაზა მოსვლეპილ თავში, სხვაგვარად რას განდობენ.

— არა, თაზო, ყური დამიგდე.

— გაუპატიურება ხომ არ არის? — კონიაკი გადაჰკრა და იმედის თვალით შემომატკერდა საინტერესო აშბის მოლოდინში.

— არა, თაზო, ბავშვი დაიღუპა...

— იცოდე, გაუპატიურება შენზეა, როგორც კი ფაიგებ, სასამართლოს უნდა დამასწრო.

— ბავშვი დაიღუპა-მეთქი! — დავუყვირე მე.

— რა დაგემართა?! — იწყინა თაზომ. ცოტა ხანს გაშეშებული მიყურებდა, მერე ჩუმად თქვა, — ვერ გავიგონე პირველად... თქვი ახლა, გისმენ.

მე უხალისოდ და მოკლედ ვუამბე.

— მძიმე ამბავია, ზაალ, რთული ამბავია, — თქვა და ჩაფიქრდა, მერე სწრაფად ასწია თავი მაღლა, — მაგის გამოძიებები შენ არა ხარ, დალიე, რატომ არ სვამ? ბავშვი მორჩება და თვითონ იტყვის ყველაფერს.

— მორჩება... საქმეც ის არის, რომ განწირულია.

— საოცარია, თუ მართლა თვითმკვლელობის ცდაა. მაგრამ, მე მგონი, შენ სცდები, იმიტომ კი არა, რომ ბავშვი, საერთოდ, ოპტიმისტია. ჯერ არა აქვს ნაგები ცხოვრების სიმწარე და სხვა ანეტიბი... ბავშვი ამას ვერ უნდა მიხვდეს, ზაალ. უდიდესი ტანჯვაც რომ მიაყენონ, არაადამიანურად რომ აწამონ, მაინც ვერ უნდა მიხვდეს. ძია საშამ მიაშრო ერთი თვითმკვლელობის შესახებ. საინტერესოდ იმსჯელა. ყური დამიგდე: ფრონტზე ჯარისკაცისთვის ორივე ფეხი წაუგლეჯია ყუმბარას, ჯარისკაცს თავი მოუკლავს. თავი იმიტომ კი არ მოიკლა, შეილო, განწირული რომ იყო და დღეს თუ ხვალ, მაინც გამოესალმებოდა სიცოცხლესო, არა, იმიტომ მოიკლა, რომ ტკივილებს ვერ გაუძლოო. აი. ეს არის თავი და ბოლოო. თავის მოკვლა ხშირად ეგოისტობაა, აღარ იტანჯო, გათავისუფლდე და არხეინად იძინო. ვინც თავისმოკვლის წყალობით მოიხსენა ტკი-

გილისაგან, ის ურჩევნოდ სულ აღარაფერი აღარ ეგრძნო, ოღონდ ტკივილი არ ეგრძნო? პარადოქსი გამოდის-მეთქი, ძია საშა. არ ვიცი მე შენი პარადოქსი, იცლავ თავს, ანადგურებ მას, ვინც გრძნობდა სწორედ იმ საშინელ ტკივილებს, იცოდა, რომ ეს იყო აუტანელი ტანჯვა, რომ შეიძლება ვერ გაეძლო ასეთი წამებისათვის. ესე იგი, სრულიად ნორმალურად აზროვნებდა. ჰოდა, იცლავს თავს, მიუხედავად იმისა, რომ ასეთი ნორმალურია. ვინც ვერ უძლებს ტკივილებს, ის სხვა ვინმე ხომ არ არის? ის ტკივილი ხომ თვითონვეა? ჰოდა, ვინლა უნდა გაუძლოს საკუთარსავე თავს, სხვა ხომ ვერ შეენაცვლება? მე ვუთხარი, სწორედ მაგაზე მოგახსენეთ, პარადოქსია-მეთქი: საკუთარ თავზე ზრუნვას საკუთარი თავის მოსპობით რომ გამოხატავენ-მეთქი.

უეცრად გამახსენდა ჩემი ტკივილი, პატას ამბით გამოწვეული. როგორ მინდოდა ერთ დღეში, ერთ საათში გამოემერკვია ყველაფერი, რაც შეიძლება მალე დამეწყნარებინა აფორიაქებული სული, უდარდლობით დავმტკბარიყავი.

— საწყალი ბავშვი, — ჩაილაპარაკა თაზომ და ჭერს ახედა, — ალბათ ასე ეწერა ბედად.

მოულოდნელად ამაფეთქა ამ სიტყვებმა:

— რა შუაშია „ეწერა?“, „ეწერა“ კი არა...

— რადგან ასე მოხდა, ესე იგი, ეწერა, — „ამიხსნა“ თაზომ.

— სად ჯანდაბაში ეწერა? მე რომ შენთან მოვედი ამ შუალამეს, ეწერა? შენ რომ დღეს... — ძლივს შევიკავე თავი, კინაღამ წამომცდა, წაისთან რომ იყავი-მეთქი, — აი, ახლა, ამ წუთში, რადიო რომ გამორთეს ძია საშას ოთახში, ეწერა?

— შენ ძალიან ზუსტად და გონივრულად ლაპარაკობ, ოღონდ კითხვითი კილო არ არის საჭირო. რაც ჩამოთვალე, ყველაფერი დიდი ხანია ეწერა. აი, მე რომ ვთქვი ახლა, „ყველაფერი დი-

დი ხანია ეწერა-მეთქი“, ესეც ეწერა და ეს რომ განვმარტე — ისიც!

— და ახლა რომ ბოთლი დაგამსხვრიო თავზე — ისიც?

— რა თქმა უნდა, და მერე შენ რომ დაგყეპე. — ისიც!

— ესე იგი, შემთხვევითობას კანონგარეშე აცხადებ.

— კი. იმიტომ, რომ გამიფერის შემდეგ აუცილებლობას დავინახავთ. მაგრამ საქმეც ის არის, ვერ ვშოფრავთ და შემთხვევას ვუწოდებთ.

— მაშინ შეიძლება ასე ვიმსჯელოთ: პირველყოფილი ადამიანი მარცხენა გამოქვაბულში რომ შევიდა და არა მარჯვენაში, ამიტომ გაქვს დღეს შენ ოთხეარსკვლავიანი კონიაკი და არა სამიანი.

— შეიძლება, მაგრამ ისიც შესაძლებელია, რომ მარცხენა გამოქვაბულში შესვლამ სულ სხვა აუცილებლობა გამოიწვია და არა მანძილამანძი კონიაკის ესა თუ ის მარკა... აი, შეხედე, — მან კლავიშზე დაგდებული ფანქარი აიღო და სუფთა ქალაღლი მოიტანა. ქალაღლზე სქელი სწორი ხაზი გაავლო. მერე შემომხედა და მკითხა, — შეიცვლება თუ არა ეს ხაზი ამის შემდეგ? თუმცა ჩვენგან შეუმჩნეველი ცვლილებები ამ წუთშიც ხდება — ატომები ორთქლდება და სხვა.

— თავისთავად არ შეიცვლება.

— ჰოდა, რადგან აღარ შეიცვლება, ამ ხაზის ასეთი ფორმა აუცილებელი იყო, — შემდეგ მან იმავე ხაზზე თავიდან გაატარა ფანქრის წვერი და ერთ-ერთ წერტილში შეაჩერა, — აი, ამ დროს, როდესაც ხაზი გამყავდა და ფანქარი აქ მოვიდა, მე არ ვიცოდი, როგორ გაგრძელდებოდა ხაზი, არც აქ, არც ამ წერტილში. — თანდათან გადაჰქონდა ფანქარი.

— მერე მაგით რისი თქმა გინდა?

— რისი?... რაღაცას ვფიქრობდი და ამომივარდა გონებიდან, მერე გამახსენ-

დება. დალიე. შენ რაღაც არა ხარ გუნებაზე, იმ ბავშვის ამბავი გაწუხებს... არ უნდა მუშაობდე გამომძიებლად, ძალიან ჩვილი გული გაქვს, პატარა დანაშაული ისე გაძაბუნებს, თითქოს...

— ეს პატარა დანაშაულია, თუ მართლა ვინმეა დანაშაულები?

— საინტერესოა, რატომ გაძაბუნებს, რატომ ვერ გასვენებს ქვეყნად ბოროტების არსებობა? საერთოდ, ვერ ითმენ, ვერ ეგუები, რადგან გინდა ყველა კარგი იყოს და ყველაფერი კარგად იყოს ამ ქვეყანაზე, თუ... აი, ეს „თუ“ არის, რაც არის... თუ თვითონ შენ გეშინია მისი? ერთიც იქნება და, შენ ვადმოგწვდება სწორედ, შენ დაგაზიანებს, დავასახიჩრებს, მოგასობს. ა? რომელია შენი წუხილისა და მოუსვენრობის მიზეზი? პირველი თუ მეორე? მგონი, მეორე. ზაალ! ბოროტებისა შენ თვითონ გეშინია. გეშინია არ ემსხვერპლო მას, — თაზომ თავი მოიქექა და მცირე ხნით დადუმდა, — მაგრამ, მგონი, ეს არ არის ცუდად მოფიქრებული ღმერთის მიერ, ა? თუ ყველას ასე შეეშინდება ბოროტების, მე არაფერი მომწიოსო, მაშინ ყველა შეებრძოლება მას. მაგრამ ყველას რომ არ ეშინია? ყველა რომ არ ებრძვის? რატომ ზდება ასე?

ამ დროს კარზე დააკაკუნეს.

— მობრძანდით, დეიდა ნინო!

ძია ალექსანდრეს მეუღლე იყო, ფეხზე წამოვდექი და შორიდან მივესალმე.

— საშამ, ტალი ჩემპიონი გახდაო, მიუღოცე თენგიზსო.

— ოპ, ჩემგანაც მიუღოცეთ, დეიდა ნინო!

— პარიზის მოლაპარაკება, მგონი, იშლებო, აი, პაუერისის გამოო, ღმერთმა შეშალოს ყველა უკუღმართი.

— პირიც ასეთი უჩანდა, — თქვა თაზომ.

— და სამოცდაერთი წლიდან ფული გამოიცვლებაო.

— რატომ გამოიცვლებაო? — გაუკვირდა თაზოს.

— თუმანი მანეთად იქცევაო, რა ვიცი, რიგიანად კი ვერ გავიგე, რადიოს

არ ვუგდებდი ყურს. ჰოდა, კიდევ რაღაც დამძაბრა, რა იყო?... ეპ, გამეცინა ჩეტდი, — მოხუცი ქალი შებრუნდა და გამოუმშვიდობებლად წავიდა.

ჩვენ მაგიდას დავუბრუნდით. ენაზე მიტრიალებდა სათქმელი, მინდოდა ტყვიასავით მესროლა, ნაისთან რატომ დაიარები-მეთქი, მაგრამ რატომღაც ვერ ვბედავდი ჩახმახზე თითის გამოკვრას.

— ცუდად არის საქმე, — მოწყენილად თქვა თაზომ, — ამხელა ქვეყნების მეთაურები შეიკრიბნენ პარიზში, ათასობით კილომეტრები გადალახეს, რომ მოლაპარაკებოდნენ ერთმანეთს, და ჩაიშალა თათბირი. ასეთი რამ არასოდეს მომხდარა. ომის სუნი ასდის.

— ომს ვერავინ გაბედავს.

— იცი, რა ექსპერიმენტს ვატარებ? მე ძალიან სუსტი ვარ მათემატიკაში... — სქელი რვეული მოიტანა და მაგიდაზე გაშალა, — უპატივცემულო დამრჩა მათემატიკა. უიმისოდ ცხოვრება წარმოუდგენელია, კარს ვერ ჩამოვიდებ, ასფალტს ვერ დაავებ... ნახე!

რვეულის ფურცელზე სხვადასხვა ფორმის სამკუთხედები ეხაზა ლათინური ასოებით აღნიშნული.

— რა არის ეს?

— პითაგორის თეორემის დამტკიცებას მივაგენი!

— რა დამტკიცება უნდოდა, ჩაგეხედა გეომეტრიის სახელმძღვანელოში!

თაზოს გაეცინა. როგორც ბავშვის გულუბრყვილობაზე ეცინებათ ხოლმე.

— სად არის გეომეტრიის სახელმძღვანელო?

— არა გაქვს? მაშინ...

— აღარსად აღარ არის...

— არ მესმის რეებს ჩმახვ. ჩაგეხედა წიგნში, რატომ იწვალე?

— აღარ არის წიგნები, აღარაფერი აღარ არის, აღარც შენა ხარ! — გაშლილი თითები თვალებზე ამაფარა, თითქოს გამაქრო, — მე ორთქლის ქვაბი უნდა გავაკეთო, — განაგრძო მან, თითქოს ერბო-კვერცხის გაკეთებაზე ლაპარაკობდა.

— შენ ოფოფები ხომ არ ააფრინე?

— აი, აქა მაქვს ძველი ქვაბი, — იმავე სეკდიან კილოზე განაგრძო და ხელი სამზარეულოსაკენ გაიშვირა, — ელექტრომიმდნობი ხელსაწყოც მაქვს, ბორბალიც ვიშოვნე. კბილანებიც, კიდეც რა უნდა არ ვიცი, აზრზე არა ვარ.

— ფიზიკის წიგნია აზრზე.

— არ მინდა წიგნი, წიგნი აღარ იქნება!

— სად აღარ იქნება, რას ბოდავ?!

— აღარც წიგნები იქნება, აღარც სახლები... აი, მაშინ თუ შევძლებდი ორთქლის ქვაბის გაკეთებას, ეს მინდა გავიგო.

— იცი რა, შენ თუ უკვე გძინავს, რადიოები გესიზმრება და მე არ მიხელო, ძალიან მიქარავ!

— მე მესიზმრება დიდი ომი, ყველა დაიღუპა, ყველაფერი განადგურდა. დავრჩი მარტო მე. სერიოზულად გეუბნები. აი, მაშინ თუ შევძლებ იმის შესწავლას ან გაკეთებას, რაც არ ვიცი, ან ცუდად ვიცი, ეს არის ჩემი ექსპერიმენტი.

— კი, მაგრამ თუ შენს გარდა ყველა და ყველაფერი დაიღუპება, ორთქლის ქვაბი რისთვის გინდა?

— დარჩება კიდეც ვინმე, იმედი მაქვს... გაჩნდება პირველი ბავშვი ატომური ომის შემდეგ. ყველაფერი თავიდან დაიწყება... ახალ წელთაღრიცხვას შემოვიღებ. გირჩევ, შენც ჩაატარო ასეთი ექსპერიმენტი.

— ორთქლის ქვაბს რითი აადულებ? — ვითომ დაპაჟერა თაზომ, ოღონდ რაღაც წვრილმანები მქონდა გასარკვევი.

— გამადიდებელი შუშა მაქვს.

— რას შეჭამთ შენ და აი, ის ვილაცა, შენთან ერთად რომ ცოცხალი დარჩება?

— ეგ ჯერ არ მომსაზრებია. ნუთუ სადმე ზორბლის ან სომინდის მარცვალი არ გადარჩება?

— ვთქვათ, ზორბალს სადღაც მიაგენი. ის ვილაც რომ კაცი იყოს? კაცი რომ შეგჩრჩეს ხელთ? მაინც დაიწყებ ყველა-

ფერს თავიდან? და ახალ წელთაღრიცხვასაც შემოიღებ?

— გეყოფა, ნუ მაცინებ, — გაიღმა თაზომ, მე სერიოზულად გეუბნები, — ერთ თვეში ორთქლის ქვაბი მექნება.

— დაწერე ფანტასტიკური მოთხრობა.

— დაწერილია უკვე.

— აა, წაიკითხე და იმან გაგაგოქა? კი მაგრამ, მე რა ვქნა, მარტო დარჩენა რომ მომიწიოს, მე ხომ არც ორთქლის ქვაბის გაკეთება ვიცი და არც პითაგორის თეორემა მახსოვს.

— შენ დაიღუპები, თუ ახლაც არ გამოიცვლი პროფესიას.

— რატომ გგონია? — ვიწყინე ვითომ.

— არც მილიცია იქნება საჭირო, არც პროკურორატურა.

— იცი, რას გეტყვი, თაზო? მეც თუ გადავრჩი იმ შენი კატასტროფის შემდეგ, მაშინვე პასუხისმგებამი მიგცემ და დაგსჯი!

— რატომ დამსჯი?! — თაზოს, მგონი, ნამდვილად ეწყინა.

— იმიტომ, რომ იმ ორ-სამ გადარჩენილ ადამიანს ვეტყვი: ყურადღება, ძმებო! მისმინეთ, აი, ეს კაცი და მისთანები ფიქრობდნენ, რომ კაცობრიობა დაიღუპებოდა. და სწორედ იმიტომ დაიღუპა კაცობრიობა. სიკვდილი მოღალატეს!

— აი, ხომ ხედავ, სულ ოთხი-ხუთი კაციღა დავრჩით და მაინც სიკვდილს გაიძახი.

— ერთიც რომ დარჩეს, დამნაშავე დამნაშავეა!

— ეე, — ნაძალადევი გაიცხება გამოეხატა გაწეილ ტუჩებზე, — იმედი გამიცრუე. — წამოდგა, გაიზმორა, თითქოს სხვა ფორმის ჭურჭელში გადასახა თავისი დიდი სხეული, — ვერ ამყევია, — ამით თემას ამოწურულად თვლიდა. უყვარდა ეს სიტყვა: „ვერ ამყევია“, „კარგად ამყევია კამათში“.

ედიშარ ყიფიანი

ცაში ასროლილი ჭაღები

ამ დროს მეზობელი ოთახიდან ყრულ მოისმა ქალის წვრილი ხმა:

— თენგიზ, თენგიზ, გესმის ჩემი?

— კი, დეიდა ნინო! — თაზომ კისე-რი წაიგრძელა და გაიჩინდა.

— საშამ, ინგლისელი ფეხბურთელე-ბი ჩამოდიანო, გაიგონე? მაისის ბო-ლოსო, გესმის ჩემი? ეს დამავიწყდა...

— მესმის, მესმის, დეიდა ნინო! — დაუყვირა თაზომ და მერე ხმადაბლა აბუზღუნდა, — გამიწყალეს გული თა-ვიანთი რადიოთი, პანაშვილს კი არა, იმას გადაუხვდი, არ უნდა?

— ძია საშამ იცის, რადიო რომ გა-გიფუტდა, რას ერჩი? გააკეთებინე შენც, და მოისვენებ.

— მაგათ ამბავს ნუ მასწავლი, გაკე-თებული არ იყო, როცა ვიყიდე?

ამ ოთახში შემოსვლის წუთიდან თა-ვიდან არ მშორდებოდა ნაიზე ფიჭრი. და ახლა, როცა წასვლა დავაპირე, რო-ცა უკვე კარებთან მივედი და თაზოც გასაცილებლად ამედევნა, ვეღარ მოვი-თმინე და შემოვტრიალდი:

— თაზო, რა გინდოდა ამ საღამოს ნა-ისთან?

შეკრთა. ნაცრისფერი დაედო. უნ-დოდა ღიმილი შემოეპარებინა სახეზე, მაგრამ მე ნაკვთი არ შემრხევია, და ისევ მოიშორა ღიმილი, რაღაც ნივ-თივით სწრაფად გადადო გვერდზე.

— რა იცი შენ? — მკითხა ხმაჩამწყ-დარმა.

— ვიცი! — ცოტა მოფურბილე ხმას, რადგან სიმკაცრის უფლება არ მქონდა.

— მეც ვიცი, რატომ ვიყავი ნაის-თან! — თქვა მან, — დაიხარა და იქვე, კარს უკან, 32 კილოგრამიანი გირი თავ-ზემოთ აიტაცა მარჯვენა ხელით.

რამდენჯერ დავკიდეებივარ ამ გირას, მაგრამ ნიკაპამდე ძლივს ამქონდა, ერთხელ მეგრადი კინალამ ჩავინვრიე.

— თუ გახსოვს, თაზო, მე გკითხე, რა-ტომ იყავი-მეთქი ნაისთან? — ვცდი-ლობდი მშვიდად მელაპარაკნა.

— ახლა არ გეტყვი, — მალღმამ მუ-ლი ორფუთიანი გირის სიმძიმეს ოდნავდაც არ დაუძაბავს მისი ხმა.

ეს გირი დაბადების დღეზე უსახსოვ-რეს გოგოებმა, 32 წლის როცა შეს-რულდა. სპორტის მაღაზიაში ეყიდნათ, მანქანით წამოედოთ. აქ, დერეფანში კი, რაღაც ჯოხი ეპოვნათ, მგონი, იატა-კის საწმენდი. ბიჭებს არ დაუძახეს, შთაბეჭდილება გაქარწყლდებო, გაე-ყარათ ჯოხი სახელურში და ოთხმა გო-გომ, მათ შორის მელიტამაც, რწევარ-წევით ძლივს შემოიტანეს ოთახში. სა-ზეიმოდ იღიმებოდნენ აქომინებულები. თაზოს ძალიან გაეხარდა, მინდოდაო. მაშინვე დაავლო ხელი და ასწია სწო-რედ აქ, კარებთან, სწორედ ასე იოლად.

— მე არ მესმის, რატომ ვერ უნდა მითხრა ახლა, რა გინდოდა ნაისთან?

— მაშინ ჯერ ეს მითხარი, შენ რა-ტომ არ დადიხარ ნაისთან?

— ეს ჩემი საქმეა!

— ის კი იქნებ ჩემი საქმეა?

— როგორც გეუნბოს, — ვთქვი მე, — უბრალოდ, მაინტერესებდა.

— უბრალოების რა მოგახსენო, შენ ამისთვის მოხვედრი დღეს ჩემთან.

— შეიძლება ეგრეც იყოს, — კარის სახელურს ხელი ჩავჭიდე, თან მალლა-აწეული გირისაკენ თვალი გამეჭკა.

— ხომ არ წაივარჩიმებდი?

თაზომ ვეება გირი ჩემკენ გადმოხა-რა, უნებურად ხელები მაღლა აწვიე:

— გასწი იქით!

თაზოს გაეცინა.

— ნახვამდის, ზაალ, სხვა დროს იყოს, ახლა ვერ გეტყვი.

მე მხრები ავიჩიჩე და გარეთ გამო-ვედი.

ემინა ქალაქს. ღამესაც ჩასძინებოდა სახლების სახურავებზე, თავდღმა იწვა ხელებგამოლილი და გარინდებული. მი-ვაბიჯებდი ქუჩაში და ჭუჭასავით ავყუ-რებდი ამ შავ გოლიათს.

პ ა რ მონატრული

ვარ მონატრული იქ დასახლების,
ვარ მონატრული იქ დასაქმების.
იქ სიყვარულის საქსოვი დაზგა
დამრჩა თავისი ოქროს მაქვებით.

შაქარყინულის ელვარ შაქრებით
ყელს იტკბილებენ ყრმობის ფრთოსნები.
ღვთის ბალიშებით და მუთაქებით
მე იქ მელიან ანგელოსები.

იქ შრიალეგენ მწვანე დაფნები,
ძგერენ დოლები და დაფდაფები.
იქ მაღალ ხეზე გავკიდებ ღრუბელს
და ჩანავლებულ ცეცხლთან გავთბები.

ბოლოს იმ გორზე მინდა დაფლობა,
მეყოფა იგი მთად და დაბლობად.
შენ ამოდი და ვაზს დაგახვედრებ,
წაბლს დაგახვედრებ ყოველ წაბლობას.

იქ სიყვარულის საქსოვი დაზგა
დამრჩა თავისი ოქროს მაქვებით
ვარ მონატრული იქ დასახლების,
ვარ მონატრული იქ დასაქმების.

პ ე ღ რ ე ბ ა

ღმერთო,
წამართვი სიმხდალის ნიჭი,
ღმერთო,
წამართვი ნიჭი ღალატის.
ამავსებიანე მზის თაფლით ფიჭი,
ჩამაცვი შენი ლურჯი ხალათი.

მაჭამე შენი მწიფე ქლიავი,
ცვარს ნუ დამაყრი შუბლზე ჭორფლივით
წამართვი ყველა ნიჭი სიავის,
გამხადე წამით
კაცი ღმერთკაცი და სრულყოფილი.

ყველა სიკეთის ნიჭი მომმადლე,
მაგრამ სატანის ნიჭიც თანა მდევს.
წამოვალ,
მანც ძირს ჩამომაგდებს,
შენი წყაროდან წყლის მოტანამდე.

ღმერთო,
წამართვი სატანის ნიჭი,
დამაფლეთინე,
რასაც კი მისი ხელით ვკერავდი.
ამავსებინე მზის თაფლით ფიჭი,
მატარე შენი ღურჯი პერანგით.

ს ა თ ა ფ ლ ი ა

ღიღილოები შემოსევია სათაფლიას,
დღეს შუადღისას, ალბათ, ძალიან ჩამოცხება.
სტალაქტიტების, სტალაგმიტების სარდაფია
ეგერ გვირაბი, ვნახოთ ბუნების საოცრება.

ღიღილოები შუადღის კოცონს გაურბიან,
ჩრდილებს არ ესმით ჩურჩული მათი მუდარისა.
გუშინ ქუთაისს ქარმა ქუჩები დაურბია,
დღეს სათაფლიის ჩრდილი მოისხა ქუთაისმა.

ამ გაქვავებულ თიხის ვარვარა საოცრებას
გადააღვრიან ქუთათურები გრილ ღვინოებს.
დღეს შუადღისას, ალბათ, ძალიან ჩამოცხება,
გადააფარე გაშლილი თმები ღიღილოებს.

—

მ ა ფ შ ა ლ ი ა

ანა კალანდაძეს

მოწყვეტილია
გაზაფხულის სინათლეს ტევრი.
დაბინდულ ფშატში
დაცვენილი ფოთლის ხეავია;

მაინც ხშიანებს
ცისიერი დობილი ჩემი,
მაინც იმღერის
მგალობელი და მაფშალია.

პ ა რ ს კ ე ლ ა ვ ი

ის დიდი ღამის ცქერამ მოთენთა
და მიიღია, გვიან, ნელიად;

პატარა იყო, ცრემლისოდენა,
ობოლი, ნაზი და მოწყენილი.

მე თვით არ ვიცი, რა აწუხებდა,
რას უქადიდა ღამის სოფელი;

მე ვნახე: როგორ მიწყდა წუხელი
ცის ნაღვლიანი ჭრიჭინობელი.

ს ა მ ჭ ე დ ლ ო

სოფლის ნაპირი. სამჭედლო.
გაბმით ჭიხვინებს კვიცი...
უროს გუგუნი, გურგური
და ნაკვერცხალი ფიცხი.

მთებს ესმით ზარი ხმიერი,
დადის მჭედელი ჯმუხი.
რკინის მკვნეტავი, ძლიერი,
ფეხებადგმული მუხა.

წამოაქცევს მაღლა
და მჯილისხელა ცრემლი
გადმოაგორეს თვალიდან,
წამოაყენეს ზევით.

ხელი გადაჰკრეს გავაზე —
რქევს: არაფერი გიშავს, —
გავარდა ცხენი ლამაზი,
გაიყოლია ქვიშა...

მე მერცხლის ფრთებით მოყვანილი
რიჟრაჟი მიყვარს,
და მზის კალთაში მოჭიკჭიკე
კვირტის სიწმინდე.
მე მიყვარს მზეზე გაცვეთილი
დედის მანდილი,
და უთქმელი ლექსის სიმართლე.
მე მიყვარს ჩემი ძველი ჩონგური,
და გაფრენილი ქარში ფაფარი.
მე მიყვარს თეთრი ბაირალი —
მაღლით მზირველი, —
ერთადერთი და საყოველთაო.
მე შენ მიყვარხარ,
უცნაურო და უხილავო!

ბ ა ლ ი

როცა ხეები
მისტირიან მზეს მიმწუხრისას,
როცა მზის ტოტი
წაერთმევა მოწყენილ ჩიტებს,
როდესაც ქალი გადის ბაღიდან,
როდესაც კაცი გადის ბაღიდან,
როცა ყვავილი გადის ბაღიდან,
როცა ბილიკი გადის ბაღიდან,
ძალიან
ნელა
გადის
ბაღიდან,
როდესაც ბაღი გადის ბაღიდან, —
ძველი მეზაღე
ხურავს ბაღის მოღებულ კარებს
და დილამდე დარაჯობს..
დადის...

სურვილი

გვიანი გაზაფხულია.

მე ვდგავარ ვერის ბაზართან, მოედანზე და ამხანაგს ველოდები. ერთად უნდა წავიდეთ ჩემი სამსახურის თაობაზე.

შეხვედრის ადგილას მთელი ნახევარი საათით ადრე მოვედი. ვდგავარ სახლის კუთხესთან და ველი.

ჩემს წინ ირევა ხალხი.

არ ვიცი როგორ მოვკლა დრო. არც სიარულის სურვილი მაქვს და არც კიროვის პარკში მივსვლი.

აქ მივსვლი ვაჟო, ამ ადგილას მივსვლი

ვიდგე ხალხისა და მანქანების სიმრავლეში...

უცებ ტალღასავით მოვიდა ჩემთან სიხარული და ამავსო. ვერ გავიგე ოღონდ როგორ მოვიდა, რატომ მოვიდა იგი და რად მერგო ამდენ ხალხში მხოლოდ და მხოლოდ მე.

ეს იყო უმიზეზო სიხარული, წამი თავდავიწყებისა და უდიდესი სურვილი დაშლისა და გაფანტვისა...

შემდეგ კი მთელი სიცხადით მესმის, რა მივსვლი, რა სურვილმა ჩაიბუდა ჩემში:

ბავშვმა დედას ხელი მოუთათუნა სახეზე — მე მინდა ეს ხელისშეხება ვიყო;

ორი ადამიანი საუბრობს ერთმანეთში — მე მინდა სივრცე ვიყო მათ შორის;

კუთხის იქით მიიმალა მანქანა — მე მინდა ვიყო ჩემთვის ამჟამად უხილავი ქუჩა, სადაც ის მანქანა მიიმალა;

მოსწავლე გოგონამ ჩაირბინა. მე მინდა ის კვალი ვიყო, რომელიც მან ჩემში დატოვა;

ჩემს გვერდით მდგომმა სტუდენტმა ცას ახედა — მე მინდა მისი მხერვა ვიყო.

მე მინდა ეს წამი ვიყო, ეს დღე

ვიყო, ხოლო შემდეგ ამ დღის საღამო მოვიდეს;

მინდა იმ წელში მოხრილი მოხუცის ფიქრი ვიყო, ქუჩას რომ გადადის.

ოდნავ გამოღებული ფანჯარა მინდა ვიყო და ის სიმყუდროვე ვიყო მინდა, რომელიც ოდნავ გამოღებულ ფანჯარაში ჩანს;

მზის მკრთალი სხივი მინდა ვიყო, ავტომანქანის კარიდან რომ ირეკლება;

ბეგრა მინდა ვიყო, რომელიც აღმომხდა ახლა, აქამდე ჩემთვის უჩვეულო მდგომარეობის განცდისას. ბეგრა მინდა ვიყო, რომელიც აღმომხდა და რომელიც უმწეო პატარა მწერივით დამეკარგა ქუჩის ამ ხმაურში...

შეხვედრა

ბაღში შევედი.

მზიანი დღეა, თბილა.

ჩემს პირდაპირ სკამზე მოხუცი ზის. ის თავის ფიქრებშია გართული. შესაძლოა არც ფიქრობს, მხოლოდ და მხოლოდ მზეს ეფიცება. ძველი სამხედრო შარვალი აცვია. ალბათ სათადარიგო ოფიცერია.

ახლა ის თვლემს. რამდენად სხვა არის სამყარო მისთვის. სულ სხვა რამ იყო მისთვის ეს ცხოვრება. სულ სხვა საგნებს ამჩნევდა იგი. იქნებ ადამიანიც კი ამოუღია მიწაში. რასაკვირველია ეს მისი ბრალი არ არის. ასეთია ცხოვრება.

ახლა ის თვლემს, ბებერი, დაღლილი დრო მიედინება მასში. იქნებ ის იგონებს, იქნებ უბრალოდ მზეს ეფიცება.

მე გხუჭავ თვალებს. მაგონდება, რომ საღამოს ვნახავ ნუნუს. ვნახავ ჩემს საყვარელ არსებას და უცებ ძალზე ცოც-

ხლად წარმომიდგა იგი. სადღაც გონების სიღრმეში აციმციმდა რაღაც და მე ვიგრძენი, რომ ის აქაა, ჩემშია და არა სხვაგან, ოთახში, ლექციაზე, ქუჩაში.

თვალები გავადე და დავინახე მთვლემარე მოხუცი.

ნუნუ და მთვლემარე მოხუცი...

რა ახლოს აღმოჩნდნენ ისინი ერთმანეთთან და მათი შეხვედრის ადგილი მე ვიყავი... კიდევ ვიღაც უცნობი იყო მათთან ერთად...

და მე დავინახე ის უხილავი და უწყვეტი ჯაჭვი ადამიანებს შორის, რომლითაც ისინი უკავშირდებიან ერთმანეთს. სადღაც მზერასა და წარმოდგენებს შორის იყრებთან ისინი ერთად და ამოა ამ ჯაჭვიდან თავის დაღწევა.

დგანან ადამიანები ხელობელჩაკიდებულნი და ვერ უშვებენ ერთმანეთს ხელს — მკვდარნი და ცოცხალნი...

სკოლა

ჩემი ყოფილი სკოლა პლენანოვის პროსპექტზეა.

როდესაც მას ჩავუვლი, ყოველთვის უცნაური განცდა მეუფლება:

აი ახლა მე უნდა შევიდე სკოლაში, ავიდე მეოთხე საათულზე და შევიდე ჩემს საკლასო ოთახში. რაღაც ძალა მეუწევს იქით! თითქმის აუცილებელია ჩე-

რალც ამგვარი განცდა მიპყრობს მე, როდესაც ჩემს ყოფილ სკოლას გავუვლი და შევხვები ამოვისუნთქავ, როდესაც აღმოვაჩენ, რომ უკვე ჩავუარე მას და აღარასოდეს არ მომიხდება, მასში შევიღე.

51

მთელი დღე მარტო დავდიოდი. მგონი ამდენი არასოდეს მივლია. სამსახურში ფეხით წავედი. შინ ფეხით დავბრუნდი. არავინ დამხვდა სახლში. ვისაღილე მარტომ, საცმელი არც კი გამოთბია. შემდეგ კვლავ ქუჩაში გამოვედი.

ვიარე მთელი საღამო და კომუნარების ბაღში შევედი.

სკამზე დავჯექი...

მომეჩვენა, რომ ვიღაც ჩემსავით დაჯდა.

დიღხანს არ დავრჩენილვარ ბაღში. რატომღაც ავფორიაქდი და მშვიდად წდომა ველარ შევძელი.

წამოვდექი და მომეჩვენა, რომ ვიღაც ჩემსავით წამოდგა.

გამოვედი ბაღიდან. არ ვიცოდი მარჯვნივ წავსულიყავი თუ მარცხნივ. მარჯვნივ წავედი.

სასტუმრო „თბილისის“ წინ შევჩერდი და უკან მოვიხედე.

მომეჩვენა, რომ ვიღაც შეჩერდა.

მე ნელა გავუყევი ქუჩას.

მე მომდევენ...

მე მომდევენ და ვიგრძენი, რომ ვეღარსად გავექცევი მას, ვინც მომდევის.

მე მომდევენ!

მე არ ვიცი, ვინ არის იგი, მაგრამ ვიცი, რომ მომდევენ და ვერსად დავემალები, ვერ დავაღწევ მას თავს.

არ მინდა მოვიხედო და დავინახო ჩემი მღევარი.

არ მინდა მოვიხედო, რადგან ის შეიძლება უკვე ახლოსაა და აზრი არა აქვს სიარულს.

არ მინდა მოვიხედო, რადგან ის შესაძლოა შორსაა და მე დავმშვიდდე, რომ ვერ დამეწევა.

არ ვიცი რა იქნება, რომ დამეწიოს, იქნებ არცა ღირს ამდენ ღელვად.

იქნებ გავჩერდე და დაველოდო?

დაველოდო?

შეგჩერდი, ველოდები, ჩაიარა რამდენიმე აღამიანმა. ის კი შეჩერდა ჩემგან მოშორებით. მე ვიგრძენი, რომ ის ჩემსავით შეჩერდა.

რომ დავიძრა, ნელა ვიარო, ის, მე ვიცი, ჩემს ფეხის რიტმს აჰყვება და ბოლომდე ასე ივლის.

გავაგრძელე გზა...

უკვე მინდა, რომ დამეწიოს.

იქნებ გავიქცე?

გავიქცე და მაშინ დამეწიოს იქნებ?

გავიქეცი. ბავშვითვით გავიქეცი.

მივრბივარ!

არა! აღარ მინდა! აღარ შემიძლია სირბილი!

დავიღალე...

გავჩერდი...

გავჩერდი და ჩემი მღევარიც გაჩერდა.

გავაგრძელე გზა...

ბე

უნივერსიტეტთან უნდა შევხვედროდით ერთმანეთს. ადრე მოვედი და ხის ქვეშ დავდექი. გაურკვეველმა გაცდამ შემიძყრო. ეს გაცდა თითქმის მთელი დღის განმავლობაში მდევდა. მაგრამ ახლა, როდესაც პაემანის დრო დადგა, იგი კიდევ უფრო მძაფრი და კონკრეტული გახდა...

რალაც ძალდატანება იყო ამ პაემანში, რალაც მოვალეობის აღსრულება.

ამ მოვალეობის აღსრულებას ბუნებრივობა ერქვა...

ხე, რომელიც ქალაქში დგას დიდად განსხვავდება იმ ხისაგან, რომელიც ტყეში გაიზარდა. ქალაქში ხეს თითქმის თავისი ოთახი აქვს. ეს არის ხის გარშემო დატოვებული მიწა...

ყველაფერი აქვს ამ ხეს: ფესვებიცა აქვს ღრმად გადგმული მიწაში; ტანიცა აქვს დამსკდარი და დაყოფილი; ტო-

ტებიცა აქვს, რომლებზედაც ბელურები სხდებიან; ჩრდილიცა აქვს; ფოთლებიცა აქვს, რომელნიც ყვითლდებიან და ცვივიან დაბლა. მაგრამ ის მაინც არ არის ხე. მხოლოდ მისი მოვალეობის შემსრულებელია.

ხე არ იღებს მიწიდან საზრდოს. არც ფოთლები სუნთქავენ. ხე თავის თავში გამოიყვება და ყველაფერი, რაც მას აძლევს გამოავლინოს თავისი სიცოცხლე, ღლის და ტანჯავს მას...

უცებ მე მომიჩვენა, რომ დავინახე მისი თვალი: ის იწყებოდა იქ, სადაც მთავრდებოდა მისი ტანი და ხის მზერა, გახევებული მასავით მიბჯენოდა ცის ერთ წერტილს.

მაგრამ აქვე მაგონდება, რომ მე შე-

მიძლია წავიდე, გადავიკარგო. ის დგას და ვერაფერს ვერ დაემაღლება, გვერდს ვერ აუვლის ვერაფერს, თვით გაზაფხულსაც კი, მიუხედავად იმისა, რომ მას ღლის ხელახალი განახლება.

მე უნივერსიტეტის ბაღში შევედი. ბნელოდა. გრძელ მერხზე ჩამოვჯექი. აქედან კარგად ჩანდა პაემანის ადგილი.

ის ცოტა დაგვიანებით მოვიდა. მე დავინახე მისი თეთრი ქათქათა პალტო და თეთრი მაღალყელიანი ფეხსაცმელები. ცოტა ხანს იდგა და შემდეგ წავიდა.

მე ვიჯექი სკამზე, დამშვიდებული და ყოველივე, რასაც მე ვხედავდი გარშემო, სულ სხვა ცხოვრებიდან იყო და დიდი ხანია მე აღარ შემეხებოდა.

მივიწყებული ბილიკი

ტროლეიბუსში ბევრი ხალხია.

საყარძელში ზის ყმაწვილი ქალი, მის გვერდით — ახალგაზრდა ლამაზი ოფიცერი.

ქალს როდესაც შევხვდე, მივხვდი, რომ ის უკვე დიდი ხანია მიცქერის. არ მივსალმებივარ. არ მომსალმებია. ჩვენ არასოდეს არ გავიცინია ერთმანეთი, ოღონდ შევხვედრილვართ და შეგვიმჩენევია.

ახლა მთელი გზა ვიხსენებ, სად და როდის მოხდა ეს.

მაგონდება ეზო, ხის კიბეები და შენობის მთელ გაყოლებაზე ძველებური აივანი. ეზოს შუაგულში ონკანი... მაგრამ სად იყო ეს ეზო, რომელ უბანში, ანდა რა მინდოდა მე იქ, აღარ მახსოვს. იქნებ ვინმეს ვეძებდი და იმიტომ შევედი ეზოში. იქნებ წყალი მწყუროდა და იმიტომ მაგონდება ონკანი ეზოს შუაგულში. რატომღაც იმ ეზოს ვუკავშირებ მე ამ ქალს.

ხანდახან შემომხედავს. ელიმება. ალბათ ვახსოვარ. იცის ვინა ვარ... მე კი არ ვიცი.

მაკვირდება. აინტერესებს გაიგოს, ამოიკითხოს ჩემს სახეზე — მომაგონდა თუ არა.

მე კი ვერა და ვერ მოვიგონე. ჩემ, მახსოვრობა გლუვი კედელივითაა აღმართული ჩვეს შორის.

ლამაზი ოფიცერი ესაუბრება ქალს. ქალი ხანდახან ცივად გახედავს მას, აშკარად ემჩნევა რომ არ უსმენს.

მე კი ვძაბავ მახსოვრობას, ვიღლები და უკვე ვიცი, რომ არასოდეს მომაგონდება თუ ვინ არის ეს ქალი, ან სად და როდის შევხვედრივართ ჩვენ ერთმანეთს.

ერთხელაც გავხვდე მე მას და მანაც შემომანათა ცისფერი თვალები. ის ელოდა, ელოდა, რომ მე აუტილებლად მომაგონდება იგი და, იმდენად ძლიერი იყო მისი მოლოდინი, რომ მე თავი ავიღე, შუბლი გავხსენი, სახიდან მოგონების ნიღაბი ჩამოვიშორე — თითქოს და მომაგონდა.

ერლომ ახვლედიანი
მ ო თ ხ რ ო ბ ა ბ ი

მაგრამ მისთვის უკვე აღარ შემიხედავს, რადგან მოვატყუე და აღარ ვიცოდი, შემდეგ როგორ უნდა მოვკცეულიყავი. არ ვიცოდი, რას ნიშნავდა მისთვის

ვის ჩვენი შეხვედრა. არ ვიცოდი, საი მივყავდი მე ამ მივიწყებულ ბილწულ ბილწულ დავტოვე და ამით რა დანაშაული ჩავიდინე...

ბინა ცაში

ავტობუსმა გმირთა მოედანზე წრე შემოარტყა და გეზი საბურთალოსაკენ აიღო.

მე ფანჯარასთან ვიჯექი. ძალზე დაღლილი ვიყავი და ამიტომ ფეხზე მდგარ მგზავრებს თვალს ვარიდებდი. ვიცოდი ადგომა მომიხდებოდა თუ მათ შორის ვინმე მოხუცს ანდა ქალს მოვკრავდი თვალს. საერთოდ კი, როგორც წესი, ქალაქის ტრანსპორტში თავისუფალი ადგილებიც რომ იყოს, არ ვჭდები, რათა ამ უმნიშვნელო თავაზიანობისათვის ქალისა თუ მოხუცის მაღლობა არ დავიმსახურო...

ჩემს უკან ორი ქალი საუბრობდა. ჩემამდე ცალკეული ფრაზები აღწევდა. ერთერთ გაჩერებაზე კი გარკვევით გავიგონე:

— მე ახლა გაჩვენებ სახლს, სადაც ვიცხოვრებ.

ავტობუსი დაიძრა.

ერთხანს ქალები ჩუმად ისხდნენ.

შემდეგ იმავე ქალმა წამოიძახა:

— ხომ ხედავ! ამ სახლის მერვე სართულზე მექნება ბინა.

მე დავინახე ხის ღობით შემოსაზღვრული მშენებლობა. ამოყვანილი იყო მხოლოდ და მხოლოდ მეორე სართულის კედლები. სივრცეში გადავთვალე, თუ სად უნდა ყოფილიყო მერვე სართული, ხოლო შემდეგ დამაინტერესა, ვინ იცხოვრებდა იქ, იმ ლურჯ სივრცეში. მოვიხედე და დავინახე ორმოცდაათ წელს გადაცილებული მსუქანი სათვალუბიანი ქალი, რომელიც კეთილად იღიმებოდა...

უცნობი ქალი

— ხმას ნუ გამცემ!.. ვერ ვუსმენ შენს ხმას.

რუსთაველის პროსპექტზე ბევრი ხალხი იყო. თბილი, შემოდგომის საღამო იდგა.

— ისე ვიაროთ, ხმას ნუ ამოიღებ!..

ნუნუ შეჩერდა. შევჩერდი მეც, ოღონდ მისკენ არ მივტრიალებულვარ. შემდეგ ნელი ნაბიჯით განვაგრძე გზა. ისიც გამომყვა.

ნუნუმ გაუბედავად მომიკიდა მკლავში ხელი.

— არ შემეხო! — დავიყვირე.

მან სასწრაფოდ ჩამოუშვა ხელი და თვინიერად გამომყვა.

— რას მომდევ, რა გინდა ჩემგან!..

— შემოვუბრუნდი და ნერვიულად მოკაჟმე ტუჩები. მთელი სხეულით ვკანკალებდი.

სიბრაზე ტალღასავით გადამივლიდა და თვალს მიბნელებდა. შემდეგ ჩემს წინ იდგა ლამაზი და ძალზე მშობლიური ქალის სახე. მაგრამ მე მთელი სხეულით ვკანკალებდი და მინდოდა მომეშორებინა ყველაფერი, რაც მე ამ ქალთან მაკავშირებდა. მინდოდა განვთავისუფლებულიყავი ამ შეშინებული, სათნო და ახლობელი მზერისაგან (თითქოს ეს მზერა თვითონ ჩემგანვე მოდიოდა). მინდოდა მარტოდმარტო მეველო ამ პროსპექტზე და ამ ხალხში არავინ ყოფილიყო ჩემთვის ნაცნობი. მაგრამ სიბრაზის ტალღა გადამივლიდა და ამ სიბნელიდან კვლავ გამოკრთებოდა ნუნუს დიდი შავი თვალები.

რაღაცის თქმა უნდოდა მას ჩემთვის. რაღაც უნდოდა გაეგებინებინა, აეხსნა,

მაგრამ მე არ შემეძლო მისი მოსმენა. მისი სინაზე, მისი ხმა, მისი თვალები, სითბო და მშობლიური გამოხედვა, მისი ერთგული დგომა მხოვავდა, მაღიზიანებდა, რაღაც ძალზე შეუძლებელს მავალედა და ყოველივე ამას, როგორც მტანჯველ სიზმარს ვიშორებდი, ვიშორებდი...

ნუნუ განათებულ ვიტრინასთან გაჩერდა. მე გზა განვაგრძე. სულ ათიოდე ნახიჯის გადაღმა დამჭირდა, რომ დავმშვიდებულიყავი. როდესაც დავრწმუნდი, რომ მარტო ვიყავი, შევდექი. უეცრად დამავიწყდა, თუ ვინ იყო ჩემთან...

შემოვბრუნდი და განათებულ ვიტრი-

ნასთან მივედი. ქალი, რომელიც ვიტრინის წინ იდგა, უცნობი იყო ჩემთვის. მან უცხოდ შემომხედა და თავი მიაბრუნა. მე მას ვუცქირე მანამ, სანამ კვლავ არ გამოიხედა. ვუცქირდი იქნებ იმიტომ, რათა ამ უცნობ ქალში რაღაც ნაცნობი ნიშანი მეპოვნა. მან თვალი გამისწორა და მე მომეჩვენა, რომ გაწითლდა და სახეზე ღიმილისმაგვარი გამოეხატა...

შემოდგომის თბილი საღამო იდგა. ხალხი ჩუმად დასეირნობდა რუსთაველის პროსპექტზე. მეც ნელა გავყავი მის დინებას.

გადამალული სხეულები

მე და ჩემმა ერთმა ამხანაგმა სკოლაში შევიარეთ. მას თავის ძველ მასწავლებელზე ნაკვევია უნდა დაეწერა. ვისარგებლე შემთხვევით და დერეფანში გავჩერდი. მომენატრა სკოლის ყრბამული და ნაცნობი, მაგრამ უკვე ძალზე შორეული ხმაური.

შესვენება იყო. დერეფანი სხვადასხვა ასაკისა და სიმაღლის ბავშვებით იყო სავსე. ისინი დარბოდნენ, ბტოდნენ, დასდევდნენ, ეძახდნენ ერთმანეთს. იდგნენ, იციოდნენ, საუბრობდნენ და მე ვიდექი მათ შორის უცხო და უხერხული, გახევებული შიგნიდან და გარედან, ზრდადასრულებული და სერიოზული, შემფარებელი და მეთვალყურე, მღუმარე და მომგონებელი და არა უზრუნველი და მათი ტოლი და მათი მსგავსი... უბედური იმიტ, რომ ეს ყვე-

ლაფერი გაქრა ჩემში, აღარ არის და აღარასოდეს აღარ დაბრუნდება.

დაირეკა შესვლის ზარი და ბავშვები თავთავიანთ საკლასო ოთახის კარს მიაფყდნენ. ზარმა დაახარისხა ისინი: მოზრდილები ცალკე გამოარჩია და მომცრონი ცალკე...

შემდეგ კი დერეფანი სწრაფად დაცარიელდა და სიჩუმე ჩამოწვა.

მე დავრჩი მარტო.

აი ესენი, ბავშვები, მათი ზრდადაუსრულებელი სხეულები — ამ დერეფნებში, საკლასო ოთახებში, თავიანთ ფიქრებში, ბავშვურ ოცნებებში, გულუბრყვილო ტყუილებში გადამალავენ ხოლმე ისინი თავიანთ ამ სხეულებს, ხოლო შემდეგ მთელი სიცოცხლე ეძებენ, ეძებენ მათ, მაგრამ ველარ პოულობენ.

უპანასკნელი გაზაფხული

ჩვენ დალევდა გვინდოდა. სამნი ვაყავით. ერთს მანეთიანი აღმოაჩნდა, მეორეს ცოტა ხურდა ეყარა ჭიბეში. მე — არაფერი მქონოდა...

ძალიან გვინდოდა დალევა.

ვიდექით მეშახტეთა სახლის წინ, იქნებ გამვლელ-გამომვლელთა შორის

ნაცნობები გვენახა და ნელნელა შეგვეგროვებინა დასაღვეი ფული.

მათხოვარისაგან იმით განვსხვავდებოდით, რომ ის ყველას თხოვდა, ხო-

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ლო ჩვენ ნაცნობებს ვეძებდით და მათ შორისაც მხოლოდ ზოგიერთთან ვბე-
დავდით მისვლას.

ქალაქმა ახლა სულ სხვა მნიშვნელო-
ბა მიიღო. გამვლელ-გამომვლელნი ორ
ჯგუფად გაიყვნენ — ნაცნობებად და
უცნობებად. მე ერთობ თავშესაქცევი
აზრი დამებადა — სახემრავლობა იმის-
თვის არსებობს, რათა ერთი ადამიანი
განასხვავო მეორესაგან, ამ შემთხვევა-
ში ნაცნობი გამოარჩიო უცნობისაგან.
ადამიანის სახე ნაცნობ-უცნობობის და-
სადგენადლა გვჭირდებოდა.

უცნობი სახეები... უცნობი სახეები...
ნაცნობი სახე!..

უცნობი სახეები... უცნობი სახეები...
ნაცნობი სახე!

რა ქმნიდა „ნაცნობობის“ ეფექტს?!
მე მომიჩვენა, რომ ნაცნობებს მხო-

ლოდ „ნაცნობობის“ ნიშნები აქვთ ჩე-
მოცმული, თორემ სინამდვილეში ისინი
უცნობები და უცხონი არიან. თითქოს
და ძალზე ცოტა რამ არის საჭირო, რა-
თა ჩამორიცხონ მათ სახიდან ეს
ნაცნობობა...

სწორედ ამ დროს ხალხს შორის და-
ვინახე ნუნუ. ჯერ ვერ მივხვდი ვინ და-
ვინახე, რადგან ამ ნაცნობ-უცნობ სიმ-
რავლეში ის სულ სხვა აზრისა თუ გან-
ცდის მატარებელი იყო. ადამიანები მის
გარშემო შეუვალ, ბრტყელ ჩრდილებად
იქცნენ...

მე მონუსხულივით გაეჩერდი ერთ
აღმვლას — შემამჩნევს თუ არა ნუ-
ნუ...

ვერ შემამჩნია...

ჩამიარა და ხალხშივე გაუჩინარდა.

ქუჩა თვალმოშლილი ბეჭედივით ჩა-
ქრა ჩემთვის.

დაბრუნება

მე ათასჯერ დავბრუნებულვარ შინ...
ყველაფერი ნაცნობია ამ გზაზე ჩემ-
თვის.

მე ვბრუნდები შინ ხან ქალაქის
ტრანსპორტით, ხან ტაქსით, ხან ფეხით.
ხან დღეა, როცა ვბრუნდები. ხან ღა-
მეა, ხან თოვლი მოდის, ხან მოდის
წვიმა.

ისევ ის ძველი გზა. მე ისევ ისა ვარ.
უცებ ამ გზაზე აღმოვაჩენ (ხანდახან
არც გამახსენდება), რომ მე უკვე ბევრი
წელია თითქმის ყოველ დღე ვბრუნდე-
ბი შინ და ეს ხდება, როგორც აუცილე-

ბელი რამ. სწორედ ეს გზაა ჩემი გზა.
სწორედ ეს აღმართია ჩემი აღმართი.
სწორედ ეს სახლია ჩემი სახლი და მას-
ში ისევ ის ძველი დედა, ძველი მამა...
თითქოს შევდივარ იმ ძველ მოგონებებ-
ში. იმ სიყვარულში, სიბოროტში, რომე-
ლიც დაწესებულია ჩემს დაბადებამდე
და მე არ შემიძლია (და უკვე არც მინ-
და) შევცვალო იგი.

მე ვბრუნდები შინ ანგარიშმიუცემ-
ლად. მხოლოდ ერთ გზას ამოვირჩევ
ძალუენებურად, როცა ღამდება და სად-
ღაც შუა გზაში აღმოვაჩენ, რომ მე არ
მიფიქრია შინ დაბრუნება...

მ ა მ თ ა რ ი

შემოესივნენ ჩიტები ჭადრებს,
კარგია!
ხალხი ამიტომ მაინც,
ამიტომ მაინც დალანდავს ზეცას...

იგი ხანდახან გაკვეთავს სოლმე
ქალაქის თავზე გაწოლილ ღრუბელს.

ო, გაზაფხულის მოთენთილობავ,
ტკბილო ბურუსო გამოღვიძების;
ყაყაჩოებით მორთულო ველო,
უდრანში ლურჯად გახელილო ია-იებო
და ქარის ფრთებზე მოქანავე ბაბუაწვერავ.
უხვო სიმღერავ ხმათა და ფერთა...
ბრალია,
ქვეყნად თქვენი მოსვლის
ვისაც არ სჯერა!

გათენდა, უკვე მთებზე აენთო
და აი, ახლა ჩამოივარდნა
მზე
ცის და მიწის ნათელი ხიდი.

გათენდა, დედა,
ქანდარიდან შენი ქათმები
კრიახ-კრიახით ბოსტანს მოედვენ.
ბღავეს ბოჩოლა,
ზმუის ძროხა,
საძირეები
სხივებივით დაჭიმულია...

გათენდა!
სულო
ღამეული სიზმრის კოშმარი
შემოიცილე!
აკვნის არტახებს
ჭირვეულად ებრძვის ბაია...

ცარიელ ფურცლის იდუმალებით
გაოცებული ფართო თვალები.

მერე უეცრად სიტყვასთან რჩები, —
თითქოს ნისლიდან ამოდის მთები!
დგახარ ძლიერი და შესაბრალო,
დაბლა ვეება გელის ნაპრალი.

დახუჭავ თვალებს და ჩაიქცევი...
მაგრამ ივსება ხვეი ნისლებით.

და ისევ ამგვარ იდუმალებით
გაოცებული ფართო თვალებით..

ო, სიმაღლეთა მძაფრო წყურვილო...
აი, ბალახის ღეროზე მდილი
როგორ ჯიუტად მიცოცავს მაღლა!

მან მიაღწია წვალეებით წვეროს
და ალბათ ახლა მწერულ გუმანით
თავის წილ ზეცას დაუახლოვდა...

ვდგავარ და ვფიქრობ
მილიონი სინათლის წლებით
დედამწივიდან ავარდნილი ვარსკვლავის
გამო.

უ ი უ ი

მივდივარ ღორღით მოფენილ გზაზე
და როგორც ბროლის მყიფე ჭურჭელი
შენზე ოცნება მიპყრია ხელში...

შორია შენი თეთრი ხატება
და შეიძლება,
რომ სადმე ქვაზე დამისხლტეს ფეხი.

მხარს აღარ გატყენს თულუხი ლელავ,
აღარც მთას დახვალ ფარების წველად.
აღარც საჩოხე ფარტენას ართავ,
ქმარი ქალაქით მოგიტანს ფართალს.

სამკალზე აკვნით ვინ წავა ახლა,
ბუზღუნებ მაინც და სოფელს სძრახავ.
გულს ვედარ უდებ არაგვის ხმობას,
რაილა გინდა, მითხარი, დობას!

მ თ ი უ ლ ე თ ი

სახლი გადიქცევა ნასახლარად,
გზები გადიქცევა ნაგზაურად,
ყანა გადიქცევა ნაყანარად,
სოფელს შამბ-ბალახი გადაუვლის...

ტირის უპატრონო სახლის ანგელოსი,
საიდან სად მიხვალ, სადაური?

ბოლოს ყველანი გამოვერკვიეთ.

თურმე აჰაოდ მოვათრევდით ამხელა ლოდებს
მათ ვერ დაიტევს ეს კედლები და საფლავებიც
აკვნესდებიან მათი სიმძიმით.

ბოლოს ყველანი გამოვერკვიეთ —

როცა ჩვენს შორის დავინახეთ ბავშვი —
რომელსაც
ფრთხილად მოჰქონდა პეშვი ჭრელი კენჭებით
სავსე.

ჭერზე ქანაობს ობობასავით
ნეკერჩხლის ფოთლის უმწუო ლანდი,
ღია ფანჯრიდან შემოფრენილი...

მე ახლა ჩემი ტყეებისკენ უნდა წავიდე —
სადაც ყვითელი საღებავი დაექცათ ღრუბლებს,
უნდა შევკრიფო სინანულის ყველა ნაფლეთი
და
მარტოობის ფსკერზე გავფინო...

დიდი ხანია ეს კედლები მიშლიან ჩურჩულს.

შუალამისას მოკვდნენ სარკმლები
ჩუმად,
ჭაღების სუსტი წკრიალით.

შუალამისას მოკვდნენ სარკმლები.

მე გამოვხურე შენი კარიბჭე
მე გამოვედი,
და შორს,
უკუნში გაციებული ვარსკვლავის
მსგავსად
გადაიხაფრე, მწუხრის ქალაქო.

პ რ ო ტ ე ს ი ა

გადის კვირადღე.
სოფლის იქით ცეკვავს ტირიფი.
თმა გაუშლია და სოფლის გზას
უმზერს მალულად.

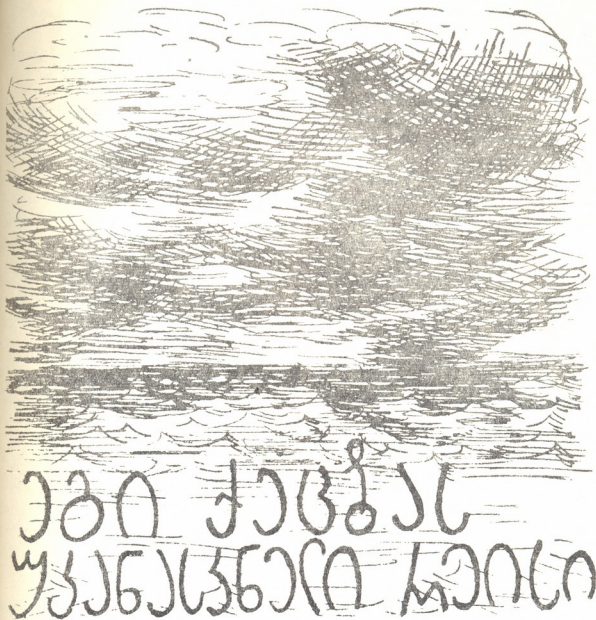
სოფლის შარაზე მიირწევა
მთელი სოფელი.
ორი ცხედარი მიაქვთ ჭალისკენ...

ცხედარი ჭადრის და ტყისმჭრელის გგამი
ეული —
ორი ცხედარი მიაქვთ ჭალისკენ.

მ თ ი ბ ე ლ ი

დაკიდა ცელი. ამდენ თიბვაში
ძლივს
მოათავა მთიბელმა საქმე.
მორჩა.
არავინ აღარ იბავშვებს
თავს.
სუყველანი მალავენ სათქმელს.
ვერ იხედება ვერავინ უკან —
თითქოს
არავინ იცის საერთოდ —
რომ
მთიბელს თიბვა მობეზრდა უკვე
და
სხვა მინდვრების ცქერით გაერთო.

ეგი ქაცკას უკანასკნელი ღვიძლი

ეგი ქეცბა ჯალამბართან იდგა და მისთვის ჩვეული, მუდამ აგზნებული, მზერით მისჩერებოდა ბადეს. წყლის ზედაპირზე ბადე მუცელგაფატრული ეშაპივით განრთხმულიყო, მძიმედ იძირებოდა და დაკლავნილ თეთრ კვალს სტოვებდა. გარშემო მუქლურჯი სივრცის გარდა არაფერი ჩანდა. ბაკლანები თავს დასტრიალებდნენ ტრაულოვრს და გულისგამაწყალებლად ჭყიოდნენ.

— ესენი ნაღდად გამაგიყებენ! მთელი დღე თევზს ჭამენ და მაინც ვერ ძლებიან! — თითქოს თავისთვის, მაგრამ მაინც ისე თქვა ეგიმ, რომ იქვე გემბანზე მოფუსფუსე დაჩისაც გაეგონა.

შავლაქებიანმა ბაკლანმა ჰაერში კამარა შეჰკრა, კისერი წაიგრძელა და ისარივით დაესო ტალღას. წამით წყალში გაუჩინარდა, ისევ გამოჩნდა, ერთი ყლუბით ყელში გადაუშვა მოფართხალე სარდინი, დაიჩხავლა და ლამურასავით ამოკვეთილი ფრთების დგაფუნით აფრინდა.

— არადა, ნეტავ ვინ უფრო ხარბია? მე თუ, აი, ის საფრთხობელა?

— რა თქმა უნდა, შენ, ეგი, — უბასუხა დაჩიმ, ჩაიციხა და ღინღლით დაფარულ საულვაშზე ხელისგული ეშმაკურად გადაისვა.

— „რა თქმა უნდა, შენ!“ ... ჰე, მეც

სწორედ ეს გავიფიქრე! — ამ სიტყვებზე ეგის თვალები აენთო და დამცინავმა ღიმილმა ქვემოთ დაშვებულ რკალად გადაუსერა სახე.

მისი იერი მუდამ ატყვევებდა დაჩის. გულში ეგისადმი უკვე საბოლოოდ დამკვიდრებული სიყვარულის მიუხედავად, — ამ სიყვარულს ის თავიდანვე, როგორც აუცილებლობას, ისე დაემორჩილა, — დაჩი უცნაურ, გაურკვეველ შიშსაც გრძნობდა. მასთან ყოფნისას სრულიად უმიზეზოდ ფრთხილობდა და იძაბებოდა; ყოველ წამს ელოდა, რომ ამ მკვრივად შეკრული სხეულიდან უეცრად ამოხეთქავდა რაღაც ძლიერი, აქამდე შეკავებული და მოულოდნელი, რაც ყველას შეაჯრთობდა და შეაძრწუნებდა. ხშირად დააპირებდა კიდევ, ზურგი შეექცია საიდანაც სიღრმიდან ამოშუქებული მისი მზერისათვის. მაგრამ ძალა არ ჰყოფნიდა. განსაკუთრებით კი იმ დამის შემდეგ. ასე ახლოს და ასე აშკარად პირველად მაშინ დაინახა ეგის თვალები, — თითქოს მთელ გუგუზზე გადაკრებოდა წითელი წერტილებით დაწინწკლული ზვიგენის მომწვანო ტყავი.

... იმ დამეს კოკისპირულად წვიმდა, ქროდა ქარი და ტალღები უთავბოლოდ ასკდებოდნენ გემის ფერდებს. წყლიდან ამოთრეული ტომარა ამწეებზე ეკიდა და ირწყოდა. ფოლადის გვარლებს ტყაცან-ჭრიალი გაჰქონდა. დაჩი მარჯვენა ამწსთან იდგა, ცალი ხელი საკესთვის ჩაევლო და თვალს არ აშორებდა ტრალისტატს, რომელიც მეზღვაურებს ანიშნებდა თუ როგორ დაემვათ ტომარა. უცებ ზურგიდან რაღაცამ უზიძვა დაჩის, გულადმა ამოატრიალა და წინ გააქანა. გზად ჩაიქროლეს ამხანაგების დაფეთებულმა, შეცვლილმა სახეებმა: ზოგს პირი დაედო, ზოგიც მთვრალივით ასავსავებდა ხელებს. მერე თავში თითქოს ურო ჩასცხესო, სხეული მოუდუნდა. თითქმის იმავე წამს მკერდზე ღონიერი თითების შეხება იგრძნო და პირისპირ შეეფეთა მოელვარე მწვანე თვალები. სა-

მოსიდან წყალი რომ ჩაეწურა, ლოდნარტულივით გაეკრა გემბანს. უძრავი ვა და დაბნეული ხმას ვერ იღებდა.

— ნახეთ, ნახეთ რა სახე აქვს! ციდან ჩამოვარდნილს არ ჰგავს?! — ზევიდან მოესმა მჭახე ხმა და მეთევზეთა ხარხარი.

ძლივს გამოერკვა. წამოდგა. შუბლთან, ნატკენ ადგილას, ხელი მიიღო. თითებით ფრთხილად მოსინჯა სისხლით გამთბარი ქრილობა.

— მაჩვენე ერთი, ეს წითელი საღებავი საიდან მოგწურწურებს? — ეგიმ თავიდან ხელი მოაცილებინა დაჩის და ქრილობის გარშემო თმები გადაუქექა. — ეეჰ, მე კიდევ რაღაც მეგონა. თუმცა, კინაღამ ჯალამბარი დამიღეწე. მაგარი თავი გქონია, კეთილა, ოღონდ ცოტა მუხლები მოვისუსტებს. კარგი იქნება, დილაობით ასჯერ ჩაბუქნო.

მეზღვაურები ახორხოცდნენ. უბედური შემთხვევა დასრულდა და წამიერ შემფოთებას ახლა მხიარულება აქარწყლებდა.

დარცხენილი და უხერხულად აძურწული დაჩი, წყლით ამოცხებული ჩექმებით უხმოდ წაჩაყუნდა ექიმის კაიუტისკენ. გზაში გაიფიქრა, ეგი რომ არა, ზვიგენების საძიძგნი გავხდებოდრიო და მადლიერების გრძნობით გახედა. ეგი კი, ვითომც არაფერი მომხდარაო, — თითქოსდა მარტოკას არ გაეხედნოს კიჩოზე ამოგორებულ ტალღაში გადახტომა, — უკვე სხვებთან ერთად ტომრიდან ბუნკერში ჰყრიდა თევზს...

ეგიმ ჯალამბარი დაამუხრუჭა, მოტორი გამორთო და, ჩვეულებისამებრ, მტკიცე ნაბიჯითა და ფართე ბეჭების რხევით გემბანზე გადმოალაჯა. სადინარებში ჩარჩენილი რამდენიმე თევზი ფეხით წყალში ისროლა, ჯიბიდან სიგარეტი ამოიღო და კუთხეში დახორავებული ბადეებზე წამოწვა.

— ასანთი გაქვს, კეთილა?

— უნდა მქონდეს.

— მოიტა და, შენც ჩამოგექი. ცოტა ენები გავილესოთ.

დაჩიმ ჯიბეები დაიჩხრიკა, როგორც

იქნა მონახა ასანთი, თვითონაც მოუყიდა სიგარეტს და ეგის გვერდით მიუჩოჩდა.

— მომწყინდა, — დაიწყო ეგიმ ხანმოკლე დუმისის შემდეგ.

— მეც მომწყინდა. თევზი არაა და, იმიტომ მოგვწყინდა.

მზე ჩადიოდა და ეგი გავარდისფრებულ ცაზე შავად ატყევილ, შიშველ გორაკებს მიაჩერდა. აფრიკის სამხრეთი ბორცვიანი ნაპირი უფრო ლამაზი ჩანდა, როცა საღამომობით მრუმე ფერებით ინისლებოდა მათი ხრიოკი ზედაპირი. დილით კი, კალთებზე მეჩხერად მიმოფანტული ბუჩქები, ყვითელი მიწა და საცოდავი მიწურები კაცს სევდიან გუნებაზე დააყენებდა.

— მართლაც, ზედიზედ სამი დღეა აღარ მოდის. დახუჭობანას ხომ არ გვეთამაშება?!

— დახუჭობანას არა, მაგრამ დაქეობანას თამაში, როგორც ჩანს, ძალიან ეხერხება. თანაც, დინება მისკენაა.

ეგიმ ღრმად ჩაისუნთქა თუთუნის ბოლი და ერთი გემოზე შეიკურთხა:

— დინება! დინებას რა ედარდება?! იმან რა იცის, რომ ბევრი თევზი უნდა დავიჭიროთ. აბა, როგორ გვაგებინო, რომ ეს ჩემი ბოლო რეისია, თორემ არც ისე წუწურაქია ეგ შენი დინება და სამადლოდ ოციოდე სავსე ტომარას საჩუქრად გამოგვიგზავნიდა. ჰო, რას იცინი?

— ისე, შენს სიტყვებზე მეცინება. სხვებისგანაც ხშირად გამიგონია, ეს ჩემი უკანასკნელი რეისი იქნებაო. მაგრამ არ მჯერა. ვამჩნევ, ტყუილად გულს იფხანენ.

— სხვები! სხვებთან მე რა მესაქმება?! აი, ნახვ, ერთი თვეც და მიწაზე დავბრუნდებით, ფულებს ჩამოგვიყაჭავენ, მერე კი... — ერთხანს შეყოვნდა, თითქოს სათქმელი სიტყვა აწონა, — მერე, კაცი არ ვიყო, ოკეანისკენ პირი თუ ვქნა.

— ასე მოგებზრდა?

ეგის სახე მოეჭმუნა, ქარისაგან აქე-

რცლილი დიდრონი ტუჩები ბრაზიანად მოუყმა და ერთი ამოსუნთქვით მიავლონა ლა:

— წყალი, თევზი, მარილი... ყველაფერი ყელში ამომვიდა!

დაჩი გაკვირვებული შეამტერდა ეგის. აღარც გახუმრებია. ეგი ქეცბა, სხვებისაგან „მფრინავი თევზი“ არ იყო, ამგვარი რამ ხუმრობით ეთქვა. მაგრამ, თუ არ ხუმრობდა, მით უარესი. დაჩის უფრო გაუძნელდებოდა მისი გაგება.

— რა თევზივით დაგიმრგვალდა თვალები! ვერ მიხვდი, რატომ მომბეზრდა?! — განაგრძო ეგიმ, — თუმცა, ჯერ ვერც მიხვდები. ჯერ მეორე წელია გემზე ხარ, მოგწონს აქაურობა და გგონია ცხოვრობ. მე კი ყელში ამომვიდა ეს ნესტიანი ჰაერი, ერთი და იგივე სიფათების ყურება. ამ დამპალ ფიცრებზე სიარულიც მომბეზრდა. სხვა რა... აბა, რა ყრია აქ თევზით აყროლებული ფულისა და პორტებში ნაყიდი კრელ-კრულა ჩვრების გარდა!

— ასე რატომ ლაპარაკობ, ეგი?!

— იმიტომ რომ... შემძულდა!

მან ფურთხით ჩააქრო ნაწივი. ისევე მიაჩერდა დასავლეთით აზიდულ ხრიოკ, გორაკებს და, ერთბაშად მოუნდა, ტოტებაყრილი მწვანე ხისთვის სადმე თვალი მოეკრა. მერე, თითქოს ხელახლა ჩაესმა თავისივე სიტყვები და, შეცბა.

აქამდე ეგი უგუნებობასა თუ სევდას ადვილად იქარვებდა. აქამდე მხოლოდ საკუთარ ღონეს, სიხალისეს, შეუპოვრობას გრძნობდა და სხვა რამეზე არ ზრუნავდა. მაგრამ სრულიად უჩვეულო, უცნაური ფიქრები აეკვიატა უკანასკნელ ხანს, — სწორედ იმის შემდეგ, რაც ზეინაბი გაიცნო და წინა რეისიდან დაბრუნებულმა, ხანმოკლე შევებულება მასთან ერთად გაატარა მიწაზე.

თავიდან ამ შევებულების დრო სულ სხვანაირად ჰქონდა დაგეგმილი. ერთი კვირით თავის სოფელ კინძლში აპი-

აპაპი მახამა

მამი მძებას უპანასკნელი რეისი

რებადა წასვლას, იქიდან კი ხერსონესში და ოდესაში. ამის მაგიერ, მთელი თვე ბათუმში დაჰყო. გემიდან ჩამოსვლის პირველსავე დღეს თვითონაც ვერ აეხსნა სოხუმისკენ მიმავალ დილის მატარებულს რატომ არ გაჰყვა და რამ მოაქცევინა პორტში საღამომდე. უმიზეზოდ აწრიალებული უთავებოლოდ დაბორილებდა ქუჩებში, ყოველ ფარდულთან ლუდს და არაყს ეძალებოდა. უშნოდ ელაზნანდარებოდა მედუქნეებს. შებინდებისას მეზღვაურთა კლუბში შეიარა, ნაცნობები მოიკითხა და ისე, ყოველ შემთხვევისათვის, ცერად გახედა კუთხეში მჯდარ ქალს. უკვე წასვლას ამირებდა. საათზე ცოტა მეტილა დარჩენილიყო მატარებლის გასვლამდე, მაგრამ დააყოვნა და ქალს ისევ გახედა. იმიტომ კი არა, რომ ძალიან მოეწონა, — არა, ზეინაბი სრულიადაც არ იყო ლამაზი, — ოღონდ გულში რაღაცამ გაკრა, ჩაუჩქროლა და შეაჩერა.

— ხასანა, ბიჭო, ის ქალი ვინაა? — ხმამაღლა ჰკითხა კლუბის მებუფეტეს და უფრო დაჟინებით შეამტერდა ზეინაბს. ჩურჩული საერთოდ არ უყვარდა ეგის.

— რომელი?

— აი, ის, კუთხეში რო ზის.

ხასანამ ჩაიხიბინათა.

— არის ერთი, ჩვენებული. ოღონდ, როგორც ამბობენ, ზოზონი უყვარსო, — ჩურჩულით უპასუხა მებუფეტემ.

გულგრილი და ცივი გამოხედვა ჰქონდა ზეინაბს. მაგრამ ეგის ამისთვის აუთრადლება არ მიუქცევია. როდესაც ზეინაბი წამოდგა და გასვლა დააბირა, იგივე აგზნებული მხერვა გააყოლა მის წინააღმდეგ და მკერდსა და მკერდსა და „საჩემო“, უცებ გადაწყვიტა და დაკოჭრილი ათითები აეჭავა.

მთელი კვირა უშედეგოდ სდია. ბოლოს, როგორც იქნა, დაიმარტოხელა. „მართლა საჩემო ყოფილა“, მხიარულად ჩაიკინა, როდესაც ზეინაბის სრულ, მოქნილ ტანს მკლავები ხარბად

მოხვია. ამის შემდეგ, ორიოდ დღეში სოფლისაკენ გაუქნევო, გაიფიქრებდა ნასწარ იყო დარწმუნებული, ზეინაბი მალე მომბეზრდებოდა. მაგრამ მომდევნო დღეებმაც ისე ჩაიარა, სახლი აღარ გახსენებია. მხოლოდ ხანდახან დაებადებოდა ოკეანეში გასვლის სურვილი, თითქოს რაღაც ძალა იზიდავდა იმ სიშორიდან და თავისკენ უხმობდა. ასეთ დროს, მეგობრების წრეში მდგარი, ღვინით საესე ჭიქით დალოცავდა ზღვას და გესლიანად დასცინოდა ქალაქელ მეზღვაურებს.

— აი, იქაც რომ მყავდე, ზეინაბ... ჰე, ჰე, მაშინ ჩემს ბედს ძალიან არ დაჰყევდა, — ეტყოდა ხოლმე, როცა ერთად იწვნენ და ფიქრიანად დასძენდა, — უცნაურია, თითქოს მენანება რომ უნდა დაღმორდე.

თუმცა, შევბუღება რომ დაუშთავრდა, ბეჭითად შეკრა თავისი პატარა ჩანთა, მხარზე მოიკიდა და პორტისაკენ გასწია. მსუბუქად აირბინა ტრაპზე, მესაკუთრის თვალი შეავლო ამწეებს, ჯალამბარსა და ბუნკერებს. და კეპს ტოლკაცად გაესაუბრა. გემმა გამოსამშვიდობებელი საყვირი რომ გამოსცა, ეგრე ზედა ხიდზე ავიდა, იქიდან უკეთ რომ დაენახა ნავსადგურში შეკრებილი ხალხი. ზეინაბი არ ჩანდა.

ჰმ, მართლა კიბორჩხალა! სხვები აცილებდნენ მაინც, ზოგიერთი ცრემლებსაც აფრქევდა და ცხვირსაზოცს უქნევდა შორიდან. ეგის კი ეცინებოდა ამაზე და რაღაცით კმაყოფილი იყო. ოღონდ ახლა თითქოს გაბრაზდა კიდეც, ეს კმაყოფილება რომ აღარ მიანიჭეს და შეიგინა. მეორე დღეს მუშაობას შეუდგნენ: ბადეს აკერებდნენ, ზომავდნენ, გვარლებზე ამავრებდნენ და ეგი გახალისდა. მაგრამ შემდგომ, როდესაც თევზის დევნაში კიოზზე უსაქმოდ ეყარნენ და ღამლამობით ძილი არ ეკარებოდათ, უჩვეულო ფიქრები ღაფუფლა.

ძილის წინ ჯერ საოცარი სიცხადით წარმოესახებოდა ზეინაბის გრძლად ჩამოშლილი მზზინავი თმა, მსუქანი ტუ-

ჩები, პატარა ხალგებით დაწინწყლული მკვრიდი და დიდრონი თეძოები. გაახსენდებოდა, ღამით ბულვარში სეირნობისას ზეინაბი ანაზღეულად როგორ მიეკრობოდა და მარწუხებივით შემოაქდობდა მკლავებს. მერე, ისევ ანაზღეულად მოშორდებოდა, — თითქოს რაღაც ცივი ფიჭვი გამოაფხიზლებდა და გუნებით შორ-შორ გარიყავდა. გაახსენდებოდა ეს, და თითებით მწვავედ შეიგრძნობდა ზეინაბის ხავერდითი კანის ენებისაღმძვრელ სიგრილეს.

იმ წამებში ზეინაბისადმი დაუოკებელ ლტოლვასთან ერთად, ერთი უცნაური შეგრძნება ეუფლებოდა: მისი მარტო დასაკუთრების იქვიანი სურვილი სხვა ქალები მისთვის სულერთი იყო, რისში წასვლის შემდეგ რას გააკეთებდნენ — უერთგულებდნენ თუ უღალატებდნენ და სამუდამოდ დაივიწყებდნენ. მაგრამ ახლა თითქოს ენანებოდა ამ მოულოდნელად ნაპოვნი კმაყოფილების დაკარგვა, ან, თუნდაც ვინმესთან გაწილადება. ისიც აკვირვებდა, ხანდახან მისდაუნებურად სიყვარულის მტკიცებასაც რომ დაუწყებდა. აბა, რაში სჭირდებოდა ამაზე ლაპარაკი. სიყვარულსაც ხომ სრულიად არ გრძნობდა. ყოველ შემთხვევაში, ზეინაბით გატაცება არ აგონებდა არც წიგნებში წაკითხულს ტრფიალს და არც ოდესღაც ჭაბუკობაში გოგონასადმი განცდილ სინაზეს. მაშ რაღაზე იქვიანობდა და დარდობდა?!

— რაღაც ძალიან გაგვიგრძელდა ერთად ყოფნა, ჰა, ზეიკო? მგონი, შემოიყვარდი. არა, ჯერ ზუსტად არ ვიცი, მაგრამ... ჯადო ხომ არ გამოიკეთე, ჰა?!

ზეინაბი არაფერს უპასუხებდა, მხოლოდ ბრაზიანად მოკუმავდა მსუქან ტუჩებს.

— ძალიან მომწონხარ. სულ უფრო და უფრო მომწონხარ, ზეიკო. ეჰ, ჯობია დროზე გავეცალო აქაურობას, თორემ... მართლა, მგონი მართლა შემოიყვარდები.

— ყველანი ერთნაირად ლაპარაკობთ. მომბეზრდა, — იტყოდა ზეინაბი

და სახეზე ოდნავ ნაღვლიანი ღიმილი გადაუბრუნდა, — რატომ სტყუით? გრძელდება გაძალბებ ნეტავ? გვიყვარხარო, კარგი ხარო, ღამაში ხარო...

— თუ შეიძლება, ეგრე ნუ მელაპარაკები, გესმის?!

— ჩუმად, მეზობლებს გააღვიძებ, — პირზე ხელს ააფარებდა ზეინაბი, წამოდგებოდა, თითისწვერებზე ფეხშიშველა გაირბენდა კარისკენ და მიაყურებდა. ეგი ბოროტად შეაშტერდებოდა ზეინაბის გლუვ მხრებს და როცა ქალი ისევ მის გვერდით დაწვებოდა, უტიფრად ამოისრიალებდა:

— თუ ასეა, შენთვის ვერ დაეტევო?!

— მაცდურები ხართ. ჩამოიტანთ ნაირნაირ საჩუქრებს, სიყვარულს მეფიცებით, მპატიებთ რესტორნებში, ღვინოს დამალევენებთ... იმ წამებში ისეთი კარგები ხართ, გულახდილები. მეც, გამოუცდელივით ვტყუვდები, რაღაცის იმედი მეზადება, ვიცი, თავს ვიტყუებ. მაგრამ როცა მიდიხართ, ბოლმა მაზრჩობს და გწყევლით.

ეგი დუმდა. უხერხულად აწურავდა ფართო ბეჭებს და, ცოტა არ იყოს, შეებრალებოდა ზეინაბი. უხერხულად აიჭურწებოდა, რადგან სიბრაულის გრძნობაც აქამდე სრულიად უცხო იყო მისთვის. თავის სიცოცხლეში თანაგრძნობა არავისგან მოუთხოვია და სხვებისადმიც სიბრაულის ყოვლად უსაფუძვლო ამბად მიაჩნდა.

— მართლა რომ გიყვარდე, განა დამტოვებდი და იმ ბინძურ წყალზე გამცვლიდი? — შემპარავად დაუროთო ზეინაბმა.

„თავსაც რომ მაცოდებს!“ — უცებ აეთო ეგი და თითქოს გამოაფხიზლდა. „არა, წყალზე რომ ამბობს, ბინძურიო, იმაზე სუფთად ნეტავ რა მიაჩნია?! არ გამცვლიდიო? ჰე, ჰე... შეხე ერთი სად შესტოპა. მაცდური. ოჰო, რა მაცდური ყოფილა! მისდაუნებურად მაცდურია. თვითონ რომ არ იცის, ისეა

აპაპი პასაძე

ვაზი ძეგვას უპასუხანელი რივისი

მაცდური. თავს კი არ მაცოდებს, მე თვითონ უცებ შემეცოდა. რატომ? იმიტომ, რომ გამოვშტერდი... არა, ისეთი არაა, თავი შემაცოდოს. ბრაზიანი და გულგრილი... მაგრამ ეგი ქეცბა ბოლომდე არ გამოშტერდება, ჩემო მართლა კარგო, რა მაცდურიც არ უნდა იყო“.

— რას იზამ, მეზღვაური ვარ და ზღვაში უნდა ვიყო, — ჩვეული გულგრილობით მიუგებდა ეგი, — ყველას თავისი ადგილი აქვს. ჩემი ადგილიც იქ ყოფილა. ვერაფერს გააწყობ. თანაც, მიწაზე ღოღილი არც მეპიტანვება.

— ჰო, სხვებიც ამას ამბობენ, მეზღვაურები ვართო. ეგჰ, ნეტავ რა ყრია მაგ თქვენს მეზღვაურობაში, თევზით აყროლებული ფულისა და ჭრელ-ჭრულა ჩერების გარდა.

... მერე ეგი ჩასთვლემდა და ეზმანებოდა: ზეინაბს მეზღვაურები შემოხვეოდნენ, გახელებით ულოშნიდნენ მკერდსა და მკლავებს, და უშვერი ლანძღვა-გინებით გაჰყვიროდნენ:

— ჩემია!

— არა, ჩემია!

— ჩემია-მეთქი!...

ზეინაბი კი უძრავად იდგა, არც ერთი ნაკვით არ ერხეოდა და გულგრილი, გამყინავი მხერით დაჰყურებდა გარს შემოკრებილთ.

ეგი მოუსვენრად აწრიალებოდა, ძარღვებში მოაწვებოდა სისხლი და ოფლში გალუმბული გამოიღვიძებდა. ძალით მოიშორებდა უხიაგ ზმანებებს, ოდნავ დამშვიდდებოდა, მაგრამ გამოფხიზლებულს აღარ ეკარებოდა რული.

შორიდან ძრავების მონოტონური გუგუნე ისმოდა. სიჩუმეში გულის გამაწყალებლად ედგაფუნებოდა ტალღაგემის ფერდებს. ქვედა საწოლზე მიყუჟული მეზღვაური შფოთიანად ხერინავდა და საზნიდან საცოდავად გადმოეყო დასიებული ტერფი.

„კარგი, ახლა ისევ აქა ვარ“ — გაიფიქრებდა ეგი და ილუმინატორიდან ნისლით ჩამობურთულ სივრცეს გახედავდა, „მაგრამ მერე, მერე რა იქნე-

ბა? ან, თუნდაც რამაც განვლო, იქ რა რაიმე მნიშვნელოვანი?“

მაშინვე შეეცდებოდა პასუხი გაცემა კითხვებზე, მოგონებებს ჩხრეკდა და თანდათან ფიქრებს ისე აყვებოდა, თითქოს უნდოდა ძალით დარწმუნებულიყო თავისი ცხოვრების უმნიშვნელობაში, — რომ ეთქვა, იყო მხოლოდ წამიერი სახეცვლილება, უმნიშვნელო გართობა, ან დაძლეული ხიფათისაგან მიღებული ხანმოკლე სიამოვნება. მერე კი ხანგრძლივი მოწყენილობა, ერთფეროვნება; მნიშვნელოვანი კი არაფერი, სრულიად არაფერი! ხშირად იმასაც გაიფიქრებდა, რომ ოკეანე მისი მტერი იყო. „მან ცხოვრება წამართვა... ცხოვრება“, — უხმოდ უმეორებდა თავის თავს და ბოლმა ასრჩობდა.

თუმცა, სადღაც გულის სიღრმეში მიმალული, ჯერ კიდევ ფხიზელი გრძნობა ჰქარნახობდა, რომ ყველაფერი ასე არ იყო, — რომ გემისა და ზღვის გარეშე ვერ გაძლებდა და არც უნდა დამდურებოდა საკუთარ ცხოვრებას.

მერე კვლავ გაახსენდებოდა ზეინაბი და უწინდებულად მოუნდებოდა ჩაეკრა იგი მკერდში. რას არ მისცემდა ახლა, მის გვერდით რომ ყოფილიყო. დილით ბულვარში ისეირნებდნენ, საღამოთი კინოში დაბატიყებდა, იქიდან რესტორანში შეიყვანდა; ცოტას გაერთობოდნენ და გამხიარულდებოდნენ. ახლა კი, ამის მაგიერ გარშემო წყალი შემორტყმოდა, გულგრილად ირწყეოდა და ეგის ნღომის აღსრულებას წინ ელოებოდა.

— თითქმის აბუხად იგდებდა კიდევ და ის ხელახლა, უფრო ჯიუტად და დაყენებით გაუმეორებდა თავის თავს, რომ მეზღვაურული ცხოვრება იოტისოდნა ბედნიერებასაც არ ანიჭებდა; რომ ეს უძირო სივრცე მხოლოდ ნთქავდა, ისრუტავდა მის ძალ-ღონეს და არაფერს უბრუნებდა დაუდევრად შეთავაზებული სიცოცხლის სანაცვლოდ; ჩვეულებრივ სიამოვნებასაც კი შეუძლებლად გარდაუქცევდა.

— ჰო, შემძულდა. — ფიქრი ხმამალა განაგრძო ეგიმ, — მაგრამ ჯერ არც

ის წარმომადგენია, წყლის გარეშე როგორ გავძლებ.

— გამოდის, რომ გყვარებია.

— მართალი ხარ, მყვარებია, მყვარებია და სწორედ იმიტომ შემძულდა! ალბათ ასეა, ვინც ძალიან გიყვარს, მერე შეგძულდება. როცა ძალიან გიყვარს, თავს სულ მთლად მიანდობ და თითქოს საჩუქრად მიიართმევ. შენთვის კი ალარაფერს დაიტოვებ. ალარაფერი დატოვებ. სწორედ ამიტომ შეგძულდება... გესმის?

— მესმის, ოღონდ...

— რა — ოღონდ?

— ოღონდ თავს საჩუქრად რომ მართმევ, გამოსარჩენზე და სანაცვლოზე ხომ აღარ უნდა იზრუნო?

— ჰეეე, შე მართლაც კეთილავ! არ უნდა იზრუნო. მე კი ჩავუყვირდი და აი, მივხვდი... თუმცა რას მივხვდი? არაფერსაც არ მივხვდარავარ. პირიქით, უფრო დავიბენი, ჰკუა ამერია და ალარაფერი აღარ ვიცი.

— ზედავ, თვითონ აღიარებ, რომ...

— არაფერსაც არ ვაღიარებ! — ეგო სწრაფად წამოიწია, დაჯდა და მუხლისთავები თითებით ჩაბლუჯა, — ვთქვი და გათავდა. ეს ჩემი უკანასკნელი რეისია. რომ დავბრუნდები, სოფელში ჩავალ. აქამდე თუ არ დანგრავ, მამის დანატოვარი პატარა ქოხი მიდგას კინძლში. ცოტა ფულიც მაქვს შემონახული. ვიყიდო ძროხას, ბაღბოსტანს გავაშენებ, ეზოში მალღარს გავახარებ, ქალსაც წავიყვან... არა, ჯერ ქალს წავიყვან, დანარჩენ საქმეებს კი შემდგომ მოვაგვარებ! ჰოდა, დავსახლდები და, ასე, მიწაზე ვივლი. ხომ კარგი იქნება?

— შენი საქმისა, შენ უკეთ იცი, ეგო. მე კი მაინც მგონია...

— თუ ვიცი და, კარგი იქნება-მეთქი, გეუბნები!

— რა იქნება კარგი? — გემზანზე ბოცმანი იდგა. ჩანდა ახლახან ჩამოსულყო. თავი დაეხარა და მოკლეტარიან მსხვილთავა ჩიბუხს თუთუნით სტენიდა.

მის დანახვაზე ეგი აიმრიზა ფეოდალური ზნეობრივება

— კარგი იქნება, ამ წყალს მოვშორდე-მეთქი.

— იე! — წამოიძახა ბოცმანმა და ლოყები დაბერა. მან ასე იცოდა, როდესაც რაიმე მოულოდნელს გაიგონებდა ან დანახავდა, — განა კაცი მეგობარს მოშორდება? ხომ გაგიგია, ზღვა მეთევზის მეგობარიო.

— გაგიგია! მაგრამ ისიც გამიგია, რომ ზღვა ისეთი მეგობარია, რომელსაც არასდროს არ უნდა ენდო.

ბოცმანს სახეზე ნაღვლიანმა, თითქოს დამცინავმა ღიმომაც გადაურბინა.

— რას იცინი, ბებერო?! — უწინდელზე უფრო უკმეხად მიახალა ეგიმ.

თედო ერადეს უკვე ორმოცდაათი წელი უსრულდებოდა. საბოცმანოდ ასეთი სიჭარბავე შეუფერებელიცაა, მაგრამ თედო მაინც უკადრისობდა ამ სიტყვას, — ზოგჯერ სწყინდა, ზოგჯერ თვითონაც ამასხარავებდა თავის დაუბერებლობას. ახლა კი ყურადღებაც არ მიუქცევია და თითქმის ყველა ბოცმანისთვის ჩვეული, დამრიგებლური კილოთი განაგრძო ლაპარაკი:

— ზღვას ბევრი მეთევზე დაუბერებია, ეგი. ბევრისთვის დაბერებაც არ უცლია; ბევრიც ნიჟარასავით ნაპირზე გაურიყავს. შენი თქმისა არ იყოს, მე „ბებერს“ არ მიშორებ, შენ კი, — შენ ნამდვილი მეზღვაური ხარ, — და, რა თქმა უნდა, არ მოგიშორებს.

— ჭირსაც წაუღია მეზღვაურობაცა და ოკეანეც! ნეტავ რა ყრია ამ ჩვენს მეზღვაურობაში, თევზით აყროლებული ფულისა და ჭრელ-ჭრულა ჩვრების გარდა! — უცებ, თავის ნათქვამში ზეინაბის მიერ ოდესღაც წარმოთქმული სიტყვები შეიცნო და სახეზე აღმურმა გადაჰკრა.

— ჰო, არაფერი არ ყრია, — დასძინა, თითქოს საკუთარ თავს უდასტურებდა ამ სიტყვების სისწორეს.

— თუ არ გიყვარს, მართლაც არაფე-

რი არ ყრია. თუ არ გიყვარს, სხვა საქმეშიც არაფერი არ ყრია. ეს ასეა. თუმცა, არა უშავს. ახალგაზრდობაში მეც ჩამომსვლია ხოლმე დამალი და ახუმტურებულს ბევრჯერ მიტყვამს, ჭირსაც წაუღია-მეთქი. მაგრამ ხომ ხედავ, ისევ აქა ვართ. ჩანს ასეთი ბედი გვქონია. პაპაჩემი, ისიც მეზღვაური იყო, მეტყოდა ხოლმე: კაცს შუბლზე რაც აწერია, ის მოუვაო. ვატყობ, თანდათან პაპაჩემს ვემსგავსები და ამიტომ იმავე სიტყვებს გაგიმეორებ: ბედს ვერსად გაექცევი. შუბლზე კი ზღვაში ყოფნა გაწერია, აბა!

— თუ ვერ გავექცევი და, თვითონ დაინახავ! — ეგიმ თვალეები მოკუტა და ბოცმანს ბოროტად შეაშტერდა, — რაღაც ცუდად მეხუმრები... შენთვის ჯობია, ბაღეში დამბალ თევზებს ნუ მიგდებ. ხომ იცი, უკანვე გადმოგიყრი.

— მე ახლა ყოველნაირად შემოიღია ხუმრობა, ყველასთან. მეთევზეს ხუმრობა რომ წაართვა, რაღა დარჩება. ვახსოვს, პირველად რომ ამოხვედი ვემზე? აი, ამაზე პატარა იყავი, — ბოცმანმა ჩიბუხის ტარი დაჩის ზურგს დაასო, — კარგი ბიჭი იყავი. ახლაც კარგი ხარ.

— შენ კი მაშინაც ბოცმანი იყავი.

— ჰო, კაპიტნობაზე არასდროს მიოცნებია. მუდამ მიყვარდა შენისთანებთან კინკლაობა. ბოცმანადაც მოვკვდები.

— რას იზამ! მე კი მიწაზე თბილად ყოფნა მომინდა.

— ააა, სიმყუდროვე მოგნატრებია, — ახლა კი აშკარად დამცინავი, შემპაჩავი ხმით მიუგო ბოცმანმა.

— დიახ, არ მინდა შენსავით უსახლკარო დავრჩე, — ამოიხრიალა ეგიმ და სიბრაზისგან ნესტოები დაებერა.

თედო ერაძეს კოპები შეეკრა, სახე მოეჭმუნა. დაჩიმ თავი უხერხულად იგრძნო, უნდოდა როგორმე შეეწყვიტა ეს არასასიამოვნო საუბარი. ამჩნევდა, რომ ეგი უშიშვლად აგზნებულყოფი და რაღაც შეუცნობელი სურვილით ატანილი უმოწყალოდ იღრინებოდა.

— მე უსახლკარო არ ვარ, — უწიბ-
დებურად მშვიდად უთხრა ბოცმანმა.

— ჰე, ჰე... — მზაკვრულად ჩაიხიბოთა ეგიმ, ხელები მოიფშენიდა და თავისი ღიდრონი თეთრი კბილები გამოაჩინა. ის კიდეც ამირებდა ეთქვა რაიმე გესლიანი, მაგრამ დაჩიმ მაჯაზე ხელი ჩასჭიდა, სახეზე ფითრი გადაეკრა და დაუყვირა:

— გეყოფა!

ბოცმანმა მუტში ჩაახველა, გადააპურჭყა და იმავე ღიმილით, რა ღიმილითაც მიუახლოვდა ბიჭებს, უხმოდ გამოვრდა. ეგის მისთვის თვალი არ გაუყოლებია. სწორ, ფართო მხრებში თავი ღრმად ჩაერგო და წყლის ზედაპირს უაზროდ მისჩერებოდა.

— ასე არ შეიძლება, — ძლივს ამოილულულა დაჩიმ.

— აბა, ისე შეიძლება, დამცინავად რომ ილრიჭებოდა? ეეჰ, შენ არაფერი არ იცი.

— რა არ ვიცი?

— ის, რომ ბათუმიდან ტანკერით წერილები მოვიდა.

— მერედა, რა მოხდა?!

ეგი ერთხანს დაღუშდა.

— ისეთი არაფერი. კაიუტ-კამპანიაში ვიყავი და რადისტმა ეს ამბავი რომ გვაცნობა, რატომღაც ძალიან გამეხარდა და გადავკოცნე. თვითონაც არ ვიცი, რატომ გამეხარდა. გულახდილად გითხრა, წერილს არავისგან არ ველი, მაგრამ ამ ბოლო დღეებში იმგვარი წინათგრძნობა ამეკვიატა, თითქოს წერილი უნდა მივიღო. ჰოდა, ამიტომ გამეხარდა და გადავკოცნე რადისტს. ბოცმანი კი იქვე იდგა და, აი, ასევე დამცინავად გაიღიმა. ამ ბებერმა იცის, რომ წერილებს მასავით არ ვღებულობ!

— ექვიანი ყოფილხარ, უბრალოდ, მოგეჩვენებოდა.

— არაფერიც არ მომჩვენებია. მაშინ არაფერი ვუთხარი. ახლა კი...

— ახლა ძალიან აწყენინე, ეგი.

— ეეჰ, ბებერი ვეშაპია. მარილიანი წყლისგან გული გაქავეებული აქვს. ვერ ნახე, რეები ვუთხარი და არც

აღღვებულია, სულ ილიმებოდა. მაგას ჰგონია, მეც ამ ცარიელა წყლის ანაბარა დავრჩები. არაფერი შეეშალოს. ცოლს რომ მოვიყვან, ზღვაში ფეხს აღარ გავდგამ. მაგრამ მთავარია, რა წერილი მომდის? ვინ მწერს, ან რას აწერს? ახლა მხოლოდ ეს არის მთავარი, გესმის?! — ამ სიტყვების წარმოთქმისას მზერა უცნაურად გაეყინა და სივრცეში უხილავ წერტილს მიეკაჭვა.

— მესმის, — ამოილულულა დაჩიმ, თუმცა მისი ეს წინაგრძნობა წერილის მიღებისა სრულიად უსაფუძვლოდ ეჩვენებოდა.

— შენ არაფერიც არ გესმის! შენთვის ჯერჯერობით ყველაფერი სულ ერთია. ოღონდ გემი მიცურავდეს და ალბატროსები დაფრინავდნენ. ჰეი, დაჩი, — ეგი წამოდგა, მკერდი გამობურცა და ჰაერი ღრმად შეისუნთქა. ბოცმანთან წაკინკლავება თითქოს სრულიად დავიწყებოდა. ისე მხიარულად აუელვარდა თვალები, — ყოველივე კარგად მოგვარდება. ერთი თვეც და, ქალაქში ვიქნები. ბიჭებთან ერთად ლუღს დავლევ. მყარად ბრაგას კი არა, ქაფქაფა ახალ ლუღს. წავალ რესტორანში. ჩემს გოგოსაც მივაკითხავ, თუ დამივიწყა, თავს გავახსენებ. უუუ, როგორ გავახსენებ თავს. არა, ყველაზე ადრე ჩემს გოგოს მივაკითხავ. ჰე, ჰე, ბავშვი აღარა ვარ, დროა ერთ ადგილას დავდგე და ჩემს გემოზე ვიყო. ამ ბინძური წყლისთვის კი, აი, — ეგის სახე დემანჭა და ოკეანეში გადააწიტა, — აი ასე მიმიფურთხებია.

თქვა და საშტურმანო ზიდისკენ გაემართა. დაჩი კი უწინდებურად ბადებზე იჯდა და ფიქრობდა, რატომ შესძულდა ეგის ოკეანე. ან წერილის მიღების ეს უცნაური წინათგრძნობა რაღას ნიშნავდა?

მზის ჩასვლის შემდეგ ოკეანეს ტყვიისფერი გადაკვროდა. ტრაულერის თავზე ისევ ბაკლანები დაფრინავდნენ. ბინდში მათი ლეგა, მახინჯი სხეულები უფრო შესაზარი გამხდარიყვნენ, —

თითქოს ავი სულები ტრიალებდნენ ჰაერში.

●
მხოლოდ ღამით ამოიღეს თითქმის ცარიელი ბადე.

— დავითარსეთ, — ეჭრთმანეთში უკმაყოფილოდ ბუზღუნებდნენ მეზღვაურები და იქვე მდგარ კაპიტანს ეკითხებოდნენ: — რა ვქნათ, კიდევ ჩავაგდოთ ტრალი?

კაპიტანი ღუმდა. ორი დღის უშედეგო ძიებებმა, ჩანდა, მასაც აუტრუა გული იმ ადგილებში თევზის ჰერაზე. რამდენიმე ღრმა ნაფაზი დაარტყა, ჩაფიქრდა და ისევ მეზღვაურებს მიუბრუნდა:

— არაფერია, ბიჭებო. სხვა უბანში გადავალთ. ნაპირზე ხომ არ გადავიდოდა თევზი. დღეს თუ არა, ხვალ საგსე ტომარას ამოვიღებთ. ახლა კი, დაისვენეთ. გზად ტანკერს ჩაუვუვლით და, ბარემ, წერილებსაც გადმოვიტანთ.

— კარგი სიტყვაა, — ერთხმად წამოიყვირეს მეზღვაურებმა.

თევზის გაქრობა აღარავის ახსოვდა.

მეთევზესთვის, წელიწადის უმეტეს დროს შუა ზღვაში რომ ატარებს, წერილის მიღება იგივეა, რაც უდაბნოში მიმავალი მგზავრისთვის ვინმე ნაცნობთან შეხვედრა და გასაუბრება. გულში იღვიძებს ფარული, მთრთოლვარე სინარული და მწვავე განცდა მოგონებებისა... წამიერი გაყუჩება — თითქოს გეშინია თვალწინ აღმართული ჩვენება არ გაჰქრეს. გემზე ჩამიჩუმიც არ ისმის, გარეთ არავინ გამოდის, ყველა კაიუტაში გამოკეტილია: ზოგი წამოწოლილია, ზოგი ზის, ზოგი დგას და ბავშვური, გულუბრყვილო სინარულით კითხულობს ბჭკარებს. კითხულობენ დამარცვლით, სიტყვა სიტყვით, ცდილობენ, რაც შეიძლება გაახანგრძლივონ ეს სიამოვნება. ბჭკარებს რომ ჩაათავებენ, წამით ჩაფიქრდებიან და ხელახლა დაიწყებენ კითხვას. გემზე წერილი რამ-

დენიმე დღეს არ ჰკარგავს სიახლის სურნელს. იმ ხნის მანძილზე მეთევზე მთვარეულოვით დაეხეტება, ყველაფერი უხარია, იცინის, საოცრად კეთილი და სულ სხვანაირი ხდება. თუმცა, გემზე არიან ისეთებიც, რომლებიც წერილს არ ღებულობენ და არც ელიან. ისინი ამაზე არ ბრაზობენ, არც შურთ; ოღონდ ფარულ, უსაგნო სევდას გაურკვეველი, არეული ფიქრებით ოკეანის სივრცეში ჰფანტავენ ან კაიუტ-კამპანიაში შეკრებილნი დომინოს კენჭების ტახაჭუნით ახშობენ.

— ახლა კი გემბანი დაასუფთავეთ! — ბრძანა კაპიტანმა და ზემოთ ავიდა. დასავლეთიდან ქარმა ჩამოიქროლა და გემი ოდნავ შეაქანა; საიდანაც ღრუბლის ქულებიც გამორეკა და ცაზე გააცურა.

— იწვიმებს, — თქვა ეგიმ, — აბა, ღროზე მოვაქუჩით ბადე ჯალამბართან. კეთილა, მომეხმარე ერთი, ეს ლეშები წყალში ვისროლოთ. ჩვენ თუ არა, ზვიგენებმა მაინც გაიხარონ.

ბადეს ამოყოლილი ზღვის ლომები უსიცოცხლოდ ეყარნენ, მუცლები დაბერვოდით და პირიდან წურწურით ჩამოსდიოდით მოყვითალო ღუქი. მათი პატარა შავი თვალები უმეტყველო მზერით მისჩერებოდა გემბანზე საქმიანად მოფუსფუსე ადამიანებს. როდესაც უკანასკნელი უზარმაზარი ლომი წყალში ისროლეს და ტალღებიდან ავარდნილმა შხეფებმა სიბნელეში თეთრად გაიელვა, ეგიმ დაჩის ჩასჩურჩულა:

— კეთილა, რომ დაიბან, ჩემთან შემოდი. ერთი ბოთლი შემომრჩა და გამოვცალოთ. რაღაც უცნაურად ამეშალა საღერღელი. ბოცმანსაც დავუძახებ. დღეს ცოტა ვაწყენინე და ხომ იცი... ჩვენი კაცია მაინც.

— სწორი ხარ, ეგი. აუცილებლად შემოვალ.

მეზღვაურებმა გემბანი სასწრაფოდ დაასუფთავეს და თავთავიანთ კაიუტებში დაიქსაქსნენ.

როდესაც დაჩიმ ეგის კაიუტის კარი შეაღო, ბოცმანი იქ დახვდა. ჩანდა

შერიგებულიყვნენ. ერთმანეთისთვის მხრებზე ხელები გადაეჭდოთ. ჭკუბანს ღვინო ესხა. ის ლოგინზე ჩამოჯდა და ბოცმანის მშვიდი, ნაოჭებით დაღარულ სახეს მიაჩერდა. თედო ერადის თვალებში არავეითარი სურვილი არ იხატებოდა, — ან უკეთ, თითქოს ყველა სურვილი დიდი ხნის წინათ გულში ღრმად ჩაემარხა — და თავლისფერ კრიალა ზედაპირზე ახლა მხოლოდ ალერსიდა კრთოდა. თავი გვერდზე გადაეხარა და ეგის უსმენდა. ეგი უწინდელზე მეტად ატაცებული ჩანდა, თავისი მომავალი ცხოვრების გეგმებს უხსნიდა და წამდა-უწყუმ ეკითხებოდა: „შენ ხომ გესმის, ბოც? მითხარი, ხომ გესმის?“ ლაპარაკს რომ მორჩა, თედომ მოკლედ, მტკიცედ უბასუხა „არ მესმისო“, და ეგი ელდანაკრავივით გახევდა. მოულოდნელმა პასუხმა დააბნია და თვალგაფართოებული შეაშტერდა ბოცმანს.

წამით ოთახი ღუმლით გაივსო. დაჩი დაიძაბა. იცოდა, ჯერი ბოცმანზე დამდგარიყო და მის მიერ მოკლედ წამოსროლილი „არა“-ს შესაფერის განმარტებას ელოდა. თომა აყვენებდა, თითქოს ცდილობდა აზრი მოეკრიფა, თითქოს დაკარგულს ეძებდა და დაწყვეტილ-დაფანტულს ჰკრეფდა. ბოლოს დაიწყო:

— შენ ვილაცას უბრაზდები, ეგი. ისე ლაპარაკობ, ვითომ ვილაც დამნაშავეა შენს წინაშე; ვითომ აქ ძალით წამოგიყვანეს და ბადის კერავში ძალით გაგატარებინეს თხუთმეტი წელი. ამბობ, ცხოვრება მინდაო, მაგრამ, ერთი მითხარი, ცხოვრებას ვისა სთხოვ?

თედო დინჯად, აუღელვებლად წარმოთქვამდა სიტყვებს და სახეზე ღიმილი უთამაშებდა. ეგი კი უწინდებურად გაოცებული მისჩერებოდა, — თითქოს გამოაცალესო მიზეზი, რომელიც საშუალებას აძლევდა წინააღმდეგობა გაეწია, — და დაჩიმ მთელი იმ თვეების მანძილზე პირველად იგრძნო მისდამი სიბრალული.

— მერე კიდეც, წამდაუწუმ გაიძახი, წყალი მეზიზღებაო...

— ჰო, მეზიზღება! — ეგიმ მაგიდი-
დან ბრაზიანად აიტაცა ჭიქა და ერთი
ყლუბი დაცალა, — შენც გეზიზღება,
მტურმანსაც, კაპიტანსაც. და ამასაც მა-
ლე შეზიზღდება! — ეგიმ დაჩისკენ
გაიშვირა თითი ისე, რომ მისკენ არც
გაუხედავს.

— არა, ეგო. მე არ მეზიზღება. მარ-
თალი გითხრა. საერთოდ არაფერი არ
მეზიზღება. არც შენ უნდა გეზიზღე-
ბოდეს.

ბოცმანი ახლა იმყოფებოდა იმ
ტრანსში, რომელშიც ხშირად აღმოჩნ-
დება ყოველი მეზღვაური. ხელთ შესა-
ფერისი შემთხვევა თუ ჩაუვარდება,
უსაზღვრო სივრცეთა სიმარტოვეში თა-
ვისივე ორეულის მიერ ნაკარნახევ ფიქ-
რებს პირს აუხსნის და გულისნადებს
გამოაშვარავენს.

— ასე არც მიწაზე მოგეწონება ცხოვ-
რება. შენ გგონია, ცხოვრება ცისფერი
ზვიგენია, — წყალში დატურავს და მი-
სი დაჭერა შეიძლება ანეკსით. ჰე, ჰე,
მაშინ ყოველი კაცი ხომ მეთევზე გახ-
დებოდა. თუმცა, იმაშიც უნდა გამო-
ვითყდე... ჰმ, ძალიან უცნაური რამ შე-
მეშთხვა... — თედომ ჩაიცინა და თვა-
ლები გაუბრწყინდა, — ერთხელ, სა-
პელინგატოროზე დამით მარტოკა ვი-
ჯეი, პაპიროსს ვეჭაჩებოდი, იმ წელს
ცოლმა დამტოვა და ბოლმა მახრჩობდა,
არ ვიცოდი რა მექნა, როგორ მეცხოვ-
რა. მთელი ღამე ვალაყლავებდი ამ
კოლოფს. ვერაფერი გადავწყვიტე.
მხოლოდ გათენებისას წყლიდან რაღა-
ცამ თეთრად ამოანათა. მგონი, დელ-
ფინს ჰგავდა. მაგრამ თეთრი იყო და
ისეთი ხმით გადმომძახა, თითქოს ვებ-
რალებოდი... შევებრალებოდი, აბა რა
იქნებოდა. ეს ღამენათევი კაცი... ჰოდა,
იქას გეუბნებოდი, გადმომძახა: ცხოვ-
რებაა ეს, თუ რაღაც აბდაუბდა, უშე-
ნოდ არ არსებობსო. არ მოგწონს? მე
კი ძალიან მომეწონა და კიდეც დავუჯე-
რე. ღმერთმანი სწორი იყო. რომ და-
ფიქრდე, ის მართლაც შენშია, — სა-

დაც არ წახვალ, არ მოგასვენებს; ხან
უბედურებას დაგაწევს, ხან ბედნიერებას
ბას... და ყველაფერი ეს იმიტომ, რომ
საღლაც გულის კუნჭულში ან სისხლის
ძარღვშია მიჩქმალული. ზოგს კი ჰგო-
ნია, რომ ცხოვრება გარეთ არის. ეძე-
ბენ, ეძებენ და სიკვდილამდე გაწბილე-
ბულები რჩებიან. ცხოვრება არა გვაქვ-
სო, წუწუნობენ და იღრინებიან... აი,
შენსავით იღრინებიან, — ისევ ჩაიცინა
თედომ და თანაგრძნობის ნიშნად ორი-
ვე თვალი ჩაუბაჭუნა.

დაჩიმ უცებ ჩუმი, გამოუთქმელი
სიბოზ იგრძნო ბოცმანის მიმართ. და
რადგან სხვა ვერაფერი მოახერხა, ხელი
ჩასჭიდა ბოთლს და ღვინო ჩამოსხა.
ნელა, გემრიელად მოწრუბა ღვინო და
მოალერსე მშერით ორივეს მიაჩერდა.
მას უნდოდა ეთქვა, რომ ორივე ძა-
ლიან კარგები იყვნენ, ძალიან კარგები
და მისთვის ძალიან ძვირფასები. მაგრამ
შეეშინდა უნებურად ჩამოწოლილი
სიმყუდროვე არ დაერღვია და გაირინ-
და. თედო და ეგი ყურადღებას უწინდე-
ბურად არ აქცევდნენ, თითქოს ვერც
ამჩნევდნენ მის იქ ყოფნას.

— შენ რაღაც ბზიკმა გიკბინა. არა-
ფერია, გაგივლის და დაწყნარდები,
— დაიწყო ისევ თედომ, — ოღონდ,
ნულარასოდეს იტყვი წყალი მეზიზღე-
ბაო. ეს იგივეა, გლეხმა მიწას შეუ-
კურთხოს.

— მაინც, მაინც შემჯავრდა! — ეგიმ
ბოცმანს ზურგი შეუბრუნა, იდაყვე-
ბით მუხლისთავეს დაეყრდნო და თავი
ხელეზში ჩაარგო, — აი, გისმენდი და
გულში ვიძახოდი, რომ მართალი ხარ.
მაგრამ შენი თქმისა არ იყოს, ბზიკმა
მიკბინა. ვერ ვისვენებ, ისე ვარ, თით-
ქოს სული მეხუთება და გაქცევა მინ-
და; მინდა რაღაც შეიცვალოს, მინდა
რაღაც გამეხარდეს ან გათავდეს, ყვე-
ლაფერი გათავდეს.

დაჩის თითქოს ძილში ესმოდა მათი
საუბარი, — ბოცმანის ნათქვამი აქამ-
დე თავში უტრიალებდა და ბურანში

აპაპი მასაძე

მზი მძივას შპანასპნელი რეიზი

ხედავდა, — აფიქრებდა რაღაც საკუთარსა და გაუმხელელზე.

ქარმა ილუმინატორის მინას წვიმის წვეთები შეახალა. გარეთ აღარაფერი ჩანდა წვიმის წვეთების გარდა, რომლებიც კაიუტიდან გაჟონილ შუქზე იისფერი მძივებივით ცვივოდნენ. კორიდორში შეკრებილი მეზღვაურები მზიარულად იცინოდნენ. მათ სიცილს რიტმულად კვეთდა მაგიდაზე მთელი ძალით დარტყმული კენჭის ხმა — სასადილო ოთახში დომინოს თამაში გაეჩალებინათ. რადისტს მაგნიტოფონი ჩაერთო, ქართულ მელოდიებს ამღერებდა და დაჩის მოეჩვენა, რომ გემი იყო დედამიწიდან ამოვარდნილი პატარა ქალაქი, რომელსაც ჰქონდა თავისი წარსული და მომავალი, — მართალია, ხანმოკლე ნამდვილი ქალაქის წარსულსა და მომავალთან შედარებით, — რომელსაც ჰქონდა თავისი განცდები, თავისი დარდი და სიხარული, თავისი დანიშნულება, ცხოვრება და სიკვდილი.

ეგი ისევ იმაზე ლაპარაკობდა, თუ რა კარგად იცხოვრებდა თავის სოფელში. ბოცმანი კი უსმენდა. ჩანდა, ეგის სიხარულს გვრიდა ამაზე საუბარი და ალბათ კიდევ დიდხანს ილაპარაკებდა, სპიკერში კაპიტანს რომ არ გამოეცხადებინა:

— ბოცმანი და პირველი სატრალო ბრიგადის წევრები გამოვიდნენ წინაერდოზე. ტანკერს ვუახლოვდებით. ნავი გაამზადეთ ჩასაშვებად!

ეგი სკამიდან წამოხტა, „წერილები! ჩქარა, ბოცმან, წერილები მოგვიახლოვდა!“ — გახარებულმა წამოიძახა, ბრეზენტის საწვინი მხრებზე მოიგდო, ქუდი ჩამოიფხატა და კარისკენ გაქანდა.

— ეგი! — ბოცმანი ზანტად წამოიწია, — შენ ნუ გამოხვალ!

ეგი ისევ შედგა, თითქოს ვილაცის ხელი ზურგში ჩაებლათუჭა.

— იცი, ცოტა ზედმეტი დავლიეთ და ნუ გამოხვალ-მეთქი გემბანზე. ნაცარც მე გავყვები წერილების გადმოსატანად. მხოლოდ ჩასაშვებად გავამზა-

დებ. კეპმა რომ გიკითხოს, ვეტყვი შეუძლოდ არის-მეთქი...

— რაგბსა ჩმახავ, ბოცმან? — დაიყვირა ეგიმ, თვალები აემღვრა და გაფითრებული ტუჩები აუთრთოლდა.

— აბა ასეთი რა მოხდება, რომ არ გამოხვიდე? წერილებს სხვებიც გადმოიტანენ. ნეტაი შენ, რომ არ გეზარება! ვერ ხედავ, როგორ წვიმს, პატარა ლელვაცაა.

— დამცინი, ეს რა ლელვაა?

— ეჰ, ნავში შტორმის დროსაც ჩამსხდარვართ, ეგი, მაგრამ მაშინ...

ეგიმ სიტყვის დამთავრება არ დააცალა, კარი გააღო და ფეთიანივით გავარდა. უცებ დაჩიმ იგრძნო, რომ ოთახში დარჩენილთ ერთი და იგივე სიფათი ჰკბენდა და ბოცმანს მიუბრუნდა:

— ბოც, არ უნდა დაანებოთ ნავში ჩაჯდომა.

— თუ ბიჭი ხარ და მიდი, გააჩერე! — ხელი ჩაიქნია თედომ, ქუდს ხელი დაავლო და გარეთ გავიდა.

დაჩიმ თვითონაც იცოდა, რომ ეგის გელარავინ დაუშლიდა ტანკერზე გადასვლას, ოღონდ გულში დაბუდებულ შემფოთებას მაინც ვერ იოკებდა. ერთი შეხედვით შესაშფოთებელი არაფერი იყო: პატარა ლელვა, წვიმა და ქარი რას დააკლებდა ეგისთანა მეზღვაურს, — მაგრამ შეუცნობელი, ხელშესახებ მიზეზს მოკლებული შიში მაინც იტანდა.

წინაერდოზე მეზღვაურები უკვე შეკრებილიყვნენ. ეგი ნავის ქვეშ იდგა და სამაგრ ბოლტებს ხსნიდა. წინ, ასი-ოდე მეტრის მოშორებით ტანკერი იდგა და ზანტად ირწეოდა. საშტურმანო ხიდზე კაპიტანი გამოსულიყო და ბიჭებს თვალყურს ადევნებდა. მორტორისტი ნავზე აფოფხდა, ძრავა ჩართო. ბოცმანი ამწყსთან დადგა და ყველანი ნავის წყალში ჩაშვებას შეუდგნენ. როგორც იქნა, ჩაუშვეს. ტალღებმა ნავი შეათამაშა და ტრაულერის ფერდს მიაჯახა.

— შტურმანი ნოდარ დოლიძე. მორტორისტი ვახტანგ კახაშვილი და მატროსი დაჩი თოიძე მოემზადნენ ნავში

ჩასასხდომად. ტანკერზე მხოლოდ სამი კაცი გადავა და სასწრაფოდ უკან დაბრუნდებამ! — ბრძანა კაპიტანმა.

ეგი გემბანის შუაგულში გამოვარდა პალატი, მხრებზე საწვიმარმოსხმული, ლანდით აღიმართა, თავიდან ქუდი მოიგლიჯა და კაპიტანს ახედა. ყვირილი ფოლადის ბურთით აწევებოდა ყელში, გასავალს ვერ პოულობდა და აბრჩობდა. ის ახლა სიშმაგის უხილავ ქარს.

აეტაცა, რომელიც მთელი ძალით მიაქანებდა და არ ანებებდა ერთ ადგილას მშვიდად მდგარიყო. თვითონაც არ იცოდა, რა ძალა მიაქანებდა, რატომ არ შეეძლო მოეთმინა და მოეცადა, სანამ წერილებს სხვები გადმოიტანდნენ. ან თვითონ რატომ ელოდა წერილს? ვისგან? რა მიზეზით? თავის თავს რატომაც დაბეჯითებით არწმუნებდა, რომ ყველაფერი მისი სურვილების წინააღმდეგ იყო მომართული და უნდოდა ძალით გაერღვია მტკიცედ შეკრული, გაუფალი რკალი — რაღაც არ უნდა დაკდომოდა, გაერღვია. ნავში ჩაჯდომას თუ არ დაანებებდნენ, პირდაპირ წყალში გადაეშვებოდა და ცურვით გავიდოდა ტანკერისკენ. მაგრამ რატომ? რატომ უნდოდა ამის გაკეთება? რატომ ვერ მშვიდდებოდა ან გული რატომ ეწურებოდა ასე მტკივნეულად? და ისევ ის ქარი, ნესტი, სიცივე, სახეზე მარილიანი წყლის შეხება... გულში კი რაღაც ჩუმი, ყრუ შიში, — ფერხთით თითქოს უფესკრულს ხედავდა და ნაბიჯის გადადგმას მაინც აპირებდა. შიში? ჰო, შიში და თავის დაღწევის უმძაფრესი, დაუოკებელი სურვილი.

ეგი ბოროტად შეაშტერდა ტალღებს, სახე მტკივნეულმა ღმილმა გადაუსერა და გულში უეცრად დაებადა საოცრად მწვევე გრძნობა უმისამართო შერისიებისა. მერე, გაშმაგებით მიმოიხედა და მზერა დაჩიზე შეაჩერა. დაჩი მას უყურებდა.

შტურმანი უკვე ემზადებოდა ნავში ჩასასვლელად. ტალღები ნავს აქეთ-იქით ათამაშებდა და მეზღვაურები

მთელი ძალით კიმავენენ თოკის ბოლოებს.

ეგი მტკიცე, მიმიმე ნაბიჯით გაემართა დაჩისკენ, მიუახლოვდა, წვიმისგან დასველებულ სახეზე ხელისგული ჩამოისვა და ხმადაბლა უთხრა:

— დაჩი, ტანკერზე მე უნდა გადავიდე. უნდა გადავიდე, თორემ არ ვიცი რას ვიზამ!

— ეგი...

— გთხოვ, დაჩი. შენს მაგიერ წავალ.

— კეპი?

— კეპი ვერც გაიგებს. თუ გაიგებს და, რას იზამს? სამი კაცი სამი კაცია. სულ ერთი არ არის მისთვის ივანე გადავა, თუ პეტრე?

— მისთვის კი, სულ ერთია, მაგრამ...

— მაგრამ რა, დაჩი? უარს მეუბნები?

— არა, იმიტომ კი არა... — დაჩიმ ირგვლივ უმწეოდ მიმოიხედა, თითქოს ვიღაცისგან მხარდაჭერას ელოდა.

შტურმანს ნავამდე ჩაელწია და ყვიროდა, ჩქარა, მესამე საღ არსო. შტურმანის ხმაზე ეგი ნავისკენ ჩაშვებულ ტრაპს მივარდა. ერთი ნახტომით გადაეცლო მოაჯირს და გაუჩინარდა.

— ეგი, ახლავე უკან დაბრუნდი, გესმის, — მაშინვე მოისმა ქვემოდან შტურმანის ძახილი, — დაჩი თოიძე! დაჩი თოიძე!

დაჩი ტრაპს მიუახლოვდა.

— ეი, შენ გეუბნებიან, რატომ არ ჩამოდიხარ?

დაჩი დაბნეული მიჩერებოდა შტურმანს. მერე მზერა ეგიზე გადაიტანა. ეგი სწრაფად ეშვებოდა ტრაპზე. გზად ერთხელ ახედა დაჩის და მადლობის ნიშნად გაუცინა. ტალღები ნავს ათამაშებდა, ხოლო შტურმანი უწინდებურად ყვიროდა:

— ეგი, ახლავე გემზე დაბრუნდი! გიბრძანებ, გესმის? — როდესაც დარწმუნდა, ყვირილით არაფერი გამოსდიოდა, ზემოთ მყოფ მეზღვაურებს ასძახა: — თოკის ბოლოები მოუშვით!

ნავი არ მოსწოთ ფერდისკენ. ვნახოთ, სანამ იქნება ტრაპზე დაკიდებული...

ეგი ტრაპის უკანასკნელ საფეხურზე იდგა და მოშორებით ტალღებზე მოქანავე ნავს უყურებდა. მოულოდნელად, ტალღამ გემის ფერდთან ოდნავ ახლოს მიაგდო ნავი. ეგვიმაც იმ წამსვე ხელები აიჭნია, ჰაერში აიზიდა და უზარმაზარი ნახტომი გააკეთა.

— მოჭიმეთ თოკები! — დაიყვირა შეშინებულმა შტურმანმა და ფეხზე წამოდგომა სცადა.

სანამ ეგი ჰაერში იყო, ტალღამ ნავი საპირისპირო მხარეს გადააქანა და ეგვი მხოლოდ ზევით აწეულ კიდეზე შესძლო ჩაემუხლებინა. ის ნავის ფსკერზე დაენარცხებოდა, ტალღას ისევ მეორე მხარეს რომ არ გადაეწვინა ნავი. ეგი ზამბარასავით აიჭიმა, როგორღაც გასწორდა და შეეცადა საშველად გამოეწვინა შტურმანის ხელებს მისწვდომოდა. ქარმა ხმაურით ააფრიალა მისი საწვიმარი და ფრთებივით გაშალა.

— მოჭიმეთ თოკები! ჩქარა, თოკები მოჭიმეთ! — ღრიალებდა მაღლიდან კაპიტანი და წინაერდოზე შეკრებილთ გინებას აყრიდა.

დაჩი კი ტრაპთან იდგა, სულელივით იმეორებდა ერთსა და იმავე სიტყვებს: „ყველაფერი ისე მოხდა... ყველაფერი ისე მოხდა...“ და შიშისა და შემფოთე-

ბის მაგიერ გრძნობდა გამოუთქმავ გულისმომწურავ ნაღველსა და მწუხარებას, თითქოს ცოცხალი ამბის მონაწილე კი არ იყო, არამედ გარდასულს იხსენებდა, თითქოს წინასწარ იცოდა დასასრული, იცოდა ხსნა არსაით იყო და მთელი სხეულით უღონოდ გადაწოლილიყო რკინის მოაჯირზე. მერე, მან დაინახა, რომ ნავი აყირავდა და გაიგონა დაგულღული დარტყმის ხმა, — ნავის კიდე ზედ სახეში შეეჭახა ჰაერში ჯამბაზივით აღმართულ ეგის, — და ამასთან ერთად ხანმოკლე, ქარით ატაცებული კვნესა მოესმა.

მეტი მას აღარაფერი გაუგონია. ვერც იმას ამჩნევდა, როგორ დაიწყეს გემბანიდან მეორე ნავის ჩაშვება, შესლილებივით როგორ დარბოდნენ მეზღვაურები, როგორ აანთეს პროჟექტორები და ოკეანის შავ ზედაპირს მიანათეს.

ეგი ქეცბა გულადმა განრთხმულიყო ტალღებზე. შორიახლო გადაყირავებული ნავი ირწეოდა. ნავის ქვეშ მოყოლილმა შტურმანმა და მოტორისტმა სიბნელეში ამოყვინთეს და ხელებს იქნევდნენ, ღროზე გვიშველეით. ეგი კი ფრთებგაშლილი მკვდარი ბაკლანივით უძრავად იწვა და თანდათან იძირებოდა. მერე ძალიან სწრაფად წავიდა ფსკერისკენ და გაუჩინარდა.

ს ე მ ბ ა

რა სიდიადე წამოიმართა,
სხეულს აფხრეწენ კლდეებს ნისლეში,
მზით მოციმციმე, თეთრო მთის კალთავ,
თვალეში ისევ შეკისკისები.
და გაოცების ძალა არ ცხრება,
სიდიადეზე ვერ ვთქვი დიადი.
ასჯერ შევხედე იმ ალტაცებას
და ასივჯერ შემოვტრიალდი.
მე ისევ მოვალ, მე ვარ შენი ტყვე,
აღარ მასვენებს შენი იერი,
თორემ ვჭვებში ველარ შევიტყვე,
თუ გამაჩნია სიტყვა ძლიერი.

ქველი დღეების თბილი ჭრილობა

ქველი დღეების თბილი ჭრილობა,
გამეხსნა და შიგ გრილ ნიავეს ვიფენ,
მთებზე მუქდება ცის სიისფრე
და სულში სივრცის მოწყენილობა.
ჩემს შესახვედრად მოწყულები,
მოდის სოფლები ოდებით სავსე,
ზენა ქარს მკვახე ბროწყულები,
ჩამოუყრია ანწლიან გზაზე.
ვარ მოწყენილი პირველი სახლი,
ან ძილგამტყდარი ღამის მემინდე,
მოსვენებულს და მზის სხივებდაყრილს
რა უსაშველოდ გადაგვიდე.
მოგონებათა უამრაობავ,
მოგონებათა მცირე საკურთხო,
რომელ ერთს მივცე თქვენში სხვაობა,
რომელ ერთს უფრო დაგესაკუთროთ.
დე, დარჩეს შუქი ქველი სანთლების,
და იმ დღეების სილამაზენი,
როდესაც ძლიერ მომენტრებით,
იმ სამყაროთა კარი გახსენით.
ვარ მოწყენილი პირველი სახლი,
და ძილგამტყდარი შენი მემინდე,
მოსვენებულს და მზის სხივებდაყრილს
რა უსაშველოდ გადაგვიდე.

მზეში ტანს იშრობ, ქარში, კი ქარში,
ბალახს ვარცხნი და ღრუბლებს მიდენი,
ცრემლი თუ ბრწყინავს მოწყენილ თვალში.
შიგ ირწევნიან სასიამოვნდენი.
ვარ მოწყენილი პირველი სახლი
და მუხის ძირში სალამოს მწუსრი,
გრძელი ნიაგით მობერილ ნაღველს
ჩემს დაკოჭრებულ ოცნებებს ვუხრი.

გვიან აპრილში

ეს იყო მგონი გვიან აპრილში,
როცა ქალწულთა თვალებში თბილა,
როცა სურვილებს დაიპყრობს შიში,
ზამთარში თავს რომ იყრიდნენ
ფრთხილად.

და წამოვიდა წვიმის ნაკადი
ბუთხუზა ბიჭის ცრემლის სიმსხონი,
შემოვიხვიეთ ნისლის ნაბადი,
რას გავხდებოდით უიმისონი.
მერე სურნელი მიწის და ფოთლის
დადგა, აივსო მისით ეთერი,
იმ წუთებს ვკითხოთ, ის დრო თუ მითვლის
რას ჩურჩულებდი დაუშრეტელი.

წელზედ ახადეს საფლავსა, იგ ნინოს დასადარია,
სული აღმოხდა სურნელი, აღარსად იყო მკვდარია,
თქვეს ფრანგნი მოიპარადეს, თუ სად დაეცათ დარია,
მე ვიტყვი ზეცას წასულსა, ხმელეთზე არსად არია.

თეიმურაზ I

ახალგამოცვლილმა სანთლებმა ბნელს
უკან დაახევინა, სქელმა კედლებმა სით-
ბო შეიწოვა, საკანში აგრილდა. შირა-
ზული ხალიჩის ხალისიანი, აბიბინებუ-
ლი ორნამენტები ნათელ ფერებად იღვ-
რებოდა, ქვეშ ეფინებოდა. ხალიჩაზე და-
ჩოქილს მუხლებზე მეტად ხელები ტკი-
ოდა. წიგნი ტყვიასავით დამძიმდა. ერთ-
მანეთზე მიჯრილი ასოები მწერებივით

ზუზუნებდნენ, დალილ თვალებს კორ-
ტნიდნენ. ოთხთავი ყველგან თან დაჰქო-
ნდა, ზეპირად იცოდა, მაგრამ ღმერთთან
მაშინ უფრო ახლოს იყო, როცა წინ გა-
წვდილ ხელებში წიგნი ეჭირა. „რამეთუ
იყვნენ დღენი იგი ჭირისანი, რომელი
არსად იქმნა ესევეითარი დასაბამითაგან,
რომელ დაჰბადა ღმერთთან, ვიდრე აქა-
მომდე და აღარცა იყოს“.

საქანში დარჩეულ ბეგრებს ძალა და სიმკვეთრე აკლდა. დედოფალმა მზერა აღმართა და მოოქვრილ ხატს მიაჩერდა. ჯვარზე გაკრულ მაცხოვარს ისეთივე გაჟამებული სახე ჰქონდა, როგორც მის წინ დახოქილ ქალს. შეიძლება ამ ქალზე უკეთ არავენ იცოდა ახლა, რას განიცდიდა ნაზარეველი გეთსამანიის ბაღში, რამხელა სიცარიელე ერტყა ირგვლივ. „და არა თუმცა ღმერთმან შეამოკლნა ღღენი იგი, არამცა ცხონდა ყოველა ხორციელი, არამედ რჩეულთა მათთვის, რომელნი გამოირჩინა, შეამოკლა ღღენი იგი“.

წიგნი შეტოვდა, გვერდზე გადაქანდა. მაგრამ სანამ იატაკზე დაეცემოდა, გამხდარმა, აკანკალებულმა ხელებმა შესძლეს მისი გასწორება. შუალამის შემდეგ ყოველი ბეგრა მუქარად იქცა, გათენებას მთელი სამყარო უფრთხოდა. ხანდახან მერყევე, ჩაჩხოვბად დაყოფილ სივრცეში ბავშვის გაღიმებული სახე გამოჩნდებოდა, გაცისკროვნდებოდა და სწორედ მაშინ, როცა დამძიმებული გული აფორიაქდებოდა, მოწყვეტილი ვარსკვლავით ჩაქრებოდა. სად წასახეს მისი გვრიტები, სად აწამეს ცეცხლითა და მახელით? „მწუხარ არს სული ჩემი, ვიდრე სიკვდილმდე“.

ირგვლივ შემორტყმული კედლები იმდენად სქელი და მრუმე იყო, რომ ყოველგვარ იმედს აჭარწყლებდა. სპარსეთში გადმოსახლების შემდეგ შირაზის სუფთა ჰაერმაც კი კედლების სიმტკიცე შეიძინა. საითაც არ უნდა გაქცეულიყო, მაინც ლოდსა და დუღაბს შეასკდებოდა. ამ კედლებს შორის შვიდი წელი დაჰყო, მაგრამ გუშინს აქეთ ბეგრი რამ შეიცვალა. დრო დაიღვარა, გამაჟამებელ ლოდინად იქცა. „მოაწია დასასრული, და მოვიდა უამი. აჰა ესერა მიეცემის ძე კაცისაი ხელთა ცოდვილთასა“.

დედოფალი წიგნთან ერთად დაემხო იატაკზე და სანამ გახევებული კუნთები ოდნავ დაუბრუნდებოდა, გაუნძრევლად იწეო. დარაჯების გარდა ამ ძველ ციხე-დარბაზში ყველას ეძინა — მოახლეებსაც, გიორგი მღვდელსაც და წვერ-

შედებულ მელიქსაც. ძილი მხოლოდ მაშინ უძინარსა და გაჟამებულს არ ეკანკალებოდა. გუშინს აქეთ მთელი წარსული გადაქექა, შეუთავსებელი შეათავსა, მაგრამ ხელჩასაჭიდი მაინც ვერაფერი იპოვა. აუტანელის ატანა ბედმა მას არ გუნა და რადგან მის ბედს ვერავინ გაიზარებდა, საკუთარი სულისათვის თვითონ უნდა მოეცლო, მოეცლო ისე, რომ სახვეწარი არავისთან არაფერი ჰქონოდა. სიმტკიცე აღრევ ბევრჯერ დასჭირებია, რამდენჯერ გაუსწორა თვალი სიკვდილს, მაგრამ ხვალ მისი ყოფნა-არყოფნის საკითხი კი არ სწყდებოდა, არამედ ორი ქვეყანა უბრისპირდებოდა ერთმანეთს — დამპყრობელი და დაპყრობილი. ამიტომაც არ ჰქონდა მოღუენების, საკუთარი თავის შებრალების უფლება. ასეთ ბრძოლაში დამარცხება წარწყმედას, უმძიმესა მსხვერპლის შებღალვას ნიშნავდა.

ხვალნდელ ღღეზე ფიქრი ისე არ აწვალებდა, როგორც ჩამოყალიბებული აზრის სიმწიფლე. გული ხან მძაფრად უცემდა, ხანაც სიცარიელეში იძირებოდა. საკმარისი იყო უკან მოეხედა, წარსულს წაპოტინებოდა და მაშინვე წაბილწულ სუღარაში ეხვეოდა. რამდენი სიბერიყვის, სიძულვილის, სისხლისა და სიკვდილის კვალი აჩნდა ადამიანის ვაჩენის დღიდან გაურეცხავ ზეწარს. რამდენი მოჭრილი თავი და დათხრილი თვალები იმზირებოდა გატრეცილი ფარდის ჭუჭრუტანებიდან. ძუძუების საშინელი ტკივილი პირველად სწორედ მაშინ იგრძნო, როცა ალექსანდრე და ლევანი მკერდიდან მოგლიჯეს. ჯალათებს მაღალი ღაწვები, ღონიერი მკლავები და ველური გამოხედვა ჰქონდათ. ერთ-ერთი მათგანი იმდენად საზარელი იყო, რომ თავისიანებსაც კი აფრთხობდა. სპარსეთსა ჯალათის ხელი და შიში მართავდა, ვინც მოძალადეს არ ემორჩილებოდა — იღუპებოდა. გუშინდლამდე მახლობლების წამებით უკლავდნენ გულს, გუშინ კი სიკვდილსა და რჯულის გმობას შორის დააყენეს.

დედოფალი ისე ნელა გაიმართა წელში, თითქოს ღრმა ორმოიდან ამოცოცდა.

თალს საბურველში გახვეულმა დაეცი-
ლი წიგნი თაროზე დადო და ვიწრო სარ-
კმელისაკენ წალასლასდა. მას შემდეგ
რაც შევილიშვილები მოსტაცეს, თვა-
ლზე ცრემლი არ შემოვლია. მარხვა არ
მიუტოვებია. უკმელობისაგან კბილები
დსცვივდა, ყბები ჩაუცვივდა, კანი გა-
უყვითლდა. ყველაფერი, რაც საქართვე-
ლოდან წამოიღო, უცხო ცის ქვეშ უმო-
წყალოდ დაჰქანა, მხოლოდ სული შერჩა
უტეხი და უბერებელი. ამიტომაც არ
ერიდებოდნენ, არ ტოვებდნენ უყურად-
ღებოდ. შაჰმა ოტომანთა იმპერია შეარ-
ქია, ძლიერი მტრები დააჩოქა, მაგრამ
მისი არსებობა მაინც ვერ დაიფიქრა. უნ-
დომ და ეკვიანმა, სახელმწიფო მსტოვ-
რებით აავსო. ლოცვაზე მეტად ჯამუშე-
ბის დაკითხვა უყვარდა. ქვეყნად არავის
არ უნდა ეცხოვრა ისეთს, ვისაც მისი ში-
ში არ ექნებოდა. ამიტომაც მოიშორა თა-
ვიდან შვილები, სეფე-მირზა ვერაგუ-
ლად მოაკვლევინა.

ღედოფალმა ვენეციური შუშის ანა-
რეკლს თვალი მოარიდა. ბოლო დროს
სპარსეთში ბევრი ვენეციური შუშა შე-
მოჰქონდათ და ეს ვიწრო სარკმელი მი-
სი თანდასწრებით შემინეს. მანამდე კი
ქარი ისევე თავისუფლად იჭრებოდა სა-
კანში, როგორც მწუხარება მის სულში.
ზოგჯერ სადღაც შორს დარჩეული ბგერა
ან უჩვეულო ფერის ნახსლეთი უმნიშვნე-
ლო წერილმანებს მოეჭიდებოდა და
კაცკასიონის მთებს ანდა გრემის შემოგა-
რეს დაითრევდა. ლურჯი და მწვანე ფე-
რი საქართველოს სხვა ქვეყნებისაგან ან-
სხვავებდა, დასაბამიდან მოპოვებულ და-
მოუკიდებლობას ანიჭებდა. სხივთა უსა-
ზღვრო ციაგში არაფერი არ აგონდებო-
და ისე ნათლად, როგორც რქაწითელის
ქარვისფერი მტევნები და თუთის აქოჩ-
რილი ბალები. მათი დანახვა ახარებდა,
მცირე ხნით მწუხარებასაც კი ავიწყებ-
და, მაგრამ აწვალებდა კიდევ. მოულოდ-
ნელად შემაშფოთებელი გრძნობა ეუფ-
ლებოდა, ეშინოდა, რომ წაართმევდნენ,
წაბილწავდნენ ამ ნაფერებ მიწას, ბაღ-
ვენახებში გადამითელებს ჩამოსასხლებ-
დნენ.

მარცხენა ხელით სარკმელი გამოაღო
და ცას ახედა. ასეთი მძიმე ღამე
მბეუტავი ვარსკვლავები არასოდეს უნა-
ხავს. შირაზს ეძინა. შორიდან რუქნაბა-
დის ხმაური ისმოდა. შვიდი წლის მან-
ძილზე რამდენჯერმე მოუხდა ქალაქში
გასვლა და მის დაულაგებელ კონტურებს
გვარიანად იცნობდა. დღისით ამ სარკ-
მელიდან საფარდინის მომინაქრებულ
მეჩეთი და აზუდ-ად-დოულეს ზღაპრუ-
ლი სასახლის ნანგრევები მოჩანდა. შაჰ-
აბასი საოცრად გავდა თავის შორეულ
წინაპარს. მასავით ჭკვიანი, შეუპოვარი,
დიდების, ფულისა და ფუფუნების მო-
ვარული იყო, მასავით ეჭვიანი, ვერაგი
და უგუნწობამდე სასტიკი. ერთმა სა-
ყვარელი ქალი მოიშორა თავიდან, მე-
ორემ შვილები, ერთმა ვირთხები მიუსია
ხელ-ფეხ შეკრულ ტყვეებს, მეორემ დამ-
შეული ავაზები, ერთმა შირაზში აავო
დიდებული სასახლე, მეორემ ისპაჰან-
ში. აზუდ-ად-დოულემ დაშლილ-დარბე-
ული ხალიფატის შეკოწიწება ითავა,
შაჰ-აბასმა თურქებისა და მონღოლები-
საგან გათელილი სპარსეთის აღდგენა.
ქვეყნის გასაძლიერებლად ორივე თავდა-
უშვავად იბრძოდა, მაგრამ საკუთარი
ხალხისათვის ორივე უცხო იყო. სპარ-
სეთს ერთი კაცის დაძაბული ნებისყოფა
მართავდა და როცა ეს კაცი მოკვდებო-
და, სპარსეთი ისევე დაქანდებოდა უკან,
როგორც მთიდან დაგორებული ურემი.

საკანში ვარდების გამაბრუებელი
სურნელება შემოიჭრა. „შენს დიდებულ
ბაღში ვარდები ისე დგანან ანემონების
ირგვლივ, როგორც აგუფუნებულ ხან-
ძარს მიჩერებული ადამიანთა სახეები“.
ეს სიტყვები რამდენიმე წლის წინად
ამოიკითხა სპარსულად თარგმნილი არა-
ბი პოეტის კრებულში და რატომაც ახ-
ლა, ამ უმძიმეს წუთებში მოაგონდა. არ-
სად არ უნახავს იმდენი და იმხელა ვარ-
დები, რამდენიც ამ კედელმორღვეულ
ქალაქში ნახა. ყოველი ეზო, ყოველი ბა-

მინი მაღალარია

და განიხილეს სამოსალი მისი

ლი ვარდებით იყო გადაწითლებული. ვარდის სუნს ქარიც კი ვერ ფანტავდა. პირველად სიამოვნებას გვრიდა, როცა ბავშვებს დააძინებდა, გარეთ გამოვიდოდა და ვარდის სურნელებით ტკბებოდა, მაგრამ ათასმა უბედურებამ ვარდს სუნი შეუცვალა, წამებასა და სიკვდილს დაუკავშირა. მას შემდეგ ფანჯრის გამოღება ეზარებოდა, ვარდის სუნს სიკვდილის სუნიც ახლდა თან.

მოკრიალებულ ცაზე შავი, წაგრძელებული ღრუბელი გამოჩნდა და რამდენიმე ვარსკვლავი შთანთქმა. დედოფალმა თვალები დახუჭა. მის გულს დიდი ხანია ღრუნდა დანაშაულის გრძნობა. რატომ ჩაუვლო სისხლიან მტარვალს უცოდველი ბავშვები ხელში, რატომ არ გადამალა, არ გახიზნა მთებში, გულუბრყვილობა სწორედ მაშინ გამოიჩინა, როცა ვერ მიხვდა ვისთან ჰქონდა საქმე. ეგონა ალექსანდრეს და ლევანს სპარსეთში გაგზავნიდნენ და ისევე აღზრდიდნენ შაჰის კარზე, როგორც ერთ დროს მისი შვილი აღზარდეს, მაგრამ შაჰმა მძევლებიც მიითვალა და კახეთიც ააოხრა. რამდენ უბედურებას ასცდებოდა საქართველო, სპარსეთის ტახტზე რომ ასეთი ძლიერი, უნარიანი მმართველი არ ასულიყო. მეზობლების დასარბევად იგი დროშასავით აფრიალებდა ყურანის მერვე სურას.

დედოფალმა სარკმელი მიხურა, მაგრამ ადგილიდან არ დაძრულა. კედელს მიყრდნობილი აჩრდილს უფრო ჰგავდა, ვიდრე ცოცხალ არსებას. ხატზე არეკლილი სხივები ერთმანეთს კვეთდნენ და ჭერში ფანჯრის გაჭრას ცდილობდნენ. საკუთარ თავზე ფიქრი არ უნდოდა, არ სიამოვნებდა. მან უკვე მტკიცედ გადაწყვიტა ქრისტიანად მომკვდარიყო და ამ გადაწყვეტილებას ვერავითარი ძალა ვერ შეაცვლევინებდა. მერყეობას არ შეუწუხებია, არ გაურიყია, მაგრამ სული მხოლოდ მას შემდეგ მოითქვა თავისუფლად, როცა მტარვალის ნებას წინ აღუდგა. ახლა არც შაჰ-აბასის ეშინოდა და არც მისი დამქაშების. მხოლოდ ერთი რამ ზარავდა. იცოდა, რომ მკლავმა-

გარი მამაკაცები გააშიშვლებდნენ, ხედავდნენ შეუტრავდნენ და სანამ ძაბუტებზე გაზით დააგლეჯდნენ, კიდევ ერთხელ მოსთხოვდნენ მუქარით „დაჰმე ქრისტე და იწამე ალაჰი“. რა უნდა ეთქვა, რა პასუხი გაეცა მოძალადეებისათვის. ჯალათებს კი არა, მღვდლებსაც არ სჯეროდათ, რომ დასათმობი მას უკვე აღარაფერი ჰქონდა.

როგორც კი ქალაქში ხმა გაერცელდა, ქრისტიანმა დედოფალმა რჯულის დათმობას წამებით სიკვდილი არჩიაო, კათოლიკეები შეშფოთდნენ, აფუსფუსდნენ. რამდენიმე მათგანმა იმის უფლებაც კი ითხოვა, რომ წამებას დასწრებოდა, მაგრამ ბოლო დროს მასთან არც ქრისტიანებს უშვებდნენ და არც გამაჰმადიანებულ უცხოელებს. ყველა კართან დარაჯი იდგა, ძველ ციხე-დარბაზს ყიზილბაშთა მთელი რაზმი იცავდა. შირაზში თითქმის იმდენივე უცხოელი ცხოვრობდა, რამდენიც ადგილობრივი მკვიდრი. ავგუსტიანელ ბერებს გარეუბანში თავიანთი ეკლესია, ბაღი და საცხოვრებელი ჰქონდათ. ესპანეთის, ინგლისის, საფრანგეთის ელჩები შირაზში თვეობით ცხოვრობდნენ, მეჯლისებს მართავდნენ, ერთმანეთს ექიშებოდნენ. ამ რამდენიმე წლის წინათ სცადა კავშირი დამყარებია ესპანეთის ელჩთან, ბასილიანელ ბერი გაუგზავნა, წიგნი მისწერა, ეგონა საქრისტიანოს უძლიერესი სახელმწიფო ერთმორწმუნე ქართველებს გამოექომაგებოდა, მაგრამ გარსია დე ფიგერუამ თავაზიანად მოიკითხა და მიმოწერას თავი აარიდა. ესპანელებს სპარსელებთან კავშირი უფრო აინტერესებდათ, ვიდრე საქართველოს ბედ-ილბალი. მის ირგვლივ ყველაფერი ისე იყო შეკრული და შებოჭილი, თითქოს საშინელი სენის გავრცელება შეეძლო. თუმცა ამას წინათ ავგუსტიანელმა ბერებმა დიდი გამბედაობა გამოიჩინეს, გამამხნევებელი ბართი და ღვთისმშობლის პატარა ხატი გამოუგზავნეს, მაგრამ ხატები თავისივე ბევრი ჰქონდა. კათოლიკებს შორის იყო რამდენიმე ღირსეული, მისი უკუღმართი ზედით შეწუხებული ღვთისმსახური,

მაგრამ იყვნენ ისეთებიც, რომელთაც მისი წამებით სიკვდილი უფრო დიდ საქმედ მიაჩნდათ. ედრე გადარჩენა. როგორც კი შაჰის ნება აღსრულდებოდა, პა-
შაშვილის გადაუხდიდნენ და მთელ მსოფ-
ლიოს მოსდებდნენ, ჩვენს დროში ქრის-
ტიანმა ქალმა რჯულის დათმობას მოწა-
მეობრივი სიკვდილი არჩიათ. იგი არც
იმაში იყო დარწმუნებული, რომ მის
ნეშოს არ მოიპარავდნენ, წმინდანად არ
შერაცხდნენ. სიკვდილის შემდეგ იგი
უკვე სხვების საკუთრება იქნებოდა და
ბევრ რამეს მიაწერდნენ ისეთს, რაც გუ-
ლში არ გაუვლია.

უეცრად მოეშვა, მთლიანად კედელს
მიენდო. გაწყვეტილი აზრი ფართხალე-
ბად, უადვილო ადგილას ინასკებოდა. სა-
კანი მოჩვენებებით და მწუხარებით აი-
სო. კვენსოდა გული, სახლი, მთელი ქა-
ლაქი, კვენსოდა ისე, როგორც ხაფანგ-
ში გაბმული ცხოველი, რომელსაც თა-
ვის დახსნის იმედი აღარ აქვს. ლანდები
უაზროდ დაბორილდებდნენ, მოგონებე-
ბი გუნდ-გუნდად იშლებოდა. ორღობეში
ფეხშიშველი, სახლიდან პერანგის ამარა
გამოვარდნილი ბიჭუნა გარბის, გაურ-
ბის სიკვდილს. ცხენზე ამხედრებულ, წი-
თელჩაბალახიან საკვდილს, რომელსაც
ხმალი შეუმართავს, ველურად ყივის და
მოთმინებით ელის იმ წამს, როცა ბი-
ჭუნას მოჭრილი თავი მიწაზე გაგორდე-
ბა. შორიდან სახედაკაწრული, სამოსშე-
მოხეული დედაკაცის კივილი ისმის,
ტვირთი იზრდება, ისეთი ძალით აწევბა
მხრებს, რომ სადაცაა გასრესს, მაგრამ ამ
დროს გაწყვეტილი აზრი მაცხოვრის მო-
ოქროლ ხატს ებლაუჭება და იგიც ამოჰ-
ყავს საშინელებით დაბნელებულ უფსკ-
რულიდან.

რა ჰქონდა სამდურავი უცხოელებთან,
როცა მის წამებას ზოგიერთი ქართვე-
ლიც კი მოითხოვდა. ამას წინათ ერთი
მათგანი შაჰს უმტკიცებდა, ქართველე-
ლების მორჩულებას ქეთევან დედოფ-
ლის სიმტკიცე უშლისო ხელს. ასეთე-
ბი საქართველოშიც ეგულებოდა. გამა-
ჰმადიანებულ ქართველებს ეთაკილებო-

დათ, ძალდაუტანებლად რომ დამე-
რჯული და ცდილობდნენ მათი რიცხვი
გაზრდილიყო, დაქუცმაცებული ტვირ-
თი არც ისე მძიმე საზიდავია, მაგრამ
იყვნენ ისეთებიც, რომელთაც სწამდათ,
ერის გადარჩენის ერთადერთი გზა გა-
მაჰმადიანებააო. მათ არ ესმოდათ, ქრი-
სტიანობის დათმობა მარტო რჯულის
კი არა, ენისა და წარსულის დათმობაც
იქნებოდა. დაინგრეოდა ეკლესიები და
მონასტრები, მოისპობოდა ქართული
წიგნი, ქართული ხატი, ქართული სუ-
ლი. ორიოდ საუკუნის შემდეგ აღარა-
ვის ემახსოვრებოდა, რომ ჰქვეყნად სა-
ქართველო იყო და ქართველები ცხო-
ვრობდნენ.

იმამ-ყული-ხანი უცხოელ ელჩებს
ისე ლებულობდა, როგორც დამოუკი-
დებელი სახელმწიფოს მეფე, ადვილად
თავს არც ყიზილბაშ ემირებს უტო-
ლებდა, მაგრამ ამ სამიოდე თვის წინათ
მას მაინც ესტუმრა. ეზო შეიარაღებუ-
ლი მხლებლებით და შავკანიანი მონე-
ბით აივსო. საკანში ოფლისა და მტვრის
სუნი შემოიჭრა. ფარსის მმართველი
გაღიმებული სახით მოადგა კარს, მაგ-
რამ თავაზიანი ღიმილის უკან სიკვდი-
ლის აჩრდილი მოსჩანდა. ეს გამაჰმა-
დიანებული ქართველი, მდიდარი, ზრდი-
ლი, განათლებული სატრაპი იყო. შაჰის
კარზე აღზრდილს თავი სპარსელად მო-
ჰქონდა და სპარსელივით სძულდა ყვე-
ლა გადამთიელი დამპყრობლები — თუ-
რქები, მონღოლები და ყიზილბაშები.
შეიძლება მარტო დარჩენილს სხვა ზრა-
ხეების ედო გულში, მაგრამ გულის ნა-
დებს არავის უზიარებდა. მისი აღზევე-
ბა განსაკუთრებით მას შემდეგ დაიწყო,
როცა ინგლისელების დახმარებით პო-
რტუგალიელებს კუნძული ორმუზი
წაართვა და სპარსეთს სავაჭრო გზა
გაუხსნა. მის უამრავ სახელს კიდევ ერ-
თი საპატიო სახელი შეემატა. ადრე ამ
ძველ ციხე-დარბაზში იგი უფრო ხში-

ვიკი მაღულარი

და ბანიყვეს სამოსილი მისი

რად დადიოდა, ზოგჯერ გამაჰმადიანებული ქართველებიც მოჰყავდა თან, მაგრამ ბოლო დროს ფეხი ამოიკვეთა. თუმცა მისი ნებართვით ერთხელ აქ ასპაზელმა ქრისტიანებმაც შემოაღწიეს.

ხალარხანს ტახტზე ჩამოჯდომა შესთავაზა, მაგრამ მან სავარძელი არჩია. შავი, ოქროს ძაფით ნაქარგი კაბა აახალგაზრდავებდა, გაქათმებულ ჩაღმაზე დაბნეული ბრილიანტი ცივად ბრწყინავდა. მის მზერაში გამოცდილებით დაღლილი კაცის მშშენვარება იგრძნობოდა. ამ ცოდვილ სასახლეში ჯერ ხელისუფლების არც ერთ წარმომადგენელს არ შემოუდგამს ფეხი ისე, რომ უბედურება არ მოეტანა თან. ამიტომაც ჩამოწვა მათ შორის ბედისწერასავით მძიმე, დამთრგუნველი დუმილი.

მოახლემ ხილთან და ქართულ ღვინოსთან ერთად შერბებითი შემოიტანა. დაბალი მაგიდის ზედაპირი გახალისდა. ცოცხალი ფერებით აივსო. იმამ-ყული-ხანმა ღვინო დაისხა, რამდენჯერმე სიამოვნებით მოწრუპა და შემდეგ ბოლომდე დასცალა. სანამ თიხის ჯამს მაგიდაზე დადგამდა, მის მუქ თვალებში ნაერწყალმა იელვა. ახლა აღარ გაუჭირდებოდა იმის თქმა, რაც ტვირთივით შემოიტანა საკანში.

— დედოფალ, — დაიწყო მან ისე, თითქოს სიტყვათა სირბილე სათქმელის სისასტიკესაც შეარბილებდა, — თქვენი ბედი რომ ჩემს ხელთ იყოს, დღესვე დაგაბრუნებდით საქართველოში, მაგრამ ჩვენს შორის შაჰი დგას, რომლის რისხვას ვერც ერთი ჩვენგანი ვერ გაექცევა. დღეს სპარსეთში სიმათლეს მხოლოდ ისინი ეძებენ, ვისთვისაც სამართლის კარი დახშულია. სისხლისღვრამ შაჰი გააბოროტა. ის დღე დღედ არ მიაჩნია, როცა ვინმეს ან ჩუმად არ მოაკვლევინებდნენ ანდა სასიკვდილო განაჩენს არ გამოუტანს. ამიტომაც არ შეიძლება ჩემი სიტყვები. ნაადრევად გამეფებულმა კარგად იცის, რომ მუამბოხე სულის მოსასპობად სხეულის მოსპობაა საჭირო და ასეც იქცევა. უმეტესობას

ვერაგულად კლავს. ცოდვების ნიების საშუალებას არ აძლევს. კი უკან დასახევ გზას, არჩევის უფლებას გიტოვებთ.

ჯერ დასცხა, სახე აელენა, შემდეგ კი გარდუეალობის სუსხი და ბუქების ტივილი იგრძნო. იმამ-ყული-ხანმა გრძელი, მოქნილი თითებით მტევანს ერთი მარცვლი მოსწყვტა, მცირე ხანს ატრიალა და შემდეგ ისევ ლანგარზე დასდო. მისი დაძაბული მზერა მდუმარებას ეფარებოდა, რაღაცას ელოდა. შეიძლება სასოწარკვეთილი ქალის კივილს, მუდარას, მის ფეხებთან დამხობას. სასახლეში აღზრდილ ლოდინზე ეტყობოდა, რომ ადამიანის გათახსირების მოწმე ხშირად ყოფილა.

დუმილი გამოუთქმელ აზრთა სიციხეში ეხვეოდა, მკვრივდებოდა. უცერად ნაკვთთა სიმსუბუქე და გამამხნეველი სითბო იგრძნო. თბილი ტალღები ზურგიდან, იმ ადგილიდან მოედინებოდა, სადაც მაცხოვრის ხატი ეკიდა. ქრისტიანობა ბავშვობიდანვე შეითვისა, შეისისხლბორცა და მისი დათმობა ვერაფრით ვერ წარმოედგინა. სწორედ რწმენა აღმოჩნდა ის ერთადერთი საუნიჯე, რაც ვერ წაართვეს, ვერ ამოგლიჯეს სულიდან, ახლა მან კარგად იცოდა, რა დაეპირისპირებია მოძალადისათვის, რით დაეცვა საკუთარი ღირსება. გრემის ეკლესიის ზარების რეკვა ყოველ დღე ესმოდა, ზოგჯერ განმეორებითაც კი, მაგრამ ამას წინათ ისე ცხადად გაიგონა ძილში, რომ საწოლიდან წამოვარდა და პირჯარი გადაიწერა. იმ დამესთვალი არ მოუხუტავს. ხატის წინ დაჩოქილი გულმხურვალედ ლოცულობდა. ბოლო დროს ლოცვამ სხვა ხასიათი მიიღო, სხვა აზრი შეიძინა, ისეთივე მკაცრი და მწუხარე გახდა, როგორც მისი პირისახე.

იმამ-ყული-ხანმა ისევ დაისხა ღვინო, მაგრამ დაღვეის შერცხვა და საუესე ფილა გვერდზე გადადგა. შეიძლება იგი უკვე ნანობდა, რომ ამ მგლოვიარე საკანში შემოღდა ფეხი, განწირული ადა-

მიანის პირიპირ აღმოჩნდა. რა უნდა ეთქვა ისეთი, რომ წამებით სიკვდილის ტოლფასოვანი ყოფილიყო, აზრის მცირე ნასახი შეენარჩუნებინა. მისთვის ისევ ის სჯობდა, რომ შაჰის ნება ეუწყებოდა და უკან გაბრუნებულიყო, მაგრამ არ უნდოდა მხოლოდ ხელისუფლების წარმომადგენელი, სხვისი ნების აღმსრულებელი ყოფილიყო.

— მე კიდევ ერთხელ შევეცდები აგარიდოთ შაჰის რისხვა, მაგრამ არაფრის იმედი არა მაქვს, — დაიწყო მან ლმობიერად და ხმის შესაფერისი გამომეტყველება მიიღო. — ბოლოსდაბოლოს, როცა სხვა გამოსავალი არაა, რჯულის გამოცლა არც ისე დიდი უბედურებაა, როგორც ბევრს ჰგონია. ძველი არაბები რჯულს იმდენჯერ იცვლიდნენ, რამდენჯერაც სურდათ. დამიჯერეთ, რომ რწმენასა და ცხოვრებას ერთმანეთთან საერთო არაფერი აქვთ. ღმერთი ბევრს სწამს, მაგრამ წმინდანი ამქვეყნად ისევე ცოტაა, როგორც წყალი უდაბნოში. მგონი აქ, შირაზში ცხოვრობდა ერთი სუფისტი შეიხი, რომელიც ამბობდა, ცა რომ სპილენძად იქცეს, დედამიწა კი ტყვიად და მე ჩემი თავის გამოსაყვებად ხელი გაეანძრია, მაშინ წარმართი ვიქნებოდი და არა მუსლიმანიო. ასეთი კაცისათვის ღმერთის გარდა არაფერი არსებობს ამქვეყნად, მაგრამ თქვენ ხომ რწმენა გონიერებაზე მაღლა არ დაგიყენებიათ, არ გაქცევინხართ ცხოვრებას, არ გაგულგრილბულხართ მახლობელთა მიმართ. ამიტომაც ვერ ამიხსნია თქვენი სიჯიუტე.

მას მართლაც არ შეეძლო ამის ახსნა, რადგან რჯულიც გამოცვლილი ჰქონდა და სამშობლოც. ცხოვრება მისთვის სათარეშო ასპარეზი იყო, სადაც დროს რაღაც უნდა დასტყუო, თორემ ხელცარიელი დარჩები. ხელცარიელად დარჩენას კი მან შაჰის ნდობის დამსახურება და თავადობა არჩია. თვით შაჰ-აბასს არც ღმერთი სწამდა და არც ეშმაკი. იმ დროს, როცა კათოლიკებს და სომეხ ეპისკოპოსებს მფარველობას უწევდა,

სუნიტობის მიმდევარ მაჰმადიანებს სასტიკად დევნიდა, პირში ცხელ ტყვიას ასხამდა. მისი სალოცავი ხატი სპარსეთი იყო. ამ მრწამსს მტკიცედ იცავდა და ურჯულად თვლიდა ყველას, ვინც მის კერპს არ ეთაყვანებოდა. ამიტომაც ჯიჯგინდა საქართველოს. იმამ-ყული-ხანს სევრი რამ შეეძლო გაემართლებია, შავი თეთრად შეეღება, მაგრამ მან დანამდვილებით იცოდა, რომ შაჰი მას ქართველობისათვის სჯიდა და არა ქრისტიანობისათვის.

— რწმენა ზღუდავს. აჩლუნგებს ადამიანს. ქართველებმა კი სწორედ ახლა უნდა გამოიჩინონ გამჟრიახობა. გაუძღონ ჟამთა სიავეს, — განაგრძობდა იმამ-ყული-ხანი, — იქ, სადაც თავის მხრებზე შენარჩუნება ჭირს, მოთმინება და ლოდინია საჭირო. დროთა განმავლობაში ყველა მეფე ემხობა, ყველა სახელმწიფო ნადგურდება. რომის იმპერატორი კლავდიუსი იგონებს, სანამ კალაგულა ცოცხალი იყო, თავს ვისუფლებდი, ისე ვიქცეოდი, თითქოს ამქვეყნის არაფერი გამეგება, რადგან სხვაგვარად თავს მხრებზე ვერ შევინარჩუნებდიო. და ამას ამბობს კაცი, რომელიც კალიგულას სიკვდილის შემდეგ იმპერატორი გახდა. მთავარია, სიცოცხლის შენარჩუნება, გამოსავლის პოვნა და არა თავგანწირვა. რას მოიგებდა საქართველო, მამაჩემს რომ ქრისტიანობისათვის თავი გაეწირა?

ფანჯრიდან შემოჭრილი, იატაკზე გაწოლილი სინათლის ზოლი თანდათან ვიწროვდებოდა, ალესილი დანის სიმჩვილეს იძენდა. ეზოდან ცხენების ფრუტუნე, იარაღის ეღარუნე და ჯარისკაცების ხმამაღალი ლაპარაკი ისმოდა. საკანში იჭრებოდა ხორცშესხმული ბგერები. რომლებიც ერთმანეთს ებმოდნენ, მჭიდროვდებოდნენ და იღუმალებას ემოქნებოდნენ. მათი სიგრძე, რხევა და დაძაბულობა იმდენად ნაცნობი იყო, რომ ცალკე გამოყოფას არ

გივი მაღულარია

და განიჟმის სამოსილი მისი

თხოულობდა. მაგრამ როცა ბინდი შეს-
ქედლებოდა და უფრომოდ სხეულს ზან-
ტად შემოათრევდა საკანში, არაბი-
დან სივრცის გამაუქმებელი, სიცხადეს
მოკლული ბეგრები იშობოდა, რომ-
ელთა შრიალს და ფაჩუნს ევრც ყური
უგზულებელყოფდა და ვერც დალი-
ლი გონება ახშობდა.

იმამ-ყული-ხანის ჭკვიანი სახე უფე-
რულდებოდა. ცალკეულ ნაკვთებად
იშლებოდა. რაც არ უნდა მოხდენილი
და კეთილშობილი ყოფილიყო მამაკა-
ცი, ამ მგლოვიარე საკანში მაინც მხდა-
ლი და სულმოკლე ჩანდა, რა გულახ-
დილობაც არ უნდა გამოეჩინა, მაინც
ეშვება იწვევდა. ღღეს იგი მთელი ფარ-
ის მმართველი იყო, შეეძლო ამოხებუ-
ლი ყოილბაშების ან ტყვე თურქების
მოჭრილი თავებისაგან კოშკები აეგო,
მაგრამ კისრის ძარღვის ფეთქებაზე ეტ-
ყოლობდა, რომ როგორც კი შაჰ-აბასის
მზე ჩაესვენებოდა, მისი ამაყად შემარ-
თული თავიც დაგორდებოდა.

იმამ-ყული-ხანმა სახიდან ლმობიერი
ღიმილი მოიშორა და სიტყვებს სიმსუ-
ბუქე მოაკლო.

— თქვენ ან არ იცით რა გელით, ან-
და იმის იმედი გაქვთ, რომ ქალი ხართ
და შაჰი დაგინდობთ. ამქვეყნად ჯერ
არაგინ შობილა ისეთი, ვისი გაწირვაც
შაჰს არ შეეძლოს, რაც შეეხება სპარ-
სელ ჯალათებს, მათ გულცივობაზე ლე-
გენდები დადის. შეიძლება თქვენ
ღვთის ყოვლისშემძლებლობის, სასწაუ-
ლების გჯერათ, მაგრამ იქ, სადაც ძა-
ლა ბატონობს, ღმერთი ვერაფერს გიშ-
ველით. სპარსეთში ცაც კი შიშითაა
ფერდაკარგული. მე არ მესამის რატომ
უნდა შეეწიროს ადამიანი მარცხს, რო-
ცა შეუძლია მარცხი გამოცდილებად
აქციოს და თავისთვის გამოიყენოს. გა-
მაჰმადიანებულ ქართველებს სპარსეთ-
ში ყველა გზა ხსნილი აქვთ. ბატონობა
და მონობა აქაც არსებობს, მზე აქაც
ისევე ამოდის და ჩადის, როგორც სა-
ქართველოში. თქვენ რომ პირველი ქა-
რთველი იყოთ, ვისაც რჯულის შეცვ-

ლას აძლებენ, მაშინ სათქმელი არაფერია
რი მექნებოდა, მაგრამ რჯულმცემ-
ლი ქართველები შაჰის კარზე იმდენია,
რომ მათ დაუეთხავად არც ერთი დიდ-
მნიშვნელოვანი სახელმწიფო საქმე არ
სწყდება. დაფიქრდით, წამებით სიკე-
დილსა და სიკვდილამდე უზრუნველ-
ყოფილ ცხოვრებას შორის დიდი სხვა-
ობაა.

როცა გარემო მეტისმეტად იძარცვე-
ბოდა, ნივთთა ანარეკლი მკვრივდებო-
და და სინამდვილეს აშისვლებდა. სია-
ვე ისე მოჟინავდა ცხოვრების ყოველი
ნასვრეტიდან, როგორც ნესტი სქელი
კედლებიდან. საკმარისი იყო წარსუ-
ლის მძიმე ფარდა ოდნავ გადაე-
წია და სიტყვები მაშინვე კარგავდნენ
აზრს. როგორ უნდა დაეთმო, როგორ
ეპატიებია შაჰისათვის კახეთის აოხრე-
ბა, ათასობით ოჯახის აყრა, შვილიშვი-
ლების წამება. რა უნდა მიეღო იმის სა-
ნაცვლოდ, რაც წაგლიჯეს, სისხლიანი
ფეხებით გათელეს. მის სულში დაგრო-
ვილ ნაღველს ველარაფერი ამოაშრობ-
და, ვერაფერი ჩაუნერგავდა ჯალათისა-
დმი რიდსა და პატივისცემას. სხვისი
სისხლით ხელები არასოდეს შეუღებია,
მაგრამ შესაძლებლობა რომ ჰქონოდა,
შაჰს სიამოვნებით დაკლავდა, მის
სისხლს ძაღლებს დააღვებინებდა. თუ
ღმერთი ამას ცოდვად ჩათვლიდა, ტა-
ნჯვით გამოსისყიდდა.

იმამ-ყული-ხანი ცდილობდა შიშიც
შთაენერგა მისთვის და იმედიც, მაგ-
რამ ძნელი წარმოსადგენი არ იყო ის,
რაც მას რჯულის შეცვლის შემდეგ
ელოდა. შაჰი ან ამავე ციხე-დარბაზში
დატოვებდა ანდა რომელიმე სხვა სა-
სახლეს გამოუძებნიდა და განმარტოე-
ბით ცხოვრების უფლებას მისცემდა.
შეიძლება ჯამაგირიც დაენიშნა, მამუ-
ლიც ებოძებია, მაგრამ არც უმთავალ-
ყურეოდ დასტოვებდა და არც ქართ-
ველებს გააკარებდა. რამდენიმე წლის
შემდეგ მისი სხეული უდაბნოში გადა-
რგულ ხესავით განხმებოდა. ჯერ ფოთ-
ლები დასქენებოდა, შემდეგ ტოტები

დასცვივდებოდა და ბოლოს ისე წაიქცეოდა, როგორც ძირმომპალი კედარი. უპატრონო მკვდარს მასავით სახელგამოცვლილი, გამაჰმადიანებული მოახლეები სუდარაში გაახვედნენ, სხვის კუბოში ჩასვენებდნენ, სხვის მიწაში ჩაფლავდნენ და მორიდებული პირით გაცვლებოდნენ. არა, იგი იმისთვის არ შობილა ამქვეყნად, რომ სახეც დაკარგოს და სახელიც, ღმერთსაც უღალატოს და კაცსაც. ჯალათები იძუდნენ ვერაფერს დააკლებდნენ, როგორც რჯულის შეცვლა გააწამებდა. თავის დახსნა ქრისტესაც შეეძლო, მაგრამ ჯვარზე იმიტომ ავიდა, რომ არ უნდოდა ფარი-სევლებს ქვეშ გაგებოდა, რწმენა მოესპო იმათთვის, ვისი ცოდვებიც იტვირთა.

— როდის უნდა აღსრულდეს შაჰის ნება? — იკითხა დედოფალმა ისე მშვიდად, თოთქოს მისი ხორცი არ იგლიჯებოდა, არ იწვებოდა.

— შაჰს ჯერ არაფერი შემოუთვლია. მაგრამ ვიცი, რომ გაცოფებულია — იმამ-ყული-ხანის ტყუილია. უსირცხვილად ტყუილია, მაგრამ ეს მას ხელს არ უშლიდა ლაპარაკი განეგრძო, — მე აქ თქვენს გასაფრთხილებლად მოვედი, მოვედი კიდევ ერთხელ, რადგან მთელმა ცოდვამ ჩემს კისერზე უნდა გადაიაროს. ქრისტიანები მაჰმადიანებზე ნაკლები ბრალმდებლები არ არიან. ვიცი რა ხმებსაც გაავრცელებენ დასავლეთში. სპარსელები ქრისტიანებს აწამებენ, ცეცხლზე სწვავენო, განაცხადებენ ისე უტიფრად, თითქმის მათ ქალაქებში ყოველ დღე არ გიზგიზებდეს კოცონები. გამაგებინეთ მაინც ან თქვენ რატომ იღუპავთ თავს ან ჩვენ რატომ გვაყენებთ უხერხულ მდგომარეობაში. თქვენს გამო სპარსეთში გადმოხვეწილმა ქართველებმა არ იციან რა გზას დაადგნენ. შაჰს კი ისინი სჭირდება, ღმერთზე უფრო სჭირდება, რადგან ჯერ კიდევ ბევრი ომი აქვს გადასახდელი და ბევრი ციხე ასაღები.

— თქვენ როგორ ფიქრობთ, რა სჯობია, ქართველებმა სხვისი ციხეები ალებას შეაკლან თავი თუ თავიანთი განათავისუფლონ ყიზილბაშებისაგან?

ქართველებს ჯერ ამის შესაძლებლობა არა აქვთ. როცა დატყვევებული მხეცი მძვინვარებს, მხოლოდ საკუთარ თავს ენებს. მე რომ თქვენი და თქვენი შვილის პატივისცემა არ მქონდეს, აქ არ მოვიდოდი. მინდა გიხსნათ წამებისაგან, აგარიდოთ შაჰის რისხვა, მაგრამ ცოტათი თქვენც უნდა შემიწყოთ ხელი.

იმამ-ყული-ხანის შეგონებები აღიზიანებდა, გულს ურევდა. მისთვის ახლა გასაგები იყო რისთვის ესტუმრა ეს ბრწყინვალე თავადი, რა უფრო აწუხებდა, მისი ბედი თუ საკუთარი სინდისის ჯერ კიდევ შეუნიღბავი ნაკაწრი.

— ის, რასაც თქვენ ცოტას ეძახით, ჩემთვის სიცოცხლეზე უფრო ძვირფასია.

— სიკვდილსა და სიკვდილს შორის დიდი სხვაობაა, დედოფალო.

— სიკვდილზე უარესი ბევრი რამ არის ამქვეყნად.

— რჯულის დათმობა?

— არა, ქართველობის დათმობა. ეს ქვეყანა ჩემთვის მხოლოდ მანამდე არსებობს, სანამ მის ერთ პატარა კუთხეს საქართველო ჰქვია.

იმამ-ყული-ხანი ფეხზე წამოდგა. სპარსეთში გაზრდილს კვანძის გამოხსნას მისი ხმლით გაჩეხვა ერჩია, მაგრამ ამით იგი საკუთარ თავსაც მიაყენებდა ზიანს. წარბშეკრული ერთხანს საკუთარ სულში იქექებოდა, რაღაცას ეძებდა, შემდეგ სახეზე თავაზიანი ღიმილი აიფარა და დამშვიდდა. მისმა საღმა გონებამ საჭირო აზრი თვალის დახამხამებაში გამოქექა. ვალი მან პირნათლად მოიხადა, რის გაკეთებაც შეეძლო გააკეთა და ახლა უფლება ჰქონდა უმტკივნეულოდ მიეხურა სინდისის ოდნავ ღრიჭოდ დატოვებული კარი.

გივი მაღულარიძე
და განიყვის სამოსელი მისი

— უზრუნველ ცხოვრებას მოწამებრივი სიკვდილი გირჩევნიათ?

— სხვა გზა არ დამიტოვეს.

— შაჰი არ ჩქარობს, დარწმუნებულია, რომ ამ ცოტა ხანში აზრს შეიცვლით.

— მის ადგილას მე ამის იმედი არ მექნებოდა.

— მშვიდობით ბრძანდებოდეთ, დედოფლო. მე ჩემი ვალი მოვიხადე. იმას, ვინც სიკვდილისაკენ ისწრაფვის, ვერაფერს შეაჩერებს. ცოდვა, ცხოვება, უკვდავება ჩვენ, აღამიანებმა მოვიგონეთ, ამ სოფლისათვის კი ყველა მკვლარი დასამარხავია და ყველა დამარხული დასაფიქსებელი. დაიფიქსებენ არა მარტო შაჰებსა და დედოფლებს, არამედ ქრისტესაც და ალაჰსაც. თქვენს გადასარჩენად ბევრი რამ ვიღონე, მაგრამ დღევანდელმა დღემ საბოლოოდ დამარწმუნა, რომ თქვენი და შაჰის მორიგება ჩემს ძალ-ღონეს აღემატება.

იმამ-ყული-ხანი ისე გავიდა საკანიდან, როგორც შეგონებით დამშვრალი შეიხი. ოთახში დარჩა გარედან შემოჭრილი ბეგრების გამოძახილი და მღვრიე ცხოვრების სუნი. მოახლემ მაგიდა ალაგა, ყველაფერი, რაც თვალს ესაშუშებოდა, გარეთ გაიტანა. მღუშარებით გარემოცულს ისეთი გრძნობა ჰქონდა, თითქოს ამ ცოტა ხნის წინათ პონტოელ პილატეს ესაუბრებოდა. იმამ-ყული-ხანიც ისევე იყო განებოვრებული ხელი-სუფლებით, როგორც იუდეის მმართველი, არც მას გააჩნდა რწმენა. სამშობლო, რაიმეს აღიარების ან საბოლოოდ უარყოფის უნარი. როგორც ყველა თმაშევერცხლილი ვეზირი, იგიც დარბაისლურად იმეორებდა, ცხოვრებაში არაფერი არაა ისეთი, რისთვისაც თავის გაწირვა ღირდეს. აღამიანები უმაღლესი და უსახურნი არიან, სამეფოები და იმპერიები იმზობა, კაცმა რაც არ უნდა აკეთოს ქვეყანაზე, ბოლოს მაინც უწმინდური აღმოჩნდება. ამიტომაც არ ღირს ხმამაღლა ყვირილი, აურზაურის ატეხვა, სულერითა, შენს ხმას მაინც

ვერაფინ გაიგონებს. მათი არა მარტო აზრები ემთხვეოდა ერთმანეთს, არამედ მოვლენათა გარე სახის დანახვის უნარიც. როგორც კი მოვლენას გარსი შემოეცლებოდა და წონასწორობის დეკარგვის საშიშროება იქმნებოდა, მაშინვე ხელებს იბანდნენ და განზე დგებოდნენ.

საკანში ბევრი ზედმეტი, უსარგებლო ნივთი იყო, მაგრამ მათი გადაყრა ან გაჩუქება იგივე იქნებოდა, რაც ძველი დროიდან შემორჩენილი, თითქმის ისტორიულ ძეგლად ქცეული საკუთხეულის დანგრევა. ამიტომაც არ უხლია ხელი არაფრისათვის. მძარცველები ხვალამდე თავს შეიკავებდნენ, ბნელ ზრახვებს ამოეფარებოდნენ, ხვალ კი საკუთხეულის დაანგრევდნენ, ყველაფერს დაიტაცებდნენ და თითო-თითოდ გაჰყიდნენ. მის ნივთებს სხვა ფასი დაეღებოდა, მისი ჩერები სხვა საზომით გაიზომებოდა. შაჰი გაგულუხვდებოდა, ყველაფერს სხვებს გადუყრიდა, მხოლოდ მის ცხედარს არ დაანებებდა არავის.

სამი თვე გავიდა მას შემდეგ, რაც ხალახანმა ხელი დაიბანა და ძველ ციხე-დარბაზს გაეცალა. ამ ხნის მანძილზე საკანში არავინ შემოსულა ისეთი, ვის მზერაშიც მისი გარე სახე აირეკლებოდა. ნივთთა სამყარო ღრის მხარს უბამდა, ირგვლივ ერთყმობა, განძრევის საშუალებას არ აძლევდა. სამი თვე ელოდა წამებას, სიკვდილს და ბოლოს მის წინაშე აღმოჩნდა. იმამ-ყული-ხანმა მობრძანება არ იკადრა, მელიქი გამოგზავნა, მას დაავალა განაჩენის სისრულეში მოყვანა. ქარი სარკმელს აწვალებდა, ჰაერი ღრუბლის სისქეს იძენდა, დაბლა ეშვებოდა. სიტყვები გახურებულ ლურსმნებივით იფანტებოდა საკანში. ერთხანს ვერაფერს ხედავდა, სივრცე შემოდგომის ნისლივით მღვრიე იყო, მაგრამ შემდეგ უკან დაიხია, ხელისფათურით ხატი მონახა და საკუთარი თავი კვლავ მოიპოვა. გონსმოსულს ხმის ამოღებაც შეეძლო და კითხვებზე

პასუხის გაცემა, მაგრამ მას უკვე აღ-
არაფერს არაფერს ეკითხებოდა, მისი ბე-
დი გადაწყვეტილი იყო.

დედოფალი სარკმელს მოსცილდა.
სულისხუთვა მხოლოდ მას შემდეგ და-
ეწყო, რაც სუფთა ჰაერზე გასვლა აუკ-
რძალეს, სანთლის სუნი დამყაყდა,
ისეთი სიმძაფრე შეიძინა, თითქოს ის-
რჩნებოდა. ბოლო დროს მუხლებმაც
ულალატეს, საკანში სიარული უჭირდა.
მოპირდაპირე კედელზე სპარსეთში გა-
დმოხვეწილი ქართველი მხატვრის მიერ
ნახუქარი სურათი ეკიდა. ხის შეფოთ-
ლილი ტოტი, ყელმოღერებული ბულ-
ბული და ცისფერი ფონი ზუსტად ისე-
თი იყო, როგორიც თვალს ახსოვდა,
მაგრამ სიხალისე და მომხიბვლელობა
დაეკარგა. ხოლო ის, რასაც ახლა გამო-
ხატავდა, გარემოსთან შეგუებული საგ-
ნის თვისება უფრო იყო, ვიდრე თანდა-
ყოლილი სიცოცხლისუნარიანობა.

დედოფალი ფარდაგადაფარებულ
ტახტზე წამოწვა და მზერა ჰერს მიაბ-
ყრო. არ ეგონა ლოდინი თუ ასე გააწ-
ვალვდა, წარმოდგენით გამოწვეული
ტივილი თუ ყველა სხვა ტივილს დაა-
ვიწყებდა. კახეთიდან წამოყვანილი მო-
ძღვარის, ანთიმოზ ბერის წამებას იძუ-
ლებით დაასწრეს. ჯალათებმა ჯუბები
გაიხადეს, ცეცხლი დაანთეს, ჩანთები-
დან გაზები, ბარები, შამფურები და სა-
ჯები ამოალაგეს, გულმოდგინედ გადაა-
რჩიეს. ცეცხლში ჩაყარეს და სანამ რკი-
ნა გახურდებოდა, ანთიმოზ ბერს ხელ-
ფეხი გაუკავეს. უფრო საშინელი არა-
სოდეს არაფერი უნახავს. აწამებდნენ
უღანაშაულო ადამიანს, კაცს, რომელ-
საც სიკეთის მეტი არაფერი დაუთესავს
ამქვეყანაზე, აწამებდნენ ისე უღვთოდ,
რომ ეგონა ცა ჩამოიქცეოდა, დედამი-
წა გაუღებდებოდა. მაგრამ არც ცა
ჩამოიქცა და არც დედამიწა გაუღებურ-
და. მხოლოდ სახლი გაიქვინა დამწვარ-
ი ხორცის სუნით და შემზარავი გოდე-
ბით. ნაძალადევი სიკვდილი ამ არაერ-
თხელ გადაბუჯულ ქვეყანაში ისეთივე
ჩვეულებრივი მოვლენა იყო, როგორც

ძლიერის მიერ სუსტის დაჩაგვრა. გაო-
ფლიანებულმა ჯალათებმა იარაღი გაწ-
მინდეს და ჩანთებში ჩაალაგეს. იმ
დღეს ძლიერს ამოიარა კიბე, ყოველ
წამს ჩერდებოდა, სულის მოსათქმელად
კედელს ეყრდნობოდა. ბოლოს, რო-
გორც იქნა, მიაღწია ხატამდე, მაგრამ
ლოცვა აღარ შეეძლო, დღამებამდე
მკვდარივით ეგდო იატაკზე.

ტახტზე წამოწოლილი აჩრდილი შე-
ტოკდა. ტყვეობამ, ოთხ კედელს შორის
გამოკეტვამ სიცოცხლის მძლავრი დი-
ნება შეასუსტა, მოადუნა. სისხლძარ-
ღებში შხამი და ნაღველი დაგროვდა.
რამდენი ხანია, რაც ცვარით ფეხი არ
დაუსველებია, მთებისთვის თვალი არ
შეუვლია. მისი კანი ისე გათხელდა,
რომ ძვლებზე გადაკრულ სიფრთვანა
ქალალს გავდა, რომლის დაფხრეწა
ჯალათებს არ გაუჭირდებოდათ. ლოც-
ვით დაღლილს ზოგჯერ ისეთი გრძნო-
ბა ჰქონდა, თითქოს ცხოვრებიდან თა-
ვისთავად ამოიშლებოდა, ამოირეცხე-
ბოდა. აღარ დასჭირდებოდა უაზრო კი-
თხეებზე პასუხის გაცემა, ნებისყოფის
დაძაბვა, ყვირილი, ბედის გმობა. დრო-
სა და სივრცეს შეუმჩნევლად დაუძვრე-
ბოდა ხელოდან, ბნელში გაუჩინარდე-
ბოდა, უზომოდ მწუხარებას ბალახსა და
ხის ფოთლებს შეატოვებდა.

დედოფალმა რამდენიმე სიტყვა ჩუ-
რჩულით წარმოსთქვა, შემდეგ კიდევ
ერთხელ გაიმეორა, მაგრამ საჭირო აზ-
რის გამოხატვა მაინც ვერ შესძლო.
დაგორებული ღამის ჩუმში ნაბიჯები აბ-
რუებდა, განზე გამდგარი სამყარო არა-
ფრის დასაკუთრების უფლებას არ აძ-
ლევდა. მას კი უდიდესი სურვილი ჰქო-
ნდა შვილიშვილებისათვის თავზე ხელი
გადეცვა, კიდევ ერთხელ გაეგონა მა-
თი წკრიალა ხმა, დაეკოცნა პატარა ლე-
ვანი, ისე ჩაეკრა გულში, რომ ველარა-
ვის მოეგლიჯა მკერდიდან. მათი პერან-
გები, ჩოხები და ახალუხები ახლაც
სკივრში ჰქონდა ჩაეკეტილი. როცა სევ-

გივი მაღულარი

და განიყვანს სამოსელი მისი

და ყოველმხრივ შემოაწვებოდა, სივრიდან ტანსაცმელს ამოალაგებდა, წინ დაიწყო და ისე დაჰყურებდა, თითქოს შვილიშვილებმა მთელი ამქვეყნიური სითბო და სინათლე თან წაიღეს, დედამიწა ბნელში დატოვეს.

გვერდით რომ მოძღვარი, ერთი ჩია ბერი ან მღვდელი ჰყოლოდა, ლოდინი ასე არ გაუჭირდებოდა, მაგრამ სასულიერო პირს მასთან შესვლის უფლება არ ჰქონდა. თვით მღვდლებიც დაშინებულნი იყვნენ. ვერც ერთი მისი მოძღვარი ვერ გადურჩა წამებას. სპარსელები მის სიმტკიცეს მათ ზეგავლენას აწერდნენ. ანთიმოზის შემდეგ ბასილიანელი ბერი აწამეს, ბასილიანელი ბერის შემდეგ იყალთოელი დიაკონი. ახლა ამ ძველ ციხე-დარბაზში გიორგის, იმერელ მღვდელს ეძინა, მაგრამ სპარსელებს იგი მოწმედ უფრო სჭირდებოდათ, ვიდრე მის სულიერ მამად. თუმცა ხეალ გიორგი მღვდელიც და მოახლეებიც მას უნდა გაემხნეებინა, რადგან ასეთი განსაცდელისათვის ისინი მზად არ იყვნენ.

დედოფალმა თავქვეშ ხელი ამოიღო. საქმარისი იყო გვერდზე გადაბრუნებულიყო ან პირქვე დამხობილიყო და სივრცე გამხმარ ხურმასავით დაპატარავდებოდა, უძირო ორმოდ იქცეოდა, ჭაზე უფრო ვიწრო ორმოდ, სადაც არც ტიხარები იქნებოდა, არც გზის მაჩვენებელი ნიშნები და არც დღე და ღამე. მიუხედავად ამისა, ეს ვიწრო ორმო წარსულსაც დაიტევდა, ხვალინდელ დღეზე ფიქრსაც და მთელ საქართველოსაც. ყველაფერი, რაც აუტანელის ატანას უადვილებდა, იმ ქვეყანასთან იყო დაკავშირებული, სადაც ფეხი აიდგა, გათხოვდა, დაქვრივდა. თუმცა ახალგაზრდობა იქაც გამწარებული ჰქონდა. ქმარი პირველად იმ დღეს ნახა, როცა ჯვარი დასწერეს. დავითი ამაყი, წინდაუხედავი, სულწასული კაცი იყო. ლოდინს, განსჯას, საქმის გონივრულად მოგვარებას ცხენზე ამხედრება და იმის ძალით დასაკუთრება ერჩია, რასაც ნებით არ აძლევდნენ. განრისხებულს არც თა-

ვი ახსოვდა და არც მახლობლები. რჩევა, კეთილი სიტყვა აღიზიანებდა, უფლებები ტეხდა. ერთხელ ისე გაცოფდა, რომ მართაზიც კი მოუქნია. არაბული ანდაზა ამბობს, მეფეთა შორის ნათესაობა არ არსებობსო, მაგრამ მამის ტახტიდან ჩამოგდება და ძმის დილეგში ჩასმა არა მარტო დანაშაული იყო, არამედ საკუთარი თავისა და ღვთის გმობაც. აკი დასაჯა კიდეც ღმერთმა. ტახტზე ასვლის შემდეგ რაღაც უცნაური სენი შეეყარა და ექვს თვეში გაათავა. მისი მრისხანე სახის ნაკვეთები პირველად მხოლოდ მას შემდეგ დარბილდა, როცა მიხვდა, რომ საამქვეყნიო არ იყო. მამამ მომაკვდავი შვილის ნახვა არ ისურვა. მეფე ისე დაასაფლავეს, როგორც კაცის მკვლელი. მას რომ მაშინ ტახტიდან მამა არ ჩამოეგდო და ძმა ციხეში არ ჩავსვა, თეიმურაზის შაჰის კარზე გახიზვნა არ დასჭირდებოდა. ობლად დარჩენილს სხვაგვარად აღზრდიდა, უცხო გავლენას აარიდებდა.

თავქვეშ ამოდებული ხელი გაითელა, დაუბუჟდა. ადგილიდან დაძრული ჩრდილი გვერდზე გადაქანდა. ერთხანს აზრი თავისივე ანარეკლს ეფარებოდა, შემდეგ კი ჩამოყალიბდა. გამოიკვეთა. შაჰ-აბასი მხოლოდ მაშინ ანთხევდა პირიდან შხამს, როცა მის სათაყვანებელ კერპს საფრთხე ემუქრებოდა. ეტყობა ქართველები გამოფხიზლდნენ, დაინახეს, რომ ყველა გზა მოჭრილი აქვთ. გამძვინვარებულ ლოპთან შებმა კი მხოლოდ გზამოჭრილს შეუძლია. ამიტომაც აჩქარდა მტარვალი. ჯერ ლუარსაბი მოახრჩო აქვე, ამ ქალაქში, ახლა კი მას უმზადებდა გახურებული რკინის სარეცელს. ასე პირდაპირ, ასე ჭიქურად ისინი არასოდეს შეხვედრიან ერთმანეთს. ახლა არც უკან დახევა შეიძლებოდა და არც განაჩენის გადავადება. მათი დავა სიკვდილს უნდა გადაეწყვიტა. მართალია, მას თითქმის არაფერი გააჩნდა, შაჰს კი ქალათების მთელი ხროვა ჰყავდა, მაგრამ ასეთ ბრძოლაში წინასწარ არავინ იცის, ვინ გაიმარჯვებს

— ის, ვინც ჯვარი იტვირთა, თუ ის, ვინც ჯვარტმა მოიგონა. შეიძლება იგი ქვეშეცნეულად ისწრაფოდა კიდევ სიკვდილისაკენ, ცოცხალი ვერავის ველარაფერს არგებდა, მკვდარს კი შეეძლო მცირედი სამსახური კიდევ გაეწია საქართველოსათვის.

სიცივე ჯერ წელში იგრძნო, შემდეგ კი მთელ სხეულს მოედო. დედოფალი აკანკალდა. სხეულში დაგუბებული მწუხარება თრთოდა, თვალის გუგებს აწვევბოდა, ცრემლს თხოულობდა, მაგრამ მისი სხეული იმდენად გამომშრალი იყო, რომ დათბილი თვალებიდანაც კი არაფერი გადმოდიდებოდა. მწარე სითხე გულს ძმარავდა, ყელში აწვევბოდა. ქვეყანასთან მას უკვე აღარაფერი აკავშირებდა, ლოდინი ფოთოლივით ჰქნებოდა, მაგრამ თვალს არც შუქი აკლდებოდა და არც უმიზნო ხეტიალს იშლიდა. ედებოდა ყველაფერს, რასაც კი წვდებოდა, დრო რითიმე ამოევსო, ამოევსო სწრაფად, სულმოუთქმელად, თორემ სხვა უარესი ამოავსებდა.

ტახტზე ჩამომჯდარმა სული ცოტათი მოითქვა, მაგრამ როცა ფეხზე წამოდგომა სცადა, ტკივილმა იმატა. ტკიოდა წელი, გვერდები, ბეშები, ტკიოდა ისე, თითქმის გახურებულ ლურსმნებზე იწვა. გათოშილი სამყარო ამოძრავდა, წისქვილის ბორბალივით დატრიალდა. აენთო კოცონი, ალაპლაპდა გაოფლიანებული კანი, გაქვეადნენ გაფითრებული სახეები. მის შიგნით ვილაც თავგამოდებით იძახდა არა, არა, არაო და ეს ძახილი ისე იძირებოდა სიცარიელეში, როგორც ჭაში ჩავარდნილი ქვა. სხეულზე ჯერ არც ნაჭრილობევი აჩნდა და არც სიღამწერის ნიშნები, მაგრამ მან უკვე იცოდა, რომ ამგვარ ტკივილს დიდ ხანს ვერ გაუძლებდა, ჯალათებს ხელში შემოაკვდებოდა.

აჩრდილი გმინავდა, დაბუჟებულ ხელებს ისრესდა, წამოდგომა ისე უნდოდა, როგორც დროის შეჩერება, დღეთა აღრევა. ცრემლი რომ ჰქონოდა, გულს მაინც მოიოხებდა, გადახრუტულ მინდ-

რებს დაალობდა, მაგრამ იგი უკვე იმ სამყაროს ეკუთვნოდა, სადაც აღამიანდის სისუსტეს არავითარ ანგარიშს არ უწევენ. ღამე, გამუქებული ჩრდილები და საყანში გამეფებული მღუმარება ერთმანეთს ერწყმოდა. თავის მოკვლას როგორმე მოახერხებდა, დანასაც იშოვიდა და შხამსაც, მაგრამ თვინკველობაზე ფიქრს იმ დღიდანვე მოეშვა, როცა მიხვდა, რომ წამებას გაუძლებდა, ფეხქვეშ არავის გაეგებოდა.

დედოფალმა თავს ძალა დაატანა და ფეხზე წამოდგა. საყანში ჯარისკაცის ხმამალაი შეძახილი შემოიჭრა. ბედი დიდხანს უმზადებდა განსაცდელს, მაგრამ გუშინდლამდე ეს მხოლოდ ვარაუდი იყო, გუშინს აქეთ კი სინამდვილედ იქცა. რა რჩებოდა ჯანგატეხილს ამქვეყნად — ერთადერთი შვილი და კეთილი სახელი. შვილი შორს იყო, ვერც იხსნიდა. ვერც დაიტირებდა, კეთილი სახელი კი უმძიმეს მსხვერპლს, სიცოცხლის დათმობას მოითხოვდა. სიცოცხლის დათმობაზე ფიქრს დიდი ხანია შეეჩვია, მაგრამ შვილის დარდი საფლავში მიყვებოდა. არ ჰქონდა იმის იმედი, რომ თეიმურაზი ცხოვრებას და განადგურებული სამეფოს აბურღულ-დაბურღულ საქმეებს თავს გაართმევდა, ქვეყანას მოაღონიერებდა. ნიჭი, ვაჟკაცობა და თვალტანადობა არ აკლდა, მაგრამ საქმის ბოლომდე მიყვანის, მოსალოდნელი შედეგების გათვალისწინების უნარი არ ჰქონდა. მის არსებაში რამდენიმე პიროვნება ცხოვრობდა — მეფე, პოეტი და რაინდი. ერთის მხრივ სახელმწიფოს ბედის მკვდელი, მეორე მხრივ კი უღარდელი მოქეიფე, ხელმარჯვე მონადირე და თავდაჯერებული მოშაირე. სწორედ ეს გაორება იყო მისი და მისი ქვეყნის უბედურების მიზეზი. თეიმურაზს არ ესმოდა, რომ რაინდობის დრო წავიდა, ხალხები სამკედრო-სასიცოცხლოდ დაუპირისპირდნენ ერთმანეთს. ასეთ ბრძოლაში კი ყურადღების მცირედა-

გივი მაღულარიძე

და განიკვეთს საშინაო მისი

მოდუნება, გრძნობებს აყოლა, მიუტე-
ვებელ დანაშაულს ნიშნავს. შაჰ-აბასი
სწორედ იმიტომ განდიდდა და გაძ-
ლიერდა, რომ ძველ ადამ-წესებს ზურ-
გი შეაქცია, ყველაფერი სახელმწიფოს
ინტერესებს დაუმორჩილა. ქართველე-
ბის ხელით მან დაუმარცხებელი მტრე-
ბი დაამარცხა, ქართველებმა კი მისგან
თავის დაცვა ვერ მოახერხეს. თეიმუ-
რანის გარდაქმნის, დაღინჯების იმედი
არ ჰქონდა, მაგრამ ერთი რამ მტკიცედ
სწამდა. მისი შვილი თავის ხალხსა და
ღმერთს არ უღალატებდა, შაჰის ყურ-
მოპირილი მონა არ გახდებოდა.

დედოფალმა საკანს თვალი მოავლო.
ყოველი ნივთი თავის ადგილას იდგა,
მაგრამ ქვეყანა მაინც დაფერდებული
ეჩვენებოდა. დრო წინ მიიწევდა, სანთ-
ლებს ალღობდა, საკანში არაამქვეყ-
ნიურ სუნს ავრცელებდა. წვალეებით
მოპოვებული თავისუფლება მხარში
ედგა, მაგრამ სიცარიელეს მაინც ვერ
ავსებდა. თუმცა ახლა მისთვის სულერ-
თი იყო, როგორი დილა გათენდებოდა,
რას ამოავსებდა და რას არა. ცეცხლი
დასწავდა ტკივლს, კრუნჩხვებს, და-
მეულ მოჩვენებებს და არა იმას, რის-
თვისაც ამქვეყნად ცხოვრობდა, სულს
იმწარებდა. გადაწყვეტილების მიღება
ადვილი არ იყო, შიში გულ-ღვიძლს
უღრღნიდა, მაგრამ რაც უფრო უძლუ-
რდებოდა სხეული, მით უფრო ემატე-
ბოდა ძალა, ბოლო დროს კი მთელი
მისი არსება ისე ამბოხდა, რომ დასათ-
რგუნავად ჯალათებს უხმეს. ახლა მას
მხოლოდ საკუთარი სიკვდილი უნდა
განეცადა, განეცადა წინასწარ, მანამ-
დე, სანამ სული ამოხდებოდა, შემდეგ
კი აღარაფერი ეკითხებოდა.

დედოფალმა სარკმელი გამოადო. ცა
მოწმენდილიყო, განაცრისფერებული-
ყო. ვარდის სუნს სიმძაფრე დაეკარგა.
საკანი თანდათან ვიწროვდებოდა, სქე-
ლი კედლები გასრესით ემუქრებოდა.
არაფრით არ ეგონა ამდენის ატანას თუ
შესძლებდა, მაგრამ როცა მთელი ამქ-

ვეყნიური სისასტიკე დაუპირისპირდა
მიხვდა, რომ მეტსაც აიტანდა, ცხრე-
რების ჩრდილში გახვეულ ნათელს გა-
სათელად არავის დაანებებდა.

საფარდის მეჩეთის ცადაწვდილი
მინარეთიდან მუეძინის გამყიფანი ხმა
მოისმა. ეს ხმა წლების მანძილზე ეს-
მოდა, მაგრამ ვერაფრით ვერ შეეჩვია,
განთიადს ვერ დაუკავშირა. ქვეყანა
მძიმედ, ნამთვრალევივით იღვიძებდა,
ნამუსრევით წაბილწულ კალთას მოათ-
რევდა. ტკიოდა მარცხენა ხელი, მთე-
ლი მარცხენა მხარე. „ლა ილაჰ ილა
ლაჰ, ლა ილაჰ ილაჰ, ლა ილაჰ ილა
ლაჰ“, ესმოდა ზევიდან და ეს უტბო
სიტყვები ისე სცემდა თავ-პირში, რო-
გორც ციდან მოწყვეტილი ქვები. სმე-
ნის დაძაბვა, გამახვილება მხოლოდ მას
შემდეგ შეამჩნია, როცა ჩრდილები გა-
ფერმკრთალდა. ღღისით ფეხის ხმა და-
ხშული, ბლაგვი და ცხოვრებისეულია,
განთიადისას კი ცივი, მკვეთრი და მუ-
ქარით სავე, სწორედ ისეთი, როგო-
რიც დაყრუბულ დერეფანს შეეფერე-
ბა.

გარიერაჟს სუნთქვაშეკრული ქვეყ-
ნისათვის ნათელი მოჰქონდა, მისთვის
კი წამება და სიკვდილი. გონებას უჭი-
რდა დაუჭერებელის დაჭერება, მწუხა-
რებისა და სიბნელის ცეცხლითა და
ოფლის სუნით შეცვლა. მღუმარება
ყელში ხელს უჭერდა, დახრჩობას უპი-
რებდა. ლოდინით წელში გატეხილმა
ხატთან მისვლა კი შესძლო, მაგრამ ვე-
ლარ დაიჩოქა, ბაგე ვერ გახსნა. მისთ-
ვის უკვე ყოფა, სიტყვა, გამოკვეთილი
ხატოვანება და ბუნდოვანი ნიშნები
გადარეცხილი იყო, ამოიწურა ჩივილი,
იმედი, ლოცვა, დარჩა მხოლოდ გაქვა-
ვებული მღუმარება და სხეულიდან ამ-
ოწვდილი, მრწამსს ჩაბლაუშებული სუ-
ლი.

უეცრად მღუმარება მეხნაკრავ ხე-
სავით გაიპო, აფეთქდა. დაყრუბულ
დერეფანში ფეხის ხმა გაისმა. მოაბი-

ჭებდა ძალადობა, სულის ამომხდელი
ტყვილი, მოაბიჯებდა ისე უკმეხად,
რომ განთიადი უკან იხევდა, ფითრდებოდა.
მკვეთრი, შემზარავი ბგერები
ჯერ ტვინს დაეპატრონა. უმოწყალოდ
კორტნიდა, შემდეგ კი მთელი ძალით
დააწვა მხრებზე და წააქცია. გათელი-
ლი, ნაგვემი სხეული მჩვარივით ეგდო
კუთხეში. პერი და კედლები ირყეოდა,
ღია სარკმელიდან დღის სინათლე იღვ-
რებოდა. ნოკუნტულ, ერთ მუჭად შეკ-
რულ სხეულს არაფრის გაგონება, არა-
ვის დანახვა არ უნდოდა — ეშინოდა
ცეცხლის, რკინის, სიკვდილის, მაგრამ
სული არ ცხრებოდა, არ დრკებოდა.

და უეცრად შადრევანივით ამოიფრქვა
შედედებული სივრცე გააბო, სვეტად
აღიმართა. მის აღმა სვლას ვერც მძიმე
ნაბიჯების ხმა აბრკოლებდა და ვერც
პერი აკავებდა. ეტანებოდა სამყაროს
უსასრულო დერეფნებს, ცას და სინათ-
ლეს, რწმენასა და სიცხადეს, ნაგვემ
სხეულს ისეთი ძალით ეწეოდა მაღლა,
რომ თვალის დახამხამებაში ფეხზე წა-
მოაყენა. გამაწამებელი ღამის ნარჩე-
ნები დღის სინათლემ გაფანტა, დაფერ-
დებული ქვეყანა გასწორდა, ხოლო რო-
ცა ჯალათებმა კარი შემოადგეს, სულის
მეტი მას უკვე აღარაფერი გააჩნდა.

სტუმრობა არსოტს

მღეროდნენ მთები და ეს სიმღერა
ესმოდა ალბათ მხოლოდ გაბრიელს.
აბა, გმირები ჩვენა ვყოფილვართ, —
ნისლის კედლები გამოგანგრიეთ;

გამოვიარეთ ურიცხვი ხევი,
ჭიუხები და მერე — საჯიხვე
და მთაბებერი ორივე ხელით
გვიტრიალებდა ღრუბელთა მჯიღებს.

ახლა სად არის მთები არსოტის,
ვინ შეუღება ნისლი შავადა!..
გამოგვაცილა ბებერ ახომდის,
გამოგვატანა ვეფხვთა ბალადა...

სიცოცხლის ფასი რაა? — შაური!
მაცხე ქვირია და დიდებული...
დამეშვიდობა ჯაბუშანური,
ვარ წარაფს თასმით დაკიდებული...

უოთას... მესხეთის ატირებულ ქვაბს...

შენ რომ ამღერდი,
მაშინ ამღერდნენ,
მაშინ ატირდნენ,
შენ რომ ატირდი
და მოგყვებიან მერე მარტივით
იმ მაღალ დღიდან მაღალ ამ დღემდე.

ქვებს წყალი ჟონავს ფოლადისფერი,
წვეთები ერთურთს მისდევნენ სწრაფად,
იძირებიან მიწაში მერე
და დაეძებნენ დაკარგულ საფლავს.

სამშობლოსავით უკვდავს და მშფოთვარს,
მესხეთის ქვები ეძებენ შოთას.

არ ჩამოხვიდე!..

წვიმს...
მატარებლის დახშულ ფანჯარიდან
ატირებული ჩანან ღრუბლები...
ახლა, წვიმაში არ გაჯიუტდე,
არ ჩამოხვიდე, დაიღუპები!

არ ჩამოხვიდე!..
ეს გაჩერება
ჩვენი არ არის...

აქ ვერ გიხსნიან...
მატარებელი მთანგრევეს სივრცეს
და მის ლტოლვაში ჩვენი სისხლია.

არ ჩამოხვიდე!..
ეს შემართება
დაძლევს ყველა ქარს, წვიმას და ავდარს, —
დიდ სილურჯეში, დიდ სინათლეში
დაჯერებული მიდიხარ რადგან.

გიორგი აპოლინარი

პოეტები

მშვიდო ფრინველო რომ მიფრინავ საპირისპიროდ
ფრინველო ბუდეს რომ იშენებ ხილულის ზღვართან
სადაც კაშკაშებს ჩვენი პლანეტა
ცალი ქუთუთო დახუჭე შენი რადგან გაბრმავეს
ეს დედამიწა
თავაწული თვალს რომ უსწორებ

მე აქ ვარ აქ ვარ უფერული მოწყენა მზარავს
მე ვარ ბურუსი რომ აბნელებს ქუჩაში ფარანს
ხელი ვარ თქვენს წინ აღმართული ვერ იხედებით
რომ ელობება თქვენგან მზის სხივს მე ვარ კედელი
გარშემორტყმული მე მივდივარ ურიცხვი ლანდით
თქვენი თვლების ვარსკვლავების ნათელი დამდის

მშვიდო ფრინველო რომ მიფრინავ საპირისპიროდ
ფრინველო ბუდეს რომ იშენებ ხილულის ზღვართან
იქ სადაც ჩემი ხსოვნა კაშკაშებს
დახუჭე შენი ცალი ქუთუთო
შენ რაც გაბრმავეს ის არც მზე არის და არც მიწა
არ არის მიწის
ის სხვა ცეცხლია ის არ ჩაქრება და სულ სხვანაირ
კოცონად იწვის
მისი სინათლე ერთადერთი იქნება ერთხელ

ერთხელ

ო ერთხელ მე როდესაც ჩემს თავს ველოდი
ვთქვი ახლა დროა რომ მოხვიდე ჩემო გიიომ
და შენი თავი ბოლოსდაბოლოს
როგორც სხვებს იცნობ ისე გაიცნო
მე იმათ ვიცნობ მე მესმარება ან ხუთი გრძნობა
ან უფრო მეტი
საკმარისია დავინახო მათი ფეხები რომ დაგინატოთ
მათი სურათი
ან დავინახო თმის ერთი ღერი ან ნაბიჯები
აჩქარებული
ან დავინახო იმათი ენა თავი ექიმად თუ მოვაჩვენე

ან დავინახო მათი ბავშვები თავი ჯადოქრად თუ
მოვაჩვენე

ან მფლობელების ვნახო გემები ანდა კალამი თანამოძმეთა
ბრმათა ვიხილო ლითონის ფული ანდა ხელები ვიხილო
მუნჯთა

ან კიდევ უფრო უმჯობესია მე ლექსიკონით მივხედები ამას
და ვერ მივხედები მათი ნაწერით
თუ კი წერილი ვიხილე მათი ვინც არის უკვე ოც წელზე
მეტის

ან შევისუნთქო საკმეველი მათი ტაძრების
ანდა ჰაერი ქალაქების მდინარეების
ან სურნელება იმ ყვავილების ქალაქის პარკში რომ
იშლებიან

ო კორნელიუს აგრიპა ჩემთვის საკმარისია დავინახო
კელნის ქუჩებში

პატარა ძალი რომ დავიხატო კელნი და მისი მოქალაქენი
ან დავინახო მრავალი მაგი ან ურსულინელ მონაწონთა
შავი ლაშქარი

ო შენ ქალებზე მათი მიხედვით მსჯელობდი ხოლმე და ძალიან
ხშირად ცდებოდი

საკმარისია დაფნის ფოთლებს ხელი შევალო რომ სიყვარული
მოვიდეს ჩემთან გავცინო ვინმეს და გავცინო
ანდა შევვხო სხვას ტანსაცმელზე რომ უმჯობესად მივხედე
მაშინვე იგი მცევანა არის თუ არა

ო ხალხი ხალხი რომელსაც ვიცნობ
საკმარისია გავიგონო მათი ფეხის ხმა
რომ გავარკვიო საით მიდიან
ან თუნდაც ერთნი რომ დავინახო და დავიჯერო
რომ მეორენი

მე შემიძლია გავაცოცხო ჩემი მარჯვენით
ერთხელ როდესაც ჩემს თავს ველოდი
ვთქვი ახლა დროა რომ მოხვიდე ჩემო გიითმ
მათ ვინც მე მიყვარს ჩაიარეს ჩემს წინ ჩვენებად
მაგრამ იმათში მე არ ვიყავი
ბუმბერაზები წყალმცენარით დაფარულები ცისფერ ქალაქებს
მიარღვევდნენ თითქმის ძუნძულით
ზღვის უღსკრულებში კოშკებივით აღმართულები
ისინი ჰგავდნენ ადგილიდან დაძრულ კუნძულებს
ცისფერი შუქით განათებული უსასრულობა ზღვების
სივრცეთა

იყო ქცეული ჩემს არტერიად და დაუცხრომელ გულად
მიცემდა

მერე მოვიდნენ თეთრი ტომები მათ ყველას ხელში ვარდი ეჭირათ
და მოდიოდნენ თეთრი ტომები
გამოიგონეს ურიცხვი ენა ეძახდათ გზები მიუწვდომელი
მე შევისწავლე იმათი ენა იმ ენას დღემდე ვარ
შეჩვეული

მე შევეყურებდი მიმავალ კორტეჟს რომ დამენახა
ჩემი სხეული
ვინც მოდიოდა ამ ქვეყანაზე მათგან არც ერთი მე არ
ვიყავი
მაგრამ მოჰქონდათ იმის ნაწილი რაც მერე უნდა
ვყოფილიყავი
მე ვშენდებოდი როგორც გოდოლი მე მაშენებდნენ
აუჩქარებლად
იქ ირეოდა ერი შრავალი და გაეჩნდი ასე ბოლოსდაბოლოს
როგორც ნაყოფი ბევრი ნაყოფის და ხორცშესხმულის კვლავ
ხორცშესხმული

დრო გარდასული მზეგადასულნი ღმერთი რომელმაც ჩამიდგა
სული
ჩემში ცოცხლობენ და მოძრაობენ არ უწერიათ მათ
ალსასრული
მზად ვარ მომავალს ვაქციო ზურგი ბუნდოვანია
დაუმკვიდრებლად
ჩემში გარდასულ საუკუნეთა ჩაუქრობელი ღვივის დიდება

წარსული ცოცხლობს ის არის მკვდარი რაც ჯერ არ არის
და არ შობილა
რაც უფორმოა და უწარსულო არ ითქმის იგი ჯერ სრულყოფილად
არ შეიძლება არ გაფერმკრთალდეს რადგან უღლეურს აკლია
სრულქმნა
და არ აჯობოს დიდი წარსულის ნამოქმედარმა ღვაწლმა და
შუქმა

ლექსი წაკითხული ანდრე სალმონის ქოროზილში

1909 წ. 13 ივლისი

არ მითქვამს დილით დროშების მნახველს
გამოწყობილა სილატაკე მდიდრულ სამოსში
თავის სატკივარს ამ საფარველით მორცხვად მალავს-თქო
დემოკრატია
არ მითქვამს ისე გაფოთლილა თავისუფლება უნდა ფოთლებმა
მიბაძონ-მეთქი
ო მცენარეთა თავისუფლებავ დედამიწაზე ერთადერთო
თავისუფლებავ
ან შენობები ბრწყინავს-მეთქი იმათ ვაცილებთ ვინც არასოდეს
არ დაბრუნდება
არ მითქვანს აი ხელებს იქნევენ ისინი ხვალ რომ ჩვენს
მაგივრად იმუშავენ
არ მითქვამს თავი ვინც ჩამოიხრჩო და ცხოვრებაში არ გაუმართლა
დროშა კი არა იმათი ტანი ჰკიდა-მეთქი და მათ ტირიან

არ მითქვამს-მეთქი რომ ქვეყანა სურთ განაახლონ და შეუტყის
კვლავ ბასტილიას
მე ვიცი ქვეყნის განახლება მას შეუძლია ვინც პოეზიით
მზეს ესალმება
არა პარიზში დღეს დროშები ფრიალებს რადგან ცოლს ირთავს
ჩემი მეგობარი ანდრე სალმონი.

ჩვენ ერთმანეთი გავიცანით ერთ ბნელ სარდაფში
როცა ვიყავით ყმაწვილკაცები
ორივეს გვეცვა ღარიბულად და ვაბოლებდით და განთიადის
მოსვლას ველოდით
ჩვენ ერთნაირად გვიყვარდა სიტყვა რომელსაც მალე აზრს
შეგუცვლიდით
და მოტყუებულ პატარა ბავშვებს ჯერ არ შეგვეძლო კიდევ
სიცილი
თითქოს ხედებოდნენ მაგიდაზე ჩვენი ჭიქები რაც მოელოდათ
და გვიყურებდნენ ვით მომაკვდავი ორფეოსები
მერე დაიმსხვრნენ ძირს დაცემულნი
და ჩვენ ვისწავლეთ მათგან სიცილი
ეს იყო მაშინ გზას გავუდექით დასალუპავად განწირული
პილიგრიმები
დაბნეულ გზებზე და ქალაქებში ჩვენ დაბნეული გვექონდა გონება
და გაბნეული გვექონდა იმედი
ის მე ვიხილე იმ მდინარესთან ნენუფარებში ოფელია
რომ ტივტივებდა თავშეწირული სიყვარულისთვის
იგი იქ იყო სადაც ჰამლეტი ფერგაცრეცილი იდგა ურიცხვი
მე გავიგონე ფლეიტაზე როგორ უკრავდა ჟინით და ვნებით
გადარეული
მე დავინახე ამშვიდებდა მომაკვდავ მუჟიკს
და უხაროდა რომ იდო თოვლი მსგავსი შიშველი ქალის სხეულის
მე დავინახე აკეთებდა ის ყოველივეს ჩვენ რომ გვიყვარდა
იმ სიტყვების პატივსაცემად
ვნახე ბავშვების სახეები რომ იცვლებოდა და ყველაფერზე
დღეს ვლაპარაკობ
დღეს ვლაპარაკობ მე მომავალზე დღეს ვლაპარაკობ წარსულზე რადგან
ცოლს ირთავს ჩემი მეგობარი ანდრე სალმონი
დღეს მოვილხინოთ მიტომ კი არა რომ ასლა ჩვენი მეგობრობა
არის მდინარე და კალაპოტში ვედარ ეტევა
ან მომიჯნავე არის მამული და რომ გვეყოფა მისი დოვლათი და
სულ გვექნება მისი იმედი
დღეს მოვილხინოთ მიტომ კი არა რომ გვიყურებენ ისევ ჭიქები
ვით მომაკვდავი ორფეოსები
მიტომ კი არა რომ გავიზარდეთ და შეიძლება ბევრს აერიოს
ჩვენი თვალები და ვარსკვლავები

მიტომ კი არა რომ უფრიალებს ფანჯრებთან დროშა იმ მოქალაქეს
რომელიც ასე წელია ასი რაც ამ ცხოვრებით და სხვა
რამით კმაყოფილია და მას კბილებით დაიცავს კიდევ
მიტომ კი არა პოეზიაში გარკვეულები რომ ვიმორჩილებთ სიტყვებს
რომლებსაც შეუძლიათ რომ ააშენონ და დაანგრიონ მთელი
სამყარო

მიტომ კი არა რომ შეგვიძლია ისე ვიტიროთ სულ არ ვიყოთ
სასაცილონი და შეგვიძლია კიდევ სიცილი

მიტომ კი არა რომ შეგვიძლია ისე დავლიოთ ძველებურად და
გავაბოლოთ

არა ჩვენ უნდა დღეს მოვილხინოთ რადგან სხვა დღეა და სიყვარულმა
უფალმა ცეცხლის და პოეტების

დღეს სიყვარულმა სინათლესავით რომ ავსებს სივრცის უნაპირობას
სადაც ბრუნავენ ვარსკვლავები და პლანეტები

დღეს სიყვარულმა რადგან ინება ცოლს ირთავს ჩემი მეგობარი
ანდრე სალმონი

ჩაინული შეყოფილება

ტუსენ-ლუკას

დღეს ირბენენ და ითამაშებენ
სასაფლაოზე მკვდრების ბავშვები
ჰანსი ჰერტრუდა მარტინი ანრი
მაგრამ მამალი დღეს ყიყლიყოს
არ დაიყივლებს

აცრემლებული დედაბრები
მოდინა გზაზე
ვეყვს ყროყინით მშვიდად კორტინან
დარბაისელი ვირები ირგვლივ
ჭირისუფლების მოტანილ გვირგვინს

სულთა დღე არის დღე დღევანდელი
ვისთვისაც ასე უცებ დაბნელდა
ყოველ კათოლიკს აქ ბავშვებმა და დედაბრებმა
უნდა დაუნთონ თავლის სანთელი
უნდა ახსენონ თავისი მკვდრები
თხის წვერს წააგავს
ღრუბელი და ვუალი ბებრის

რა თრთის ცეცხლია თუ ლოცვაა რა ცანცახია

ეს სასაფლაო ლამაზი და დიდი ბაღია
ნაცრისფერ ტირიფს და როზმარინებს აქ დაუსრიათ
დაბლა თავები

და მეგობრებიც მოდიან თქვენთან და იმათ გვერდით
გისაფლავებენ

ახ რა კარგად ხართ საბინადრო არ გერგოთ ცუდი
თქვენ გლახებო და მათხოვრებო გამტყვრალნო ლუდით
ბრმებო ბრმებივით რომ ბრმები ხართ და საბრალონი
და თქვენ ბავშვებო რომ აღმოგხდათ სული გალობით

ახ რა კარგად ხართ სასაფლაოში სულზე მოგისწოროთ
მეგობრებო და ბურგომისტრო
ან თქვენ რეგენტის მრჩეველებო ან თქვენ ბოშებო
მანდაც რომ ჩადით უსაბუთოდ და უგროშებოდ
ამოუყორეთ მიწას ფაშვი წვეხართ და ლპებით
და თქვენს წინ გზაზე ყლორტებივით ამოდის ჯვრები

ჭოტის კივილი იწეწება რაინის ქარში
ის აქრობს სანთლებს და იმ სანთლებს უკიდებს ბავშვი
მკვდრების საფლავებს ეფინება
მკვდარი ფოთლები

ცოცხალ დედებთან საუბრობენ მკვდარი ბავშვები
და სურთ მკვდარ დედებს დაბრუნება ცოცხალ ბავშვებთან

მე არ მსურს არ მსურს რომ წახვიდე ვერ შეგეღევი
ეს შემოდგომა სავესე არის მხოლოდ ხელებით
ო ეს არ არის მკვდარი ფოთლები
ეს ხელებია ძვირფასი მკვდრების
ეს ხელებია მოგვეთილი მათი ხელები

დღეს ჩვენ ეტიროდით და ტიროდნენ გარდაცვლილებიც
დღეს ქვითინებდნენ დედაბრებიც
მკვდრების შვილებიც
მზე არსად იყო მზე არსად ჩანდა
და სანთლის შუქზე კანკალებდა ბაღი ჩრდილების

მერე ავდექით და წამოვედით მოგვედგა ქარი და
გვაცილებდა

წაბლი გამსკდარი
როგორც გული დაჭრილ ღვთისმშობლის
ძირს ჩამოჰქონდა ამინდს ქარიანს
და შემოდგომის წაბლი იყო ისეთი ფერის
რა ფერის კანიც ექნებოდა ალბათ მარიამს

კეპლერის ქალწული ლობიოს ყვავილით სელები

ქერა ქალწული ათამაშებს ლობიოს ყვავილს
და პაწაწინა უკავია კიდევ ზვარაკი
ქერა იესო და წინდაწინ იხდის პარაკლისს
ლურჯი თვალები და თვალები უმანკო კრავის

ორი წმინდანი ფხიზლობს ბნელში ეს ტრიპტიქია
ელის წარსულის გაცოცხლებას სამი კარედი
ანგელოსები მოგროვილან და ნეტარებით
ცაში გალობენ ეს გალობა ისმის იქიდან

ო კელში ერთ ყრმას სამი ქალი ზრდიდა იმედით
ლობიოს სარზე ადიოდა და ის ნახატიც
შექმნა ოცნებამ დაინახა ალბათ ყარყატი
და მოელანდა მხატვარს გუნდი სერაფიმების

იჯდა ქალწული და რაინთან ლურჯი თვალებით
ის თავის სურათს შეჰყურებდა მგზნებარე ლოცვით
ოსტატ გიიომს რომ შეუსხამს სული და ხორცი
მორწმუნე კაცის და მიჯნურის გულმხურვალებით

პ ნ ა ს ბ ა ლ უ ი

ჩვენ რომ გვეცხოვრა მეთვრამეტე საუკუნეში და ვთქვათ მდგარიყო
ათას შვიდას სამოცი წელი

ო თქვენ ქვის მერსზე სწორედ ეს რიცხვი ამოიკითხეთ
ძვირფასო ანა

რომ ვყოფილიყავ გერმანელი საუბედუროდ
და თქვენ კი გვერდით რომ მყოლოდით საბედნიეროდ
ვისაუბრებდით სიყვარულზე მუდამ ფრანგულად
და ბუნდოვანი იქნებოდა ეს საუბარი

ო ჩემს ხელებზე დაყრდნობილი თავდავიწყებით
პითაგორაზე ჩემს საუბარს ყურს დაუგდებდით
და თან იმაზე იფიქრებდით რომ მოგვართმევდნენ
ჩვენ ყავას მხოლოდ ნახევარი საათის შემდეგ

ასლა რომ დადგა ამ შემოდგომის მსგავს შემოდგომას
ვნახავდით ირგვლივ
ის დაიდგამდა ვაზის ფოთლების და კოწახურის ოქროვან
გვირგვინს

უეცრად წელში მოვიხრებოდი და მოკრძალებულ სალამს
ვკადრებდი
მინაზებულ და კეთილშობილ სქელ მანდილოსნებს

საღამოობით ვიქნებოდი როცა მარტოა
გამოვწრუპავდი მალვაზიას ანდა ტოკაის
ან ჩავიცმევდი ესპანურ სამოსს
ძველი კარტით ჩემთან წამოსულს
მე შევხვდებოდი დიდდას ჩემსას
რომ ვერ იტანდა სიტყვას გერმანულს

შევთხავდი ლექსებს დამძიმებულს მითოლოგიით
თქვენს მკერდზე სოფლის დედაკაცებზე სოფლის ცხოვრება
ჩაივლიდა თქვენს წინ ჯოგივით

ჯოხს გლეხებს ზურგზე გადავამტვრევდი

შაშხს მივირთმევდი დავტკებოდი სოფლურ მუსიკით სხვა არაფერი
მექნებოდა მე სანატრელი

თავს ვიმართლებდი და გერმანულად გადავფიცავდი
სადმე კოცნაზე
იმ წითელთმიან მოახლესთან თუ წამისწრებდით

და მერე ტყეში სეირნობისას თქვენ ალბათ გული მოგიღებოდათ
და გულმოწყალებდ მომიტევებდით

მე დავიწყებდი ღიღინს და ღამით
ყურს დავუგდებდით წყვდიადის შრიალს

ფრანგულიდან თარგმნა გივი გავაქოძმა

პაპიკი ბაქრაძე

კრიტიკული შენიშვნები

რეზო ჭეიშვილის „დალის“ („ცისკარი“ №№ 1-6, 1970 წ.) სასიყვარულო ინტრიგის საფუძველი აღიუღტერია — ცოლი, ქმარი, საყვარელი. ცოლის სახელი და გვარია დალი შელია, ქმარისა — ბადრი კილაძე, საყვარლისა — ელგუჯა ვაშაძე. ცოლი ინგლისური ენის მასწავლებელია და ასპირანტურაში სწავლობს, ქმარი პროფესიით და განათლებით მხატვარია, საქმიანობით — მაქინატორი და ქურდი, საყვარელი კი სტუდენტი და მოჭიდავეა. ასეთია სასიყვარულო კონფლიქტის მონაწილეთა მშრალი ანკეტური დახასიათება. მაგრამ მარტო ეს ცნობები არაფერს გვეუბნება. აუცილებელია მათი სულიერი სამყაროს დანახვა და გაცნობა. ეს პროცესი ელგუჯა ვაშაძით დავიწყეთ. ჯერ ერთი, იგი რომანის (პირობითად ასე მოვიხსენიოთ „დალი“) მთავარი პერსონაჟია და, მეორეც, კონფლიქტის მამოძრავებელი ძალაა.

ელგუჯას პიროვნებაში თანაბრად არის პროვინციული მორიდება და პროვინციული უტაფრობა.

პროვინციული მორიდება დასტურდება იმით, რომ ელგუჯამ კარგა ხანს ვერ მოახერხა დალის გაცნობა. მართალია, ელგუჯასა და დალის ურთიერთობა არ დაწყებულია სიყვარულის უეცარი ელდით, მაგრამ ვაჟი ქალით პირველი დანახვისთანავე დაინტერესდა. „ელგუჯა მობრუნდა, ხელები წელზე დაიწყო (გულგებარი ფრაზა — ა. ბ.) და ქერათმიან ისე მიამტერდა, ლამას თან გაჰყვა კიდევ“ (I, 33. რომაული ციფრი აღ-

ნიშნავს ეურნალის ნომერს, არაბული — გვერდს). რამდენიმე დღის მერე ელგუჯამ დალის უნივერსიტეტის დერეფანში მოჰყრა თვალი და პირდაღებულმა დიდხანს უყურა. ამ ორი შეხვედრიდან თითქმის წელიწადი გავიდა და ისინი კვლავ შეეყარნენ ერთმანეთს მატარებელში. ქალი მოსკოვს მიემგზავრებოდა, ვაჟი — ხარკოვს. ამ მოულოდნელმა შეხვედრამ ელგუჯა გაახარა: „მეტი რა გინდა, ამაზე უკეთესს შემთხვევას სადღა ნახავ... ახლა უნდა ივარგო“ (I, 63). მაგრამ ელგუჯამ ვერ ივარგა. ვერ გაბედა დალაპარაკებოდა ქალს. ლამით ხარკოვის ვაგზალზე ისე ჩავიდა, ერთი სიტყვაც კი ვერ უთხრა დალის. მაგრამ ბედისწერას არ უნდოდა მათი დაცილება და მოგვიანებით, თბილისში დაბრუნებულნი, წყნეთის ავტობუსში ისევ შეხვდნენ ერთმანეთს. აქაც უბრაოდ ჩაიბრა ქალ-ვაჟის შეხვედრამ. ორივე წყნეთში ისვენებდა და დილა-საღამოთი ხშირ-ხშირად ხედავდნენ ერთმანეთს, მაგრამ გაცნობა არ მოხერხდა და არა. ბოლოს საქმე ისე მოეწყო, რომ ერთ მშვენიერ დღეს დალი ელგუჯას ინგლისური ენის მასწავლებელი გახდა. თუმცა მათი დაახლოება მაინც არ ხერხდებოდა. „სემინარი შედამებულს მთავრდებოდა. ელგუჯა უიმედოდ გააყოლებდა შინ მიმავალ მასწავლებელს თვალს და თვითონაც სახლში მიდიოდა“ (II, 13). ბოლოს, როგორც იქნა, ჩათვლების დროს დაელაპარაკნენ ერთმანეთს და მათი ნაცნობობაც და სიყვარულიც დაიწყო.

ოქნებ ვცდებით და დალისა და ელგუჯას გაცნობის ეგზომი გაჰიანურება პროვინციული მორიდების გამო არ მომხდარა? იქნებ ელგუჯა ქმრთან ქალთან ურთიერთობას უფროსოდა ანდა ასაკი (დალი უფროსია ელგუჯაზე) აბრკოლებდა? ორივე ეს მიზეზი გამორიცხულია. ამ საკითხთა გამო ელგუჯა არასდროს დაფიქრებულა. არც მწერალს უთქვამს ამზე რაიმე. ასაკი და ქმარი რეზო ჭეიშვილსაც დაავიწყდა და მის პერსონაჟსაც.

პროვინციული მორიდება გაუბედაობის ნიარსახეობაა. როგორც კი გაუბედაობა დაიძლევა, მაშინვე უტიფრობა იწყება. ელგუჯასაც ასე მოუვიდა. ჯერ იყო და, გაუბედაობის გამო, ქალთან უბრალო დლაპარაკებას ვერ ბედავდა. მერე კი, მოერია თუ არა გაუბედაობას, მაშინვე დალის გაბახება მოინდომა. სხვისი მანქანით, სხვის ავარაჯზე, სხვისი ცოლი წაიყვანა და მისი გაუპატიურება მოიწადინა. თუმცა „ვაჟკაცობა“ არ იყო და უკან სირცხვილსაში გამობრუნდა. დონკუიანობისათვის უტიფრობამ არ იკმარა.

პროვინციული უტიფრობა ძველსა და რბილში აქვს გამჯდარი ელგუჯას. ამის დასადასტურებლად მეორე ფაქტიც დავიმოწმოთ. როცა ელგუჯამ უმაღლესი სასწავლებელი დაამთავრა, საბჭოთაან ერთად, ბელას ოჯახში იქეიფა. იმ ღამეს ელგუჯა თამადა იყო. ღვინის სმით ვერ დაიყვენინდა, მაგრამ თამადაბა ასე გაამართლა: „...ყველა სვამს, ღიდი და პატარა, ამით მე ნეკით გადაწყვეტ ხელს და რა ღმერთი უნდა გამიწეროს...“ (V, 42). გონებრივი სიღუბეზე უფრო შორს ვერ წავა. ხელის გადაწყვეთი ზომავს ამა თუ იმ კაცის ფიზიკურ თუ სულიერ შესაძლებლობას. ეს ერთი. მეორეც, როცა სტუმრები აიშალნენ და შინ წავიდნენ-წამოვიდნენ, ელგუჯაც გამოემშვიდობა მასპინძლებს. ბიჭებთან ერთად ჯერ სახაშვეში წავიდა და მერე ისევ ბელას ოჯახში მიბრუნდა. ღვინით გამტყვარალმა ბელას მოთხოვ, შოპენი დამეიყარე. მაგრამ ბოლომდე ვერ გაძლო, ძილი მოერია და იატაკზე გაიშალა. რთა. ქალებმა ელგუჯა მეორე ოთახში გაიყვანეს, ტანთ გახადეს და ლოგინში ჩააწვენეს. ელგუჯამ ეს პატივისცემა არ იკმარა და „იფიქრა, ალბათ განგებ ცალკე მაწვენენ და მერე ბელაც მომავითხვას“ (V, 45).

ამ ეპიზოდის ყველა დეტალი პროვინციულ უტიფრობაზე ლაპარაკობს. ღვინის სმა არ შეუძლია და თამადაობა უნდა; მუსიკის ინჩინიჩი არ ეყურება და შოპენის მოსმენა სურს; სირცხვილის გრძნობა არ აწუხებს და ბრიყველად თვითდაწერებული მასპინძლის ქალს ლოგინში მოვლის. ამ უტიფრობის კამართლება სიმთვრალით არ შეიძლება. სიმთვრალე მხატვრული ლოგიკის საბუთი არ არის. ღვინომ მხოლოდ სულში არსებული გამოაშკარავა.

პროვინციული მორიდება და უტიფრობა სუ-

ლიერ სილატაცესა და უაღრესობას ატარებს. ზოგჯერ ზნედაცემულ საქციელამდე მიყვას კაცი. ასე მოუვიდა ელგუჯასაც.

„ელგუჯა იხსენებდა დალის, დალის ქმარს და სამადგელი ეჭვი აწამებდა. „ნეტავე ამალმ ერთად დაწვებთან...“ (III, 73). გაფიქრა ეს თუ არა, დაფეთებული წამოვარდა და შელიას სახლისაკენ მოჰკურცხლა. „ელგუჯამ სწრაფად გადმოკრა ქუჩა და ზუსტად დალი შელიას საძინებელი ოთახის წინ ხეზე აძვრა“ (IV, 85). ზიდან ქურდულად დაათვალიერა ოთახი. წელზევით გაშეშვლებული ბადრიც დაინახა და მკერდში შეშვლებული დალიც. „უცბად სინათლე ჩაქრა. ახლა საწერ მაგიდაზე დარჩენილი სოკო-ნათურა ანათებდა. ეტყობოდა, დალი დაწვა. საწოლის კიდეზე ფარის სბანში აიკეცა. „ახლა ქმარი შეუწყება საწოლში“ — გაიფიქრა ელგუჯამ და თავბრუ დაესხა. გაოფლილი ხელები ტრტს მოუჭირა, შეეშინდა ძირს არ ჩაეყვარდეთ“ (IV, 86).

როგორც ლოცვის დროს არ შეიძლება მზაკვრობაზე ფიქრობდეს კაცი, ისე არ შეიძლება სიყვარულის დროს ზნედაცემლობა და გარყვნილება გამოქმედდეს. უყურთ, როგორ წევბა ქმარი ცოლთან ლოგინში, უზნეობის და დაცემულობის უმაღლესი გამოხატულებაა. ამ საქციელით ელგუჯამ დალიც შეურაცხყო და თავისი თავიც. პერსონაჟი შეიძლება შეცდეს და უკადრისი რამ ჩაიდინოს, მაგრამ სამწუხარო ის არის, რომ მწერალმა პერსონაჟის მორალური დანაშაული უყურადღებოდ დატოვა. მართო ფაქტის ემპირიული აღწერით დაკმაყოფილდა. ეს კი უქმარია. უქმარია, ჯერ ერთი, იმიტომ, რომ ასეთი საქციელი უკვე აღიწერა ერთხელ „მთვარის მოტაცებაში“ (ხეზე ასული არზაყანი უყურებს თამარ შერვაშიძეს ოთახში), და მეორეც, ამ საქციელს სჭირდება მწერლის მორალური და ემოციური დამოკიდებულება. სხვანაირად ლიტერატურულად ნაცნობი ფაქტის გამეორებას აზრი არ აქვს.

ახლა ძნელი დასადგენია, ეს ეპიზოდი „მთვარის მოტაცებაში“ ამოკითხულის ასოციაციით დაიწერა თუ კინოსტუდიაში გაგონილმა ამბავმა უკარნახა მწერალს. „ქართულ ფილმში“ ასეთ ამბავს ყვებიან: მევან და მავან რეჟისორს ქმრინი ქალი შეჰყავრბოია. ქალი არ თანუგებობდა კაცს. ერთხელ ქალის ქმარი მივლილიდან დაბრუნებულა. შეყვარებულ რეჟისორს ქალისათვის უთხოვნია, ამალმ ქმართან არ დაწვეოცხადია, ქალს არ შეეძლო ამ უცნაური და უზარო თხოვნის დამკმაყოფილება. კაცი დაუდარაჯდა თურმე და, როცა საყვარელი ქალი ქმრის ლოგინში იხილა, მეორე დღეს სტუდიის ეზოში თავი მოიკლა. ამ ემპირიულ ამბავში მეტი ვაჟკაცობა, მორალი და კდემამოსილებაა, ვიდრე რ. ჭეიშვილის პერსონაჟის საქციელში. რეჟისორმა სიკვდილით გამოსიყიდა ჩადენილი შეურა.

ცხყოფელი და დამამიკრებელი საქციელი. ელგუჯა ვაშაძეს კი ელემენტარული სინდისის ქენჯნაც არ განუცდია.

უმუშალო მოქმედებისა და საქციელის თვალსაზრისით თუ გადავავლებთ თვალს ელგუჯასა და ღალის ურთიერთდამოკიდებულებას, აღმოჩნდება, რომ ვაშაძე ერთადერთხელ გამოავლინა ქალისადმი თბილი, გულითადი ლირიკული დამოკიდებულება. ეს მოხდა მაშინ, როცა ელგუჯამ თერმოსი უყიდა ღალის. მთელი ეს ეპიზოდი საგვსა სიხარულის სევდანარევი ლირიზმით: დათვლილი ბაკურიანი, მარტოხელა ქალი, კერკამატარებელი, ყმაწვილი კაცი, ფხვდაფხვ რომ მოსდევდა მატარებელს, ბორჯომის ვახალი, გუნდაობა, გამომშვიდობება მკითხველის სულს ავსებს ამაღლებულის მოლოდინით და ელგუჯასა და ღალის ბედისადმი ინტერესით. მაგრამ ინტონაცია და ტონი, რომელიც ამ ეპიზოდში დაინახავთ, მალე იკარგება. ამ ერთადერთი ეპიზოდის ლირიკული ინტონაცია დაშლილია საჭურისის უღონო ვენებით. შეიძლება ვინმეს გაუკვირდეს, ელგუჯა ვაშაძეს საჭურისს რა უფავსო? მაშინ ერთი მითხარით, თუ საჭურისს არა, აბა, სხვას ვის შეუძლია უყუროს, როგორ წევსა საყვარელი ქალი სხვა მამაკაცის ლოგინში, თუნდაც ეს „სხვა მამაკაცი“ ქალის ქმარიც იყოს! (არზაყან ზემაძია კლავდა თარაშ ემხვარი, მაგრამ მოულოდნელად ჩაქრა ოთახში სინათლე და ამაზ გადარჩინა ემხვარი). ადამიანი ორგვარად შეიძლება იყოს ცვედანი — ზორციელად და სულიერად. ელგუჯა ვაშაძე სულიერად ცვედანთა კატეგორიას ეკუთვნის. აბა, საბუთიც.

„ელგუჯამ ახლა უფრო გარკვევით დაინახა მიცვალებული. მიცვალებული და არა ღალი შელია. კუბოში ვინც იწვია, ის სხვა იყო, ღალი შელია — სულ სხვა. ელგუჯა მოფუსფუსე ხალხს დააკვირდა და მოეჩვენა, რომ უგუნურები სილამაზეს მარხავდნენ (თუ რ. ჭეიშვილს გაახსენდა ლადო გუდიაშვილის სურათი „სილამაზის დასაფლავება“? — ა. ბ.). თანაც ამ საქმეს აკეთებდნენ საშინელი მონდომებითა და სერიოზულობით. როგორც კი კუბოს სახურავზე პირველი ბელტი არახუნდა, ელგუჯას მოქნარება აუტყდა. იგი ამოქნარებდა და თვალები ელულებოდა“ (VI, 51).

მიცვალებულის დასაფლავებისას მოქნარება შეიძლება აუტყდეს სულიერად აბსოლუტურად გამოფიტულ ადამიანს (თუმცა ესიც კი დაუკერებელია). იქნებ რ. ჭეიშვილს ეგონა, კონტრაპუნქტული ზერხით დავხატო ელგუჯას სულიერი მდგომარეობა? „დალის“ ავტორი არ უნდა იყოს ეგზომ გამოუტყდელი მწერალი, რომ ელემენტარული შეცდომა მოუვიდეს. სრული გულგრილობისა და ცინიზმის გამომხატველი მოქმედებით არ შეიძლება სულიერი ტივილის ჩვენება. არადა, ელგუჯას შეუძლებელია არ განეცადა (ამაზე ბევრს ლაპარაკობს მწერალი) ღალის

სიკვდილი. მით უმეტეს, რომ ელგუჯა არ იყო მთლად უღანაშუალო ღალის მიმართ. მაშასადამე, მოქნარება მხოლოდ ერთ რამეს გვიღებტერებს: ელგუჯა ვაშაძე სულიერად ღატაკი და უზნეო კაცია. ელგუჯას საქციელის მიხედვით სხვა დასკვნის გამოტანა შეუძლებელია. იქნებ ელგუჯა გაორებული პიროვნებაა და მისი ფიქრები და საქციელი ეწინააღმდეგება ერთმანეთს? ახლა ვნახოთ, ხანდახან რას ფიქრობს იგი. ამით იქნებ მისი სულიერი სამყაროს მეორე პლანი დაეინახოთ.

ერთხელ გურამ ყვავაძესთან საუბარში ელგუჯა სიცოცხლის აზრისა და მიზნის პრობლემამ შეაწუხა.

„გურამისაგან გავიწილი კანტის სიტყვები — გონებას შეუძლია შეიცნოს სიცოცხლის მრავალნაირი მოვლენა, მისი კანონები, მაგრამ ამ სიცოცხლის პრინციპი, ჩვენი შემეცნების ფარგლებს სცილდება, ტვინიდან ვერ ამოვიდო. საგანგებოდ იშოვნა კანტის წიგნები, ათვალეო, ფურცლა და იყიბა, მაგრამ მსგავსი ვერაფერი იშოვნა. საერთოდ, თავი და ბოლო ვერ გაუვო ვერაფერს და გულაცრუებულმა მიანება ფილოსოფიას თავი. უპასუხო კითხვამ გააწამა. ბატომ არ უნდა ვიცოდე სიცოცხლის პრინციპი, რაშია ცხოვრების მიზანი და დანიშნულება? რისთვის ვცხოვრობ, რისთვის ცხოვრობენ, რა აუცილებლობას ემსახურება სიცოცხლე საერთოდ, ფიქრობდა იგი“ (II, 41).

ტრივიალური კითხვებია. მაგრამ აუცილებელი. ყოველი ეპოქის ახალგაზრდა აკვირდებოდა უპოვოს პასუხს ამ კითხვას. არადა უძებს ზოგად, აბსტრაქტულ, საყოველთაო პასუხს. ყოველი ადამიანი პოულობს კონკრეტულ, მისი სულიერი და გონებრივი შესაძლებლობის თანაბარ პასუხს. ამ პასუხის ამპლიტუდა ირჩევა ლუარსაბ თათქარბიძის მოთხოვნილებებსა და ფაუსტის მოთხოვნილებებს შორის. ეს ორი უკიდურესი წერტილია. ელგუჯას პასუხი სადღაც ამ ორ წერტილს შორის დევს, მაგრამ სად, არ ვიცით. არ ვიცით იმიტომ, რომ ელგუჯამ კითხვა აბსტრაქტულად დასვა. ამ პრობლემამდე იგი არ მისულა მის გარშემო მომხდარი მოვლენების ანალიზის, მისი ახლობელი ადამიანებისა და პირადი ცხოვრების გააზრების შედეგად. ირგვლივ დატრიალებულ ამბებს არავითარი ფიქრით არ აღუქმავს ელგუჯას თავში. მისი გონება წამოერად გააღიზიანა გურამ ყვავაძის მსჯელობამ. მაგრამ როგორც კი გამაღიზიანებელი ფაქტორი თვალს მიეფარა, ელგუჯამ ვერ გაუძლო ფიქრს და ცხოვრების დინებას ბრმად მიჰყვა. არავითარი დამოკიდებულება მოვლენების მიმართ მას არა აქვს. მისი სულიერი სამყარო, გონება

აბაბი ბაბაბი

არიტიკული შინაგონება

უკიდურესად პასიურია. არადა, პასიურობის უფლება არა აქვს. იგი პანოტიკუმიში ცხოვრობს. აბა, დააცივრდით, რა ხდება ელგუჯას გარშემო!

პირველი: მანდილორიდან ქალაქში გულუბრყვილო ბიჭი ჩამოვიდა. ერთხელ ქუჩაში იდგა. გამგელელ-გამომგელეს ათვალიერებდა. უცებ ვილაღ უკისრო, დიდთავა ბიჭი მოვარდა და ელგუჯას ხელში ქაღალდში შეხვეული რაღაც ნივთი შეაჩაჩა. მომდევნ და ეს შეინახეო, ჩაუტურჩულა. ელგუჯა დიდხანს იდგა ქუჩაში და ნივთის პატრონს ელოდა. უცნობი ბიჭი უკვალოდ გაქრა. აღარც ელგუჯა გახსენებია და აღარც ნივთი. ბოლოს ელგუჯამ ჩუმად და ფრთხილად გახსნა შეხვეული. ქაღალდები შემოაყალა და ხელში კარგად გამოწწვარი აგური შერჩა (I, 35).

მეორე: ამხანაგებთან ერთად ელგუჯა სახინკელში შევიდა და ასეთ სურათს წააწყდა: ხუთი კაცი შემოვიდა და ასი ხინკალი მოითხოვა. ეს ასი ხინკალი ერთ ბიჭს უნდა შეეძება, რომელსაც რ. ჭეიშვილის სიტყვით, „წვრილი წელი და ფეხები ჰქონდა. ფაბრიკა გულმკერდი სულ არ ესადაგებოდა ქვედა ტანს. დიდი პირი კი რაღაც უზარმაზარი თევზის ლაყუჩებს მიუგავდა“. ეს ერთი ბელტიყლაბია ჭამას შეუდგა. სხვა დოყლაპიები კი უყურებდნენ ამ უაზრო „ხუმრობას“ და ერთობოდნენ.

მესამე: უნივერსიტეტში ლექტორს ლექციაზე დაავიწყდა და სტუდენტებს რომ არ ეხმაურათ, აუდიტორიაში დეკანის მოადგილე შევიდა. ახლა თავი შევიკავით მოყოლისაგან და სიტყვა „დალის“ ავტორის დაუთმობთ.

— რაზე შეჩერდით საქართველოს ისტორიაში? — ცოტა სიჩუმის მერე საქმიანად იკითხა ლექტორმა.

— ვახტანგ მეფეზე. — უთხრა ერთმა.

— ვახტანგ მეფე ღმერთს უყვარდა... — ჩაილაპარაკა ლექტორმა.

— ვახტანგ მეექვსეზეა, ბატონო, ლაპარაკი! — წამოიყვარა ვილადამ.

— გურგენიძე, დაჯექ მანდ, რას ხტინარ თუ იცი, კითხა ვინმემ რამე?

გურგენიძემ ამხანაგებს გადახედა, ნახეთ, რა ეჭნიო და კმაყოფილი დაჯდა.

— სწორი ამბობს, ბატონო, — გამოესარჩლა გურგენიძეს დროული სტუდენტი. — ვახტანგ მეფეზე, ქართული სტამბის დაარსებაზე და საგარეო პოლიტიკაზე გვესაუბრა ორშაბათს.

— გასაგებია, გასაგებია, — დაამშვიდა ლექტორმა დროული სტუდენტი და ხელით ანიშნა, დაჯექიო.

დროული სტუდენტი დაჯდა.

— ვახტანგ გორგასალი დიდი აღმამიანი იყო... — მაინც თავისი გაიტანა ლექტორმა. — გადმოცემით თქმულა, ამ კარებში არ შემოეტეოდა თურმე, იმსიმაღლე ყოფილა...

— მაინც, პატივცემული? — დაინტერესდა ვილადამ.

— ასე დაახლოებით, იქნებოდა ექვსი, შვიდი მეტრი... — უპასუხა ლექტორმა და იმწამსვე იფიქრა, ცოტა მეტი ხომ არ მომივიდოდა, ანალოგიურად.

აუდიტორია ერთხმად ახრიალდა. ვილადამ სიცილისაგან გული კინადამ წაუვიდა.

— რა იყო, რა ამბავია?! — გაგიჟდა ლექტორი.

— შეუძლებელია, ბატონო! — უთხრა გურგენიძემ.

— რა არის შეუძლებელი?

— ამ სიმაღლე კაცი არ არსებობს.

— ვინ გითხრა?

— ისტორიას არ სმენია, ბატონო პროფესორი.

— რა იცი შენ ისტორიის?

— რა ვიცი, იმას ვამბობ.

— შე გაკირვებული, ყველაფერი პირდაპირ რომ გეყურება, სიტყვას მოჰყვია და იმიტომ ვთქვი, თორემ სამ-ოთხ მეტრზე მეტი რომ არ იქნებოდა, მეც ვიცი... — საბოლოოდ დააზუსტა ლექტორმა.

ახლა უფრო საშინელი ღრიანცელი შეიქნა. როცა აუდიტორია შედარებით მიწყნარდა, ერთი დამალი ტანის სტუდენტი, რომელიც ჯარში იყო ნამყოფი და არასოდეს სიმაღლეზე ლაპარაკი არ სიამოვნებდა, წამოდგა და ძალიან სერიოზულად დასაბუთა, რომ ლექტორი ცდებოდა. ამ სიმაღლე არ იქნებოდაო, დაასკვნა.

— რამდენი ვინდა შენ რომ იყოს? — ჰკითხა ლექტორმა.

— შე არაფერი არ მინდა! — ეწყინა სტუდენტს.

— მაინც?

— დიდი, დიდი ორი და ოცი... — მოითხოვა გურგენიძემ.

— ცოტა მეტი მოგივიდა. — უთხრა ლექტორმა.

— რატომ, ბატონო? — გაეცინა გურგენიძეს.

— სინამდვილეში მეტრი და ორმოცი სანტიმეტრი ყოფილა... — დაიჩინა ლექტორმა (II, 12).

მეოთხე: ასევე უაზროა საჯარო ლექცია — როგორ დავიცვათ თავი მასობრივად დამაზიანებელი იარაღისაგან. ვილაღ ლექტორი ქალი რაღაც სულელურ ინსტრუქციას კითხულობს, არავინ უგდეზს უყრს. ბელა და ელგუჯა თავგამტრებული არმოყობენ. ლექტორმა დაამთავრა ლექცია და „კატეგორიულად მოითხოვა, შეკითხვები მომეცითო“.

„პატარა პაუზის შემდეგ შუა რიგის მესამე მერხიდან, სადაც სულ ბიჭები ისხდნენ, ერთი სტუდენტი წამოიმართა. სტუდენტს პატარა თავი ჰქონდა და წრიბა ეგონათ. მაგრამ იწია-იწია და დინოზავრივით დადგა. სანამდე რამეს იტყოდა, კარგა ხანი ძირს იყურებოდა. რას ეძებდა, კაცმა ვერ გაიგო. ეს ბიჭი საღდაც მივარდნილ მთებში იყო გაზრდილი და რატომღაც ამით ჰალანა ამყოფოდა.

— ბრძანეთ! — უთხრა ლექტორმა და მოსამენად მოეშალა.

სტუდენტმა იკითხა, რეგულარულად ჩატარდება თუ არა კიდევ ასეთი ლექციები და თუ ჩატარდება, როდის, რა დროს და ვის ხარჯზეო. დაკარგულ დროს გულისხმობდა თუ მატერიალურ-ეკონომიურ ხარჯებს, აღარ დაუზუსტებია, რადგან სხვა საკითხებზე გადავიდა და გამოიჩინა, რომ კიდევ ბევრი რამე აინტერესებდა, მხოლოდ კითხვებს თავი ეღერა მოუყარა და ყველაფერი აერ-დაერა.

— თუ შეიძლება, თავიდან გაიმეორეთ! — ითხოვა ლექტორმა.

სტუდენტმა ჩაახველა, ეგონათ, სალაპარაკოდ ეშხადებო, მაგრამ სამარესავით დადუმდა და მისი ხმა მერე აღარავის გაუგია, თუმცა კარგა ხანი ეხვეწნენ, თქვი რამეო.

— მაშინ დაბრძანდით. — უთხრა ქალმა. — არაფრით არ დაგდება! — აუხსნა ერთმა მისმა ნაცნობმა ახლო-მახლო მსხდომთ, მაგრამ ყველას გასაოცებლად სტუდენტი იმჟამსვე დაგდა და სერიოზული სახით მიაჩერდა მომხსენებელს (II, 30).

მეხუთე: ერთხელ ბადრი კილაძეს სტუმრები ეწვივნენ. სტუმრებს შორის ერთი ბერიკაციც ერია. „ბებერს წერილი ეშმაკივით თვალები ჰქონდა. უმარტივეს ჭეშმარიტებას როცა ვიმტკიცებდა, მაშინაც ფიქრობდი, მტყულებსო“. ბადრის მძაკრებმა ფრიალ მოილხინეს. არც ბერიკაცი ჩამორჩა ახალგაზრდებს.

ბებერ კაცს ქუდი თავზე უკუღმა დაეხურა და ცეკავდა. დანარჩენები ტაშს უკრავდნენ.

— მეუთერთმეტე, მეუთერთმეტე! — ყვიროდა ბადრი.

— მუხიანი, მუხიანი! — იძახდა ბებერი და რაღაც უცნაურ ილუთებს აკეთებდა. ბებერმა უცნაურად ილუთი ჩაახვია და ცეკვა დაამთავრა. ვიღაცამ ქუდი მოხადა და მოტყუებულ თავზე ცივი ღომი დაადო“ (III, 60).

მეექვსე: ფილოსოფოსი დიმიტრი განმარტობით ბაღში იჯდა და ფიქრს მისცემოდა. ტელევიზიის რედაქტორის გიგუშას (ეს კაცი სცენარებსაც წერს) მეთაურობით, ბიჭები დიმიტრის მიეპარნენ. ხელში აიტაცეს და ვირზე შესვეს. დიმიტრის ვირის მუცელქვეშ ქაპრით ფეხები შეუკრეს და მთელი ბაღის სამასხარო გახადეს. გიგუშას არ აწუხებს დიმიტრის მდგომარეობა. პირობით, ვირი ეცოდება.

— ვირს ნუ ანერვიულებთ! — დაიძახა გიგუშამ, რომელიც ფიქვის ხეს მიყრდნობოდა და ძირს აფეროთხებდა“ (V, 53).

მეშვიდე: როგორც იქნა, დიმიტრი შეიბრალებს და ვირიდან ჩამოსვეს. გიგუშამ დიმიტრი და სხვები რესტორანში დაპატიჟა. თურმე გიგუშას სატელევიზიო ფილმის სცენარი დაწერა და პონორარი აეღო. როცა გიგუშა დათვრა, დიმიტრის ჩააცივდა, გინდა თუ არა მითხარი, ვირზე შესმა

მეწყინაო. დიმიტრიმ აღარ გაუტეხა ხათრი „მეგობარს“ და მეწყინაო, უთხრა. ამის გაგონება გიგუშას წამოხტომა ერთი იყო. „გიგუშამ ფენი აიშვრა და მეორე სართულის ღია ფანჯრიდან გადაეშვა... გარედან ისეთი ზღართან მოისმა, თითქმის ხიდან დათვი გადმოვარდაო“. ბიჭები გარეთ გაცვივდნენ და ნახეს მიწაზე დაგდებული გიგუშა. იგი როგორღაც გადაჩენილიყო და თავგამოდებით ამტკიცებდა, არაფერი მტკიავო (V, 54-55).

მერვე: დალის მეზობელ რუსიკოსთან ქალები შეიკრიბნენ. ერთი მათგანი რეჟისორი იყო, მეორე — მხატვარი. ქალებს შორის ასეთი საუბარია:

— მე მინდა რამე ფრანგული, კლასიკის-ტური პიესა დავდგა.

— მე ვნახე პარიზში როსინის „სილი“ ეან ვილარის დადგმით... — თქვა ლიანა ყორღანაშვილმა.

— რასინი მაგარი დრამატურგია! — განაცხადა მხატვარი.

— იცოცხლე, მაგარია! — ჩაილაპარაკა რეჟისორმა, რომელიც ამ დროს სიგარეტს უკიდებდა.

„სილი“ რომ კორნელის დაწერილი იყო, ეს კიდევ არაფერი, მაგრამ ქალები, რატომღაც როსინსა და რასინს შორის ვერავითარ განსხვავებას ვერ ხედავდნენ“ (V, 60).

მეცხრე: ელგუჯა რომელიღაც ზღვისპირა ქალაქში შეშაობს. ერთხელ ელგუჯას ქარხანაში ლექტორი მოვიდა და წაიკითხა ლექცია — „არის თუ არა სიცოცხლე სხვა პლანეტებზე?“ ლექტორმა დიდხანს, არეულად და დაბნეულად ილაპარაკა. მსმენელები დაქანცა და დაოსა. როცა დაიჯერა, დამსწრე საზოგადოებას შეაფოთ და ნათლად აუხსენიო ყველა საკითხი, სწორედ მაშინ იკითხა ვიღაცამ: „თუ შეიძლება გვითხარით, არის თუ არა სიცოცხლე სხვა პლანეტებზე?“ ლექტორს ციმა იფლმა დაასხა. ორი საათია ამაზე ვლაპარაკობ და ნუთუ ვერაფერი გაიგესო, გაიფიქრა საცოდავმა და ისევ თავიდან გაიმეორა ადრე ნათქვამი. მაგრამ მსმენელებმა „ისევ ვერ გაიგეს, იყო თუ არა სიცოცხლე სხვაგანაც“ (VI, 58-59).

ზემოთ ნაამბობს თუ დავემატებთ კინოსტუდიასა და მწერალთა კავშირში მომხდარი ამბების აღწერილობას, მივიღებთ პანოპტიკუმის იდეალურ სურათს.

როგორია ელგუჯა ვაშაძის დამრკიდებულება ამ პანოპტიკუმისადმი? აბსოლუტურად ნეიტრალური. სულს და ხორცილს პარმონიულად შერწყმული ცხოვრობს ელგუჯა ამ ხალხთან. გასასაღამე, ელგუჯა პანოპტიკუმის სრულუფლებიანი

აპაპი ბაბრამი
პრიტიპული შენიშვნები

და კანონიერი წევრია. ცხოველს არასოდეს უფიქრია სიცოცხლის მიზანსა, აზრსა და დანაშნულებაზე. ასეთი ფიქრი წმინდა ადამიანურია პრაქტიკულად. ხშირად გვაიწყებდა, რომ ადამიანი მაშინ გახდა homo sapiens, როცა კრიტიკული აზროვნების უნარი შეიძინა. კრიტიკული აზროვნების წყალობით, ეკვის თვალით შეხედა გარემომცველ სინამდვილეს და უკეთესი მოიწადინა. უკეთესის სურვილმა დაბა-ბა პრაქტიკა. ამდენად, კრიტიკული აზროვნება და პრაქტიკა განუყრელი ცნებებია. ისინი უერთმანეთოდ არ არსებობენ. ელგუჯა ვაშაქს კი კრიტიკული აზროვნების უნარი არ გააჩნია. ასე რომ, ფიქრი სიცოცხლის რაობაზე ელგუჯას არ ეკუთვნის. აქ უცნაოდ გაითიშა, ერთი მხრივ, ელგუჯას პიროვნება და, მეორე მხრივ, მწერლის დამოკიდებულება პერსონაჟისადმი. რამ გამოიწვია ეს გათიშულობა? ირონიულისა და ფსიქოლოგიურის ერთმანეთში არევა. მოულოდნელად ირონიკმა რეზო ჭეიშვილმა ფსიქოლოგი რეზო ჭეიშვილის მანტია მოისხა. მაგრამ ირონიულის ფსიქოლოგიური საფანელი კი არ მოძებნა და გეიჟენა, არამედ ტრაგიკულის ნასესხები, ნაცნობი ფსიქოლოგიის გამოვლენას შეეცადა. ტრაგიკულის ელემენტებისა და ირონიულის შერწყმა-შეერთება არ მოხერხდა. ერთა-ნობის მაგიერ, წყაფული ვარუდული მახუთისებრი, ისინი ცალკე-ცალკე არსებობენ.

ფსიქოლოგიზმით გატაცებული მწერალი სიცოცხლის პრობლემებზე მსჯელობას არ დაჟერდა და სიკვდილის საკითხიც წამოჭრა. ტახტზე გაშობილმა ელგუჯამ თავი მკვდრად წარმოიდგინა და ფიქრს მიეცა. „...ერთ მშვენიერ, ჩვეულებრივ დღეს ხომ მართლ მოკვდებოდა? ადრე თუ მალე (აღბათ უნდა იყოს — ადრე თუ გვიან — ა. ბ.), ეს დღე ხომ აუცილებლად დადგებოდა? ყველაფერი დასრულდებოდა და სამუდამოდ დამთავრდებოდა. თუ დასასრულის შემდეგ არაფერი არ იყო, სიცოცხლეს რა აზრი ჰქონდა. ადამიანი ცოცხლობს სამშობლოს ბედნიერებისათვის, მიზნისათვის, ბრძოლისათვის, პრომისათვის, უკეთესი მრწამსისათვის, შთაბრძნულებისათვის. გასაგები და ცხადი იყო და არც ერთ დებულებაში ელგუჯას ეჭვი არ ეპარებოდა. მაგრამ ყველაფერი ეს სიკვდილის არსებობას, მორალურ (და არა ბიოლოგიურ) უაზრობას ხომ ვერ გამოიტყუებდა“ (V, 73). საინტერესო მსჯელობაა, მაგრამ ეს ხომ ივანე კარამაზოვის კითხვაა! სად ელგუჯა ვაშაქ და სად ივანე კარამაზოვი? რა თქმა უნდა, ყოველ მწერალს აქვს უფლება, პრობლემა გამოერეობით დასვას, მაგრამ ეს მაშინ არის სასურველი, მეტის ან უკეთესად თქმა თუ შეგვიძლია. ელგუჯა ვაშაქ ივანე კარამაზოვს ვერ შეეპიძება. რ. ჭეიშვილს თუ დავესხსებთ, ივანე ელგუჯას ნეკით გადაუწეეს ზღუდს.

ფსიქოლოგიზმი უპირველესად ტრაგიკულ

განცდას გულისხმობს. რა განიცადა ელგუჯა ტრაგიკულად? დალის სიკვდილამდე არაფერი. მერე კი ელგუჯას თავგადასავალის Nachgeschichte მწერალმა ფსიქოლოგიური ექსპერმენტისათვის გამოიყენა. ამ ნაწილში ელგუჯამ ჯერ მეხსიერება დაკარგა, მერე მოკვდა და ისევ აღორძინდა (გაიხსენებ რასკოლნიკოვის ავადყოფნა და აღორძინება). მაგრამ ამ ტრაგიკული პროცესის გავლა ჯერეგზულად მოხდა და არა შინაგანი შერყევით. ჯერ უცნაოდ შევიტყუებთ, რომ მეხსიერება დაკარგა. „ელგუჯა არ ტყუოდა, არც არაფერს მალავდა. უბრალოდ, არ ახსოვდა, რომ თბილისში ცხოვრობდა, ჭიდაობდა, სწავლობდა, უყვარდა. მეხსიერებიდან მისი ხანმოკლე ცხოვრების მთელი ერთი მონაკვეთი ამოვარდა. წლები საღდაც უკეთოდ, უაზროდ, აკარგა. ყველაფერი კარგი, ცუდი, სათქმელი და მოსაგონარი დავიწყებაში ჩაიძირა“ (VI, 54). მეხსიერებადაკარგული ელგუჯა ბლოკების ქარხანაში მუშაობს. ქარხნის ატმოსფერო არაფერი განსხვავდება თბილისის ატმოსფეროსაგან. აქაც მექანიკურად მუშაობენ, უცბილოდ ზუმრობენ, ნახევრადსულელი ლექტორის ლექციებს ისმენენ და ასევე სულელურ კითხვებს იძლევიან. აქაც ჭიდაობენ, ოღონდ არა ოფიციალურ პირველობებზე. ელგუჯაც ისეთივეა, როგორც ქალაქში იყო, ოღონდ თბილისში ცხოვრების პერიოდი აღარ ახსოვს. მისი განწყობილება, ხასიათის თვისებები, ცხოვრებისადმი დამოკიდებულება არ შეცვლილა. პერსონაჟისა და ყოფის ატმოსფეროს მხოლოდ გეოგრაფიული გადანაცვლება მოხდა. თითქმის ცხოვრების მდორე დინება არაფერს უნდა დაერღვია. მაგრამ ისევე მოულოდნელი რამ მოხდა. ელგუჯა საზოგადოებრივი კინოთეატრში შევიდა. გვერდით სამი ბიჭი მიუჯდა. ერთ-ერთმა მათგანმა კედელზე ღიად დარჩენილი ელექტრომაგნიტები გადმოწია და „მაგნეტოს ცალი წვერი ელგუჯას ყურს დაუმიზნა. ელგუჯა ეკრანს მისჩერებოდა და ეკრანის ხედებოდა... მაღალმა მაგნეტოს ცალი წვერი ელგუჯას ყურზე მიაღო, მაგრამ მეორე წვერი საფეთქელსაც მოხვდა და სველ სკამზე მჯდარი ელგუჯა ქვესავით დაეარდა ძირს“. (VI, 65). კინომექანიკის შოთა აჩბას მეცადინეობით და მზრუნველობით ელგუჯა გადარჩა. ამ გადარჩენას ის შედეგი მოჰყვა, რომ ელგუჯამ თბილისში ცხოვრების პერიოდი გაიხსენა, მაგრამ ამ პროცესითელ ქალაქში ცხოვრების ამგვარი პირწმინდად დაიწყა. „ელგუჯამ ვერც მეორე დღეს, ვერც მესამე დღეს და საერთოდ, ვერც ევრასოდეს ვეღარ გაიხსენა, როდის ან რატომ ჩამოვიდა ამ ქალაქში და რა საქმეს ეწეოდა ამ ხნის მანძილზე. ეს დრო საღდაც დაკარგულიყო“ (VI, 69), საწყალი ელგუჯა. იმის გამო, რომ ყოველ წუთს მეხსიერებას კარგავს და პირადი ცხოვრების ესა თუ ის პერიოდი ავიწყდება, ელგუჯა ახერხებს ევრატორის განცდას. დალის სიკვ-

დილი როგორღა განიცადოს, როცა დალიც დაა-
ვიწყდა, მასთან ურთიერთობაც და ამ ქალის სი-
კვდილიც: საკუთარი ზედი, შემთხვევით სიკე-
დილი თუ აღორძინება როგორღა განიცადოს,
როცა ესენიც დაეწყებას მიეცა. პერსონაჟის
ტრაგიკული განცდების ჩვენებას რომ თავი აარი-
დოს, მწერალმა ეშმაკური ხერხი მოიგონა —
დავუწყება. ფსიქიატრების ენაზე ამ მოვლენას არ
ვიცი რა ჰქვია, მაგრამ ლიტერატორების ენაზე
კი მიფუჩეჩებად იწოდება.

ლიტერატურაში ხშირად მიმართავენ ხერხს,
რომლის თანახმად, ტრაგიკული ტრამეა ტრა-
გიკული ტრამეითვე იკურნება. მაგრამ ასეთ შემ-
თხვევაში პერსონაჟის სულიერი სამყაროს ფსი-
ქოლოგიური სურათი ზუსტად და სრულად,
უფაქიზესი ნიუანსების გამოყენებით იხატება.
ორჯერ მეხსიერების დაქარვამ და ერთხელ
ცრუ სიკვდილმა ვერ გვიჩვენეს, რა ძვრები მოხ-
და ელგუჯას სულში. აღორძინების შემდეგ
ელგუჯა ისევ თბილისში დაბრუნდა. ცნობილ
თბილისელ მეკრავს ახალი კოსტუმი შეაკერინა,
შემნახველი საღაროდან ფული გამოიტანა და
„დილით ელგუჯამ იყიდა ყველა ყვავილი, რო-
მელიც იმ დილით ზარბეზში გამოიტანეს, მიხა-
ეკიბთ, თეთრი და წითელი საშემოდგომო ვარ-
დებთ ვაივსო გიგის მანქანა. ყვავილები სასაფ-
ლაოზე აიტანეს. თბილისი კი იმ დღეს უყვავი-
ლოდ დარჩა.“ (VI, 74). ესეც ხომ ნაცნობი მო-
ტივია? ამას ხომ ნიკო ფიროსმანზე ყვებიან,
ილონდ იმ განსხვავებით, რომ მხატვარმა ცოც-
ხელ ქალს მიაჩნდა მთელი ქალაქის ყვავილები,
ხოლო ელგუჯამ — მიცვალებულს. ნიკო ფი-
როსმანის ამბავი უკვე ლიტერატურული ფაქ-
ტიც არის. იგი აღწერეს რეაზ ინანიშვილმა და
კონსტანტინე პულტოვსკიმ. რაც არის, არის.
ამის მერე ელგუჯამ თბილისი დატოვა და მან-
დილოში დაბრუნდა, სკოლაში მასწავლებლობ-
და და ბავშვებს ჭიდაობაში ავარჯიშებდა. ასე
მთავრდა ელგუჯას თავგადასავალი.

ამრიგად, ელგუჯას თავგადასავლის გაცნობა
გვაძლევს დავასკვნათ, რომ რ. ჭეიშვილის
პერსონაჟის ცხოვრების გარეგნულად გამოვლენი-
ლი ფორმა (სიყვარული, მეხსიერების დაქარ-
გვა, სიკვდილი, აღორძინება) ეწინააღმდეგება
მის (ელგუჯას) სულიერ შინაარსს (ერთფერო-
ვანი, გულგრილი, უზრუნველი, უფიქრალი, მოვ-
ლენების მიმართ ყრუ და ბრმა). ელგუჯას ცხოვ-
რების გარეგნულ ფორმას მწერალმა რატომღაც
ტრაგიკული ელფერი მისცა: ელგუჯას პიროვნე-
ბის სულიერ შინაარსს კი — ირონიული. მაგ-
რამ, სამწუხაროდ, ვერც ტრაგიკულისა და ირო-
ნიულის შეერთება-შერწყმა მოახერხა და ვერც
მათი წინააღმდეგობის შედეგი გვიჩვენა.

ადიუტანტის მეორე წევრია ბადრი კილაძე.
ბადრის მკითხველი ზერტლედ იცნობს. მწერალი
არ გვახედებს ამ კაცის სულიერ სამყაროში, შე-
გვატყობინა, აფერისტობისა და ქურდობის გამო

ციხეში იჯდომ, მაგრამ არაფერი გვითხრა, მხატ-
ვარი კაცი რა სუბიექტური და ობიექტური მი-
ზეზების წყალობით გახდა კრიმინალური დამნა-
შავე. ვიცით, რომ ბადრი დალის ქმარია, მაგრამ
არ ვიცით, როგორ მოხდა მათი ქორწინება, რა
აქვშივრებდათ სულიერად. მწერალმა ერთხელ
მიგვანინა, ბადრის ცოლი უყვარდაო. „ბადრის
კი, სადაც არ უნდა წასულიყო, რაც არ უნდა
შეეცოდა და სული წაეწყმიდა, ყოველთვის ცო-
ლი ახსოვდა. ცოლი რომ ასეთნაირად არ ყვარე-
ბოდა, არც გაწვალდებოდა“ (IV, 95). მაგრამ მე-
რე ბადრის კონკრეტულმა საქციელმა გააქარ-
ყლა გაცივრით ნათქვამი. ჯერ იყო და, ციხიდან
დაბრუნებული ცოლს დამეუქრა: „წაიყვანე ბავ-
შვი და ამაღამ შენ დასთან დარჩი. თუ ამ ხნის
მანძილზე, ესე იგი, ჩემი აქ არყოფნის დროს,
ჩემთვის გიდალატნია, უკან არ მოხვდები. თუ არა
და ზეალ კვირაა, ზეგ მოდი. საფიქრალი დრო
(თუ დაფიქრების დრო? — ა. ბ.) გაქვს... იცოდე,
არც თავი დაღუპო (თუ დაიღუპო? — ა. ბ.), არც
სხვა დააქციო!“ (III, 61). მერე კი ცოლის მი-
მართ „ნაზი გრძნობები“ სადისტური ფორმებით
გამოაუღვინა.

„დალიმ ქედალდები ერთმანეთზე დააღვია,
მაგიდის კუთხეში მისწია, ადგა და წასვლა დაა-
პირა. ქმარმა არ გაუშვა. ხალათის ღილებს დას-
წვდა და ნელ-ნელა დაუწყო გულისბირს გასწა.
დალი გაკვირვებული უყურებდა, რას შვებო.
კაცმა ბოლომდე ჩახსნა კაბა-ხალათი. მწიფე
მარწყვისფერი სიდფრისა პერანგი გამოწნა.
პერანგი სავეს თეძოებზე და ამოხურტულ მეკრ-
ღზე იყო გადამსკდარი.

ბადრიმ ანთებული საგარეტი აიღო და დალის
ძუძუსა და ძუძუს შუა მიასრისა, კალმა შესწივ-
ლა და სიმწარისაგან მუხლები ჩაეკეცა (თუ თუ-
ხლები მოეკეცა? — ა. ბ.); ხელისგულით ფერ-
ფლი და თეთუნის ნაბჭყენები მოიშორა; წა-
მოდგა, ხალათი შეიკრა და გაკვირვებული თვა-
ლებით ქმარს მიაშტერდა.

— არ გეწყინოს, გეზუმრე! — უთხრა ბადრიმ
იგი ილიმებოდა და ცოლს ისევ უყურებდა“
(V, 56).

და ბოლოს, ცოლთან ურთიერთობა ბადრიმ იმ-
ით დაამთავრა, რომ გულთთ ავადმყოფი ქალი
ლაზათიანად მიხეგვა და სიცოცხლეს გამოასალ-
მა.

ამ კაცმა მკვლელობა არ იკმარა, სულიერი ძალა
ეყო, სასამართლოში უტიფრად განცხადებია:
„მინდა, რომ ყველამ, განსაკუთრებით ჩემმა ერ-
თადერთმა შეილმაც იცოდეს, რომ მე მისი დე-
დის მკვლელი არა ვარ“ (VI, 62). ეს იმას მიგვა-
ნიშნებს, რომ ვერც იურიდიულად და ვერც
ზნეობრივად ბადრი კილაძემ დანაშაული ვერ

აბაბი ბაბრამი
კრიტიკული შენიშვნები

გააცნობიერა და ვერ შეიგრძნო. ცხადია, ამ დროს კათარზისზე ლაპარაკი ზედმეტია.

ახლა ყველაფერს თავი მოუყაროთ და ბადრი კილაძე წარმოვიდგინოთ: მანქანის ქერდი, ყალბსიმწელი, სადისტო და მკვლელი. აი, სრული პორტრეტი. ამ კაცის ცოლია დალი შელია. მაშინ დალი შელია ვინაა არის? მწერლის გარეგანი დახასიათებით, პირველი ლამაზი ქალი თბილისში, ინგლისური ენის მასწავლებელი უნივერსიტეტში, ინტელიგენტი სულიერი წყობით, მდგომარეობით და წარმოშობით. უკეთესს ძნელად თუ ინატრებს კაცი. მაგრამ მწერალი ამით არ დაკმაყოფილდა და ახალგაზრდადელი მეცნიერის პირით გვითხრობს: „საქართველო ისეთი ლამაზია, როგორც დალი შელია“ (V, 68). მეტრისმეტად გაბეჭდილი განცხადებაა. ტყუილად ჰგონია მწერალს, რომ ასე ხუმრობა შეიძლება. მთლად უარესი, თუ სერიოზულად ფიქრობს ასე. მაშინ უნდა ვიგულისხმოთ, რომ მწერალს დაავიწყდა, რა მდგომარეობაშია დალი შელია. მოდი, გავიხსენოთ.

დალი შელია ცხოვრობს ოჯახში, სადაც ღვიწხთ გამტყვრალი მამაკაცები ბუჩქნავენ და ერთმანეთს მელორ თავზე ცეკვს ღომს ადებენ. დალი შელია ცოლია კაცის, რომელიც ხუმრობით ძუძუებზე ანთებულ სიგარეტს ასრებს (კარგი ხუმრობაა, მე და ჩემმა ღმერთმა!). ეს ხომ იაფფასიანი საროსკიბოს ზნე-ჩვეულებაა? მერედა, რა გაუჭირდა დალი შელიას, რამ აიძულა საარსკიბოთი ცხოვრება? არაფერი ვიცი. უფრო მეტიც, მწერლისთვის ეს პრობლემა არც არსებობს. თითქოს არ იცის, რომ ყოველი მდგომარეობა ადამიანის გარკვეულ დამოკიდებულებას იწვევს. ამ დამოკიდებულების ცოდნა აუცილებელია. მაშინ შეეძლება მკითხველს დალი შელიას სულიერი სამყაროს დასახე. ამგვარად მხოლოდ მწერალს უნდა დავუტყუროთ, რომ დალი შელია სულიერად და ხორციელად ამდლებული ქალია. თუ ასეა, მაშინ ზნეობრივად, მხატვრულად და ლოგიკურად დალი შელიასა და ბადრი კილაძის ცოლ-ქმრობა ტყუილია. ხოლო თუ ეს ცოლ-ქმრობა შესაძლებელია, მაშინ დალი შელიაც ზნეობრივად დაცემული პიროვნებაა და სიცრუეა დალის მწერლისეული დახასიათება.

შეიძლება ვინმემ იკითხოს, განა შეუძლებელია, ამაღლებული და მშვენიერი ხელში ჩაიგდოს დაცემულმა და უზენაო? რა თქმა უნდა, შეიძლება ასეც მოხდეს. ამის უამრავი მაგალითი არსებობს. მაგრამ მაშინ იწყება შეუპოვარი ბრძოლა. ეს ბრძოლა ხან ფიზიკურად ვლინდება, ხან სულიერად. დალი შელია არ იბრძვის, არც ფიზიკურად, არც სულიერად. ელგუჯა ვაშაძის საყვარლად გახდომა ამ ბრძოლის გამოვლენა არ არის, რადგან ზნეობრივად ელგუჯა ვაშაძე ისეთივე არარაობაა, როგორც ბადრი კილაძე. მაშასადამე, ელგუჯასთან ურთიერთობა

ბადრისთან ურთიერთობის გაგრძელებაა. შენა-განად ეს ერთი და იგივე მდგომარეობაა. აზრის შეურაცხყოფილი სულის გათავისუფლება. პირიქით, სულიერი მონობისა და მორჩილების გაღრმავებაა. სხვათა შორის, რომანში არის ამ მდგომარეობის ქარაგმული მინიშნება ელგუჯას და დალის ერთი დიალოგით:

— ახლა აქ რომ დავინახოს, არაფერს გეტყვის?

— ჩემი ქმარი შენ ევლური ხომ არ გგონია (ვის ატყუებს დალი, თავისთვის თუ მკითხველს? — ა. ბ.), რა უნდა მითხრას?... ღიდი-ღიდი მომალას, მეტს რას მიზამს! (რა აპირებებს დალის ამ მონურ მორჩილებას? — ა. ბ.).

„კარგი ამბავია!“ — გაიფიქრა ელგუჯამ.

—...შანც არ მეშინია, იმიტომ რომ ამბავი არ ვფიქრობ...

— ისე კი ჯობდა, გეფიქრა (ვისაა ეს სიტყვები — პატრონის მიჯნურისა თუ საცოდავი მაცდურისა? — ა. ბ.).

— რა საჭიროა... თანაც რა იცი, იქნებ მე მინდა თავი შემოგწირო შენ! — ელგუჯას მოეჩვენა, რომ სიტყვა „შენ“ ქალმა რაღაც აგდებულად თქვა.

—...იმიტომ კი არა, რომ ამის ღირსი ხარ, საერთოდ“ (V, 51—52).

ამ დიალოგის მიხედვით შეიძლება იფიქროს კაცმა, რომ დალიმ თითქოს დაინახა ელგუჯას სული, მიხვდა ქმრისა და საყვარლის ერთნაირობას, მაგრამ, სამწუხაროდ, მერე ეს მოტივი არ გაგრძელდა. არც მხატვრულად, არც ლოგიკურად არ დამუშავდა. მწერალმა საპრობლემო მამართლებით წარმართა დალის ფიქრი და განცდა. ქალი შეეცადა ქმრის გამართლებას და საკუთარი დანაშაულის აღიარებას. ელგუჯას წერილი მისწერა და საყვარელთან სამუდამო გამოთხოვბა იფიქრა. ელგუჯამ უარი თქვა განხრებაზე. ახლა დალიმ ქმართან გაყრა და ელგუჯასთან ქორწინება გადაწყვიტა. მერყევი, უნებისყოფი საქციელია. თითქოსდა რთული შინაგანი წინააღმდეგობით გამოწვეული. მაგრამ სად არის ამ წინააღმდეგობის სურათი, ემოციურად ამაღლებული და მხატვრულად დამაჯერებელი? არსად. არ არის იმიტომ, რომ დალი შელიასა და ელგუჯა ვაშაძის საყვარელიც ისეთივე სიცრუეა, როგორც დალისა და ბადრი კილაძის ცოლ-ქმრობა.

დალი შელია მანონ ლესკო არ არის. ე. ი. ეს ქალი ვნებებს არ დაუბრმავებია და სიყვარული სექსით არ გაუზომავეს. ფიზიკური თვალსაზრისით, ბადრი შეიძლება სჯობს კიდევ ელგუჯას. ვერც ელგუჯას სულიერი სამყარო მოხიბლავდა დალის. უკვე ვნახეთ, რომ ელგუჯა სულიერად ლატაკია. იქნებ დალისა და ელგუჯას ურთიერთობაში პიგმალიონის პრობლემაა დასმული, ოღონდ ამჯერად უკუდამ? პიგმალიონის მითოსური ვარიანტით მამაკაცმა ქალის ფიზიკურად

სრულყოფილი მოდელი შექმნა და შეიყვარა. ლიტერატურული ვარიანტით კი (ბ. შოუს „პიგ-მალიონი“) მამაკაცი სულიერად სრულქმნილ ქალს აყალიბებდა იყვარებს. იქნებ დალის სულიერად სრულყოფილი მამაკაცის შექმნა უნდოდა? ამის წინაპირობები რომანში არსებობს. დალი, ავტორის სურვილით, სულიერი არისტოკრატია, ელგუჯა კი სულიერად პროვინციელია. დალი ელგუჯაზე უფროსია (ელგუჯამ რომ უნივერსიტეტში სწავლა დაიწყო, დალის უმაღლესი განათლება მიღებული ჰქონდა და ასპირანტურაში სწავლობდა). უფრო მეტიც, დალი ელგუჯას მასწავლებელია. დალი ქმარშვილიანი ქალია. ელგუჯა უცოლშვილია. ე. ი. დალი შეელოა ჩამოყალიბებული პიროვნება. ელგუჯა ვაშაძე კი ჭერჭერობით ჩამოყალიბების პროცესშია. და აი, უცბად, იქნებ ქალმა მოიწადინა იდეალური მამაკაცის შექმნა? სამწუხაროდ, ეს ვარიანტი გამორიცხულია. ელგუჯა ვაშაძე არ შეცვლილა. როგორიც იყო, ისეთი დარჩა. სულიერი წრთობის არავითარი პროცესი არ გაუვლია. დალის არც უღმრთა ეს. უფრო მეტიც, დალისა და ელგუჯას შორის ამდღებელი საუბარიც კი არ ყოფილა. სამავალითოდ ქალ-ვაჟს შორის ინტელექტუალური მასლაათის ერთ ნიშნს მოვიტან.

— საოცარი ამბავია, — დაიწყო მოულოდნელად ელგუჯამ. — სოფელში ხანდახან კვირაში ერთხელ ქორი გადმოიფრენს და ქათმები ისეთ საშინელ კრიახს ატეხავენ, გეგონება, მეორედ მოსვლაო. საწყალი ქორი წელიწადში ერთხელ ქირიან წიწილას თუ მოიტაცებს და იმაზეც ქვეყანა იქცევა, მაშინ, როცა ადამიანი ყოველდღე ვინ იცის რამდენ ქათამს იჭერს და კლავს... ქათამს მაინც ქორი სცემს თავზარს. ადამიანს კი, რომელიც ქათმის ჯიშს ანადგურებს, არ გაუბრბის...

— რატომ გაგახსენდა? — დაინტერესდა ქალი.

— რატომ და... ახლა შენ ელვამ და მეხმა კინალამ გული გაგიხეთქა... საერთოდ, დაკვირვებული ვარ, მაგარი ჭეპ-ჭუხილის ყველას ეშინია, დამეხილი კაცი კი ჭერ არსად მინახავს. ეს მაშინ, როცა ჩვენს ირგვლივ ყოველი ფეხის ნაბიჯზე საფრთხეა. ამაღწივებზე (თუ ამაღწივანო? — ა. ბ.) გაზეთში წაივითხე, რომ ახლა ელექტროდენისაგან კედება უფრო მეტი ადამიანია, ვიდრე სხვა უზუდური შემთხვევებიანია. ამერიკის შეერთებულ შტატებში გასულ წელს ელექტროდენისაგან მომკვდარია ოცდაშვიდათას ექვსასი კაცი. აქედან უმრავლესობა სამზარეულოში დაღუპულა. ელექტროდენია ყველგან ჩვენს გარშემო, რომელსაც უფრადლებას არ ვაქცევთ და ქათმის არ იყოს. მეხის გვეშინია. როგორი ძლიერია ჩვენში წინაპართა ინტინქტები... რა შუაშია მეხი! ტყუილს ეამბობო?..

— თუ ძალიან გაინტერესებს, ჩემი ბიძა მეხმა მოკლა. წვიმიან დღეს ხეზე გასულიყო (თბი-

ლელი ქალი იტყოდა, ხეზე ასულაო, — ა. ბ.) და ცულით ტოტებს სხეპავდა. თვითონ მე, შვილიშვილი, ნი უფრო მეშინია, ვიდრე ელექტროდენის და მეხისა (III, 49).

ამაზე შორს და მაღლა ელგუჯასა და დალის ინტელექტუალური საუბარი არ წასულა. ამდენად, დალის სულიერი ზეგავლენა ელგუჯაზე გამორიცხულია.

დალის და ელგუჯას სიყვარულში არ არის ენება, სულიერი ლტოლვა, ერთმანეთის ამღლების სურვილი. ამიტომ მივიჩნიეთ იგი სიცრუედ. რაკი ელგუჯა ვაშაძის, დალი შელიას და ბაღრა კილაძის ურთიერთობას ღრმა აზრობრივი საფანელი არ მოეძებნება, ბუნებრივია, რომ იგი (სამეულის ურთიერთობა) აღიუღტერს ვერ გასცილდა.

აუცილებლად უნდა ითქვას, რომ ეს აღიუღტერი შიგადაშინგ მწერალს შემკულ-შემკაშული აქვს ფილოსოფიური მედიტაციებით. ფილოსოფიური სჯაბასის ინიციატორები უპირველესად არიან ბიჭიკო კენჭაძე, დიმიტრი და გურამ ყვავაძე. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ რომანის სიუჟეტურ ქარგაში ისინი ჩართული არ არიან. ისინი მხოლოდ გარეთა ფონს ქმნიან და, ავტორის ჩანაფიქრის მიხედვით, რომანის აზრობრივი შინაარსი უნდა გაეღრმავებინათ. ალბათ ამიტომ ისინი ურეგლამენტოდ ბევრს ლაპარაკობენ. ავტორის აშკარა ირონია ბიჭიკო კენჭაძისადმი ნათლად ჩანს. ამ პერსონაჟის პროტოტიპსაც უმაღლე იცნობს ის მკითხველი, ვისაც თბილისის რედაქციებსა და გამომცემლობებში უმუშავია. მართალია, ბიჭიკო კენჭაძე ეპიზოდური პერსონაჟია, მაგრამ მისმა გამოჩენამ ორი საკითხი წამოჭრა, რომელთაც გვერდს ვერ ავუვლით.

პირველი: ბიჭიკო კენჭაძის ცოცხალი პროტოტიპი კლინიკური ავადმყოფია. რამდენად ეთიკურია და ჰუმანისტური — სიტყვაჯამული მწერლობა დასცინოდეს შემოიღოს? ხომ არ გვეშლება აქ მწერლობის საგანი? ყოველი ლიტერატურა, სატირული იქნება იგი თუ ტრაგიკული, ყოველთვის ადამიანისა და ჰუმანისტურად იდეალების ქომაგია. ამ პრინციპის დარღვევა შეუძლებელია. მაშინ მწერლობა აღარ არის მწერლობა.

მეორე: ბიჭიკო კენჭაძის გარდა, რომანში ბევრი ეპიზოდური პერსონაჟია, რომელიც ამა თუ იმ კონკრეტულ, რეალურად არსებულ კინოშეშაქს აგონებს მკითხველს (რ. ჭეიშვილთან ერთად, მეც იცნობ მათ). რა თქმა უნდა, ესა თუ ის რეალური პირობა შეიძლება გახდეს მწერლის შთაგონება და მხატვრული ნაწარმოების ფერცლებზე გადასახლდეს (ეს ასე ყოფილა, არის

აპაპი ბაპრაძე

პრინციპული შენიშვნები

და იქნება). მაგრამ ეს არასოდეს არ ხდება ემპირიული სიმშველით. იგი მდიდრდება, ხორცის ისხამს, მშვენიერდება და ზოგადდება მწერლის შემოქმედებითი ფანტაზიით. სხვანაირად, ლიტერატურას ემპირიზმი დაახრჩობს და სავანეთი ფელეტონის დასვავსებას. სამწუხაროდ, ეს საშიშროება რ. ჭეიშვილის რომანში დიდი დოზით არსებობს.

ემპირიული პერსონაჟებიდან საინტერესოა ფილოსოფოსი დიმიტრი და კორექტორი გურამ ყვავაძე. დიმიტრის მიმართ ავტორის დამოკიდებულება ირონიზირებულია. ეს კაცი, მწერლის სიტყვით, ფიხტეს რომელიღაც ნაშრომს, თარგმნის. დიდიდან საღამომდე ბაღში ზის და მოძველებული ფილოსოფიური სენტენციებით მოსაუბრებს ყურს უქუდავს. დიმიტრის ძირითადი თეზა: „ყველაფერი ისე უღერება, ყველაფერი სულელური ხუმრობაა და მეტი არაფერი“ (I, 59). რამ მიიყვანა დიმიტრი ამ სკეპტიციზმს? დასკვნამდე, არ ვიცით. როგორც ვხედავთ, დიმიტრის უმთავრესი დებულება ორიგინალურობით არ ბრწყინავს. დიმიტრის რომანში დიდი აღვლი უქრავს. თუმცა არც მისი პიროვნება და არც მისი აზრები არავითარ არავითარ ზეგავლენას არ ახდენს. მის ნათქვამს ერთ ყურში შეუშვებენ და მეორედან გაუშვებენ. მაშ, რად ჭირდება მწერალს დიმიტრი? რა მხატვრულ ამოცანას ემსახურება იგი? ეს ძნელი დასადგენია. შეიძლება კაცმა იფიქროს, დიმიტრი ბაროდიულად განასახიერებს ცრუ ფილოსოფიასაო. მაგრამ მაშინ აუცილებელია სისაცილო ატმოსფერო. ამ ატმოსფეროს დიმიტრის ვირზე შესმა ვერ შექმნის. სისაცილოს სხვა კომპონენტები კი რომანში არ არის.

გურამ ყვავაძეც, დიმიტრისებრ, ფილოსოფიურად განწყობილი პიროვნებაა. ესეც თარგმნითი ხელოვნებით არის დაინტერესებული. დანტეს „ღვთაებრივ კომედიას“ თარგმნიდაო, გვეუბნება ავტორი (სხვათა შორის, „ღვთაებრივ კომედიას“ თარგმნის არ. ლუკაყურის „ოქროს თევზის“ პერსონაჟიც ავთანდილ ხარაბაძე. ქართული რომანის პერსონაჟები რატომ მიეციენ დანტეს?). რ. ჭეიშვილი გურამ ყვავაძეს მეტი სიმპათიით ეყილება, ვიდრე დიმიტრის. ელგუჯა ვაშაქსაყ მისწონს დიმიტრი. ალბათ, ამის გამო დაუთმო მწერალმა ტრიბუნა გურამს და რომანის ფინალში წარმოათქმევინა სიტყვა, რომელსაც გურამის ოთხი გვერდი უკავია. ამ გრძელ სიტყვაში ყველაფერზეა ლაპარაკი — ადამიანის უყვადებზე, მთვარის დაპყრობაზე, გალილეოზე, ტელესკოპზე, ტვინის უჯრედებზე და ა. შ. მაგრამ მთელი ეს ლაპარაკი არ სცილდება ელემენტარულ ცნობარში ამოკითხულ საყოველთაოდ ცნობილ ცნობებს. ალბათ ამის გამოა, რომ რ. ჭეიშვილმა თავად გაწეწა გურამის სიტყვა. „ელგუჯამ იგრძნო, რომ გურამმა ყველაფერი თავი საბოლოოდ მაინც ვერ მოუყარა და წინააღმდეგობაშიც კი ჩაეპარა“ (VI, 74). ე. ი.

ამ გაუთავებელმა ლაპარაკმა ელგუჯა და მკითხველიც. მაშინ მითხარით, გეგუჯა, იმეცა სივრცის დაიწერა იგი? ვის სჭირდება? რა მიზანს ემსახურება? სრულიად გაუგებარია.

უხერხულია, მაგრამ, როგორც ჩანს, აუცილებელია გავისწავლოთ, რომ ცოდნა და ინფორმირებულობა ერთი და იგივე არაა. ცოდნა მოვლენის არსის ჩაწვდომისა და ახსნის შედეგად იზადება. ინფორმაცია კი უბრალო ცნობას გვეწოდის ამა თუ იმ მოვლენის შესახებ. ამას იქით იგი არ მიდის. რ. ჭეიშვილის ზოგიერთი პერსონაჟი, მართალია, ინფორმირებულია, მაგრამ სრული უმეცარია. ისინი არ ცდილობენ მოვლენის არსის ამოხსნას. ამისათვის გონებრივი ძალა არ ყოფნით. ამიტომ მათი ფილოსოფიური მსჯელობაში დიმიტრის მომგვრელი პროვინციული მედიტაციებია. აქ უხერხევად იბადება აზროვნების საკითხი. რომანი, რა ეპიკოსაა არ უნდა იყოს იგი, არასოდეს არსებულა თვითნებურ აზროვნებაში. რომანი ავტორის დამოუკიდებელ მოფიქრებულ მოვლენასა და საზოგადოებრივ სისტემას გულისხმობს. ეს იტყვება მკითხველს, თორემ ამბის მოყოლის, ავად თუ კარგად, ყოველი კაცი ახერხებს. ლიტერატურა (განსაკუთრებით, რომანი) მწერლისა და მკითხველის ინტელექტუალური დუელია. ამ დუელში აზროვნების სიღრმით ყოველთვის მწერალმა უნდა აჯობოს მკითხველს, ვინც არ უნდა იყოს ეს მკითხველი. თუ მწერალმა ვერ აჯობა მკითხველს, მაშინ მწერლობა ღირებულებას კარგავს.

სამწუხაროა, მაგრამ ფაქტია: რეზო ჭეიშვილმა „დალით“ ვერ აჯობა მკითხველს, ვერც აზროვნებისა და ვერც ემოციური სიმახვილის თვალსაზრისით.

აქ შეიძლება დავემთავებინა „დალიზე“ ლაპარაკი, მაგრამ შეუძლებელია ორიოდ სიტყვა არ ითქვას რომანის ენაზე.

რ. ჭეიშვილი მეტად უდიერად ექცევა ენას. აქ ლაპარაკია ელემენტარულ შეცდომებზე და არა რაიმე გარკვეულ ენობრივ პოზიციაზე. მაგალითად, მწერალი ერთმანეთისაგან ვერ არჩევს ნაწილაკებს — მეტი და — თქო.

„წონას იკლებდა-თქვა, გუებნებ“ (I, 39).

„...იმას კი არ გასწავლი, აჩხუბე და გალახე, ვინმე-თქვა“ (I, 39).

„ხომ ვითხარი, იმ დილით ბავშვი არ მომწონს-თქვა“ (I, 54).

„უპაიკე ვერ ვიხედებოდი, არაფერი ვაფიქრებინო-თქვა“ (III, 45).

„გიგუშამ მოგართვათ-თქვა, უთხარი“ (V, 55). და ასე დაუსრულებლად.

თუ ვინმე გაიღიმა ან გაიცინა, აუცილებლად გვერდულად უნდა გაიღიმონ და გაიცინონ.

— ეს კარგია... გვერდულად გაიღიმა დიმიტრი (I, 32).

— კარგია! — გვერდულად გაიღიმა კახა-მბლიშვილმა (III, 52).

გოგომ „გვერდულად გაიცინა და ელგუჯას მიაჩერდა“ (V, 41).

„ბადურაბერანგიანმა თავისი ოთახის კარი შე-
ალო და ბადრის გვერდულად გადმოხედა“ (V,
79).

მაინც რას ნიშნავს ეს გვერდულად ღმირი
და სიცილი?

რატომღაც რ. ჭეიშვილს სიტყვები — ქაჩალი
და მელორტი — არ მოსწონს. ამიტომ არც აჭა-
ნებს რომანში.

„თმაგაცვენილი ლეიბის კუთხეს ეპორტიალე-
ბოდა“ (III, 50).

„რეცისორს სულ არ ჰქონდა თავზე თმა“ (III,
52).

თუ ერთნი „გვერდულად იღიმებიან“, სამაგი-
ეროდ მეორენი „ჩაგუდული ხმით“ ლაპარაკო-
ბენ.

„— სამი ცალი კვერცხია! — მოისმა საიდან-
ღაც ჩაგუდული ხმა“. ეს კიმოთე ლაპარაკობს,
კვერცხის ქურდობის დროს (I, 48).

„რას უცდი აქ? — იკითხა მან დაგუდული
ხმით“ (IV, 115). ეს უკვე ელგუჯაა. ფუტრე-
ბიც კი „ჩაგუდულად“ ზუზუნებენ.

„ირგვლივ ჩაგუდული ზუზუნი ისმოდა“ (I, 23).
რატომღაც ყველა იმანებდა (როგორც რ. ჭეი-
შვილი ამბობს, იყვანებდა).

ელგუჯას დისასლის „გოგო ამ დროს მორ-
ცხვად იყვანებოდა და თითებს იგრებდა“ (I,
46).

„გიგუშა ელგუჯასავენ იხედებოდა და იყვანე-
ბოდა“, (IV, 91).

„ელგუჯას ამხანაგი სტუდენტი „გოგო“ გაეჭ-
ყანა, აქეთ-იქით მიიხედ-მოიხედა“ (V, 41).

„ჭიბეში ახალი აღებული სტიპენდია ედო და
ფულმა ბარძაყი გაწვა“ (I, 56). ალბათ „ბარძა-
ყი დაწვა“, თორემ „ბარძაყი გაწვა“ რა უბედუ-
რებაა?

„არ მომშალა ნერვებზე!“ (I, 58).

„გამორთე მაგნიტაფონი, მოვიშალე ნერვებ-
ზე“ (IV, 98).

უნდა იყოს: მომეშალა ნერვები ან მომეშალა
ქარღვეები.

„დალი გვერდში მიუტდა“ (I, 41). „გიგუშა ელ-
გუჯას გვერდში მიუტდა“ (IV, 90).

ქართულად იტყვიან, გვერდით მიუტდაო.

„— უკვდავი ხარ და არ გვეჩერავს“ (I, 44).

— მვერავს, ქალბატონო, თქვენ რატომ ნერვებზე
ულობთ“ (III, 53).

„გვეჩერავს“ კი არა — გვეჩერა. „მვერავს“ კი
არა — მვერა.

„მაგიდაზე გორა-გორად ეწყო ემალირებულ
გობებზე დაღვებული თეფშები“ (V, 45). ჭერ
ერთი ЭМАЛЬ ქართულად მინანქარია. მეორეც.
მაგიდაზე მაინც რა ეწყო — გობები თუ თეფ-
შები?

„ფიქლო ქვევით ამოშენებული დარბაზი თი-
თქმის ცარიელი იყო“ (V, 47). რასაც აქ „ფიქა-
ლო“ ქვევს? უწოდებენ, იმას ქართულად ჭაჭის
ქვა ჰქვია.

„ახალგაზრდა ბიჭმა (განა ბებერი ბიჭიც არ-
სებობს? — ა. ბ.) კეტი (თუ ჭობი? — ა. ბ.)
გამოიტანა და მაღალ დაფაზე მუყაოს ფიგუ-
რების გადალაგება დაიწყო“ (IV, 91).

აინშტაინის მაგიერ ეინშტაინი წერია (III,
72), ჰიპარქეს მაგიერ — გიპარხი (III, 71), არ-
ისტარქეს მაგიერ — არისტარხი (VI, 72), მი-
ლიციელის მაგიერ — მილიციონერი (I, 25) და
ა. შ.

ასე უბასუხისმგებლოდ წერა მკითხველის უბა-
ტიცემულობაა.

გულახდილად უნდა ითქვას, რომ არც ასე
წერა შეიძლება.

„— ესეც არ იყოს, ის ვირის ნაშობი დედალი
მგონია მოკრუხებულა და კვერცხის დადებას
სულ არ აპირებს...“ (I, 48). „კიმო-
თეს ბელაზე რჩებოდა თვალი. ბელას დანახვაზე
იწევბოდა, პირს ნერწყვი აღგებოდა“ (II, 29).

ელგუჯა და დალი მანქანაში სხედან. წინ ვა-
ჟია, უკან — ქალი. ელგუჯასო, წერს ავტორი,
„უწინიდან ძუს სუნი სცემდა“ (III, 48).

სკაპრეზულობა არ არის უცხო არც ხალხ-
რი სიტყვიერებისათვის, არც ლიტერატურისა-
თვის, მაგრამ ყველაფერს ჭირდება ზომიერება.
ატმოსფერო, სიტუაცია. სკაპრეზულობა მკითხ-
ველის გემოვნებას არ უნდა შეურაცხყოფდეს.

ენობრივ ხარვეზებზე კიდევ შეიძლება ლაპა-
რაკი, მაგრამ საილუსტრაციოდ მოტანილი მაგა-
ლოთებიც საკმარისია. ქართველ კაცს მშობლი-
ურ ენაზე უფრო ძვირფასი არაფერი გააჩნია,
ენას მეტი მორიდებითა და მოწიწებით უნდა
მოვექცეთ.

საქართველო

ერეკლესიის მსახურულ-მეცნიერული საქმიანობის ზოგადი საკითხი

ფსევდო-დიონისე არეოპაგელი კი ეყრდნობა „ძველი აღთქმის“ ბერძნულ თარგმანს, როცა „დასაზღვრებაზე“ ლაპარაკობს ტრაქტატში „ზეციური იერარქიის“ შესახებ. ეფრემ მცირის თარგმანში „ზეცათა მღვდელთ-მთავრობისთვის“ სათანადო პასეი ასეა წარმოდგენილი:

„ამის მადლისათვის ღმრთის-მეტყუელე-ბამან ჩუენდა მომართი იგი მღვდელთ-მთავრობამ ანგელოზთი განუყო და მთავრად ისრაელთა ერისა მიქაელს სახელ-სდებს. და კულად სხვა ნათესავისა სახელსა, ეინაფცა იტყეს: და აღგი-ნასაზღუარნი თესლებისანი მსგავსად რიცხვსა ანგელოზთა ღმრთისათაჲსა“ („შრომები“, „ზეცათა მღვდელთ-მთავრობისთვის“, თავი თ. მთავრობათვის, მთავარ-ანგელოზთა და ანგელოზთა და დასასრულისაჲს მის მათისა მღვდელთ-მთავრობისა“ § 2, გვ. 129).

რუსული თარგმანით:

«Потому богословие вверяет священноначальство над нами Ангелам, когда называет Михаила князем Иудейского народа (Дан. гл. X.), равно как и других Ангелов князьями других народов: ибо Вышний постави[л] пределы языков по числу Ангелов божиих (Втор. XXXII, 8)». (იხ. Святого Дионисия Ареопагита О небесной Иерархии (глава IX: О Начальствах, Архангелах и Ангелах и о последней их Иерархии). М., 1843, § 2, стр. 39-40).

მაშასადამე, ფსევდო-დიონისე ასაბუთებს და ავრცელებს „ძველი აღთქმის“ აზრს ღვთაებრივი „დასაზღვრების“ შესახებ. ზოგიერთი მკვლევარს, რომელიც ბიბლიის მცოდნედ თვლის

თავს, ეს მომენტი საეცდობით გამოჩნა მხედველობიდან და რუსთაველის ტაპში „პანთეონ-ტური“ დასაზღვრება (?) დაინახა*.

მოტანილი მასალის მიხედვით ირკვევა, რომ რუსთაველის ტაპში აირეკლა ფსევდო-დიონისეს ანგელოზთა იერარქიის ხასიათი, რადგან „დასაზღვრების“ შემდეგ საუბარია იმაზე, რომ ღმერთი „ზის“, ხოლო ღმერთი (პავლე მოციქულთან — საკუთრივ ქრისტე) სწორედ „დასაზღვრულ“ ანგელოზთა პირველი ტრიადის ზემოთ „ზის“ (იხ. ზეცისა მღვდელთ-მთავრობისათვის“, თავი VI, § 2). მაშასადამე ტაპი — ვინ საზღვარსა დაუსაზღვრებს,

* ფსევდო-დიონისე არეოპაგელი საერთოდ არც ერთს ბუნქტში არ სწყუდება ბიბლიის ჩვენებებს, ყოველი თავისი აზრის დასაბუთებისას ის ეყრდნობა ძველი და ახალი აღთქმის წიგნებს, დაუსრულებლად მოაქვს ციტატები ამ წიგნებიდან. „...დიონისეს წიგნებში არ არის არც ერთი ბუნქტი, რომლის საფუძველი დასაყრდენი საღვთო წერილში არ იყოს მოძებნილი და ნაჩვენებები, თვით ისეთი ბუნქტიც კი, რომელიც ადამიანის „აღმერთებას“ გულისხმობს: „მე ვთქვი, ღმერთისამე ხართ“ (ფსალ. 81, 6; იოან. 10, 34)“. (კ. კეკელიძე, ეტიუდები..., IV, 1957, გვ. 38-39). აბსოლუტურად მართალია, „თეოზისის“ იდეაც ფსევდო-დიონისეს სთან ბიბლიიდან მომდინარეობს. ზოგი „პანთეონი“-მკვლევარის აზრი, თითქმის მონოფიზიტები ამ იდეას არ იცნობდნენ და ეს იდეა პეტრე ბერიელ-ფსევდო დიონისეს ფუნდამენტური დებულებაა მხოლოდ — სრული გაუგებრობაა. მაგრამ ამ საკითხის შესახებ — სხვა შრომაში.

ზის უკვდავი ღმერთი ღმერთად — სწორედ ამას ნიშნავს.

მოტიანილი ტაბი ღვთაების ერთერთი ღვთა-
ნიცაა და ამ ღვთაების პირველ ნახე-
ვარში იველისმება არა მარტო ხალხთა და
ენათა შორის „დასაზღვრება“ (სივრცეული თუ
ტომობრივი), არამედ საზღვრებიც ან-
გელოზთა იერარქიაში, კერძოდ
„ზეციის არსთა“ თუ „ძალთა“ იმ
სამ ტრიადას შორის, რომელიც
დიონისესს თანაა გამომჟღავნებუ-
ლი. ეს სამი ტრიადა (3 დასი) ფსევდო-დიონი-
სესს სწავლით შემდეგია:

1. სერაფიმნი, ქერობინნი და
საყდარნი.
 2. უფლებანი, ძალნი და
კელმწიფებანი.
 3. მთავრობანი, მთავარ-
ანგელოზნი და ანგელოზნი.
- (იხ. ეფრემ მცირეს თარგმანი „ზეცათა
მღვდელთ-მთავრობისათვის“*).

პირველ ტრიადას ამთავრებს ანგელოზთა ერ-
თი „დასი“ ანუ გუნდი — „საყდარნი“, ხოლო
„უხილავი ძალი“ (ღმერთი) ჩვეულებ-
რივ ამ უკანასკნელი გუნდის —
„საყდართა“ — ახლოს „ზის უკვ-
დავად“ („ზის უკვდავი ღმერთი ღმერთად“,
შდრ. დიონისესს დაახ. ტრაქტატი, VI, 2). დან-
ტეს „ღვთაებრივ კომედიასშიც“ ზუსტად ასეა.
რომ უკვდავი ღმერთი „ზის“ ანგელოზთა
ზემოთ, ცნობილია ჯერ კიდევ ბიბლიიდან, კე-
რძოდ ძველი აღთქმიდან:

„და ვიხილე და აჰა ზედათ საწყაროსა,
ზეშთა თავისა ქეროვითათასა, ვითარცა
ქვისა საფიფრისისა, მსგავსება სახესა
საყდრისასა მათ ზედა“ (იეჩიკ. თა-
ვი, ი, 1).

შდრ. «И видел я, на своде который над
главами Хорувимов, как бы камень сап-

фир, как бы явление, подобное Престо-
лу, видимо было над ним» (Иезик, X, 1).

„ქერობინნი“ (ქერობინი, ქერუბინი)
— ანგელოზებია, ხოლო „საყდარი“ აქ უფ-
ლის საჯდომი ტახტია, დიონისესთან კი — უკ-
ვე ანგელოზი („საყდარნი“).

„ახალ აღთქმაში“, კერძოდ იოანეს „გამოცხა-
დებამში“, „საყდარნი“ ჯერ კიდევ ანგელოზთა
საჯდომებია და ისინი ქრისტესთან დაკავშირე-
ბით არიან მოხსენებული (გამოცხ. XX, 4).

პაველ მოციქულთანაც ქრისტე (სამებისკან
განუყოფლად და მამაღმერთის მარჯვნივ) და
ანგელოზებზე ზემოთ ზის:

„...და დაჯდა იგი მარჯუენით სიმღი-
ღრესა მისსა მალათა შინა.

ესოდენ უმჯობეს იყო ანგელოზთა, რადენ-
ცა უდიდებულესი მათსა დაიმკდრა სახელი“
(ებრ. 1, 3, 4)**.

„ნისლში“ მჯდომი ამ ღმერთთა ხილვა ადამი-
ანის არ ძალუძს („ვინ არს ძალი უხილავი“).

ფსევდო-დიონისესი არეოპაგელმა
ძველი და ახალი აღთქმის წიგ-
ნებში მოხსენებულ და ხშირად
არათანმიმდევრულად და ცალკე
აღტოვებთან (მოციქულებთან) არა
სრულად დასახელებულ ანგელო-
ზთა მწყობრი იერარქია შექმნა,
სამ ძირითად ტრიადად და ცხრა
ჩინად დაპყობისინი და დაადგინა
მათ შორის „საზღვარნი“. მსოფ-
ლიო ქრისტოლოგიაში ფსევდო-
დიონისესს იერარქია ისე დამ-
კვიდრდა, რომ თვით რომის პა-
პის გრიგოლ დიდის კოორქტივი
ეკლესიამ არ მიიღო. როუსთაველი,
ისევე როგორც დანტე, ყველა ქრი-
სტიანის მსგავსად ფსევდო-დიო-
ნისეს არეოპაგელიდან გამოდის,
იზიარებს მის მიერ შემჟღავნებულ
ანგელოზთა იერარქიის მის
ციკს***.

* ამ ტრაქტატის რუსულ თარგმანში სამი
ტრიადა ასეა წარმოდგენილი:

1 Серафимы, Херувимы и Престолы.

2 Господства, Силы и Власти.

3 Начальства, Архангелы и Ангелы

(იხ. Святого Давнисия Ареопажита О не-
бесной иерархии, М., 1843). ანგელოზთა
სახელები ძველი და ახალი აღთქმის რუსულ
თარგმანში ამ სახითაა მოცემული. დიონისესს
საქმას აბსოლუტური სიზუსტით იმეორებს
დანტე „ღვთაებრივი კომედიის“ მესამე ნაწილ-
ში (იხ. „სამოთხე“, ქება XXVIII). თანაც დან-
ტე რამდენჯერმე უშუალოდ ასახელებს დიონი-
სესს, როგორც უმაღლეს ავტორიტეტს ანგე-
ლოზთა იერარქიის საკითხში.

** შდრ. „რომელ ქმნა ქრისტეს თანა, რამე-
თუ აღადგინა იგი მკუდრეთით და დასუა მარ-
ჯუენით მისა ზეცათა შინა. უზეშთავს ყრველ-
თა მთავრობათა და კელმწიფებათა და ძალთა და
უფლებათა“... (1 ეფეს. — 1, 20, 21). ახალი
აღთქმის თუნდაც ეს მუხლი კმარა რუსთავე-
ლის გაანალიზებული ტაბების წინაარსის გა-
საგებად.

*** „შავთელის ზანაში არეოპაგეტიკების აზ-
რები საქართველოში საყოველთაოდ ცნობილი
და მიღებული იყო, და რა გასაკვირია თუ ამ
აზრებმა შავთელის ან სხვა რომელიმე მწერ-
ლის თხზულებაში გამოხმაურება პოვნის? გან-
საკუთრებით ეს უნდა ვთქვათ „ზეციური და

მხოლოდ ყოველივე ამის გათვალისწინების შემდეგ შეიძლება გავიგოთ აზრი რუსთაველის ტაეპისა:

ვინ საზღვარსა დაუსაზღვრებს,
ზის უკვდავი ღმერთი ღმერთად
ანგელოზად დასების იერარქია, ფაველი-
დიოხისური, ამ ტაეპში თავისთავად იგულის-
ხმება.

ზეცის მხატვრული მოდელი რუს-
თაველთან ფსევდო-დიოხისურ არე-
თაგელის იერარქიზმის პრინცი-
პითაა აგებული და თუ მის პო-
ემაში თვითონ ანგელოზთა სახელ-
წოდებათა სრულად არ გუხვდება
— ეს გამოწვეულია ნაწარმოების
პირობითი მუსლიმური გარსით:
„მუსლიმან“ ავთანდილს არ შეეძ-
ლო მთლიანად ქრისტიანულ-თეო-
ლოგიური ლექსიკონით ელაპარაკ-
ნა (ქვემოთ ვნახავთ, რომ ამ წესს იგი ერთ-
გან მაინც არღვევს).

აქ აღსანიშნავია შემდეგი ვარაუბი:

გეფხისტყაოსნის 1953 წლის გამოცემაში
რუსთაველის ზემოთ მოტანილი სტროფის ჩვენ
მიერ განხილული ტაეპი („ვინ არს ძალი
უხილავი, შემწედ ყოვლთა მიწიერთად...“)
ერთი ხელნაწერის მიხედვით ასეა შესწორე-
ბული:

ვინ არს ძალთა მეცნიერი
შემწედ ყოვლთა მიწიერთად.

ეს კი სტროფიდან აძევებს ღმერ-
თის ნეგატიურ ატრიბუტს „უხი-
ლავს“ (აპოფატია) და სცვლის
მას არაფრის მთქმელი, არსებო-
ბის უაზრო გამოთქმით — „ძალ-
თა მეცნიერთა“. ჩვენზე ადრე ეს სხეუ-
ბაც შენიშნეს.

რატომაც ეს საირო?

ზოგიერთს ასეთი შესწორება სჭირდება იმის
დასამტკიცებლად, თითქმის რუსთაველისათვის
უცნობია ქრისტიანული ღმერთი („ძალი
უხილავი“), რომ იგი თითქმის პანთეისტურ

კვეყნიერი იერარქიის“ შესახებ, რა გასაკვი-
რია თუ გეოგრაფიკულ, საფუძვლურ, ფეოდალური
იერარქიზმის უმწვერვალეს წერტილში შესე-
ვლის ხანაში, არეოპაგიტულ იერარქიას იგო-
ნებენ მწერლობაში და სანქცია უკეთებენ შე-
ქმნილ მდგომარეობას? (კ. კეკელიძე, რუსთა-
ველისა და ქართული რენესანსის საკითხისა-
თვის. ვაზ. „ლიტერატურა და ხელოვნება“,
1948, 20 ივნისი, გვ. 4). დიოხისური იერარ-
ქიზმის საქ-ში გავრცელების ასეთი „სოციო-
ლოგიური“ ახსნა საეჭვოა.

„ღმერთს“ ანუ ბუნებას სცნობს მხოლოდ. ამ
ტომ მოაქვს თავის შეხედულების „დასაბუთებელი“
ბისას“ იმავე მკვლევარს ტაეპები ამგვარად.

„ვინ არს ძალთა მეცნიერი(?)
შემწედ ყოვლთა მიწიერთად
ვინ საზღვარსა დაუსაზღვრებს...“

მეორე ტაეპის მეორე ნახევარი („ზის უკვდა-
ვი ღმერთი ღმერთად“) განზრახ ჩამოკვეთი-
ლია, რადგან პანთეისტური ღმერთი არსად არ
„ზის“. ზის მხოლოდ ქრისტიანული ღმერთი,
ისიც ანგელოზთა პირველი სამეფოს (ტრიო-
ლის) ზემოთ. ამიტომ, თავისი მსჯელობის დროს
მკვლევარმა ტაეპის მეორე ნახევარი შეგნებუ-
ლად „მოიშორა“.

ჩვენი მტკიცების შემდეგ არავითარ დავას არ
უნდა იწვევდეს ის აზრი, რომ რუსთაველის
სტროფი ხელუხლებლად უნდა იბეჭდებოდეს.
არავითარი „ძალთა მეცნიერი“ იქ ნაგულისხ-
მევი არაა. რუსთაველის პოეზიკაში ძველი და ახ-
ალი აღთქმის ცნებათა და ფსევდო-დიოხისური
აპოფატიკის გაძევება — სრულად უსაფუძვ-
ლოა. რუსთაველის „პანთეიზმს“ ამგვარი ს-
შეალებებით ვერ დავამტკიცებთ. ყოველივე
ეს, თავიდან ბოლომდე, სრული გაუგებრობაა.*

*. ტაეპების გადაცემებისა და შეგნებულად
ზოგი მათგანის ზეაზე გაყვების შემდეგ, რა-
საკვირველია, შეიძლება ნებისმიერ „კონცეპ-
ციითა“ აგება. ამგვარად არ შეიძლება სერიოზუ-
ლად დაიჯეროს ვინმემ შემდეგი აზრები: „(შო-
თა) არ იზიარებდა თვით ისეთს უმნიშვნელოვა-
ნეს საეკლესიო დოგმატებს, როგორცაა ღვთა-
ების სამი იოსტასობა“, რომ „შოთა დებუ-
ლობს ქრისტიანობის რელიგიურ-ფილოსოფი-
ურ არსს, არა ვიწრო ეკლესიური გავებით(?).
არამედ არეოპაგიტული ფილოსოფიის აპექტ-
ში“. ამ „ასპექტიდან“ გამოყავს მოტანილი სი-
ტყეების ავტორს შემდეგი დასკვნები („გეფხის-
ტყაოსნის იმ სტროფების მიხედვით, სადაც
ჩვენ გვაქვს „ბრძენი დივნოსის“ იდეების გა-
მოხმარება“): „შოთას ფილოსოფიური კონცეპ-
ცია სამყაროს წყობისა — ეს არის თანმიმდევ-
რული პანთეიზმი“ (1, 1966, გვ. 159). „შოთას
ფილოსოფიური კონცეპცია კოსმიური წყობისა,
ეს არის, როგორც ვხედავთ, წმინდა სახის(?)
პანთეიზმი, ღვთაების ყოვლადობა ბუნებაში“
(იქვე, გვ. 161). და თურმე აეროპაგისტული
პანთეიზმი (?) შოთას პოემაში თვალდება, იმავე
მკვლევარის მტკიცებით, მანიქეიზმთან, სოლა-
რულ პაგანიზმთან და ნეოპლატონიზმთან (იქვე,
გვ. 150-162). მთელი ეს ეკლექტიკური შენახავი,
მთავრდება ისევ პანთეიზმის ხაზგასმით: „შოთა
ჩვენ გვევლინება არა როგორც ბრმა მიმდევარ
საყოველთაოდ აღიარებული დოგმებისა. არ ა-
მედ თავისუფლად მოაზროვნე
ღრმა ფილოსოფოსი პანთეისტი“

აქვს თუ არა ამ მომენტს უარესად დიდი მნიშვნელობა ტექსტის სწორედ გაგებისათვის? როგორც ზემოთ დავინახეთ — თურმე აქვს!

6.

ყოველივე ზემოთ თქმულის შემდეგ ჩვენ უნდა ზეგმართოთ პოემის პირველ სტროფს და მეორე სტროფის პირველ ტაქსს. აი ისინი:

1. რომელმან შექმნა სამყარო ძალითა მით ძლიერითა, ზეგარდმო არსნი სულითა ყენა ზეციით მონაბერითა, ჩვენ კაცთა, მოგვცა ქვეყანა, გავქვს უთვალავი ფერითა მისგან არს ყოვლი ხელწიფე სახითა მის მიერითა.
2. ჰე, ღმერთო, ერთო, შენ შექმენ სახე ყოვლისა ტანისა.

განსაკუთრებით აღსანიშნავია, რომ პოემა იწყება ღმერთის („რომელმან“) მოხსენიებით და მთელი სტროფი გვიხატავს სამყაროს შექმნის სურათს ისეთი ასოციაციებით, რომელნიც ბიბლიის მცოდნისათვის საესებით ვსაგებია.

„რომელმან“ — ქრისტიანული ღმერთია, ეს ნაცვალსაძელი ძველი და ახალი აღთქმის წიგნებში ჩვეულებრივ იდენტიურია სახელისა „ღმერთი“. მაგ. პავლე მოციქულთან:

1. „რომელი-გი არს ბრწყინვალე-ბაჲ დიდებისაჲ და ხატი ძლიერებისაჲ მისისაჲ, უტვრთვან ყოველნი სიტყუთა მით ძლიერებისა მისისაჲთა, თავისა მიერ

(გვ. 163). თუ მეკვლევარს გულწრფელად სწამს. რომ რუსთაველი ერთმანეთთან შეუთავსებელ რელიგიურ-ფილოსოფიური იდეების „მოზაიკას“ ქმნიდა (მაშინ პოეტი არსებითად დილექტანტი ყოფილა და არა „ღრმა ფილოსოფოსი“, ჩვენ მას ვერ შევედევებით, რადგან რაციონალისტს უფლება არა აქვს რწმენის სფეროში სეროიზულად ედავოს ვისმეს.

ჩვენთვის მინიჭებული გუგუებარი დარჩება ერთი რამ: როგორ მოხდა, რომ უდიდესი ტრინიტარისტისა და თეისტის, დიონისე არეოპაგელის შრომებიდან მიღებული იქმნა „პანთეიზმი“ და ამგვარი „ასპექტიდან“ კი — რუსთაველის „პანთეისტური ღმერთი“ და მისი „ყოვლადობა ბუნებაში“?! რადგან ეს ასე არაა, მეკვლევარს სწორედ ამიტომ არ აწყობს რუსთაველის გამოთქმა „ზის უკვდავი ღმერთი ღმერთად!“ რადგან ფსევდო-დიონისესათვის ღმერთის „სამკვიდროჲ“ აღგვილი — „საღმრთო ნისლი“ ანუ „უხილავი ნათელი“ კარგად ცნობილია (იხ. „შრომები“, გვ. 235).

თვსისა განწმენდა ცოდვთა ჩუენთა ყო: და დაჲ და მარჯუენით სიმღირესა მისსა მალალთა შინა“ (ებრ. 1, 3). შდრ. რუსთაველი: „ზის უკვდავი ღმერთი ღმერთად“).

2. რომელი-გი ქამთა თვსითა აჩუენოს ნეტარმან მან და მხოლომან ძლიერმან მეუფემან მეუფეთამან და უფალმან უფლებათამან“ (1 ტიმ. 6, 15; შდრ. ავთანდილის ლოცვა-დან: „...უფლება უფლებათაო“). სწორედ ეს კატაფატიკური გამოთქმა ხშირად გვხვდება დიონისე არეოპაგელთან, რაც ჩვენთვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, თუმცა, როგორც პავლეს ეპისტოლედან ჩანს, თვითონ განსაზღვრის ტრადიცია ქრისტილოგიაში დამკვიდრებულია ბიბლიიდან.

3. „რომელსა მხოლოსა აქუს უკუდავება და ნათელსა მყოფ არს მიუწდომელსა, რომელი არცინ იხილა კაცთაგანმან, არცა ხილვად ქელეწიფების, რომლისაჲ არს პატივი და ძალი საუკუნოჲ“ (1 ტიმ. 6, 16) (შდრ. რუსთაველი: „ვიც არს ძალი უხილავი“. დიონისე არეოპაგელის „ნისლში“ მბეუტევი „ნათელი“ მომდინარეობს იოანეს სახარებიდან და პავლე მოციქულის „მიუწდომელ ნათელი“-დან, რომლის „ხილვა“ არავის „ქელეწიფების“).

მაშასადამე — რუსთაველის „რომელმან“ არის ქრისტიანული ღმერთი

* ქართულ სასულიერო მწერლობაში შაბლონად ქცეული უფლის აღმნიშვნელი ეს ტერმინები, მაგ. შესუღლია ერისთავთ-ერისთავის დადგენბა-ლოცვის წესშია: „მეუფეო მეუფეთაო და უფალო უფლებათაო, რომლისა განგებულებითა და ბრძანებითა განაწესნეს მთავრობანი და ქელმწიფებანი და ძალი ზეცისანი და ქუეყანისანი“... (კ. კეკელიძე, „მთავართა და ერისთავთა“ დადგენბის წესი ძველ ქართულ მწერლობაში“. „ეტიუდები“... III, გვ. 163). ეს სახელები პავლე მოციქულისგან და მისი უდიდესი ადგენბისგან. დიონისე არეოპაგელიდან მომდინარეობს. საერთოდ, ფსევდო-დიონისესათვის, როგორც თითქმის ყველა გამოჩენილი ბიზანტიელი თეოლოგისათვის, ქრისტეს შემდეგ პავლე მოციქული ყველაზე დიდი ავტორიტეტია (იხ. „საღმრთოთა სახელთათჳს“. „შრომები“, გვ. 41).

აპაპი ბაწარელია

რუსთაველის მხატვრულ-ფილოსოფიური აზროვნების ზოგიერთი საკითხი

თი, იგივე „ძალი უხილავი“, „უკვ-
დავი რომ ზის ღმერთი ღმერ-
თად“, „უფალი უფლებათა“.

ქართულ ჰიმნოგრაფიაში თქმულია (იოანე
მტევეარის საგალობლიდან):

„რომელმან სიბრძნით დაჰაღან-
ცანი მართალნი ძალითურთ
და შეჰქმნა ქუეყანა ყოვლი-
თურთ მკვდრითურთ“.

აქაც, საგალობელში, ასახულია ღმერთის
(„რომელმან“) მიერ ჯერ ცათა და ანგელოზ-
თა („ძალითურთ“ — ანგელოზებს ნიშნავს,
„ძალნი“ — ანგელოზებს), შემდეგ კი — „ქვეყ-
ნის“ შექმნა (შდრ. რუსთაველი: „ჩვენ კაცთა
მოგვცა ქვეყანა“).

„ზეცის ძალთ“ იცნობს ჩაბრუხაძე:

XVIII, 101, 1. ეტევი შიშით მკრთალმან:
საღმრთო მან ძალმან
მოგერა სიონს ბრძნად შეცნიერსა.

„საღმრთო ძალი“ რომ აქ ანგელოზია,
ამას ადასტურებს მეორე ტაეპის სიტყვა „მო-
ბერა“.

ყოველივე ამის შემდეგ აბსოლუტურად ნა-
თელი უნდა იყოს, რომ რუსთაველის „ზე-
გარდმნო არსნი სულითა“ — ანგე-
ლოსებია და იგი ღმერთმან „ყვეა ზე-
ციით მონაბერთა“. ორივე გამო-
თქმა — ტიპური ფსევდო-დიონი-
სური!

ჩაბრუხაძის ტაეპი განმარტავს
რუსთაველისას, რუსთაველისა
კი — ჩაბრუხაძისას!

ასევე ესმის „ძალნი“ შავთელსაც:

22, 4. უსხეულონი ზეცისა ძალნი
მისთვის იშვებენ სიხარულითა

და

77, 1-4: ღმერთმან და ძემან ღმრთისა
სიბრძნემან,

ყოვეს უადრეს სულთა ყოველთა
ნათლად ცხორებად, არ განშორებად
ზეცისა ძალთა, გუნდთა
ცხოველთა

მაშასადამე, ქრისტიანმა შავთელმა კარგად
იცის, რომ „ღმერთმან და ძემან“ „უადრეს
(უწინარეს) სულთა“ (ე. ი. ყველა სულიერზე
ადრე) შექმნა „ზეცისა ძალთა გუნდნი“ და მას-
ვე კარგად მოეხსენება, რომ ეს „ძალთა
გუნდნი“ ანუ ანგელოსები „უსხეუ-
ლონი“ არიან (ეს ტერმინი „უხორცო“-ს სა-
ხით გვხვდება ფსევდო-დიონისე არეოპაგელ-
თან*. რუსთაველის „ზეციით მონაბერი
ზეგარდმნო არსნი სულითა“ იმი-

ტომ არიან „მონაბერნი“, რომ „უსხე-
ულონი“ ე. ი. „უხორცონი“ ანუ „უხორცო-
სუბსტანციები, იგივე დანტეს „ინტელექტები“)
არიან! **

ამასთან, რადგან შავთელი ახსენებს ანგელოზ-
თა („ზეცის ძალთა“) „გუნდებს“, ეს იმას ნიშ-
ნავს, რომ მას ფსევდო-დიონისეს ანგელოზთა
იერარქია აქვს მხედველობაში. აქი მისი თანა-
მედროვე ჩაბრუხაძე (რომელიც ზუსტად იმავე
ქრისტიანული დეფინიციებით მსჯელობს, რო-
გორც შავთელი) კარგად იცნობს ფსევდო-დიო-
ნისე არეოპაგელს (გაიხსენოთ მისი ტაეპი:
1, 2: დიონისისთვან, ვით ენოსითვან
და „დიონოს წიგნთა შესხმანი“.

დავასვენათ:

ანგელოზთა გუნდებად „დასა-
ზღვრება“, რაზედაც ბიბლიაშია
ნათქვამი, საფუძვლად დაედო
ფსევდო-დიონისეს იერარქიის
და იგი ქრისტოლოგიის განუყ-
რელ ნაწილად იქცა. რუსთაველიც ამ
იერარქიიდან ამოდის.

რომ ღმერთის მიერაა შექმნილი და „დამტკი-
ცებული“ ყოველივე, „ზეცად“ და „ქვეყანად“.
და უწინარესად ანგელოზნი, ესეც კარგადაა
ცნობილი ძველი აღთქმიდან. კერძოდ დავითის
„ფსალმუნი“ (XXXIII, 6) ნათქვამია:

„სიტყვთა უფლისათა ცანი დემ-
ტკიცნეს და სულთა პირისა მისისათა—
ყოველი ძალი მათი“ (შდრ. რუს.:
Словом Господним создано небеса
и дух от уст его—все Воинство их.
Псал. XXXIII. 6).

„ყოველი ძალი“ ან რუსული ВСЕ
ВОИНСТВО (იგივე ძე. ქართული „მკედრო-
ბანი“) — ანგელოსებია.

ძველი აღთქმის წიგნებში ეს „ძალნი“ ანუ
ანგელოსები სხვა მათი სახელებით (ქერობინ-
ნი, სერობინნი, მთავარანგელოზნი და სხვ). არა
ერთხელ არიან მოხსენებული. ამ თვალსაზრი-
სით საინტერესოა აგრეთვე პავლე მოციქულის

*. მაგ. „აწ უკუე უხორცოთა იგი სერაფი-
მთა“ და ა. შ. („საეკლესიო მღვდელთ-მთავრო-
ბისათჳს“ თავი დ. III, 6. „შრომები“, გვ. 189).

** ფსევდო-დიონისე არეოპაგელი საგანგე-
ზოდ ლაპარაკობს ანგელოზთა შესახებ, რო-
გორც „ზეცის არსებებზე“ და მათს „ღვთაებ-
რივ მონაბერ“ ბუნებაზე... მაგ. „მღვდელთ-
მთავრობითისა მობერვისასა“. იხ.
„ზეცათა მღვდელთ-მთავრობისათჳს“, თავი იუ,
წ. 15. „შრომები“, გვ. 145.

სიტყვები (ახალი აღთქმიდან), რომლებიც ავსებენ „ზეცის ძალთა“ სახელებს:

„რამე თუ მის მიერ დაებადა ყოველივე ცათა შინა და ქუეყანასა ზედა, ხილულნი და არა ხილულნი, ანუ თუ საყდარნი, ანუ თუ უფლებანი, გინა თუ მათეობანი გინა თუ ქელმწიფებანი: ყოველივე მის მიერ და მისა მიმართ დაებადა“ (კოლას. 1, 16)*.

„საყდარნი“, „უფლებანი“, „მთავრობანი“ და „ქელმწიფებანი“ — ყველა ესენი ანგელოსებია და ისინი ბიბლიის სხვა ანგელოსებთან ერთად ფსევდო-დიონისეს მიერ გამოქვეყნებულ ზეცის ძალთა იერარქიაში (სამ ტრიადაში, 9 ჩინში) არიან შესული. „ძალნი“ მასთან ცალკე დასს ქმნიან. ამიტომ რუსთაველი იცნობს არა მარტო „ზეგარდმნო არსთ“ ზოგადად, არამედ ფსევდო-დიონისეს „ძალთა და სებსაი“. აი სათანადო ტაქები:

„მარტობა ვერას მიზამს, მცავს თუ ცისა ძალთა დასი“ (164; 2).

ამ ტაქების დაწერა შეეძლო მხოლოდ იმას, ვინც კარგად იყო გაცნობილი არა მარტო ბიბლიას, არამედ ფსევდო-დიონისეს ტრაქტატსაც „ზეცისა მღვდელ-მთავრობისათჳს“, სადაც ამ „დასთა“ შესახებ ვრცელადაა საუბარი:

„...წყაღ ანგელოზებრივად თჳსაგან მას სახელ-სდებენ. რომელი-იგი აღმავსებლობით შესარულებს საღმრთოთა მათ დასთა ზეცისათა...“ („შრომები, 116). „ხოლო დასასრულისა მას დასსა ზეცისა გონებათასა არა აქვს სიტყვაჲ მთავრობად ანუ საყდარად გინა სერაფიმად სახელის-დებაისაჲ, რამეთუ ვერ მჭონებელ არს ძალსა. უზეშთავსთა მათ ძალთასა, არამედ ვითარ-იგი უქუეშოვსი დასი ანგელოზთაჲ, ჩვენთა ამათ საღმრთოთა მღვდელ-მთავართა აღიყვანებს მისდა ცნობილისა მის ღმერთ-მთავრობითთა გამოზრწყინებთა სიმადლისა მიმართ“ (იქვე 116-117).

მასსადაჲ — ფსევდო-დიონისეს იერარქიის მიხედვით „ანგელოზთა სულ ბოლო დასზე“ ზემოთ „ზეცის დასნი“ — „ძალნი“ — იმყოფებიან, და არა პირველ დასთა შორის. მართლაც, ფსევდო-დიონისეულ ანგელოზთა იერარქიაში „ძალნი“ შედიან მეორე ტრიადაში („უფლებანი, ძალნი და ქელმწიფებანი“).

* «Ибо им создано все, что на небесах и на земле, видимое и невидимое, Престолы ли, Господства ли, Начальства ли, Власти ли: все Им и для него создано» (Колас. I, 16).

ნი“). რუსთაველის „ცისა ძალთა დასი“ — ამ ტრიადის ანგელოზთა ერთი გუნდის (ანგელოზთა) გარდა ამისა — როცა რუსთველი მიმართავს ღმერთს:

„ვის გმორჩილებენ ციერნი ერთის იოტის ოდენად“ (836, 3) —

იგი გულისხმობს ანგელოსებს („ციერნი“ — ანგელოსებია), რომელნიც ბიბლიისა და კერძოდ ქრისტოლოგიის მიხედვით — „ღმერთს მორჩილებენ“. ქრისტიანული გაგება აგრეთვე იმის აღნიშნავს, რომ ზეცის მნათობთა შორის მზე უპირველესია, როგორც მისი ზატი და მას მორჩილებენ დანარჩენი მნათობები. ევფიზ-ტყაოსანში ნათქვამია (ავთანდილი მიმართავს თინათინს):

კვლაცა ჰკადრა: „ჰა, მზეო, რათგან ღმერთმან მზედ დაგებადა, ვის გმორჩილებს ზეციური მნათობია რაცა სადა (135, 1-2).

ამ საკითხის შესახებ არსებული ლიტერატურის მიმოხილვა შორს წავეყვანდა. ერთი რამ უეჭველია: რუსთაველი მთლიანად თავისი ეპოქის მწერალია და ქრისტიანულ-თეოლოგიურ გაგებათა წრეშია მოქცეული „ზეცის ძალთა“ შესახებ არსებულ წარმოდგენათა თვალსაზრისით.

7

ახლა რუსთაველის „ერთი“-ს გამო, საიდანაც მისი ანტიტრიბიტარისტობა გამოყვანდა. მეორე სტროფი იწყება ღმერთისადმი პირდაპირი მიმართვით:

2, ჰე, ღმერთო, ერთო, შენ შექმენ სახე ყოვლისა ტანისა.

ღმერთმა რომ „ყოველი ტანის სახე“ შექმნა (თავისავე სახისამებრ) ეს კაცობრიობამ იცოდა ათასეული წლების წინ. ქრისტოლოგიიდან კი ცნობილია, რომ ღმერთი „ერთია“ და იმავე დროს სამპიროვანი. „ერთის“ ხმარება უკვე გულისხმობს ღმერთის სამგვამოვანობას, განმარტავს მას (იპოტაქსს). ახალ აღთქმაში ღმერთის აღსანიშნავად ზმირად იხმარება „ერთი“ «Един» და მისი („ერთის“) შინაარსი ვრცლად აქვს დასაბუთებული ფსევდო-დიონისე არეოპაგელს ტრაქტატში „საღმრთოთა სახელთათჳს“, რომლის ქართული თარგმანი როსთაველს წინ უძევს. აი სათანადო პასაჲ დიონისეს თხზულებიდან, რომელიც აბსოლუტური სიეხადით განმარტავს „ერთის“ მნიშვნელობას.

აპაბი ზაფხელია

რუსთაველის მხატვრულ-ფილოსოფიური აზროვნების ზოგიერთი საკითხი

„ამისთვის უკვე ღმრთის-მეტყუელებმა ყოველსა ღმერთ-მთავრობასა, ვითარცა ყოველთა მიზეზსა, უგალობს სახელდებითა ერთობისაჲთა. და ერთ არს ღმერთი მამა და ერთ უფალი იესუ ქრისტე და ერთ სული წმიდაჲ ზეშთა-გარდამატებულითა მით ყოვლისა ღმრთიებისა ერთობისა განუყოფლობითა, რომლისა შორის ყოველი ერთობითად შემოკრებულ არს...“ („საღმრთოთა სახელთათჳს“. თავი ივ. „სრულისათჳს და ერთისა“. გვ. 95)*.

რუსთაველს „ერთის“ ცნების ყალბად გავგებას წიგნი ისტორია აქვს. მაგ. ცნობილია, რომ პოემას ხელნაწერებში პირველ სტროფს წინ უძღვის ინტერპოლაცია:

პირველ თავი დასაწყისი, ნათქვამია იგ
სპარსულად
უხმობთ ვედხ-სტყაოსნობით, არსსა შეიქს
ხორტს არ სულად.

* შტრ. ეკალავიჩის თარგმანი: Поэтому то богословие прославляет все богоначалие, как причину всего, под именем Единого: Един — Бог Отец, Един Господь Иисус Христос и Един и тот же самый Дух в запредельной нераздельности всецелого божественного Единства, в котором все сведено во-едино и сверхсущностно, предшествует превыше [всякого] Единения» («О бож. именах», гл. XIII. О совершенном и Едином, Гл. 3, стр. 113).

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ფსევდო-დიონისეს მკაცრი ტრინიტარისტობა აღიარებული იყო ჰიმნოგრაფიაშიც. მაგ. ქართულად თარგმნილია ჰიმნოგრაფ თეოფანეს „კანონი“, რომლის შინაარსს გადმოსცემს კ. კეკელიძე. იგი წერს, რომ თეოფანეს მიხედვით „მთავარი თემა მისი (დიონისეს, ა. გ.) სწავლა-მოდღერებისა ყოფილა ერთი ღმერთი, სამპირთეონი. „ჰქადაგე შენ ერთობაჲ ბუნებისა მისა და თუთებაჲ გუჲთაჲ“; „ერთღმრთეებაჲ ჰქადაგე შენ, ღირსო...“ „სამება ერთარსებად განუყოფელი უქადაგე ყოველთა“, ან „სამებისა ერთღმრთეებაჲ ჰქადაგეო“. აქ უკვე ჰიმნოგრაფი ეყრდნობა მთლიანად დიონისეს თხზულებებს, რომლებშიაც გარკვეულია საკითხი ღვთაების ერთარსებისა და სამპიროვნების შესახებ“, (იხ. კ. კეკელიძე. დიონისე არეოპაგელი და პეტრე იბერიელი ძველ ქართულ ჰიმნოგრაფიაში. ერთულები... VI, 1960, გვ. 334-335).

საეროა, არ ახსენებს სამებასა ერთარსულად არას გვარგებს საუქუნოს, რა დღე იქმნას აღსასრულად.

გარიანტი:

ბ. „თუ უყურა მონაწილმან შეიქმნების გაპარსულად“.

ზოგიერთმა მკვლევარმა ამ მართლაც „ტლანქ ინტერპოლაციაში“ (კ. კეკელიძე) დინახა პოემის თეოლოგიური მხარის დახასიათება. ამ საკითხზე არსებობს ვრცელი ლიტერატურა, რომლის მიმოხილვის საჭიროება უკვე აღარ არსებობს.

ინტერპოლატორის სიტყვები — „ნათქვამია იგ სპარსულად“ — რა თქმა უნდა გამოხმაურებაა რუსთაველის სიტყვებისა — „ესე ამბავი სპარსული“... — ზოლო რომ პოემაში სამება არაა ნახსენები, ეს უკვე ინტერპოლატორის უმეცრებაა, თავდაპირველად კ. კეკელიძის, შემდეგ იმავე კ. კეკელიძის, კ. ეკაშვილის, ვ. ნოზაძის და სხვათა შრომებში მოტანილი საბუთების შემდეგ ჩვენ ზედმეტად ვთვლით მასზე ვრცლად შეჩერებას. მიუხედავად ამისა, საჭიროა ზოგი მომენტის აღნიშვნა.

რუსთაველის პოემაში ღვთაების მოხსენება ფორმით — „ჰე, ღმერთო, ერთო...“ — ზოგი სერიოზული უცხოელი მკვლევარის მიერაც გაგებულ იქმნა ისე, თითქმის ავტორი არ სცნობდა ღმრთის სამგვამოვნობას (ტრინიტეტს).

რუსთაველის წინამორბედთათვის — ჩახრუხაძისა და შავთელისათვის „ერთის“ იპოსტასური შინაარსი საგნებით ნათელია — ისინი ჩვეულებრივ „ერთი“-ს გვერდით ახსენებენ „სამებას“, როგორც „ერთი“-ს განმარტებას. მაგ.

ჩახრუხაძე:

II. 20, 1 მაღალმან ღმერთმან, სამებით ერთმან.

შავთელი:

I, 1 სამებით ერთმან, არსებით ერთმან.

64, 2. ნათელმან ერთმან სამებისაგან.

რუსთაველს არ დასჭირვებია „ერთთან“ „სამების“ ხსენება, რადგან პირველი თავისთავად გულისხმობდა მეორეს. ჩახრუხაძე, შავთელი და რუსთაველი საერთო რელიგიურ credo-ს მატარებელნი არიან (ისინი, ყოელანი, ბიბლიისთან ერთად დიონისე არეოპაგელის თხზულებებს ეყრდნობიან).

ამიტომ, ამათუ იმ პოეტის (აუზნ-დაც გენიალურის) რომელიმე ფილოსოფიურ-თეოლოგიური შინაარსის მქონე გამოთქმათა იზოლირება უძველეს დროიდან სა-

ყოველთაოდ გავრცელებულ და ყოველი განათლებული ქრისტიანისათვის ელემენტარულ ქვეყანაში იტყობა ქვეყნულ დეფინიციებიდან — დაუშვებელია. ისტორიულ კონტექსტიდან ასეთ ცნებათა ამოგლეჯას შეიძლება ბევრი უხერხულობა და შეედომა მოჰყვეს. ქრისტიანული კულტურის ყველა განსაკუთრებული მნიშვნელობა განხილულ უნდა იქმნას ლიტერატურული ტრადიციების და მისი ეპოქის ფილოსოფიურ-თეოლოგიურ თხზულებათა ფონზე. შოთას პოემა ექცევა მისი დროის სიტყვა-კაზმულ მწერლობაში, როგორც გარკვეული ხანის ლიტერატურულ სისტემაში. ასე ყოფილა ყველგან და ყოველ დროს!

შოთას „ერთის“ გაგების მხრით ბევრი კიდევ ჩამორჩება ვახტანგ VI-ის, რომელიც მას სწორედ განმარტავდა:

„ჰე ღმერთო: ერთმან ღმრთიან მამან, ძემან და სულმან წმიდამან შეჰქმნა სახელ ყოველი ავებულეს...“ (გვ. სპ.).

ყოველივე ამის შემდეგ გასაგები უნდა იყოს თუ რატომ მოიწერს რუსთაველი „შაირობასა და კერძოდ თავის პოემას პრედიკატს „საღმრთო“-ს.

121—2 „შაირობა პირველადე სიბრძნისაა ერთი ღარგი საღმრთო საღმრთოდ გასაგონი, მსმენელთათვის დიდი მარგი.

შემთხვევითი როლია, რომ შათელიც „სიბრძნეს“ უკავშირებს „სამეხობით ერთს“ ანუ „ღმერთს“:

II. 20, 1: სიბრძნით ქმნა ღმერთმან, სამეხობით ერთმან.

მოტიანი მაგალითებში საერთოა არა მარტო აზრი, არამედ საერთოა ფრაზეოლოგია, ტაბუთა ლექსიკური შედგენილობა. მაგრამ მკითხველს მაინც დაებადება კითხვა. რატომ არაა იქვე ნახსენები სიტყვა „სამეხობა“ ან კი საღმსხვებან სხვა გამოთქმით არის იგი ნახსენები?

რომ ვეფხისტყაოსანში ნაუღლისხმევია სამეხობა, მეტიც — რომ მასში რამდენჯერმე მოითხოვია საკუთრივ ქრისტეზე, ეს საბოლოოდ ნათელი გახადა რუსთაველის 836 სტროფის 1-2 ტაბეების უცდომელმა და ღრმა ანალიზმა, რომელსაც თავისი ტრადიცია აქვს და რომელიც უკანასკნელად დასაბუთებულია მ. გიგინეიშვილის შრომაში „მზიანის ღამე“ და ქრისტიანული მსოფლმხედველობის ზოგი საკითხი“ (მე. ქართ. მწერლობის საკითხები, III. თბ., 1968). აი ეს ტაბეებიც:

იტყვის: „ჰე მზეო, ვინ ხატად

გთქმევს მზიანისა ღამისა და ერთ-არსებისა ერთისა, მცნოვნისა უქამოსა ქამისა.

მ. გიგინეიშვილის შრომაში საკითხის შესახებ არსებული ლიტერატურის მიმოხილვისა და ყოველმხრივი ანალიზის შემდეგ მიღებულია დსკვნები:

„ამრიგად, მზე არის ხატი „მზიანისა ღამისა“ — ქრისტესი, მზე არის ხატი „ერთარსებისა ერთისა“ წმინდა სამეხობისა და ამდენად ქრისტესიც. მზე არის ხატი „უქამო ქამისა“ — ქრისტესი“.

მ. გიგინეიშვილის გამოკვლევაში ეს შეხედულება დასაბუთებულია ისე კარგად, რომ აქამდე მასზე სიტყვას არ გავაგრძელებთ (მას ევხებით ვრცელ რეცენზიაში).

თავი რომ დავანებოთ ვახტანგ VI-ისა და თეიმურაზ ბაგრატიონის „განმარტებებს“, ისიც კმარა თუ აღვნიშნავთ: ვინაც სპეციალურ ლიტერატურაში ჩაუხედავს მან იცის, რომ XX ს-ის ქართულ ფილოლოგიაში პირველად (1927 წელს) პროფ. კ. კეკელიძემ დასაბუთა რუსთაველის ტრინიტარისტობა. რუსთაველის ცნობილი ტაბის — „ერთარსებისა ერთისა, მის უქამოსა ქამისა“ — საფუძველზე (იხ. „შაირობი“, 1927, № 2, გვ. 199) იგი წერდა შოთას „მანიჭეიზთან“ დაკავშირებით:

„ტყუილია, რომ ვეფხისტყაოსანი არ ახსენებს სამეხობას; პოემაში ნათქვამია, რომ მზე ხატია „ერთარსებისა ღვთისა“ (სტრ. 717), თეოლოგიურ ტერმინოლოგიაში „ერთარსება“ implicite ჰგულისხმობს „სამეხობას“, ისე მას არაკითარი აზრი არ აქვს“.

კ. კეკელიძის ეს შენიშვნა რუსთაველთალოგიაში ეტაპური მნიშვნელობის განცხადება აღმოჩნდა. 1936 წელს კ. ეკაშვილი აღნიშნავდა:

„რაც შეეხება მანიჭეურ თეოლოგიას, სეზობა დავანებოთ ამას თავი; პროფ. კ. კეკელიძის წერილის შემდეგ „ვეფხისტყაოსანში“ მანიჭეურის გავლენის ძებნა ზედმეტია...“ (კ. ეკაშვილი. „ვეფხისტყაოსნის“ ავტორის მსოფლმხედველობისათვის“. კრებული: „შოთა რუსთაველი“. თბ. 1966. გვ. 233).

იგივე ავტორი წერს: „ერთარსება, როგორც პროფ. კ. კეკელიძეს (იხ. ზემოთ) აქვს განმარტებული, უკვე, გულისხმობს ღვთაების სამპიროვნებას, სამკავშირებას, და ეს ცნება (ომოფსია) გამოშვებულია პირველი მსოფლიო კრების მიერ 325 წელს და მის შემდეგ შეიქმნა, როგორც ღვთაების შინაგანი ცხოვრების გამოუმჯობესებელი ცნება თვით სარწმუნოების სიმბოლოში, საქრის-“

აპაკი გაწერალია
რუსთაველის მხატვრულ-ფილოსოფიური აზროვნების ზოგიერთი საკითხი

ტიანო ლიტერატურაში და ლევისმასხურება-შიც კი. ბასილი დიდისა და იოანე ოქროპირის ლიტურგიკაში ქრისტიანებს ყოველდღე ესმას: „ღირს არს და მართალ თაყუანის-ცემა მამისა და ძისა და წმიდისა სულისა სამებასა ერთარსებისა და განუყოფელისა“ (იქვე, 236).

რაც შეეხება რუსთაველის პანთეონს, ამის თაობაზე მოტიანილი ციტატის ავტორი სამართლიანად წერს:

„რაც შეეხება (შოთას) პანთეონს, ტექსტში ნათქვამის შემდეგ, ეს უნდა ჩაითვალოს გაუგებრობად“ (გვ. 266).

836 სტროფის (იტყვის: „ჰე, ზეო, ვინ ხატად...“) გაანალიზების შემდეგ კ. ეკაშვილი უაღრესად საგულისხმო და სასვებით ვასაზიარებელ აზრს გამოთქვამს:

„გარჩეულ სამ სტროქონში რუსთაველი არამც თუ „ახსენებს სამებასა“ და მით უპაექვს სამებას „ვეფხისტყაოსნის“ დევნისა, არამედ მთლიანად წარმოგვიდგენს ქრისტიანული დოგმატიკის უმთავრეს ნაწილს, რომელსაც ღვთისმეტყველებაში ანდომებენ ათასფურცლოვან ტრაქტატებს და მრავალტომიან გამოკვლევებს“ (იქვე, 237).

მგონი სადაო არაა, რომ თეოლოგიურ „აქით-ხებში“ კ. ცინცაძე ბევრ რუსთაველოლოგზე უკეთ იყო გარკვეული. მიუხედავად დიდი რაწვისა, როგორც მღვდელმსახურისა, მას სრულად არ დავიწყნია რუსთაველის პოემის საერთო შენაარსი და ამ უკვდავ ქმნილებას იგი ამ მსდგომია ცალმხრივად. კარგი წერილის ავტორი დამაჯერებლად უარყოფს ქართული ეკლესიის მხრივ შოთას დევნის უსაფუძვლო აზრს, მაგრამ ამ საკითხში ანალოგიურ რასადი მოსახრება ბევრს სხვასაც (რომელთაც ეკლესიასთან საერთო არაფერი აქვთ) გამოუთქვამთ მანამდე და მას შემდეგაც.

აქ უნდა მოვიგონოთ ისიც, რომ „ერთარების“ ცნებას პროფ. კ. ეკევიძე გვიან კიდევ დაუბრუნდა და კატეგორიულად განაცხადა:

„ერთარება implicite გულისხმობს „სამებას“ (არ უნდა ავურიოთ ერთმანეთში, — სამწუხაროდ ესეც ხდება ხოლმე, — „ერთღმერთიანობა“ — ОДНОБОЖЬЕ, რომელსაც სხვა რელიგიებიც, მაგალითად, მაჰმადიანობა, იუდაიზმი, აღიარებენ, და „ერთარება“, რომელიც ქრისტიანული დოგმატიკით, სამპიროვანი ღმერთის თვისებაა). სხვა რომ არაფერი იყოს ვეფხისტყაოსანში, ეს ტერმინიც საკმარისი იქნებოდა მისი ავტორის ტრიინიტარისტობის (სამების აღმსარებლობის) დასამტკიცებლად. ეს

ნათელი, ანბანური კეშმეტიანობა იმისათვის, ვისაც უნდა ნავიწარმოდგენა და ცოდნა მაინც აქვს ქრისტიანული დოგმებისა“ („რუსთაველოლოგიური შტუდიები“. „ერთუდები“... 1962, ტ. VIII, გვ. 163-164. ლყოფა ჩვენია. ა. გ.).

ზოგიერთ რუსთაველოლოგს ისე უპირავს თავი, თითქოს ეს საკითხი საბოლოოდ არ იყოს გადაჭრილი სამეცნიერო ლიტერატურაში. ისევე ითხზება „ახალ-ახალი თეორიები“, რომელთა მიხედვით რუსთაველი „ერთაროსადა“, „პანთეისტად“ და ლამის ათეისტადაც გამოაცხადონ. ხდება უკვე სამუდამოდ უაზრდებულ კონცეპციითა წინა პლანზე წამოწევა. ყველაფერი ეს ნაკარნახევია ან პოეტის მოდერნიზაციით, ან დანგრეული თეორიული შენობების უნაყოფო რეტაეცაციის მიზნით. მეცნიერული სოლიდობისა ამაში არაფერია, ჯიუტობა და უმწეობა კი — ძალიან ბევრი!

თუ რამდენად მნიშვნელოვანია პოეტის ქრისტიანული მრწამსის როლი, ეს ჩანს სხვა „რუსთაველოლოგიურ გაუგებრობათა“ ცონხედაც.

ვეფხისტყაოსანში რომ პირობითი მუსლიმური გარსი ზნორად ირღვევა მასში ქრისტიანული აგენტის ბატონობის გამო, ამის შესაიწმინდე მაგალითს წარმოადგენს მიზეთაში „მუსლიმან“ ავთანდილის ლოცვა, რომლის ერთი სტროფი აშკარად წარმოაჩენს მის ქრისტიანობას. აი ისიც:

ილოცენ, იტყვის: „მალალო, ღმერთო,

ხმელთა და ცათაო,

ზოგჯერ მომცემო პატივთა, ზოგჯერ

კეთილთა მზათაო,

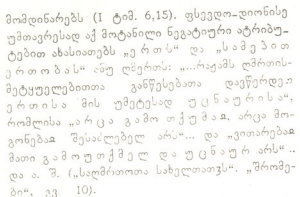
უცნაურო და უთქმელო, უფალო

უფლებათაო.

მომეც დათმობა სურვილთა, მფლობელო

გულისთქმათაო. (933)

მესამე ტაეში მოცემულია ქრისტიანული აპოფატია და კატაფატია ერთმანად: ღმერთი რომ „უცნაური“ (მეუცნობელი) ეს მომდინარეობს პავლე მოციქულისაგან (საქმე, 17, 23): „რამეთუ, მიმო-რამ ვიციეოდე და მოვიხილევდ სამსახურებელთა თქუენთა ვპოვე ბოზონიცა, რომელსა ზედა წერილ იყო: „უცნაური ღმერთი“. ხოლო „უთქმელი“ — ჩვეულებრივი აპოფატეური განსაზღვრავა ღვთებისა. კატაფატეური „უფლება უფლებათა“ აგრეთვე პავლე მოციქულისაგან

„გზები ეს შემდგომ შეტანილი ტაქტიკისი შინაარსით და ხასიათით ეწინააღმდეგება დიდი პოეტის მთელ მათემატიკურ ფილოსოფიას(?) რუსთაველი თავისუფალი იყო რელიგიურ სახეთა კონკრეტუნიზაციისაგან მისწრაფებისაგან და მით უმეტეს, რაიმე მესლანური ან პირატული ეკლესიოლოგიისაგან, ანტონოვ-რუსთაველი არ შეეძლო გაეზავნა თავისი გზები მიზნობის სალოცავად“ (ვახ. კიკნაძისტი“, 1937, 24 დეკ. გვ. 3).

ჩვენ კი ვფიქრობთ, რომ სწორედ ქრისტიანულ რელიგიურ სახეთა კონკრეტობაში, ავთანდილის მიერ შეუფერებელ ადგილას უფლისადმი აღღვნილ გენიალურ ლოცვით ნაშრომია, გამოიღა არა მარტო ავტორი, არამედ მრავალმა მისი გმირებისა, რომლებიც არსებითად მუსლიმურ ნიღბებს ატარებენ. არც ჰოვრემა, არც მისმა პერსონაჟებმა მუსლიმურ ლოცვა არ იცინა. ისინი ქრისტიანულად ლოცულობენ და ქრისტიანულად ლოცულობენ თვის „მიზგითაში“.

ავთანდილის „ლოცვა“ — გენიალური პოეტური ქმნილებაა და თანაც ღრმად ორგანული ნაწილი პოემის მხატვრული მსოფილისა.

აქად. ი. ორბელიის ლოგიკის მიხედვით ჩვენ
დები უბრწყინვალესი ხანა (1250)

გულითა ღმერთსა აღიღებს ავთანდილ

პოემიდან უნდა ამოგვეგდოს არა მარტო ანალო-
გიური სტროფები, არამედ კიდევ ერთი შემ-

ცრემლთა ზღუდელი;

თქვა: „ღმერთო, გმადლობ, რომელი ხარ
ჰირთა მომალხენელი;

ყოფილი, მყოფი, უბეჭდელი,

ყურთაგან მოუსმენელი,

და წყალობა თქვენი იჩქინთად
არს ნენი გარემოფენელი.

ეს ქეშმარიტი ქრისტიანის ლოცვაა და არა

სტროფის მესამე ტაეპში მოტანილ ღვთაების

განსაზღვრებათა სრული ანალიზი აგრეთვე ნა-
თელს გახდიდა პოეტის ღრმა თეოლოგიუ-
რელიგიის და კერძოდ ფსევდო-დიონისე არე-
ოპაგელის ტრაქტატების ქართული თარგმანების
ბრწყინვალე ცოდნას. მაგრამ ეს სამუშაო სხვა
პირთ ნაწილობრივ უკვე ჩატარებული აქვთ
და ჩვენ ეს გარემოება გენათავისუფლებს წყა-
როთა ჩვენებისაგან. გვიჩოდა მხოლოდ აგვე-
ნიშნა ის ფაქტი, რომ „მუსლიმანი“ ავთანდილი
მოტანილ სტროფში აგრეთვე ქრისტიანულ
ღმერთს აღიღებს. იმდენად ღრმაა რუსთაველი
განსწავლულობა ღვთისმეტყველების საკითხებ-
ში, რომ სწორედ ამ გარემოებას აიძულა დიდი
ქართველი თეოლოგი ანტონ I „წყობილისიტ-
ვაობა“-ში რუსთაველის შესახებ ეთქვა:

თუ სამი პასუხად, ღუთის-მეტყუი-
ლიცა ფრიად-ო.

განვიხილოთ ეხლა 178 სტროფის შემდეგი ტა-
ბელები (1—2):

ამ საქმესა შემოწმების დიონოსი,
ბრძენი ეზროს

საბრალთა, ოდეს ვარდი დაეთრთვი-
ლოს, დაცაეზროს.

პირველ ტაშში მოხსენებული დიონისი ვახტანგ VI-ემ დიონისე არეოპაგელად მიიწვია (გ. ტყ., 1 712, გვ. ტე), რომელიც თითქმის პავლე მოციქულმა მოაქცია ათენში ქრისტიანობაზე და რომელსაც „წიგნი“ ჰქონია დაწერილი. რასაც ვერცვლია, ვახტანგ VI იზიარებს დიმიტრიან ფეხმოკიდებულ წებებულელას რძი ფსევდონიმის დიონისე არეოპაგელი, ავტორი თეოლოგიური ტრაქტატებისა (V ს.) და ათენელი დიონისე (I ს.) ერთი და იგივე პირია.

ვახტანგ VI სიღება—178 სტროფის „დიონოსი“
არაა არც პირველი გაქრისტიანებული ათენელი,
არც V ს-ის მისტიკოსი და თეოლოგი ფსევდო-
დიონისე არეოპაგელი.

თეიმურაზ ბაგრატიონმა რუსთაველის „დიდონისი“ დიონისე ალექსანსკელად მიიჩნია (იხ. „განმარტება ვეფხისტყაოსნის“ თბ., 1960, გვ. 31—32). მაგრამ ბერძენი ისტორიკოსის დიონისე პლინარიასელის „ათი სხვა წიგნი“ (?) ძველად ქართულად არ ყოფილა თარგმნილი. თეიმურაზი მხოლოდ ერთში მართალია — რუსთაველის „დიონისი“ — დიონისე პრეობაგელი არაა; ამ უკანასკნელის „წიგნებში“ არაფერია თქმული ვარდის „დათრთოვლისა“ და „დასაბრუნებისა“ შესახებ. რუსთაველი კი, როცა ვისმეს იმოწმებს, ყოველთვის კონკრეტულ თხზულებას

საკაკი ბაყერელია

რუსთაველის მხატვრულ-ფილოსოფიური აზ-
როვნების ჯოგინათი საკითხი

და ამ თხზულების გარკვეულ პასაჟებს ან გამოთქმებს გულისხმობს.

შეცდომითაა განმარტებული თეიმურაზის მიერ „ეზრო“-ც („ეზროს-აზრზე თანხმობა (ესე იგი ღიონისოს ბრძენი თანახმა არის ამ ლექსის აზრისაო). ეზროს — ეავზროს“. იხ. „განმარტ“. 32).

რუსთაველის „ღიონისი“-ს ყურადღება მიაქცია ოლივერ უორდროპმა. 1912 წლის ინგლისური თარგმანის სათანადო ადგილას, შენიშვნებში ნათქვამია: „? the Apeopagite. Cf. 1468. ? a spurious quatrain“. (იხ. The Man in the Panther's Skin. A romantic Epic by Shol'a Rustaveli, a Close Rendering from the Georgian Attempted by Marjory. Scott Wardrop With a Preface by Sir Oliver Wardrop. [London. 1912]. Tbilisi, 1966, p. 56).

კომენტარის ავტორი სათუოდ მიიჩნევს „ღიონისი“-ს („Dionosi“) ავრობაგელად, ხოლო მთელი სტროფი „ყალბ კუბლეტად“ („a spurious quatrain“) მიიჩნია. ალ. სარაჯიშვილის ნაშრომის „ვეფხისტყაოსნის ყალბი ადგილები“ გველენით. ამასთან ო. უორდრობი კითხვის ქვეშ სვამს 178 სტროფის „ღიონისი“-სა და 1492 სტროფის „ღივნოს“-ის იგივეობას.

ო. უორდრობი მართალია, როცა „ღიონისი“-სა და „ღივნოს“-ს ერთმანეთისაგან განასხვავებს, მაგრამ სტროფის ნამდვილობა საეჭვო არაა. საჭირო იყო მხოლოდ მისი სწორი ასხნა.

1924 წელს პროფ. აკ. შანიძემ სტროფის პირველ ტაქტში მოხსენებული ეზროს მიიჩნია ვსევდო-ეზრა წინასწარმეტყველად, ხოლო „ღიონისი“-ს — ამ ეზროსად მიმიწერილ. ბერძნულად დაწერილი ასტროლოგიური თხზულებების „დიადნოსი“-ს დამახინჯებულ წაკითხვად. („ჩვენი მეცნიერება“, 1924, № 8, გვ. 48 — 49. შტრ. მისივე „ვეფხისტყაოსნის საკითხები“. I, თბ., 1966). აკაკი შანიძის ამ გამოკვლევას ჩვენ საგანგებოდ ვეხებით ქვემოთ, აქ აღვნიშნავთ მხოლოდ, რომ ავტორის წერილში დაწვრილებითაა გადმოცემული საკითხის ისტორია (1924 წლამდე გამოქმედი მოსაზრებების მიმოხილვა), რაც ჩვენ გვანათავისუფლებს დეტალიზაციისაგან.

1926 წელს ს. კაკაბაძის მიერ გამოცემულ ვეფხისტყაოსნის შენიშვნებში „ეზრო“ და „ღიონისი“ ასეა განმარტებული:

„ეზროს (154) — ეზდრა წინასწარმეტყველი (გვ. 96).

„ღიონისი (154, 1461) — ღიონისი არეოპაგეტი (I საუფ. ქრ. შმდ.) (გვ. 195).

არც ერთი განმარტება სწორი არაა.

1937 წლის პოემის საიუბილეო გამოცემის ლექსიკონში (შედგენილი პროფ. იუსტ. აბულაძის მიერ) ნათქვამია:

„ეზროს, 171, i. ითქვას ვილაც მჭიდროდ სახელი უნდა იყოს“ (გვ. 362). ზნელოვნება

„ღიონისი, 177, 1 ან ღივნოს 1492, 1. ფილოსოფოსი ნეოპლატონიკოსი

ღიონისი არეოპაგეტი. ღივნოს არის ლექსისაჲსი შეცვლილი ღიონისი“ (გვ. 362).

აქ 177 სტროფის „ღიონისი“ და მე-1492 სტროფის „ღივნოს“ გაიგივებულია, რაც შეცდომაა, ეზროსი გაურკვეველ პირადაა მიჩნეული.

ზოგიერთმა „ღიონისი“ ამოიკითხა არაბული სახელწოდება ლექსთა კრებულისა „დივანი“, ხოლო ეზროსი დიანახა XII-ის პოეტი ეზრა. აქედან მიიღო სათანადო დსკვნა — შოთა რომ ორიგინალებში იცნობდა არაბულ მწერლობას იქიდან ჩანს, რომ იგი ეზროს ღივნოს ასახელებს. ამ ეზროს უცხოეთის ყარბოზაში გაუტარებია წლები და მისი „ღივანი“ შეიცავს მელანქოლიურ მოგონებებს სამშობლო ქვეყნის შესახებ*.

დაახლოებით ასე ფიქრობდა პროფ. შ. ნუცუბიძე:

ეს შეხედულება არც ერთი კონკრეტული ჩვენებით არაა დასაბუთებული.

რუსთაველის სტროფში სამშობლოდან გადახეწილი მგოსნის სევდა სამშობლოზე (ნოსტალგია) სრულიად არაა გადმოცემული. ბოლოს, სპეციალურ ლიტერატურაში უკვე გამოჩნეულია, რომ ამ პოეტ ეზრას ლექსებში არაფერი აღმოჩნდა ისეთი, რომელიც რუსთაველის სტროფში ასახულ ვარდის დაზვრას, მის დათრთვილ ვას მოგვაგონებდეს*.

დავუბრუნდეთ ისევ 177 სტროფის პირველ ორ ტაქსს:

ამ საქმესა მეგონებდის ღიონისი
ბრძენი ეზროს:

საბარლოა, ოდეს ვარდი დაეთრთვილია, დაეცვროს.

ამ სტროფს ერთი ხანის გამოშვებით ეხმაურება კიდევ ერთი ტაქტი (179, 4):

ახალმან ფიქვმან დათოვა, ვარდი დათრთვილია, თანასა.

*. ეს შრომა უკვე დაწერილი იყო, როცა გამოქვეყნდა დოქ. დ. ქუშისიშვილის წერილი („მნათობი“, 1969, № 8).

წერილის ავტორი დამაჩერებლად უარყოფს პოეტ ეზრას. ეს პოეტი ეზრა (მოსე-იზნ ეზრა, გარდ. 1138 წ.), წარმოშობით ებრაელი და გაქსანებული, არაბულად სწერდა ეპიკურული განწყობილებით გამსჭვალულ ლექსებს (A. A. Смирнов, Средневековая литература Испании, Л.-Д. 1969, стр. 30). რუსთაველის სტროფში კი ეპიკურული არაფერია.

ვარდის სიმბოლიკა ეფუძნის ტყუილსა და ჩვეულებრივია, ამიტომ ამ სახელის ძიებას რომელიმე ავტორთან აზრი არ აქვს. საძებრარია სხვა — თვითონ ვარდის ან საერთოდ მცენარის „დათოვისა“ და „დათოვლის“, მისი დაზრობის ამ სახეელი თხზულება, რომლის ავტორად რუსთველი ვინმე ბრძენ ეზროს ასახელებს. ბრძენს კი, როგორც დავიანახეთ, რუსთაველი ყოველთვის ფილოსოფოსს ან წინასწარმეტყველს ეძახის, თანაც მისი რომელიმე კონკრეტული თხზულება აქვს მხედველობაში.

ერთი სიტყვით — უნდა მოგვხილო ყოფილიყო რეალური ტექსტი, რომელსაც რუსთველი ეყრდნობა. პროფ. აკაკი შანიძემ სწორედ ამ მიმართულებით წარმართა თავისი ძიება.

პროფ. აკაკი შანიძეს თავისი ნარკვევი პირველად მოხსენების სახით წაუკითხავს 1924 წლის 15 იანვარს „ქართული საენათმეცნიერო საზოგადოების სხდომაზე“. ზემოთ აღვნიშნეთ კიდევ, რომ იგი დაიბეჭდა იმავე წელს („ჩვენი მეცნიერება“, 1924, № 8) და, ბოლოს, ავტორმა იგი შეიტანა რუსთველოლოგიურ შრომების კრებულში „ვეფხისტყაოსნის საკითხები“ 1966 წელს (წ. I. გვ. 192—196 „ლიონისი“). მეცნიერის შეხედულებით, ფსევდო-ეზრა წინასწარმეტყველს მეფეობა ასტროლოგიური ტრაქტიკი „დიდნოსი“ („ეზრა დიდნოსის“), რომლის ქართული თარგმანი შენახულია მეათე საუკუნის ხელნაწერში (იქვე, გვ. 195), სათაურით „კალანდაა თქმული ეზრა წინასწარმეტყველისა“ (ტექსტი იხ. დ. ბაქრაძე, ისტორია საქართველოსი, 1889, გვ. 236; ს. ყუბანეიშვილი, ძვ. ქ. ლიტ. ქრესტომათია. წ. I. შტრ. აკ. შანიძის წერილი, გვ. 195, შენიშვნები). აკ. შანიძე რუსთაველის სტროფს უკავშირებდა ამ „კალანდაა“-ს. (იხ. გვ. 195). „ლიონისი“ კი მას ფსევდო-ეზრას „დიდნოსის“ სახეცვლილ წაკითხვად თვლიდა (იქვე). პროფ. აკ. შანიძე ამასთან უშვებდა შესაძლებლობას — სტროფი შეიძლება ჩანამატი იყოს. მაგრამ ალ. სარაჯიშვილის ვარაუდი, რომელსაც პატივცემული მეცნიერი ასე თუ ისე თვალისწინებს, არაა გამართლებული, რადგან იეს სტროფი თუ ჩანამატი, მაშინ გვ. 179 ხანაც ჩანამატი ყოფილა, რადგან მასშიც, 177 სტროფში ნახსენები საბრალოდ დათოვლილი და დათოვილი ეზრა წინასწარმეტყველის (ბიბლია) ქმნილებად მიიჩნევა. ეს ჩანს შემდეგიდან: ეპითეტი „ბრძენი“ რუსთველთან მეტწილად გულისხმობს რეალურ ავტორს — ფილოსოფოსს ან წინასწარმეტყველს. ამიტომ პირველი თხზულების სათაურიდან „სიბრძნისაგან ფილოსოფოსთაა წინასწარმეტყველებად...“ რუსთველს მოაქვს ეპითეტი „ბრძენი“, ხოლო მეორე ნაწარმოების — „კალანდაა, თქმული ეზრა წინასწარმეტყველისა“ — სათაურიდან სახელი „ეზრა“. ამრიგად რუსთველი ახუცს ამ ორი ლექსიკური წევრის — „სიბრძნისა“ და „ეზრას“ შეარწყმის, მათს კონტრინიციას. ვლადიმერობი „ბრძენ ეზრას“.

რუსთაველის პოეტიკა გამორიცხავს სხვაგვარ ინტერპრეტაციას.

თქმულის შემდეგ არ უნდა გავივიკრიდეს, რომ რუსთაველს ვარდის „დათოვისა“ და „დათოვლისა“ პოეტური რემინისცენია მომოდინებოდა არა „კალანდაა“-დან, არამედ კომპენდიუმის პირველი ასტროლოგიური თხზულებიდან „სიბრძნისაგან ფილოსოფოსთაა...“, რომლის ავტორადაც

„კალანდაა“-ში სიტყვა „დათოვა“ ან „დათოვილი“ არ გვხვდება. მაგრამ ეს ლექსიკური ერთეულები მოიპოვებოდა იმ ასტროლოგიურ თხზულებათა კომპენდიუმში, სადაც შესულია „კალანდაა“-ც, რომელიც აკ. შანიძის მიერ დასახელებულ ფსევდო-ეზრა წინასწარმეტყველს მიეწერება. ამ კომპენდიუმში შედის სამი თხზულება:

1. „სიბრძნისაგან ფილოსოფოსთაა წინასწარმეტყველებად ეპითა და მშენბათა წელიწდისა მოწვევადათაჲ, თუ ვითარ იყვნენ“.
2. „კალანდაა, ქმნილი ეზრა წინასწარმეტყველისა“.
3. „ძრვისა და ქუხილისა გამოცხადებისა“.

ეს თხზულებანი უთარგმნია იოანე პეტრიწს (კ. კეკელიძე). კერძოდ „კალანდაა“, როგორც ცნობილია, უფრო ადრინდელი, X საუკუნის თარგმანის სახითაცაა მიღწეული (ე. ი. მესრულებელია გაცილებით ადრე. ჩვენში იგი პირველად დაბეჭდა დ. ბაქრაძემ. იხ. ზემოთ).

სამივე თხზულება უკვე გამოქვეყნებულია (იხ. „ძველი ქართული ლიტერატურის ქრესტომათია“, I. ს. ყუბანეიშვილის რედაქციით. 1946, გვ. 28-31).

რუსთაველს, როგორც ჩანს, მთელი კრებული ეზრა წინასწარმეტყველის (ბიბლია) ქმნილებად მიიჩნევა. ეს ჩანს შემდეგიდან: ეპითეტი „ბრძენი“ რუსთველთან მეტწილად გულისხმობს რეალურ ავტორს — ფილოსოფოსს ან წინასწარმეტყველს. ამიტომ პირველი თხზულების სათაურიდან „სიბრძნისაგან ფილოსოფოსთაა წინასწარმეტყველებად...“ რუსთველს მოაქვს ეპითეტი „ბრძენი“, ხოლო მეორე ნაწარმოების — „კალანდაა, თქმული ეზრა წინასწარმეტყველისა“ — სათაურიდან სახელი „ეზრა“. ამრიგად რუსთველი ახუცს ამ ორი ლექსიკური წევრის — „სიბრძნისა“ და „ეზრას“ შეარწყმის, მათს კონტრინიციას. ვლადიმერობი „ბრძენ ეზრას“.

რუსთაველის პოეტიკა გამორიცხავს სხვაგვარ ინტერპრეტაციას.

თქმულის შემდეგ არ უნდა გავივიკრიდეს, რომ რუსთაველს ვარდის „დათოვისა“ და „დათოვლისა“ პოეტური რემინისცენია მომოდინებოდა არა „კალანდაა“-დან, არამედ კომპენდიუმის პირველი ასტროლოგიური თხზულებიდან „სიბრძნისაგან ფილოსოფოსთაა...“, რომლის ავტორადაც

აბაჰი ზაფარალი

რუსთაველის მხატვრულ-ფილოსოფიური აზროვნების ზოგიერთი საკითხი

პოეტს ეზრა მიუჩნევია. სწორედ ამ ნაწარმოებში გვხვდება პასაჟები, რომელნიც შემდეგ გამოთქმებს შეიცავენ:

1. „მარტისა განსვლითგან წჳმანი და თოვლი აღტყდენნ და თრთვლი ფიცხელი“ (XV).
2. „უკეთუ იყოს ზედნადები ით, მას წელ იყოს ზამთარი თოვლიანი, გაზაფხული მსათუაჲ, თჳრთლისაგან ვნებაჲ იყოს...“ (XVIII).
3. „მაისსა მთჳრთილ მან აენოს-რე ხეთა“...
4. „თჳრთილ მან აგვისტოჲსა ნაშრომნი მოსრენეს...“ (XIX) (ქრესტ. I, გვ. 30).

როგორც ვხედავთ, მოხსენებულ თხზულებაში არაერთგზის (4-ჯერ) განმეორებულია „თრთვილი“. რუსთველის ტაეპები —

„საბრალოა, ოდეს ვარდი დაეთრთვილოს, დაცაეზროს“

და „ახალმან ფიფქმან დათოვა, ვარდი დათრთვილა, დანასა“ —

მომდინარეობენ ძველ-ქართული ნათარგმნი ასტროლოგიური კომპენდიუმის პირველი თხზულებიდან. ამ თხზულებაში ერთად მიიჩნევიან და ხშირად ხმარებული სიტყვები: „დათოვა“, „თოვლიანი“ და „თრთვილი“ დრამაღებულად პოეტის ცნობიერებაში. კლიმატის ამგვარი ვითარების მსხვერპლი, ვარდი, ვეფხისტყაოსნის ავტორის თანაგრძნობას იწვევს.

ამრიგად: მცენარეთა და ყვავილთა დათრთვილისა და დაზრობის ასოციაცია ვ. ტყ-ში, უეჭველია, მომდინარეობს პოეტის მიერ ეზრას წინასწარმეტყველის თხზულებად მიჩნეულ ძველ-ქართული თარგმანის ტექსტიდან. ვეფხისტყაოსანში მხოლოდ ეზრას მოხსენების კონტექსტში გვხვდება პოეტის მიერ ორჯერ ნახმარი სიტყვა „თრთვილი“. სხვაგან კი — არასად!

რჩება საკითხი — როგორ გაჩნდა „დიონოსი“ ვეფხისტყაოსანში?

რადგან ჩვენ არ გვეძვეება, რომ რუსთაველმა ფსევდო-ეზრა წინასწარმეტყველის თხზულებად მიიჩნია არამარტო „კალანდაჲ“, არამედ კომპენდიუმში მოხვედრილი მეორე თხზულებაც, ეს გარემოება იძლევა საბაზს იმისა, რომ აკ. შანიძის მეორე ვარაუდიც გავიზიაროთ: რუსთაველს სცოდნია, რომ ეზრა წინასწარმეტყველის ნაწარ-

მოებად მიჩნეული იყო ასტროლოგიური თხზულებად „დიალნოზი“.*

ჩვენ გვაქვს მაგალითები ანალოგიისათვის. ასე, პოემაში ზოგჯერ სხვაგანაც გვხვდება თხზულების სათაურის მოხსენიება. ავიღოთ ტაეპები:

„მათ ხელთა ჰქონდა მუსაფი, ყოველნი იკითხვიდნა“ (351, 1—2)

და „შეგზხედ, ენახე სასთუმალს მუსაფი გაწლით მღებარე“ (530, 1)

„დაივიწყეს იგი ფიცი, რა მუსაფნი, რა მაქანი“ (1166, 3)

ყველაზე ნაგულისხმევია „ქურანი“ („მუსაფი“).

„დიონოსი“ დამახინჯებული ფორმა უნდა იყოს, როგორც ფიქრობს აკ. შანიძე, ბერძნული „დიალნოზი“-სა. სავალდებულო როდი იყო, პოემის გადამწერნი რუსთველის ერუდიციის დონეზე მდგარი ყვენე. მაგ. ვ. ტყ-ის „სარატანი“ არაბული სიტყვაა და კირჩხიბს ნიშნავს (ვახტანგ VI, ნ. მარი), ზოგ გვიანდელ გადამწერს კი იგი „საროსტანად“ მიუჩნევია?! გადამწერთა ტექსტოლოგიური უმეცრებათა კანონიზაცია სრულიად არაა სავალდებულო.

აქვე დავსძენთ: მეცნიერებაში დიდი ხანია დიდგნულია, რომ რუსთაველი კარგად იცნობს იოანე პეტრიწის მიერ ბერძნულიდან თარგმნილ პროკლე დიადოხოსის ტრაქტატს „ქავშირნი“ (ნ. მარმა მიუთითა, რომ ამ ძეგლიდან მიმდინარეობს მისი ტაეპი „დამხსნანი ჩემნი კავშირნი, შეგრთვიარ სულთა სირასა“). თუ ზემოთ ნახსენები ასტროლოგიური კომპენდიუმში პეტრიწის მიერაა მართლაც ხელახლა ნათარგმნი (კ. კეკელიძე, ს. ყუბანეშვილი), მაშინ ეს ზედმეტი საბუთი იქნება იმისა, რომ რუსთაველი იოანე პეტრიწის ლიტერატურულ მემკვიდრეობას შედარებით სრული მოცულობით იცნობდა. როგორც არ უნდა გადაწყდეს ეს საკითხი — აკად. აკ. შანიძის ვარაუდი — რუსთველის „ეზრო“ რომ ფსევდო-ეზრა წინასწარმეტყველია — ამიერიდან სადაო არ უნდა იყოს. „თრთვილმა“ საბოლოოდ გააძევა სხვა კანდიდატი ვეფხისტყაოსნის განხილული ტაეპისათვის.

ყოველივე თქმულის შემდეგ შეიძლება გავიარებულ იქნას აკ. შანიძის ჯერ კიდევ 1924 წელს

* სიტყვა „დიალნოსი“ დადასტურებულია ძველ ქართულ მწერლობაში. აკ. შანიძე წერს („ვეფხისტყაოსნის საკითხები“, გვ. 195, შენიშვნაში): „პროფ. ი. ჯავახიშვილმა ყურადღება მიმაქცევინა, რომ ათონის ქართველთა მონასტრის აღაპებში მოხსენებულია „წიგნი სიმკიცისა, რომელსა ჰქონდა დიალნოსი“ („ათონის ივერიის მონასტრის 1074 წ. ხელნაწერი აღაპებით“, გვ. 270).

წამოყენებული მოთხოვნა, რომ 177 სტროფის I ტექპი:

ამ საქმესა მემოწმების დიონოსი,
ბრძენი ეზროს

გასწორდეს ასე:

ამ საქმესა მემოწმების დიადნოზი ბრძენი
სა ეზროს.

ფილოლოგიაში დიქტატი არ არსებობს, მაგრამ ლოგიკური ანალიზი ისწორავს არ ჩვენანზე უნდა მიგვიითითებდეს.

9

დასასრულ უნდა შევნიშნოთ:

მკითხველმა არ უნდა გაიგოს ყველაფერი ზემოთ თქმული ისე, თითქმის რუსთაველი არ სცილდება ქრისტიანულ გაგებათა ფარგლებს, ან დიონისე არეოპაგელის მოძღვრებას. მისი ქრისტიანობა — ეს XII—XIII საუკუნის ქართველი მოაზროვნე-პოეტის რელიგიური მრწამსია, რომლის საფუძველზე დგომა მას სრულიად არ უშლის ხელს დიადნი საერო კულტურის შედევრი შექმნას. პირიქით: სწორედ ის გარემოება, რომ რუსთაველს არ უღალატია თავისი ხალხის სარწმუნოებისათვის, ამიტომაც მისი პოემა უაღრესად ორიგინალური, რომლის პირობითი მუსლიმური მხატვრული გარსი (სიუჟეტის „უცხოური“ ელემენტები, „მუსლიმანი“ პერსონაჟები...) მხირად ნაფლეთებად იქცევა ამასში ქრისტიანული აგების სრული მისიონარული ღვაწლის გამო: „მუსლიმანი“ ავთანდილი თავის „ანდერძში“ მიმართავს მზეს, როგორც „მზიანი ღამის“ ანუ ქრისტეს ხატს, იმ ქრისტეს, რომელიც სამების („ერთ-არსების“) ერთი წევრია (როგორც „უფამო ქვამი“ ანუ დაუსაზღვრელი სიტყვა, მოქცეული „უამში“ ე. ი. დროებით განკაცებული * „აღსების“ დროს რომ ისევ დაუბრუნდა თავის იმოსტასს). ამიტომაც, რომ იგივე „მუსლიმანი“ ავთანდილი მზგითავე ლოცულობს არა კურანის სურებით, არამედ ქრისტიანული დეფინიციებით: მისი ღმერთი ქრისტიანული ღმერთია — „უცხოური და უთქმელი, უფლება უფლებათა“!

არაფერი ისე არ წარმოაჩენს რუსთაველს, როგორც XII—XIII სს-ის

* იხ. მ. გიგინეიშვილის, დას. ნაშრომი, რომელიც ეს საკითხი დაწვრილებითაა განხილული.

უდიდეს შემოქმედ ქართველ მასთან უაღრესად ეროვნული და ორიგინალური ქმნილების ავტორს, როგორც მისი ქრისტიანობა.

ეს გასაგება ისტორიულად, ხოლო ფრიალდადებითი მოვლენაა მხატვრული თვალსაზრისით: პოემის ორიგინალობის ფუნდამენტი სრულიად ურყევი ხდება!

არ იქნება ზედმეტი გავიხსენოთ „ერეტიკოს“ თუ „პანთეისტ“ გოეთეს შემდეგი სიტყვები, ეკერმანთან საუბარში თქმული — 1832 წ. 11 მარტს, გარდაცვალებამდე 11 დღით ადრე. გოეთე ეუბნება თავის მდივანს (მოგვაცქს რუსული თარგმანი): «Пусть духовная культура непрерывно идет вперед, пусть естественные науки непрерывно растут шире и глубже, пусть дух человеческий охватывает все более и более широкие горизонты, — высот нравственной культуры христианства, озаряющей из Евангелия, мы никогда не превзойдем» (Разговоры Гете с Эккерманом. М., 1934, стр. 848).

და კიდევ: «...я все четыре Евангелие считаю несомненно подлинными, так как на всех лежит отблеск той духовной высоты, источником которой была личность Христа и которая является божественной более, чем что-нибудь другое на земле» (იქვე, 847).

ასე ოქროპირობს ვიამარელი ბრძენი სიკვდილის წინ.

მით უფრო: XII საუკუნის ქართველი გენიოსი თვით ხალხის სარწმუნოების მოღალატე არ იქნებოდა. სასაცილოდ მოგვეჩვენებოდა შეხედულება, თუ ვინმე იმის მტკიცებას დაიწყებს, რომ ასეთი თვალსაზრისის დასაბუთება რუსთაველის ღამის კლერიალად (და შეიძლება ობსკურანტადაც) გამოცხადებას ნიშნავს. მაგრამ უმეტერებასა, დემაგოგიასა და სოლიდურ კვლევას შორის — დიდი მანძილია. ვეფხისტყაოსნის ავტორი არც „განდგომილი“ ყოფილა, არც კლერიალი. სამყაროს უზენაეს მოვლენათა ახსნის კრიტერიუმად რუსთაველს, როგორც მართლმადიდებელი ერის დიადი შეილს, ქრისტიანობა მიაჩნდა და „ერეტიკოსი“, „პანთეიზმისა“ და „ურჯულუებაში“ არ უქებნია ზეცის აგებულების მხატვრულ-ფილოსოფიური გასაღები.

მკვლევარიც არც ერთი წამით არ უნდა მოსწყდეს ისტორიზმის ნიადაგს.

თენგიზ ბუაჩიძე

მიხეილ შოლოხოვი

(ლიბრატურული პორტრეტი)

ოცი წლის შოლოხოვმა, 1925 წელს, დაიწყო თავისი გრანდიოზული ეპოპეის — „წყნარი დონის“ წერა.

რამ გააბედინა ან რამ შეაძლებინა ჯერ კიდევ სრულიად ახალგაზრდა კაცს, ხელი მოეციდა ნაწარმოებისათვის, რომელიც მაშინვე საბჭოთა მწერლობის კლასიკურ ნიმუშად იქცა და მსოფლიო რეზონანსი მოიპოვა? რა გზა ჰქონდა გავლილი, რა პირობებში ჩამოყალიბდა მისი ბრწყინვალე ნიჭი, რომელიც არნახული სისწრაფით გაუტოლდა მეოცე საუკუნის აღიარებულ ტალანტებს?

პასუხი ამ კითხვებზე ადვილიც არის და რთულიც. ადვილია, რადგან ჩვენთვის ზედმიწევნით ცნობილია ოცი წლის შოლოხოვის ცხოვრების თითქმის ყველა ფაქტი და გარემოება, მაგრამ ძნელია იმდენად, რამდენადაც რთულია ქეშმარიტი მწერლის ჩამოყალიბების საიდუმლოების ჩაწვდომა, ყველა იმ რთული ფსიქოლოგიურ-შემოქმედებითი პროცესის ანალიზი, რომელიც მის სულში მისდა შეუმჩნევლად კი მიმდინარეობს.

მაინც ვცადოთ იმ გზის თვალწინ აღდგენა, რომელიც ოცი წლის შოლოხოვმა განვლო.

მიხეილ ალექსანდრეს ძე შოლოხოვი დაიბადა 1905 წლის 24 მაისს ხუტორ კრუტილინში, — დონზე. მწერლის დედა, ანატასია ჩერნიკოვა, კახაიის ქალი იყო, ხოლო მამა — ალექსანდრე მიხეილის ძე შოლოხოვი — რიაზანის გუბერნიიდან გამოსული რაზნოიზინეცი, რომელიც მთელი ცხოვრების მანძილზე დაქირავებულ შრომას ეწეოდა. შოლოხოვის მშობლებს მცირე განათლება ჰქონდათ. დედამ მხოლოდ მანერს ისწავლა წერა-კითხვა, როცა მიხეილი გიმნაზიაში სწავლობდა. მამის სურვილი იყო, შვილი ინჟინერი გამოსულიყო და წუხდა, რომ იგი მწერალი გახდა.

მამა ვერ მოესწრო შვილის დადგენას, 1925 წელს გარდაიცვალა, ხოლო დედა 1942 წელს დაიღუპა სამხედრო ომის დროს.

მომავალი მწერლის გონებაში ადრევე აღიბეჭდა მშობლიური ტრამალების უსაზღვრო სივრცეები, წყნარი დონის ამწვანებული ნაპირები, კახკთა სტანიცებისა და ხუტორების თავისებური ყოფა, კახაელების მძიმე გლეხური შრომა და განუწყვეტელი სამხედრო სამსახური.

„დავიბადე დონზე, — ამბობს შოლოხოვი. — იქ ვიზრდებოდი, ესწავლობდი, ვცალიბდებოდი როგორც ადამიანი და მწერალი, და ჩვენი კომუნისტური პარტიის წევრი...“

შოლოხოვი პირველი მსოფლიო ომის წლებში სწავლობდა კრასნოდარისა და სხვა ქალაქების გიმნაზიებში. სამოქალაქო ომის მრისხანე წლებიც დონზე გაატარა. 1920 წელს, თბილისეტი წლის ყმაწვილი, კომკავშირში შევიდა და აქტიური მონაწილეობა მიიღო თეთრგვარიელთა წინააღმდეგ ბრძოლაში. იგი სასურსათო რაზმებშიც მსახურობდა, ებრძოდა კელაკთა ბანდებს, მასწავლებლობდა, მონაწილეობდა დრამატულ წრეში. 1923 წელს კი პირველად ჩავიდა მოსკოვში, სადაც ორი წელი დაჰყო.

რა მოხდა ამ ორი წლის მანძილზე, როცა შოლოხოვმა მწერლობა ირჩია და, ფაქტიურად, კიდევ ეზიარა მას?

უნდა წარმოვიდგინოთ მაშინდელი მოსკოვი, ნები, იფურჩქნებიან წერილ-მოგვარენი, წერილ-მრეწველნი, ნებმანები წრეგადასულად ერთობიან და ღრეობენ. მეორე მხრივ, მტკიცდება სახელმწიფო სექტორი. მოსკოვისაკენ ყოველი მხრიდან ათითასობით ადამიანი მოეშურება, დულს და გადმოდულს ლიტერატურულ-შემოქმედებითი ცხოვრება, გამოდის სხვადასხვა მიმართულების ასობით ფურნალ-გაზეთი, აღმანახი, კრებული, ახალგაზრდობა აღამებს და ათენებს ლიტერატურულ დისპუტებზე; თანდათანობით იწყება დედაქალაქის აღმშენებლობა, დიდი მოთხოვნილებაა მუშებზე, მშენებლებზე, კალატოზებზე.

ხალხით სავსე შრომის ბირჯაზე შოლოხოვი სასურსათო ინსპექტორად ჩაეწერა (მშობლიურ

დონზე იგი ერთხანს სწორედ ამ თანამდებობას ასრულებდა, მაგრამ მოთხოვნისა და დარგის „სპეციალისტებს“ არ არის — სერსათი იყოს და უინაქტუროდაც ათეისებენ! შოლოხოვი მუშაობს შვებულებაში, ქვის მჭრელად, მტკვრითავე, მონაგარიშვდ სახლმართველობაში... ამავე დროს ზრუნავს თვითგანვითარებაზე, შრომობს კომპაქტური ენთუზიზმით და იწყებს წერას.

ეს მოხდა 1923 წლის 19 სექტემბერს. გაზეთ „იუნოშესკაია პრავდაში“ გამოქვეყნდა შოლოხოვის პირველი ფელეტონი „გამოცდა“, რომელსაც კიდევ რამდენიმე მოჰყვა. ეს ჯერ კიდევ არ იყო მხატვრული შემოქმედება, არამედ ალმის პირველი ცდა, „დაბეჭდვის“ პირველი სურვილის ახდენა; მხოლოდ 1924 წლის ბოლოს გამოქვეყნდა მწერლის პირველი მოთხრობები, 1925 წელს გამოვიდა პირველი კრებული — „დონური მოთხრობები“, ხოლო შემდეგ წელს მეორე — „ლაზოროვის ტრაქალი“.

როგორი იყო შოლოხოვის ეს პირველი მოთხრობები, რა თვისებები გამოავლინა მათში „წყნარი დონის“ მომავალმა ავტორმა?

გამოჩენილი საბჭოთა მწერალი ა. სერაფიმოვიჩი „დონური მოთხრობების“ წინასიტყვაობაში აღნიშნავდა:

„ტრაქალის ყვავილის ცოცხალ ფერებად წარმოგვიდგებიან შოლოხოვის მოთხრობები. უბრალო, მკაფიო; მონათხრობსაც ადვილად შეიგრძნობ — პირდაპირ თვალწინ გიდვას. სახოვანი ენა, ის ფერადოვანი ენა, კახაკობა რომ ხმარობს. სიმკვრივე, და ეს სიმკვრივე აღსავსეა სიცოცხლით, დამატულობით, სიმართლით. ზომიერების გრძნობა მამურობის მოქმედებაში, — ამიტომ ეს მომენტები გულს ჰკლავს. ღრმა ცოდნა იმისა, რასაც მოვითხრობს... ყველაფერი იმაზე ნივთიერებაზე, რომ შოლოხოვი დიდი მწერალი დადგება...“

მსკოვანმა მწერალმა ზუსტად შენიშნა ახალგაზრდა ავტორის შემოქმედების დამახასიათებელი თვისებებები.

ახლა კი, როცა ამ მოთხრობებს ვეცნობით, ხანდახან გვაკვირვებს ახალგაზრდა შოლოხოვის სტილის ერთგვარი მანერულობა. ავტორის უმეტესი ფრაზა ინვერსიულია, სიტყვათა უჩვეულო განლაგებით იგი თითქმის ცდილობს ხელოვნურად ააძლიეროს ფრაზა, მინიმუმ მას ხელოვნური რიტმულობა. ეს იყო მაშინდელი ლიტერატურული მოდის ხასკი. შემდგომ მწერალმა დაძლია ეს ნაკლი და შეიმუშავა თავისი განუმეორებელი, ვაკუუტური და სადა სტილი.

პირველი მოთხრობების შინაარსი საქმოდ უბრალოა და ამავე დროს რამდენადმე მძიმე. ახალგაზრდა მწერალი გვაჩვენებს გამძაფრებულ კლასობრივ ბრძოლას კახაკობაში, სისხლიან კონფლიქტებს კახაკთა ცალკეულ ოჯახებს შიგნით. მძიმე გზას ახალი ცხოვრებისაკენ, ძველი ყოფის მსხვერპლად დონზე.

აი, პირველი კრებულის პირველი მოთხრობა „ახალი“. წითელი ესკადრონის მეთაური ნიკოლოზ კოშევიტი ებრძვის თეთრგვარდიელ ბანდებს. ერთ-ერთი ბანდის ატამანი მამამისია. შეტაკების დროს მამა კლავს შვილს და შემთხვევით იცნობს მას სწორედ ხალხთ. მოთხრობა „ქიანაქამი“: მამისა და უფროსი ძმის წინააღმდეგ ილაშქრებს უმცროსი ძმა, კომკავშირელი სტეფანე. მამა და უფროსი ძმა კლავენ საშუალებულ სტეფანეს. სხვა მოთხრობა: უღარიბესი ოჯახი — მამა და ორი შვილი საბჭოთა წყობილების მხარეზე, მესამე შვილი — თეთრგვარდიელთა სამსახურშია, იგი ხერხებს საკუთარ მამასა და ძმებს.

კლასობრივი ბრძოლის სიმწვავე ნაჩვენებია არა მხოლოდ ცალკეული ოჯახების მაგალითზე. მწერალი გვაჩვენებს, რომ უღარიბესი კახაკობა საბჭოთა ხელისუფლების მხარეზე გადადიოდა, ხოლო მდიდრები იარაღით ხელში იბრძოდნენ ამ ხელისუფლების დამკვიდრების წინააღმდეგ.

მოთხრობა „მოსისხელ მტრის“ გმირი ეფიმი ოზეროვი წითელ ცარიცის იცავდა. ახლა კი ხეტორში საბჭოთა ხელისუფლების წარმომადგენელია და შეურიგებლად ებრძვის კულაკობას. კულაკები მხეტრელად გაუსწორდებიან ეფიმს, მაგრამ იგრძნობა მისი საქმის გარდუვალი გამარჯვება: „ერთი ეფიმი რომ მოჰყლან, ოცი ახალი ეფიმი გაჩნდება“.

მოთხრობაში „მწყემსი“ მწერალი ახალი თაობის წარმომადგენლებს გვაჩვენებს, ღარიბთა შვილებს — გრაგოლსა და დუნიაშას. სწორედ ისინი მოდიან დაღუპული ეფიმების ნაცვლად, ისინი ვანაგრძობენ ბრძოლას ახალი ცხოვრების დასამკვიდრებლად. მძიმედ ეწყობა ეს ახალი ცხოვრება, საუბრეთისა ადამიანები ეწირებიან მას, მაგრამ ახალი მინც მტკიცედ მკვიდრდება.

მიუხედავად ზოგიერთი მხატვრული ხარვეზებისა, პირველმა მოთხრობებმა შესაძინევი როლი შეასრულეს შოლოხოვის მწერლად ჩამოყალიბების პროცესში. ეს იყო ერთგვარი მოსამზადებელი ეტაპი დიდი ეპიკური შემოქმედებისათვის.

უკვე ამ მოთხრობებში გამოვლინდა შოლოხოვის შემოქმედებისათვის დამახასიათებელი შერწყმა ბრძოლების აღწერის მკაცრი სიმართლისა რეალუტუტური რომანტიკის მაღალ პუმიანიზმთან, რომელიც გვიხსნის ამ ბრძოლების შინაარსს, სიცოცხლით ავსებს თვით გმირებს და მწერლის მთელ შემოქმედებასაც. უკვე აქ გამოჩნდა მისწრაფება იმ მომავლისაკენ, რომლისთვისაც წარმოებს ბრძოლა. მართალია, ამ მოთხრობებში ბევრი სიკვდილი და მკვლელობა; სამკვდრო-სამიცოცხლოდ არიან შეზღუ-

თენიშვილი გუარამიძე
მიხეილ შოლოხოვი

ლი ძველი და ახალი სამყარო, მაგრამ გარეგნული ეფექტისათვის როლი მიმართავს მწერალი უმწველეს დრამატიზმს. იგი ცდილობს ცხოვრების სიმართლე ასახოს, გადმოგვცეს ბრძოლის სიმწვევე, თბობა გამსჭვალულია პატრიზმით, რომელიც ამტკიცებს ახლის გამარჯვებას ძველზე.

* * *

1925 წელს შოლოხოვი ტოვებს მოსკოვს, ბრუნდება ღონზე და სამუდამოდ სახლდება სტანცია ექმენსკაიაში. იმავე წლის შემოდგომაზე მწერალი იწყებს „წყნარი ღონის“ თავდაპირველი ვარიანტის წერას. ამ პირველ ვარიანტს სათაურად ჰქონდა „ღონშინა“. თვით შოლოხოვი გვიამბობს: „რომანის წერა დაეწყო 1925 წელს. მაშინ მე არ მიუფიქრია ასე ფართოდ გამეშალა იგი, იმ ამოცანამ მომიხიდა, რომ მეჩვენებინა კახაობა რევოლუციაში. დაეწყო კახაობის მონაწილეობით პეტროგრადზე კორნილოვის ლაშქრობაში... მაგრამ მწერალს არ უფიქრია შემოეფარგლა მოქმედების ადგილი მხოლოდ პეტროგრადით. იგი ვარაუდობდა ეჩვენებინა კახათა მონაწილეობა იმ რევოლუციურ ამბებში, უშუალოდ ღონზე რომ მოხდა. როცა ნაწარმოების მნიშვნელოვანი ნაწილი დაიწერა, შოლოხოვი მიხვდა, რომ მკითხველისათვის „უცნობი დაჩა, რატომ მიიღო მონაწილეობა კახაობაში რევოლუციის ჩახშობაში. ვინ არიან ეს კახაკები...“ შოლოხოვმა შეწყვიტა მუშაობა და ახალი, უფრო დიდი მასშტაბის რომანის მოფიქრება დაიწყო.

მწერლის ეს გადასვლა ფართო ეპიკურ შემოქმედებაზე ნაყარანზე იყო ანა მარტო კახაობის წარსულის ჩვენების სურვილით, არამედ იმითაც, რომ ჩანეწენები ყოფილიყო ხალხის ბედი რევოლუციაში, სინამდვილე მის რევოლუციურ განვითარებაში. მხატვრის ფხიზელ გონებას არ შეეძლო გვერდი აეღო იმ ფაქტისადმი, რომ სოციალიზმი მძლავრად უტევდა ძველსა და დრომოქმულს. თანადროულობის ამბები დაეხმარა მწერალს გაეღრმავებინა რომანის პირველ წიგნში კახაობის პატარაიკალური ყოფის სურათი, ემხილებინა კლასობრივი ერთობის ილუზია, რომელიც აჩოქებდა კახაობის გზას რევოლუციისაკენ. მწერალს სურდა დაეხატა ის ღრმა ცვლილებები ხალხის ცხოვრებაში, ის არსებითი სიახლე, რაც რევოლუციამ მოიტანა. შოლოხოვის სურდა გაეხსნა იმ ადამიანის ტრავმა, რომლის შეეგებაში იმარჯვებდა კერძომესაკუთრული, ინდივიდუალისტური საწყისი. მისივე სიტყვებით, იგი ამბობდა: „ჩვენებინა სხვადასხვა სოციალური ფენები ღონზე, ის კოლნალური ძვრები ყოფაში, ცხოვრებასა და ადამიანთა ფსიქოლოგიაში, რაც ომისა და რევოლუციის შედეგად მოხდა“, მეორე მხრივ კი — „დაეხატა იმ ცალკეულ ადამიანთა ტრაგიკული ბედი, რომ-

ლებიც 1914-1921 წლების ამბების მატარებელ ორომტრიალში მოხედნენ“.

ამ ახალი ჩანაფიქრის განხორციელებას მწერალი შეუდგა დაახლოებით 1926 წლის დასასრულიდან. რომანს ეწოდება „წყნარი ღონი“. იგი თითქმის თბუთმეტი წლის მანძილზე იწერებოდა. ეს იყო დაძაბული შემოქმედებითი შრომის, ისტორიული და ფოლკლორულ-ყოფითი მასალების ღრმა შესწავლისა და კასიკური ხელოვნების მიღწევათა დაუფლების წლები.

შოლოხოვი არასოდეს შემოფარგლულა მხოლოდ ლიტერატურული შემოქმედებით. „წყნარ ღონზე“ მუშაობის დაწყებიდანვე იგი ჩაება დიდ საზოგადოებრივ საქმიანობაში: ზრუნავს ღონზე საფოსტო კავშირის გაუმჯობესებისათვის, ხელს ჰყიდებს სოფლის მეურნეობის მოწესრიგების, კახათა რაიონების რადიოფიციის საკითხებს.

1928 წელს ჟურნალ „ოქტიაბრში“ ზედზედ გამოქვეყნდა „წყნარი ღონის“ პირველი და მეორე წიგნები, რომლებმაც მაშინვე პოვეს დიდი აღიარება. მისამე წიგნზე მუშაობამ მოითხოვა ისტორიული წყაროების კიდევ უფრო ფართო შესწავლა. შოლოხოვი ეძებდა და ეცნობოდა დოკუმენტებს, მუშაობდა როსტოვისა და მოსკოვის არქივებში, ადგილზევე იძიებდა ისტორიული ბრძოლების პერიპეტებს სხვადასხვა სტანიცებსა და ზუტორებში. ამავე დროს იგი ხშირად გამოდიოდა ღონის პრესაში წერილებით სოფლის მეურნეობის სხვადასხვა საკითხებზე, აქტიურ მონაწილეობას იღებდა კოლექტივიზაციაში.

1932 წელს „ოქტომბერში“ გამოქვეყნდა „წყნარი ღონის“ მესამე წიგნი, ერთპიროვნულად ჟურნალ „ნოვი მირში“ იბეჭდება „გატეხილი ყამარის“ პირველი ნაწილი, რომელშიც აისახა ის უდიდესი გარდატეხა, რაც კახაობის ცხოვრებაში საბჭოთა ხელისუფლების წლებში მოხდა. იმავე პერიოდში შოლოხოვი შედის საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის რიგებში. 1934 წელს მიემგზავრება საზღვარგარეთ, მოგზაურობს შვეციაში, დანიაში, ინგლისსა და საფრანგეთში, აქტიურად მონაწილეობს კულტურის დაცვის მეორე საერთაშორისო კონგრესში.

„წყნარის ღონის“ მეოთხე წიგნზე დაძაბულ შრომასთან ერთად მწერალი კვლავ დიდ საზოგადოებრივ მუშაობას ეწევა. ძირითადად ეს იყო ღონის სოფლის მეურნეობის აღმავლობის, აგრეთვე მშობლიური სტანიცის ვეშენსკაის კეთილმოწყობის საკითხები. შოლოხოვის ინიციატივით ვეშენსკაიაში პედაგოგიური სასწავლებელი და კახაური თეატრი გაიხსნა, აშენდა მრავალი საზოგადოებრივი შენობა, წყალსადენი.

შორეულ სტანიცებიდან და ზუტორებიდან მიეშვრება მწერალთან ხალხი რჩევა-დახმარებისათვის. ა. სერაფიმიოვიჩის სიტყვებით, „შო-

ლოხოვს მუშაობის საშუალება მხოლოდ დამ-
ლაობით ეძლეოდა. მასთან უწყვეტ ნაკადად
მოდიოდნენ კაზაკები, კოლმეურნენი, მუშები,
სტუდენტები, ტურისტები, უცხოელები, მო-
ხეტეები, ბავშვები, ეტრნალისტები, მწერლე-
ბი, მუსიკოსები, პოეტები... ზოგი მოდიოდა
ზინქანით, ვინ ფეხით, ვინ ცხენით, ნავით, გე-
მით. თვითმფრინავით... შოლოხოვი ყველას
ჩივდა, ყველას ემხარებოდა... 1937 წელს იგი
აირჩიეს უმაღლესი საბჭოს დეპუტატად. 1939
წელს შოლოხოვი, როგორც ჩვენი დროის
უდიდესი მწერალი, არჩეულ იქნა საბჭოთა
კავშირის მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილ
წევრად, იგი დაჯილდოვებს ლენინის ორდენით.
1939 წლის ბოლოს დაბრუნდა „წყნარი დო-
ნის“ წერა, რომანის უკანასკნელი, მეოთხე
წიგნი 1940 წელს გამოქვეყნდა.

* * *

„წყნარი დონში“ გადმოცემულია დიდი ის-
ტორიული ამბები, მოთხრობილია კაზაკთა
ცხოვრებაზე მეფის რეჟიმის პირობებში, მო-
ცემულია ფართო სურათი პირველი იმპერია-
ლისტური ომისა, დიდი ოქტომბრის სოცია-
ლისტური რევოლუციისა და სამოქალაქო ომი-
სა. „წყნარი დონი“ — ესაა თხრობა დონის კა-
ზაკების ისტორიულ ბედ-იშბალზე, მის რევო-
ლუციურ გზებზე, რთულ და მძაფრ კლასობრივ
ბრძოლებზე რევოლუციის ეპოქაში. ამ ხალხუ-
რი ეპოსის მთავარი აზრია კაზაკობის კანონ-
ზომიერი სვლა სოციალიზმისაკენ. „წყნარ
დონში“ შოლოხოვი გვიჩვენებს კაზაკების
სხვადასხვა სოციალური ჯგუფისა და ფენის
ბედს, კაზაკობის სოციალურ დიფერენციას,
მათი ცხოვრების პირობების ძირფესვიან
ცვლას, მძაფრ დრამატულ კოლოზებს, რომ-
ლებიც ხალხის ბედს განსაზღვრავენ.

დასაწყისშივე, მელოზოვების ოჯახის აღწერი-
სას, მწერალი გვამოგვს კაზაკების ყოველცოფ-
რების კოლორიტულ სურათებს, მის ტრადი-
ციებს, ზნე-ჩვეულებებს, სოციალურ მდგომარე-
ობას. ერთ მხარეს არის კაზაკთა კულაყური
ზედაფენა კორმუროვების სახით, მემამულე
ლისტნიკები, ვაჭარი მოხოვები, სამღვდე-
ლოება, ხეტორის ზნედაცემული „ინტელიგენ-
ცია“, თვითგვარდიელი გენერლები, კაზაკი
ოფიცრები, მეორე, საწინააღმდეგო მხარეს
დგანან მოჰამადიერი კომუნები, მუშა-კაზაკები —
კრტლოპოვი, ლავუტინი, ბოლშევიკები —
შტოკმანი, პოვოდკო, ბუნეჟი, ღარიბ კაზაკთა
წარმომადგენლები, პროლეტარები. ამ შეუერი-
ვებელ ზანაკთა ბრძოლის სიმძაფრე განაპირო-
ბებს რომანის კონფლიქტების სიმწვანესაც.

დიდი ისტორიზმი და ფილოსოფიური სიღრ-
მით ხატავს შოლოხოვი საბჭოთა წყობილები-
სათვის ბრძოლის სხვადასხვა ეტაპებს, თავისი
გმირების მოქმედებას უკავშირებს სოციალურ-
პოლიტიკურ მოვლენებს, ასახავს ეპოქის იმ

საკვანძო მომენტებს, რომლებიც ადამიანთა
ბედს განსაზღვრავენ. რევოლუციის გამარჯვებულ
ბისათვის ამ დიდი ბრძოლების წიაღში იბადე-
ბიან ახალი ადამიანები — კომუნისტები, ხალ-
ხის საუკეთესო წარმომადგენლები, რევოლუ-
ციური ხალხის მეთაურების, კომუნისტების
სახეების როლი მეტად მნიშვნელოვანია რომა-
ნის ძირითადი აზრის ასხნა-გავებაში. კომუ-
ნისტები ზელს უწყობენ კაზაკობის გამოღვი-
ძებას და მათში რევოლუციური შეგენების
დამკვიდრებას.

ძირითადია ამ მხრივ კომუნისტ შტოკმანის
სახე, რომელიც დამსახურებულად შევიდა ბოლ-
შევიკების სახეთა იმ გალერეაში, საბჭოთა
მწერლებმა რომ შექმნეს. შოლოხოვის მიერ
შტოკმანი დახატულა, როგორც ჰკვირნი, ვა-
ნათლებული და თანმიმდევრული ბოლშევიკი,
რომლის სიტყვას უდიდესი მნიშვნელობა აქვს
კაზაკების რევოლუციური ბრძოლისთვის მომ-
ზადებაში. ასეთივეა რომანში ებიზოდურად
დახატული მუშა-მშენებელი გარანკა, რომელმაც
პირველმა გააღვიძა გრიგოლ მელუხოვის ტრო-
ტესტის გრძნობა ქვეყნად გაშვებულ სიყალ-
ბისა და ბოროტების წინააღმდეგ. მეტად მიმ-
ზიდველია კომუნისტების ილია ბუნეჟისა და
ანა პოვოდკოს სახები. ისინი გმირულად ეწი-
რებიან ხალხის ბრძოლას თავისუფლებისათვის,
მაგრამ სამუდამოდ რჩებიან მშლიონობით
მქითხელთა მესხიერებაში.

ახალი ცხოვრებისათვის პრინციპულ მებრძო-
ლად გვევლინება კომუნისტი მიხეილ კოშევიკი,
რომელიც ნაწარმოების ბოლოს გრიგოლ მე-
ლუხოვის უბირისპირდება. ამ ახალგაზრდა რე-
ვოლუციონერის ხასიათი მის მოქმედებაშია
გახსნილი. მიხეილი ნაჩვენებია საბჭოთა ხელი-
სუფლებისათვის ბრძოლის პროცესში, იგი განა-
სახიერებს ზეტორში ამ ახალ ხელისუფლებას.

უდიდესი მხატვრული ძალითაა ნაჩვენები
ავტორის მიერ რომანის ერთ-ერთი ცენტრალუ-
რი გმირის გრიგოლ მელუხოვის ტრაგედია.
გრიგოლის სახე რთული და დრამატულია. მას-
ში ხორცშესხმულია ხალხის წიაღიდან გამო-
სული ადამიანის საუკეთესო თვისებები. იგი
შრომისმოყვარეა, პოეტურად გრძნობს და გა-
ნიცდის მშობლიურ ბუნებას, ხალხური სიმღე-
რების სიმშვენიერეს. ხშირადაა ავტორის მიერ
ხაზგასმული გრიგოლის ნიჭიერება, გულწრფე-
ლობა, სიმართლისმოყვარეობა, პატიოსნება
და სიმამაცე. იგი სიკვდილსაცან იხსნის თავის
მოსისსლე მტერს სტეფანე ასტახოვს, ციხიდან
ათვისუფლებს უსამართლოდ დაპატიმრებულ
კაზაკებს, კრძალავს ტყვე წითელარმიელების
დახოცვას, ილაშქრებს მძარცველობის წინააღ-
დეგ და მკაცრად საყვიდურობს ამის გამო სა-
კუთარი მამას. იგი წინ აღუდგება ზეტორელების

თენგიზ ბუაჩიძე
მიხილ შოლოხოვი

სისასტიკეს და ყოფის სიმძინჯეს, იცავს აქსინიას ქმრის მუშტებისაგან, ზიზღით ექცევა თავის რძალს დარაის კომუნისტ კოტლიაროვის მოკვლისათვის. გრიგოლი წაბრტლავ ჩხავს თეთრგვარდიელებს, სძულს თეთრი ოფიცრობა. მისი ღამათია ყოველთვის მათ მხარეზეა, ვინც სიცოცხლის მიძიმე წუთებშიც კი არ ჰპარავს ღირსებას და ვაჟაცაცობს. იგი გმობს სილაჩრის და ბრძოლებში მამაცურად უჭირავს თავი.

ყოველთვის, როცა გრიგოლ მელეხოვი არასწორ გზას ადგას და ხალხის ინტერესების წინააღმდეგ მოქმედებს, მწარედ იტანება, იწყებს შეცდომის შეგნებას და ცდილობს მის გამოსყიდვას. როცა გრიგოლი აჯანყებულთა იდიხიას მეთაურობს, სურს წითლებს შეუერთდეს, მაგრამ არ იცის, როგორ განახორციელოს ეს საქმე. აჯანყების დაწყებისთანავე გრძნობს იგი მის განწირულობას, იმიტომ, რომ „ხალხის წინააღმდეგაა მიმართული“. მაგრამ „საქუთარი, კახავერი, დედის რძესთან ერთად შეწყვილი და მთელი ცხოვრების მანძილზე ნალოიავები“ რაღაც იმარჯვებს მასში და „ჰკლავს დიდ ადამიანურ სიმაჩულებს“. მისი შეგნებულებანი ყალიბდებოდა ძველი კახავერი წყობის გავლენით, წოდებრივი და კერძომესაკუთრული ინტერესების კარნახით, სტანიცის წესებისა და ოფიცერთა გარემოს ზემოქმედებით, რასაც გრიგოლი ყოველთვის განიცდიდა. თვით ავტორი მიუთითებდა, რომ „გრიგოლ მელეხოვს მეტიდ ინდივიდუალური ბედი აქვს“, რომ იგი არ ცდილა მასში „აესხას საშუალო შეძლების კახათა საერთო ბედ-იბზალი“.

დადებით თვისებებთან ერთად გრიგოლ მელეხოვის ხასიათში თავიდანვე ელინდება ინდივიდუალური თვითნებობაც. არათანამედგრეული ადამიანის მოქმედება მასში მთელი რომანის მანძილზე ჩანს, როგორც ოჯახური ურთიერთობებში, ისე საზოგადოებრივ საქმეებშიც. ამ თვისებების გაძლიერება, თანდათანობით აკვირის დაკარგვა ხალხთან იწყებს გრიგოლის ცხოვრების დრამატუზმსაც. დიდი ხნის მერყეობა ორ შეუთრეგებელ ბანაკს შორის წამებად აქცევს მის ცხოვრებას. იგი ეძებს სხვა, „მესამე“ გზას რევოლუციაში. გრიგოლი გზის გასაყარზე დგას არა მხოლოდ საზოგადოებრივ, არამედ პირად ცხოვრებაშიც: ნატალიასკენ მას ეწევა მეურნე კაცის სული, კერძომესაკუთრული საწყისი, ოჯახური მყუდროება, ბავშვები. აქსინია იზიდავს პროტესტის ძალით, თავისუფლების დიდი წყურბლით, მაგრამ გრიგოლი პასიურობს საბოლოო გზის არჩევანში. როცა აქსინია ურჩევს, მიატოვოს ხეტორი და შახტებში სამუშაოდ წავიდეს, გრიგოლი უარზეა, რადგან მიწის მირთვება ეძნელება, კახავერის დამოზობა არ სურს. მაშინ, როცა ხალხმა თავის გზას მიაგნო და მტკიცედ დაადგა მას, გრიგოლი კვლავ ჩამორჩა ცხოვრებას. იგი „თეთრებსაც ჩამოსცილდა და ვეღარც

წითლებს მიემხრო“. გრიგოლის ტრაგედიაში მდგომარეობს, რომ წინააღმდეგობებში გაეხლართა, წავიდა რევოლუციისა და იმ ხალხის წინააღმდეგ, რომელმაც იგი წარმოშვა. გრიგოლ მელეხოვის ხასიათში, მის ძიებებში და მერყეობაში მწერალმა განაზოგადა ერთ-ერთი კონკრეტულ-ისტორიული მოვლენა კაპიტალიზმიდან სოციალიზმში გადასვლის დროს — წვერილი მესაკუთრის ფსიქოლოგიის არათანამედგრეობა, მისი სოციალური მერყეობა. შოლოხოვმა გვაჩვენა იმ სოციალურ ფენათა ტრაგედია, რომლებიც დაიბნენ წინააღმდეგობებში და ვერ მივიდნენ რევოლუციის გაგებაში.

დიდი ოსტატობით ზატავს შოლოხოვი თავის რომანში ქალთა სახეებს, რომლებიც სიმაჩულის ძალით, შინაგანი სამყაროს, განცდებისა და მოქმედების ღრმა გახსნით შეიძლება შევადართო რუსული კლასიკური მწერლობის საუკეთესო ქალთა სახეებს.

ბავშვობიდანვე უბედურია აქსინია, რომელმაც ადრე იწენია ქალის მონური მდგომარეობის საშინელებანი. საძულველ სტეფანე ასტახოვთან ცხოვრება ამ მწარე ბედის გაგრძელება იყო. საცემად და სალანძღავად განწირულს, მას არ სურს დამორჩილდეს ქმრის თვითნებობას და უზამსობისა და სიბნელისაგან გამოსავლს ეძებს. იგი არ შეუშინდა სიბნელებს და განსაცდელს, აშკარად და პატიოსნად დუქავშირა გრიგოლ მელეხოვს მთელი თავისი ცხოვრება, იმედები, რწმენა, მომავალი. მწერალი გვაგრძნობინებს აქსინიას დიდ მოშიზებულეობას. აგვიწერს მის ბრძოლას სიყვარულის უფლებისათვის, მისი გრძნობის სიწრფელესა და ძალას. აქსინია საზავ რუსი თავისუფლების მოყვარე ქალისა, რომელიც გულწრფელად, თავისუფლად ეძიებს გზებს უფეთის ცხოვრებისაკენ. მას სჯერა გრიგოლისა, უსიტყვოდ მიჰყვება საყვარელ ადამიანს უცნობ გზაზე საკუთარი ბედის საძიებლად და ტრაგიკულად იღუპება.

აქსინიასავით დაუმზინჯდა ცხოვრება უსიტყვო და მორჩილ ნატალიას, დიდი ზნეობრივი სიწმინდისა და ღრმა გრძნობის ქალს. ნატალია ძლევს მორჩილების გრძნობას და მტკიცედ ატყდება უფლისა იცოცხლოს ნამდვილი, სისხლსავსე ცხოვრებით. მან არ იცის, როგორ იბრძოლოს ამისათვის და თავს იღუპავს.

„წყნარი დონი“ ღრმა შინაარსის და ბრწყინვალე პოეტური სახეების შემცველი დიდი ეპოპეა კახათა ცხოვრებაზე, რევოლუციაში მათ ბედზე და საერთოდ, რუსი ხალხის ისტორიულ ბედ-იბზალზე. დღეისათვის ამ რომანის საერთო-საკაცობრიო მნიშვნელობა სავსებით დამტკიცებული და აღიარებულია.

„ვატეხილი ყამირის“ დასაწყობი, როგორც ზემოთ აღინიშნა, შოლოხოვმა ღრუბებით შეწყ-

ვიტა მუშაობა „წყნარ ღონეზე“. მწერალი გაიტაცა იმ მოვლენებმა, რომლის მოწმე და აქტიური მონაწილე თვითონ იყო. ღონის კახაობა ამ ახალ რომანში წარმოდგენილია სხვა ისტორიულ ეტაპზე — კოლექტივიზაციის პერიოდში, სოფლად სოციალიზმის მშენებლობის ეტაპზე. ისე, როგორც „წყნარი ღონი“, ესაა ფართო ეპიური ტილო ხალხზე, მის ბრძოლაზე ახალი ცხოვრებისათვის. შოლოხოვი გვიჩვენებს იმ ძირეულ ცვლილებებს, რომლებიც კახაქების ცხოვრებასა და შეგნებაში მოხდა საბჭოთა ხელისუფლების წლებში. პარტია და ხალხია ნაწარმოების მთავარი გმირები, პარტიისა და ხალხის ბრძოლა სოციალიზმისათვის — ესაა რომანის მთავარი აზრი.

რომანის სიუჟეტის განვითარებაში მწერალი გვიჩვენებს ორი მტრული ბანაკის ბრძოლას: ერთი მხრივ, ხალხი, რომელსაც ხელმძღვანელობს პეტროველი მუშა დავიდოვი, მეორე მხრივ, შეთქმულთა ჯგუფი ყოფილი თეთრი თვითკერის პოლკოვნიკის მეთაურობით. ამ ორი გმირის ერთდროულად მისვლა სოფელ გრემიში ლოგში რომანის კენჭის შეკრაა, ხოლო ხალხის სრული გამარჯვება შენიღბულ მტერზე — ამ კენჭის გასხანა.

იდეური მნიშვნელობა რომანისა მოცემულია თვით მის სათაურში, რომელიც გულისხმობს არა მხოლოდ შიშის გაუტეხელი ყაშირის მოხენას, არამედ სოციალიზმის დამკვიდრებას სოფლად, რევოლუციურ გარდატეხას მშრომელი გლეხობის ცხოვრებასა და შეგნებაში.

რომანის ერთ-ერთი ცენტრალური ფიგურა დავიდოვა — მუშათა კლასის ტიპური წარმომადგენელი. იგი თავდაუზოგავად იბრძვის მშრომელი გლეხობის უკეთესი ცხოვრებისათვის და, მიუხედავად ზოგიერთი შეცდომისა, საესტეში მომწიფებული ხელმძღვანელია. მას გვერდში უდგანან სოფლის კომუნისტები — მაკარ ნაგულნოვი და ანდრია რაზმოიტნოვი. პირველი მათგანი რევოლუციის უაღრესად ერთგული ადამიანია, ოცნებობს მსოფლიო რევოლუციაზე, მეტად წმინდა და პირდაპირი კაცია, მაგრამ დაუოკებელი ტემპერამენტის წყალობით ზოგჯერ უქიდურესობამდე მიდის და შეცდომებს უშვებს. რაზმოიტნოვი პირიქით, ზედმეტად რბილია, ჯერ კიდევ ვერ გრძნობს კლასობრივი ბრძოლის მთელ სიმწვავეს, ზედმეტად მინდობია. მაგრამ ორივენი სძლევს თავიანთ შეცდომებს და ღირსეულად ხელმძღვანელობენ ხალხის ბრძოლას.

თავის დროზე შოლოხოვის ამ რომანს უდიდესი მნიშვნელობა ჰქონდა. მას უგზავნიდნენ პარტიის რაიკომებს პარტიული ორგანოების

სადირექტივო მითითებებთან ერთად. იგი მაშინვე ითარგმნა საბჭოთა კავშირის ხალხურ თითქმის ყველა და მსოფლიოს მრავალ ენაზე.

1960 წელს შოლოხოვმა დაამთავრა „გატეხილი ყაშირის“ მეორე წიგნი. ვინაიდან სამამულო ომის დროს მთლიანად დაიღუპა შოლოხოვის არტიკი, მწერალს ხელახლა მოუხდა ზოგიერთი დაწერილი თავის აღდგენა. ჩვენს თვალწინ კვლავ გადმოხდა ღონის პატარა სოფლის მცხოვრებთა, მკითხველის ძველი ნაცნობების არსებობისა და ბრძოლის უაღრესად კოლორიტული სურათი. შოლოხოვის მხატვრული ოსტატობა კვლავ გამოჩნდა მთელი თავისი ბრწყინვალეობით.

სამამულო ომის თემას მიუძღვნა მწერალმა საქვეყნოდ ცნობილი მოთხრობა „ბედი კაცისა“. იმავე თემას ეხება მისი ჯერ კიდევ დაუმთავრებელი რომანი „ისინი სამშობლოსათვის იბრძოდნენ“, რომელზედაც შოლოხოვი ახლა მუშაობს.

ამრიგად, სამი ძირითადი თემა, სამი ძირითადი მომენტი მშობლიური ხალხის ცხოვრებისა პოულობს ასახვას შოლოხოვის შემოქმედებაში: პირველი — რევოლუციის თემა, ხორცშესხმული „წყნარი ღონის“ განუყოფელი გმირებში; მეორე — კოლექტივიზაცია, სოფლად სოციალისტური ეპოქის დადგომა „გატეხილი ყაშირის“ ეპიკურად დახატულ ტილოზე და მესამე — უდიდესი განსაყდელის, ომის თემა, აღბეჭდილი იმ გმირების ბედ-იღბალში, რომლებიც შეეწირნენ სამშობლოს დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლასა და რომლებმაც ძლევამოსილად დაევირგინეს ხალხის სამართლიანი ომი ფაშიზმის წინააღმდეგ.

არა ერთხელ სწევია შოლოხოვი საქართველოსაც. მას შეუყვარდა ჩვენი რესპუბლიკის მშრომელი ხალხი, მისი თვალწარმოცობა ბუნება. ერთ-ერთი განმარების დროს იგი აღნიშნავდა: „სინაწელით დაგტოვე თქვენი წარმტაცი ქვეყანა, მოგახსენებთ, არც თუ ისე იოლია, დატოვო ის, რაც გულში ღრმად ჩავწედა, მაგრამ რომ გტოვებთ, იმედი მაქვს, კვლავ შეგხვდებით...“

ასეთია ერთგვარი ლიტერატურული პორტრეტი ჩვენი დროის ერთ-ერთი უდიდესი მწერლისა. ლენინური პრემიის ლაურეატი, ნობელის პრემიის ლაურეატი, აკადემიკოსი უმრავლესობაში ცხოვრობს სოფელში და ქმნის თავისი მშობლიური ხალხის ცხოვრების მანდამხატვრულ მატრიანს. ხალხის გმირობად გამოსული მწერალი ხალხსავე ემსახურება და დაუტყობლად იღვწის მისი უკეთესი მერპისისათვის.

ახსრუნილი მკერდის „სისკაჟი“

ნორა ქოჩინოვა

იოანე ბაგრატიონის „კალმასობა და მისი“ გრამატიკული ნაწილი

„კალმასობის“ სახელით ცნობილია დიდი ენციკლოპედიური ხასიათის თხზულება, რომელსაც თვით ავტორი, იოანე ბაგრატიონი, „ხუმარსწავლას“ უწოდებს.

იოანე ბაგრატიონი (1768—1830), შვილი საქართველოს უკანასკნელი მეფის — გიორგი XIII-ისა, ცნობილია, როგორც XVIII საუკუნის მიწურულისა და XIX საუკუნის დამდეგის თვალსაზირო საზოგადო მოღვაწე, ფართოდ ერუდირებული მწერალი, მთარგმნელი, მეცნიერი-ლექსიკოგრაფი და ენციკლოპედიკი, „რომელმაც 15 წლის დაუღალავი შრომის შედეგად (1813—1828) შექმნა დიდი ენციკლოპედიური ნაშრომი „კალმასობა“. ამ ნაშრომში ავტორმა დავიხატა მაშინდელი საქართველოს სინამდვილე და ჩამოაყალიბა თავისი ცოდნა იმ დროის მეცნიერების თითქმის ყველა დარგში. ავტორი მიზნად ისახავდა საქართველოს ეროვნულ-კულტურული ტრადიციების დაცვას ცარიზმის ბატონობის პირობებში.¹ იოანე ეკუთვნის ქართველ საზოგადო მოღვაწეთა იმ ჯგუფს, რომელმაც მთელი თავისი შეგნებული ცხოვრება სამშობლოს გაზრდის — პეტერბურგში გატარა და იქიდან იღვწოდა ქართული კულტურის აღორძინებისათვის.

განუთოშვლია იოანე ბაგრატიონის ღვაწლი ქართველოლოგიისათვის, როგორც ღრმად განსწავლული საზოგადო მოღვაწისა და მეცნი-

ერისა. საოცრად დიდიან მისი შემკვიდრებან. საქვეყნოდ ცნობილი ლიტერატურულ-ენციკლოპედიური ძეგლის „კალმასობის“ გარდა, რომელიც ორი ათასამდე გვერდს მოიცავს, იგი ავტორიან კიდევ რამდენიმე ენციკლოპედიური ნაშრომის, აგრეთვე ლექსიკონებისა და ისტორიულ-ფილოსოფიური თხზულებებისა. მის კალამს ეკუთვნის აგრეთვე უამრავი თარგმანი. ყოველივე ეს ერთად აღებული დაახლოებით ათი ათას გვერდს მოიცავს. იოანეს ორიგინალური თუ ნათარგმნი თხზულებების მართა ჩამოთვლაც კი შორის წაგვიყვანდა.²

აი რას წერს იოანე ბაგრატიონის შესახებ ცნობილი ქართველი ისტორიკოსი და „კალმასობის“ ტექსტის აღმომჩენელი დიმიტრი ბაქრაძე: „იოანე ბატონიშვილი უპირატესად ნიჭით იყო შემკობილი. მან დავიტიტა ისეთი თხზულება, რომ ამგვარი ჯერ საქართველოს არა ჰქონია... იოანე ბატონიშვილი არის მაღალის ნიჭით შემკული. ჰკითხულობთ რა „კალმასობას“, თქვენ არ შეიძლება არ მოხვიდეთ აღტაცებაში ავტორის შემართებით მსჯელობით, სწავლათ მეცნიერების სივრცითა, პოეტურისა და კომიკურის აღბეჭდილებითა, დაწულილებითის ცოდნითა საქართველოს ჩუქულებათა, პირთა და ისტორიათა.“³

„კალმასობაში“ სატირულ-იუმორისტული ხა-

2. იოანე ბაგრატიონის თხზულებათა სრული ნუსხა მოცემულია ალ. ცაგარის წიგნში «Сведения о памятниках грузинской письменности», 1873, I, вып. III, стр. XI.

3. „კალმასობა“, 1962 წ. გამოც., გვ. XXIII.

1. ნ. ბერძენიშვილი, ვ. დონდუა, მ. დუმბაშე და სხვ., საქართველოს ისტორია, 1, თბ. 1958 წ. გვ. 469.

სიათის სიუჟეტი იონა ხელაშვილის საკლამოსო მოგზაურობისა ოსტატურადაა შეხამებული ძეგლის ენციკლოპედიური ხასიათის სწავლა-დარგებებთან, რომელთა მიზანია ფართო მეცნიერული ცოდნის მიწოდება ქართველი საზოგადოებისათვის.

„კალმასობის“ რამდენიმე გამოცემა არსებობს. პირველი გამოცემა ეკუთვნის ჟურნ. „ცისკარის“ რედაქციას (1862.). წიგნი მოიცავს „კალმასობის“ იმ დროისათვის ცნობილი ერთადერთი ხელნაწერის პირველ ნახევარს და წინასიტყვაობის მაგიერ ერთვის დიმი. ბაქრაძის ცნობილი სტატია „კალმასობის“ ხელნაწერის აღმოჩენის შესახებ.¹ ამავე ხელნაწერის მეორე ნახევარი „ცისკარის“ რედაქციამ გამოსცა 1867 წ.

ძეგლი მეორედ გამოსცა ზ. ჰიჭინაძემ იმავე დიმი. ბაქრაძის წინასიტყვაობით 1895 წ. იგი მოიცავს „ცისკარის“ რედაქციის მიერ გამოცემული პირველი ხელნაწერის ორივე ნაწილს.

მესამე გამოცემა შეასრულეს 1936 წ. აკად. კ. კეკელიძემ და აკად. ალ. ბარამიძემ. აღნიშნული გამოცემა, მართალია, მოიცავს „კალმასობის“ ყველა არსებულ ხელნაწერს, მაგრამ შემოკლებული ხასიათისაა. მასში არაა შეტანილი თხზულების მოზრდილი ნაწილი — რელიგიურ-ფილოსოფიური ტრაქტატები და მეცნიერული ხასიათის ახსნა-განმარტებანი, აგრეთვე ძეგლის გრამატიკული ნაწილიც „ღრამბატიკისათჳს“, რომელიც პირველი ხელნაწერის უმეტეს ნაწილს მოიცავს.

როგორც ვხედავთ, „კალმასობის“ სრული გამოცემა დღემდე არ მოგვეპოვება.

„კალმასობა“ ყურადღებას იქცევს არა მარტო თავისი შინაარსით, როგორც მხატვრულ-მეცნიერული თხზულება, არამედ ფორმითაც. მეტად საინტერესო და საყურადღებოა მისი ენა და სტილი. ამის შესახებ ჯერ კიდევ დიმიტრი ბაქრაძე მიუთითებდა თავის სტატიაში. თხზულების ენის თავისებურებას აღნიშნავდნენ აგრეთვე აკად. კ. კეკელიძე და აკად. ალ. ბარამიძე „კალმასობის“ გამოცემის შესავალ ნაწილში.

„კალმასობის“ ენა მოიცავს ქართული ენის განვითარების მეტად მნიშვნელოვან საფეხურს — მე-18 საუკუნის დასასრულსა და მე-19 საუკუნის დასაწყის პერიოდს. თხზულების ენის თავისებური სტილი ნაწილობრივ განაპირობა ორმა გარემოწამმა: ფაქტორმა: ერთია ის გარემოება, რომ „კალმასობა“ იწერებოდა საქართველოს გარეთ — პეტერბურგში, რუსული და სხვა ევროპული ენების გარემოცვაში; მეორეა ანტონ კათალიკოსის ე. წ. „სამი შტალის“ თეორიის მძლავრი გავლენა. ერთი მხრივ, თხზულებაში, კერძოდ, მის ლექსიკასა და ფრაზეოლოგიაში, მრავლად გვხვდება რუსულ-ევ-

როპული ბარბაროზებში და კალკი. მეორე მხრივ, ნაწარმოებში ერთმანეთის გვერდშედგმვა გვხვდება მკვეთრად განსხვავებული სამი სხვადასხვა სტილი მეტყველებისა, ე. წ. მაღალი, საშუალო და დაბალი. მაღალი სტილი განკუთვნილია რელიგიურ-ფილოსოფიური ტრაქტატებისათვის, საშუალო სტილი — მეცნიერული მსჯელობისათვის, ხოლო დაბალი ანუ მდბით სტილი — ჩვეულებრივი სასაუბრო მეტყველებისა და დიალოგებისათვის. მაღალი სტილისათვის დამახასიათებელია ხელოვნურად გააჩქარებული ზერთული წინადადებებით და მაღალფარდოვანი გამოთქმებით დამძიმებული მეტყველება. საშუალო სტილი მოიცავს ახალ სალიტერატურო ქართულ მეტყველებას მკირე არქაიზმებით, ხოლო დაბალი სტილი გამოირჩევა მარტივი, სადა, ლაკონური გამოთქმებით, რომლისათვისაც დამახასიათებელია დიდი რაოდენობით კახური დიალექტისებების გამოყენება.

„კალმასობის“ ერთადერთი ავტორგრაფი არსებობს. იგი დატულია საქ. სსრ მეცნიერებათა აკადემიის კ. კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტის საცავში და შედგება ხუთი ხელნაწერისაგან. ამთჳან პირველი ხელნაწერი Q-720 შეიცავს ქართული ენის ვრცელ გრამატიკას (გვ. 48—104). „კალმასობის“ ეს გრამატიკული ნაწილი არ ყოფილა ენათმეცნიერული კვლევის ობიექტი. ცნობილია იოანე ბაგრატიონის სასკოლო ქართული გრამატიკა, რომელიც დაიწერა 1829 წ. მისი ავტორგრაფი დატულია ხელნაწერთა ინსტიტუტში (H—2 249, — H—2 288), ხოლო პირი ინახება ლენინგრადის აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტის წიგნსაცავში (ხელნაწ. E—44). აღნიშნული სასკოლო გრამატიკის შესახებ ცნობა მოცემული აქვს ალ. ცაგარელს წიგნში «О грамматической литературе грузинского языка», — ხოლო ვრცელი გამოკვლევა მიუძღვნა ნ. გოჯუაძემ 2. რაც შეეხება „კალმასობაში“ წარმოდგენილ ქართული გრამატიკას, მისი არსებობის შესახებ გვანიშნებს ალ. ცაგარელი იმავე წიგნში. იგი აღნიშნავს, რომ პროფ. შვკარენს სცოდნია ამ გრამატიკის არსებობა, თუმცა ხელთ არ ჰქონია. კალმასობისეულ გრამატიკას ეხება ნ. გოჯუაძე თავის სტატიაში „იოანე ბატონიშვილის გრამატიკა“, რომელშიც დაწვრილებითაა განხილული იოანე ბაგრატიონის სასკოლო გრამატიკა (1829 წლისა) და ეს უკანასკნელი

2. ნ. გოჯუაძე, იოანე ბატონიშვილის გრამატიკა, საქ. სსრ მეცნ. აკად. ხელნაწერთა ინსტიტუტის მოამბე, IV, თბ. 1962 წ.

ნორა კოხინოვა

იოანე ბაგრატიონის „კალმასობა“ და მისი ბრამატიკული ნაწილი

¹ ჟურნ. „ცისკარი“, 1861 წ. № 4.

წედარებულია კალმასობისეულ გრამატიკასთან. გაკეთებულია დასკვნა, რომ ეს ორი გრამატიკა იოანეს საგრძნობლად განსხვავდება ერთმანეთისაგან, რომ კალმასობისეულ გრამატიკაში მოცემულია ავტორის საყურადღებო შენიშვნები (მაგალითად, ნაცვალსახელის რაობასა და ჯგუფების შესახებ), რომელთაგან არც ერთი არაა გადმოტანილი მისივე სასკოლო გრამატიკაში.¹

„კალმასობაში“ წარმოდგენილი გრამატიკა დაბეჭდილია ორჯერ. პირველად 1862 წლის გამოცემაში, ხოლო მეორედ — 1895 წ. გამოცემაში. ეს უქანასკნელი გადმობეჭდილია პირველი გამოცემიდან. ნაბეჭდი ტექსტი არაა სრული. მასში გამოტოვებულია ავტორგაფის 66r-70v გვერდები. აღნიშნული გვერდები მოიცავს ზმნის უღლების მნიშვნელოვან მონაკვეთს — III, IV და V ტიპის უღლებას თავისი პარადიგმებითურთ. ამგვარად, გრამატიკაში უღლების შემდგომ გაკეთებული დასკვნები არ შეესაბამება სრულ საანალიზო მასალას.

მეორე მხრივ, ნაბეჭდა ტექსტმა შემოგვინახა გრამატიკის ერთი ნაწილი, რომელიც ავტორგაფში დაკარგულია 1862 წლის შემდგომ, ესაა მეორე მე-15 რვეული ავტორგაფისა. ამჟამად ჩვენი მიერ დადგენილია „ღრამატიკის“ სრული ტექსტი. მასში შეტანილია როგორც დაუსტამბავი ნაწილი ავტორგაფისა, ისე გამოცემაში დატული მე-15 რვეულიც, რომელიც მთლიანად გრამატიკას განეკუთვნება.

კალმასობისეული ქართული გრამატიკა დაწერილია კატეხიზმური მეთოდით. ე. ი. კითხვა-პირდაპირი წესით. იგი შედგება სამი ძირითადი ნაწილისაგან. პირველი ნაწილი წარმოადგენს მორფოლოგიის ფონეტიკის ელემენტებითურთ, მეორე ნაწილია „სინტაქსისათვის ანუ აღნაქისისა“, ხოლო მესამეა — „მართლკითხვისა და წერისათვის (ორთოგრაფიისა)“. ავტორი ხშირად იხსენიებს XVIII საუკუნის ცნობილ ქართველ საზოგადო მოღვაწესა და მეცნიერს — ანტონ I კათალიკოსს და მის ვრცელ „ღრამატიკას“, საიდანაც ჩანს, რომ თვით გრამატიკა იოანეს ძირითადად ანტონის გრამატიკის ყაიდზე გაუმართავს. თუმცა იქვე შენიშნავს: „ანტონიმ განაწესა ღრამატიკაჲ, მე საჭიროდ მიჩუქმნებოდა ახალი (Q—720, 84r).

მიუხედავად მცდარი თეორიული წინამძღვრებისა, რომელიც კათალიკოსმა დაურთო თავის პირველ ქართულ მეცნიერულ გრამატიკას, ეს ნაშრომი წარმოადგენს უაღრესად მნიშვნელოვან მოვლენას ქართულ გრამატიკულ აზროვნებაში. განსაცვიფრებელია ის მეცნიე-

რული აზროვნება, რომლითაც ანტონი ხსნის ქართული გრამატიკის სტრუქტურის ურთულეს საკითხებს, იქნება ეს მოთხრობითი ბრუნვის, ანუ გრგვინის საკითხი; ზმნის პირის ნიშნები, ფონეტიკური პროცესები და სხვა მნიშვნელოვანი საკითხები. ბუნებრივია, რომ ანტონის გრამატიკამ მძლავრად მოიცილა ფეხი ქართულ ენათმეცნიერულ აზროვნებაში და საფუძვლად დაედო თითქმის ყველა გრამატიკულ ნაშრომს, რომელიც კი იქმნებოდა ერთი საუკუნის განმავლობაში. ცხადია, ამ გავლენას ვერ ასცდებოდა ჩვენი სხვაგვარი წინაპრები — იოანე ბაგრატიონი. იოანეს გრამატიკის ყველა მონაკვეთი ძირითადად ანტონის გრამატიკის ქარგაზეა აგებული.

მეორე ცნობილი წინამორბედი, რომლის გრამატიკული ნაშრომისაგან აგრეთვე დავალებულია იოანე ბაგრატიონის კალმასობისეული გრამატიკა, ეს არის გაიოზ რექტორი.² იოანეს გრამატიკის მნიშვნელოვანი ნაწილი, კერძოდ, გრამატიკულ ტერმინთა განმარტებანი, ემყარება გაიოზ რექტორის გრამატიკას.³ ბევრ შემთხვევაში ანტონის დებულებები იოანეს გადმოაქვს თავის ნაშრომში გაიოზის გრამატიკის მეშვეობით, განსაკუთრებით ეს შეხება სინტაქსისა და სტილისტიკის საკითხებს. ჩვენი აზრით, „კალმასობის“ ენციკლოპედიურმა ხასიათმა განსაზღვრა ის გარემოება, რომ მასში ერთგვარად შერწყმულია ეს ორი წინამორბედი გრამატიკული თხზულება და მოქცეულია ახალ, ორიგინალურ ჩარჩოში. იოანეს სურდა მკითხველსათვის მიეწოდებინა თითქმის ყველაფერი, რაც კი მისი დროისათვის ცნობილი იყო გრამატიკის, როგორც მეცნიერების დარგის შესახებ. თუმცა უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ იოანეს თავის კალმასობისეულ გრამატიკაში მანამდე არსებული გრამატიკული ნააზრები მოქცეული აქვს თავისებურ ორიგინალურ სისტემაში, განხილული აქვს ახალი თვალთახედვით და შევსებული ახალი საილუსტრაციო მასალით.

საინტერესოა იოანეს გრამატიკაში თვით გრამატიკის როგორც მეცნიერების დარგის განსაზღვრა. იგი გვაწვდის არისტოტელესა და ვირგილიუსის განმარტებებს გრამატიკის რაობისა და ობიექტის შესახებ.

გრამატიკის შესავალ ნაწილში, სადაც განხილულია ფონეტიკის საკითხები, მოცემულია მსჯელობა „წარმოქმნილი“ და „შინაგან მღებარე“ სიტყვის შესახებ. (50 V), რაც ორიგინალურ მოსაზრებას. წარმოადგენს და არ გვხვდება წინარე გრამატიკებში.

საინტერესოა იოანე ბაგრატიონის მოსაზრე-

2 გაიოზ რექტორი, ღრამატიკა, კრემენიუკი, 1789 წ.

3 ე. ნიკოლაიშვილი, გაიოზ რექტორის ქართული გრამატიკა, „მაცნე“, 1966 წ., № 3.

1 ნ. გოგუაძე, დასახელებული სტატია, გვ. 89.

მა წრფელობითი ბრუნვის შესახებ. „ჩუჭნისა ენასა შინა წრფელობითი ბრუნვა და შემას-მენელობითი, ოდესმე წოდებითიც, მკსავს არიან, ეა ზემორე მსხამს და კულადცა გაჩვენებ სინტაქსსა შინა, ხ სხვებ ბრუნ-ვასა შა სხუაობენ დაბოლოებითა მარცვალ-თათა აგრეთვე რომელნიმე ბრუნვანი საზოგა-დოდასა სახელისანი და სათუთოასანი, რომელ-ნიმე მკსავსებენ ბრუნვითა წრფელობითისა შინა, ხ ნათესაობითისა შინა განიყოფიან. ეა მარიამ—მარიამისა, არსება—არსებისა, მზე—მზისა, ხ ესე განიყოფების ამით, ქრისტე — ქრისტესი, ანა—ანასისი“.

მეტად ორიგინალურია იოანეს გრამატიკაში ნაცვალსახელების შედგენილობისა და წგუ-ფების საკითხი. თუ ანტონის გრამატიკაში გამოყოფილია ნაცვალსახელთა ოთხი წგუფი (არსებითი, ჩვენებითი, კულამოდებითი, ე. ი. მიმართებითი და მოგებითი, იგივე კუთვნი-ლებითი), გაიოზის გრამატიკაში კი 2 წგუფი (არსებითი და ზედშესრული ნაცვალსახელე-ბი), იოანე განიხილავს ნაცვალსახელთა ექვს ქვეჯგუფს, ესენია: 1. არსებითი, 2. ჩუჭნებითი, 3. მოგებითი 4. ადგილობითი, 5. კულამოდე-ბითი, 6. კითხვითი. აქვე მოცემულია ვრცელი პარადიგმები ნაცვალსახელთა ბრუნვისა, კერძოდ, ნაბრუნებია ნაცვალსახელები: ჩე, შენ, ჩუჭნ, თქუშნ, იგი, ივინი, ეს, ესენი; ეგ, ეგე-ნი, ის, ისინი, ჩემი, ჩუჭნი, რომელი: ზოგი, ვინმე, ყოველი, ვინ, სხუა, რამე, — მხოლო-ბითისა და მრავლობით რიცხვში. რაც შეეხე-ბა ზმნის განმარტებას, იოანეს გრამატიკაში წინარე გრამატიკებთან შედარებით დამატე-ბით განხილულია პირისა და დროის კატეგო-

რიები, როგორც ზმნის უმნიშვნელოვანესი ნიშნები: „ზმნა არს ნაწილი სიტყვა-რომელიცა ნიშნავს ანუ ყოფნასა ან მოქმე-დებასა არსისასა, აგრეთვე ქმნასა და ენებასა ნიშნიდეს ქუჭუშე ქამისა პირითურთ“ (58r). როგორც ვხედავთ, იოანე მკვეთრად გამო-ყოფს ზმნის დროისა და პირის კატეგორიებს.

განუსაზღვრებელი სქესის (ანუ კილოს) განხილვისას იოანე პარალელს ავლენს ზმნის პირიან ფორმასთან და აღნიშნავს, რომ სა-ხელშვნა ანუ საწყისი მოქმედებას გადმო-სცემს „უპიროდ და უდროოდ“.

ზმნის უღლების ტიპების ანალიზიც არ ემ-თხვევა ანტონისა და გაიოზის გრამატიკათა მონაცემებს. ზმნის უღლების ქვეტიპები იოა-ნესთან განხილულია სრულიად თავისებურად და სხვა საილუსტრაციო მასალის მოშველიე-ბით. საერთოდ, საილუსტრაციო მასალა იოა-ნეს კალმასობისეულ გრამატიკაში ორიგინა-ლურია. საინტერესოა ისიც, რომ ეს მასალა ხშირად შეიცავს დიდქტიკური ხასიათის რჩევა-დარიგებებსა და ხალხურ სენტენციებს, სრულიად თავისებურია გრამატიკის სტრუქ-ტურა და საკითხთა თანამიმდევრობა.

ამგვარად, „კალმასობის“ გრამატიკული ნა-წილი საყურადღებო თხზულებაა როგორც ქართული ენის შესწავლის ისტორიის, ისე თვით იოანე ბაგრატიონის თხზულებათა შე-სწავლის თვალსაზრისითაც. მართალია, იგი ძირი-თადად აგებულია ანტონ კათალიკოსისა და გაიოზ რექტორის გრამატიკების ქარგაზე, მაგ-რამ შეიცავს ბევრ საინტერესო, ორიგინალურ მოსაზრებას, რომლებიც ფასიელი და ყურად-საღებია ქართული გრამატიკული აზროვნების ისტორიისათვის.

რეპუზაცია

შედეგები გუგინ და ღვინ...

(შანრის დაბადება და განვითარება)

სიცილი სულაც არ არის სახუმარო საქმე...

ა. გერცენი

საზოგადოების განვითარების დღევანდელ ეტაპზე მეცნიერების როლი უჩვეულოდ გაიზარდა. ამან გააპირობა ის, რომ გაჩნდა მეცნიერების ახალი დარგი — მეცნიერებათმცოდნეობა, მეცნიერება — მეცნიერების შესახებ.

მეცნიერება შემეცნების გარკვეული პროცესია, რომელიც დროში ვითარდება, ამიტომ იგი ზუსტად იმავე მეთოდით შეიძლება შევიწყლოთ, როგორც სხვა „დროში განვითარებადი“ მეცნიერებანი, ეთქვას — ბიოლოგია ან ფიზიკა... და სრულიად ბუნებრივია, რომ იგი განვითარებასთან ერთად თვისობრივ ფორმებსაც იცვლის, ხდება მეცნიერებათა დიფერენცია, გამოჩენა, ახალ დისციპლინათა, თეორიათა ჩამოყალიბება.

ეს ბუნებრივი პროცესია და იგი, რა თქმა უნდა, ეხება მეცნიერების ორივე სფეროს — როგორც საბუნებისმეტყველოს, ისე საზოგადოებრივს.

საზოგადოებრივ მეცნიერებათა შორის დიდი ხანი არ არის, რაც მოქალაქეობა მოიზოვ პუბლიცისტიკის თეორიამ. ამ თეორიას ჰაბუკობის ხანისათვის ჯერ არ მიუღწევია. ათიოდ წელია, რაც მკვლევართა ერთმა ნაწილმა წამოიწყო ლაპარაკი და... პარადოქსალურია, თუმცა ფაქტია, პირველად პუბლიცისტიკა, პრაქტიკოსთა დიდი ნაწილის გულდაგულ წინააღმდეგობას წააწყდა... მაგრამ სკეპტიკოსთა რიცხვმა მალე თანდათან იკლო; ახლა ამ საკითხზე ბევრს კამათობენ და დიდი ხნის დადგენილი, შეთანხმებული, ერთხმად აღიარებული კონსენსუსი — „რა არის პუბლიცისტიკა“ — სადღო და საპოლემიკო გახდა!

გადაავლოთ თვალი ზოგიერთ ძველ განსაზღვრებას.

ე. დალის ლექსიკონში ვკითხულობთ:

«Публицист-писатель, более заметный; журнальный, по современным общим вопросам, по народному праву».

დ. უშაკოვის „რუსული ენის განმარტებით ლექსიკონში“, სსრ კავშირის მეცნიერებათა აკადემიის „რუსული ენის ლექსიკონში“, „დიდ საბჭოთა ენციკლოპედიაში“, „ენციკლოპედირ ლექსიკონში“, ლ. ტიმოფეევისა და ნ. ვენგროვის „ლიტერატურის მცოდნეობის ტერმინთა მოკლე ლექსიკონში“ თითქმის ერთხანადაა განმარტებული პუბლიცისტიკა.

მოკლედ, მეტ-ნაკლებად ზუსტად განმარტებული „პუბლიცისტიკა“, რომ ის საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ლიტერატურაა, რომელიც თანამედროვე აქტუალურ თემებს ეხება, საკმარისი აღარ გამოდგა, და როგორც ტერმინს, ისე შინაარსს ბევრი კითხვის ნიშანი გაუჩნდა.

რა არის პუბლიცისტიკა? მეცნიერება? თუ საზოგადოებრივი ყოფიერების ასახვის ახალი ფორმა? თუ, როგორც მკვლევარი ე. პროხოროვი ამბობს, პუბლიცისტიკა თავისებური სინთეზია მეცნიერებისა და ხელოვნებისა, და ამ სინთეზის თავისებურება ელენდება იმაში, რომ პუბლიცისტიკა მხატვრული ლიტერატურისა და ხელოვნების მხოლოდ ზოგიერთ ნიშნებს აერთიანებს.

რვა წლის შემდეგ მან კვლავ გაიმეორა აღნიშნული აზრი — პუბლიცისტიკა თავისთავში აერთიანებს სოციოლოგიისა და ხელოვნების სავანსო. მ. ჩერეპახოვი ე. პრო-

ხოროვის აზრს მახვილგონიერ კომენტარს უკეთებს:

— „გამოდის რომ პუბლიცისტიკას ერთი ფეხი მეცნიერებაში უდგას, მეორე — ხელოვნებაში, თვითონ კი ნამდვილად არ ყოფნის კიდევ ორი ფეხი, რომ თავისი ადგილი მოქმედოს და იქ გაჩერდეს“.

იქნებ მართლაც ასეა?

ე. პროხოროვი წერს, მ. ჩერეპახოვის აზრმა იმის თაობაზე, რომ პუბლიცისტიკა შეუძლია ისარგებლოს როგორც ცნებებით (ანუ მეცნიერებით), ისე სახეებით (ანუ ხელოვნებით), გამოხმაურება ვერ პოვა. და იქვე მოჰყავს ი. სიმეინის საკმაოდ კატეგორიული დებულება, პუბლიცისტიკა, ისევე როგორც ლიტერატურა, ეკუთვნის ხელოვნებას და არა მეცნიერებას...

ზოგ მკვლევარს გაორებული აქვს შეხედულება, ზოგი კი ი. ელსბერგის აზრს იმერებს, პუბლიცისტიკაში მხატვრული სახე ცნებას ექვემდებარება, ემსახურება.

ამ აზრის წინააღმდეგც ვაილაშქრებს, არ შეიძლება მხატვრული სახე, ე. ი. ხელოვნების კომპონენტი, რაღაც უხილავი ძაფებით, ცნებას — მეცნიერების კომპონენტს დაუქვემდებარდეს.

მეცნიერება და ხელოვნება ერთად, ეს არის ერთად ჰეშმარტება და მშვენიერება, ასე რომ ტერმინი „დაქვემდებარება“ მართლაც არ არის გამართლებული. სახე არ შეიძლება იყოს ილუსტრაცია, იგი თვითონ არის აზროვნების საშუალება. ახლა კი გვირბა შეეჩერდეთ პუბლიცისტიკის ერთ, შედარებით სრულყოფილ განმარტებაზე, რომელსაც ჩვენი მიზნისავე მიყვავართ.

1965 წელს სკკ ცენტრალური კომიტეტთან არსებულ უმაღლეს პარტიულ სკოლაში პედაგოგთა და მსწენელთა ფართო აუდიტორიაში საშუალება მქონდა მოემსინა ე. ლაზერნიკის ვრცელი ლექცია პუბლიცისტიკის თეორიაში, კერძოდ, პუბლიცისტიკის არსისა და ტერმინის განმარტების შესახებ. აზრი, რომელიც მაშინ გამოთქვა, იმავე წელს თითქმის უცვლელად გამოაქვეყნა ჟურნალ „სოვეტსკაია პეჩატა“.

სიზუსტისათვის უმჯობესია ციტატი მოვიტანოთ.

«Публицистикой следует называть произведения общественно-политической литературы на современные актуальные темы, в которых обобщение и политическое освещение фактов достигаются таким сочетанием мышления понятиями и образами, которые обеспечивают наиболее глубокое раскрытие идейного содержания и наделяют его высшим эмоциональным напряжением».

ამ დებულებამ, ჭერ კიდევ ზეპირსიტყვიერებაშია.

რად წარმოთქმულმა, დიდი დავა და გამოიწვია, ხოლო რამდენიმე წლის შემდეგ პუბლიცისტიკის თეორიის მკვლევარებმა ვ. დუბოვიკმა და ვ. ქარკომ ამ დებულებას, ჩვენი აზრით, მეტად საგულისხმო შენიშვნა გაუკეთეს:

«Нам кажется, что это не бесспорные определения, ибо, во-первых, в понятие «Литература» можно вложить разный смысл, а во-вторых, здесь сфера публицистики вольно и невольно ограничивается узкими рамками общественно-политическими вопросами, она не охватывает такие области, как экономика, мораль и др.».

საზოგადოებრივ-პოლიტიკურის ცნება, მართლაც მცირეა მოქმედების იმ სფეროსთან შედარებით, რასაც პუბლიცისტიკა მოიცავს. მართალი იყო დ. ზასლავსკი (საჟივრებელია, რომ იგი პრაქტიკული), საქმიანობის დიდმა გზამ მიიყვანა ამ ზოგად განმარტებამდე (როცა ამბობდა, პუბლიცისტიკა მეტისმეტად ფართო ცნებაა, მას ერთი მხრივ, ესაზღვრება ლიტერატურა და პოეზია, მეორე მხრივ — ზუსტი და საბუნებისმეტყველო მეცნიერებები, პოლიტიკური ეკონომია, ფილოსოფია; პუბლიცისტიკა, ფერწერა, მუსიკა, არქიტექტურასაც ემუზოლებათ. ამ განმარტებას შეიძლება მეცნიერული სიმკაცრე აკლდეს, „მხატვრულ“ გამოთქმად შეიძლება მიიჩნიოს ვინმემ, მაგრამ პუბლიცისტიკის ცნების რთული აზრი უსათუოდ შეცნობილი და ამოკითხულია.

ერთნი ამბობენ, პუბლიცისტიკა მეცნიერებაა, მეორენი — ხელოვნება, მესამენი — სინთეზი, მეოთხენი თვლიან, რომ „პუბლიცისტიკა ჟურნალისტიკის დარგია“. საით მიყვავართ აზრთა ამ სხვადასხვაობას?

პუბლიცისტიკა არ არის მეცნიერება, რადგან ცნებებით აზროვნება არ აიგივებს მას მეცნიერებასთან, და ასე კატეგორიულად იგვევობის ნიშნის დასმა არ არის სწორი.

პუბლიცისტიკას გააჩნია ისეთი ქანრებიც (ნარკვევი, ფელეტონი), სადაც სახეებით აზროვნება ისევე აუცილებელია, როგორც ლიტერატურაში. მიუხედავად ამისა, პუბლიცისტიკა არ არის არც მეცნიერება, არც ხელოვნება. თუ ლექსიკონების განმარტებათა უმრავლესობას დავეყრდნობით, უნდა ვთქვათ, რომ პუბლიცისტიკა — ლიტერატურაა, და თუ ცნება-ლიტერატურაში, არ გვულისხმობთ ყველაფერს, რაც კი იწერება, მაშინ ლიტერატურა ხომ თავისთავად ხელოვნებაა?

რა არის ეს? გაუგებრობაა, ქაოსია?

აუცილებელია თუ არა ტერმინის განსაზღვრების ზუსტი დადგენა პუბლიცისტიკის არსის

რეპაზ დვალისვილი

ფილოზოფი ბუშინ და დღეს...

განმარტებისას და არის თუ არა ყოველგვარ საწინააღმდეგო აზრთა დაპირისპირება კამათის სიმძაფრის დამახასიათებელი?

პირველად ტერმინის შესახებ; მაგალითისათვის ავიღოთ ატომის განმარტება; ატომი — უმცირესს, განუყოფელს ნიშნავს, ასე იცოდა კაცობრიობამ დასაბამიდან მეოცე საუკუნემდე. როდესაც ატომი გახლეჩეს და კაცობრიობისათვის ნათელი გახდა, რომ ატომი სრულიადე არ არის ატომი, რომ ის უმცირესი ნაწილაკი არ არის და არც განუყოფელია და ექსპერიმენტულად, თეორიულად დამტკიცდა, რომ ეს ქეშმარიტებაა, სახელი შეუცვალეს? განა მას განუყოფელის ნაცვლად ახლა ვასაყადი დარჩენეს? როდესაც ნილს ბორის მოულოდნელად შეეკითხნენ თურმე, რა არის ატომიო, დიდმა მეცნიერმა, რომელმაც თვითონ გახლეჩა ატომებული, — უპასუხა, ატომი უმცირესს, განუყოფელს ეწოდებაო.

ფილოსოფიაში ამას „აზროვნების ტრადიცია“ ეწოდება; აქ ორ მომენტს უნდა მივუძღვს ყურადღება:

1. ტერმინი არ შეცვალა აზრობრივმა ცვლილებამ, და მეორე ის, რომ „აზროვნების ტრადიციის“ დარღვევა — დადგენილის უარყოფა, შეცვლა, რთული ფსიქოლოგიური ფაქტორია და წინააღმდეგობის, ხშირად ინსტინქტური წინააღმდეგობის გარეშე არ ხდება.

ასე რომ, პუბლიცისტის არსის განმარტებაში ცვლილებათა აუცილებლობა თვითონ საგნის ცნების არსით არის განპირობებული. თუნდაც ის ფაქტი, რომ ყველა ძველ განმარტებაში ნათქვამი, პუბლიცისტის მოქმედების სფერო მხოლოდ საზოგადოების პოლიტიკური ცხოვრებააო, ახლა მეტისმეტად ვიწროა და თვითონ ცხოვრებამ დაგვანახა მისი შეცვლის, გაფართოების საჭიროება. თუ ძველ განმარტებას მივყევით, მაშინ მორალი და მეცნიერება არ არის პუბლიცისტის სფერო. მაშინ რას განვაყოფენოთ, ვთქვათ, ნარკვევი ბიოიკის, გენეტიკის შესახებ ან ნარკვევი კიბერნეტიკაზე? თავის დროზე პუბლიცისტის არასწორმა დამოკიდებულებამ კიბერნეტიკისადმი, ან, უფრო სწორად, ზერელე და არასერიოზულმა პოზიციამ, შეუფასებლობამ საკმაო ზიანი მიაყენა ჩვენს საზოგადოებას, პრესამ „ცრუმეცნიერებად“ მონათლა კიბერნეტიკა და ამით ხელი შეუშალა, უკან დასწია არა მარტო მეცნიერება, ჩვენი საზოგადოების გარკვეული წიხსცაოც. განა კიბერნეტიკის სწორი შეფასება და პროპაგანდა თავისი დროის უმნიშვნელოვანესი პოლიტიკური აქცია არ იყო, რომელიც პრესის, პუბლიცისტის დროულად უნდა შეეფასებია?

აი, აქ იჩინა თავი პუბლიცისტიაში „დროის ფაქტორის“ გადამწყვეტმა მნიშვნელობამ.

თუ პუბლიცისტის თეორია მეცნიერებაა, მისი მიზანი კი პუბლიცისტის არსისა და ტერ-

მინის განმარტება არის მხოლოდ, ან სამანად დადგენა მეცნიერებასა და ხელოვნებას შორის, მეცნიერების დღევანდელ ეტაპზე ასეთ აზროვნებას პრიმიტიულობისა და გულუზირვეილობის ელფერი დაჰკრავს, თეორიის მიზანია ახსნას არსი, მოძებნოს მეთოდის სინათლური გზები, დინამოს და ამოსხნის სხვა მეცნიერებებთან კავშირი, გამოიყენოს მათი საშუალებები. დინამოს, რომ თანამედროვე პუბლიცისტის თეორიის ამოსავალი წერტილი, ისე როგორც ყველა სხვა მეცნიერებისა, არის მათი კავშირი, დაახლოება, ინტეგრაცია.

ისტორიული მატერიალიზმი არც ერთ საზოგადოებრივ მეცნიერებას არ ცვლის, იგი ამ მეცნიერებისათვის შემეცნების მეთოდს წარმოადგენს და თავის მხრივ ეყრდნობა მათ თავის განზოგადებაში. ვერც ერთი მეცნიერება ვერ შეძლებს სწორად გაიგოს საზოგადოებრივი ცხოვრების დარგი, რომელსაც იგი შეისწავლის, თუ არ გამოარკვევს მის კავშირს საზოგადოების ცხოვრების სხვა მხარეებთან. ფილოსოფია გეასწავლის, რომ ისტორიული მატერიალიზმი არის მეცნიერება საზოგადოების განვითარების ზოგადი კანონების შესახებ და თუ პუბლიცისტია საზოგადოებრივი ცნობიერების ფორმაა, ისევე, როგორც ხელოვნება და მეცნიერება, მაშინ პუბლიცისტის შემეცნების მეთოდიც, რა თქმა უნდა, ისტორიული მატერიალიზმია, ერთადერთი და ქეშმარიტი მეთოდი, რომლის საშუალებით შეიძლება ეთაოვროთ და ავსნათ მოვლენათა შინაგანი კავშირი.

გარკვეული მეთოდის გამოყენების გარეშე შეუძლებელია რაიმე მეცნიერული და პრაქტიკული ამოცანის გადაჭრა: თუ გვესაჭიროება ფოლადის გამოდნობა, აუცილებელია ფოლადის დნობის ტექნოლოგიის დაუფლება.

მეთოდი ფორმისა და შინაარსის განფენაა, მეთოდი გამოსარკვევ მოვლენებთან კავშირის გარეშე კვლევის სხვადასხვა ხერხების ჯამი არ არის; მეთოდს განსაზღვრავს საკვლევი საგნის ბუნება.

პუბლიცისტის საგნის ზოგადი ცნება დაახლოებით ასე შეიძლება განიმარტოს: პუბლიცისტის საგანია თანამედროვე პოლიტიკური, საზოგადოებრივი, სამეურნეო, სამეცნიერო კულტურული ცხოვრება, მათი ინდივიდუალური თავისებურებები და დღევანდელი დღის პრობლემა, ადამიანთა მატერიალური და სულიერი, ემოციური სამყარო.

პუბლიცისტის შინაარსი ცხოვრების, ცხოვრებისეული მოვლენის ასახვა, კონკრეტულად მას თემა განსაზღვრავს, ეს ცხოვრებისეული მოვლენა შეინიშნული და გარკვეული თვალთახედვით დანახული ნაწარმოების იდეაა, იდეურ-თემატური საფუძველი განსაზღვრავს ნაწარმოების შინაარსს;

ეს თემატურ-იდეურობა პუბლიცისტიკაში განსახიერდება, როგორც სახეებში ისე ცნებებში, ან სახეებში და ცნებებში ერთად! (ხაზგასმა ჩემია — რ. დ.) ეს დამოკიდებულია პუბლიცისტურ ენარზე, რომელ ენარს აირჩევს პუბლიცისტი, რომელ გზას დაადგება. ავტორის არჩევანი როგორია ან, უფრო სწორად, რომელი ხერხით ასახავს სინამდვილეს, განსაზღვრავს ფორმას. თუმცე ფორმაც თავისთავად აქტიურ ზემოქმედებას ახდენს შინაარსზე.

ფორმა გარეგნული სახე არ არის, ფორმა შინაგანი სტრუქტურაა, ასე რომ ვისაც შეუძლია ფორმისა და შინაარსის მთლიანობა წარმოადგინოს, მისთვის ძნელი არ არის გაერკვეს პუბლიცისტიკის ენარებში, განსაზღვროს ზღვარი და საგანი და, რაც მთავარია, დაინახოს ცნობიერების სხვა ფორმებთან ურთიერთობის აუცილებლობა.

პუბლიცისტიკის მასაზრდოებელი — დღევანდლობაა. პუბლიცისტიკას არ შეუძლია დიდი ხნით ჩაუღრმავდეს საგანს, საზოგადოების სწრაფი განვითარება აიძულებს მას „იაზროვნეს ჩქარ ტემპში“, ის, რაც უპირველესი ამოცანაა დღეს, ხვალ შეიძლება მოქმედდეს. პუბლიცისტიკას არ აქვს უფლება და არც საშუალება დროს ჩამორჩეს. პუბლიცისტიკამ პირველმა უნდა აიტაცოს მოვლენა.

ემოცია — გრძნობაა. განცდაა, სულიერი მღელვარება, ემოციური კი — საშუალებაა, სიტუაცია ამ გრძნობის, ამ სულიერი მღელვარების გამოქვეყნე. პუბლიცისტიკა — ჩვენი აზრით — შემოქმედების დარგია, რომელიც სადღესო, აქტუალურ, საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ თუ ცხოვრების სხვა ფეროვებს შეუხება, რომლის ძირითადი დამახასიათებელი თავისებურება პოლიტიკური ელვარება და ემოციურობა, მისი სოციალური დატვირთვა თანამედროვე ადამიანის საზოგადოებრივი აზრის წარმართვაა.

პუბლიცისტურობაში იგულისხმება შემართება, მგზნებარება, ემოციურობა და ერთგვარი პოლემიკურობაც კი.

ჩვენს საუკუნეში მხატვრული ლიტერატურის მისამართით ხშირად გაიკონტო, „პუბლიცისტურობა პარაბოლში“. ეს ხან კრიტიკაა, ხან ზოტბა, ამ ზოტბაში დღევანდლობის, საუკუნის, ახალი ცხოვრების პულსაციის გრძნობაა.

პუბლიცისტურობა დღევანდელ დღეთა მგზნებარებით არსებობს.

ყოველი პუბლიცისტიკა უსათუოდ პარტიულაა, ის ან ჩვენია, ან მტრის, საშუალო არ არსებობს. უპარტიო, „პოლიტიკის გარეშე“, პუბლიცისტიკაზე ლაპარაკი ბურჟუაზიულ იდეოლოგიას აძლევს ხელს, მისი საფარია!

არც ლიტერატურასა და არც პუბლიცისტიკაში არც ერთი ენარი ისეთ მძაფრ ემოციას

არ მოითხოვს, როგორც ტრაგიკული ლიტერატურა.

პუბლიცისტიკაში ტრაგედია, როგორც ენარმა, ფეხი ვერ მოიკიდა. რაც შეეხება სატირას, იგი პუბლიცისტიკის მეტაბოლ იარაღად იქცა, სატირა პუბლიცისტიკის ურთულესი დარგია, პუბლიცისტურ სატირას საზოგადოების „მაღვიძარას“ რთული და საპატიო როლი ხვდა წილად.

„მე დარწმუნებული ვარ, — წერდა ვ. მაიაკოვსკი, — მომავალში, სკოლებში მათემატიკის გვერდით სატირასაც ასწავლიან... აუცილებლად იქნება სიცილის უმადლესი სასწავლებელი“...

რა არის სატირა? რა არის პუბლიცისტური სატირა, რა განსხვავებაა სატირა — ლიტერატურასა და სატირა — პუბლიცისტიკას შორის?

რომელი ლექსიკონიც არ უნდა ავიღოთ, ზოგან — სატირა მხატვრული ლიტერატურის დარგია, — ზოგან ნებისმიერი ფორმის ლიტერატურული ნაწარმოები (რომანო, მოთხრობა, ფელეტონი, ნარკვევი, ეპიგრამა), ზოგან კი სინამდვილის ასახვის ერთ-ერთი საშუალებაა. ყველა განმარტებას ერთი რამ აქვს საერთო: სატირა საზოგადოებრივ მანკიერებათა მხილება და დაკინება. მაინც გერაინ თქვა ბ. ბელინსკიზე კარგად:

«Под сатирой следует разуметь не невинное зубоскальство веселеньких остроумцев, а гром негодования!»

სატირული ენარები — „დაცინის ოჯახს“ გაეკუთვნება, მიიღარია ეს ოჯახი. ფელეტონი, პამფლეტი, ეპიგრამა, პაროდია, შარგი და კარიკატურა. სატირა, როგორც საშუალება, შეიძლება ყველა პუბლიცისტურ ენარში გამოიყენოს, ე. ი. ისარგებლოს სხვა ენარის საშუალებით. ე. ი. ლენინი ხშირად ჩვეულებრივ სტატიაში, ერთი ორი მოსმით ისეთ სატირულ სურათს მოხატავს ან ისეთ სატირულ ფრაზას გადმოიცვრის, რომ ბევრ წმინდა სატირულ ნაწარმოებს შეშურდება.

როცა სატირულ ენარებზე ვლაპარაკობთ, ყოველთვის გცდლობთ ლიტერატურაში მომუშაობით „ტყუპის ცალი“, აღმოვაჩინოთ საერთო და კონკრეტული თავისებურებანი, კანონზომიერება, იგივეობა და სხვაობა.

პამფლეტი იმ ენარს განეკუთვნება, რომლის „ტყუპის ცალი“ ლიტერატურაში კარგა მაგარად არის ფეხმოკიდებული.

რაც შეეხება ფელეტონს, ეს პუბლიცისტიკის პირმშოა, კერძოდ, სატირული პუბლიცისტიკის პირმშო და თუ მას ლიტერატურის და პუბლიცისტიკის თეორეტიკოსები იუმორისტულ მოთხრობას მიუხსადავებენ, ეს მხოლოდ ანალო-

რეზა დავლიშვილი

ფელეტონი გუშინ და დღეს...

გია იქნება. ფელეტონი ასაკითაც სხვაა, შინაგანი სტრუქტურითაც და მიზანდასახულობითაც. იქნებ უფრო საგულისხმო იყოს ფელეტონის სათავე პამფლეტში ვეძებოთ.

ფელეტონი — სატირული პუბლიცისტიკის თვალსაზრისით განსაკუთრებულია.

სატირულ პუბლიცისტიკაში უფრო პოპულარული და სამატიო ქანრი არ არსებობს, და რა ვასაკვირია, რომ პუბლიცისტიკის თეორია მას სავანგებოდ ადგილი მიუჩინოს.

რა არის ფელეტონი? რით განსხვავდება იგი სხვა სატირული ქანრებისაგან?

ფელეტონის მკვლევართა შორის ფელეტონის წარმოშობის შესახებ სხვადასხვა აზრია, მაგრამ ერთ საკითხში კი თითქმის ყველა შეთანხმებულია, რომ ისტორიულად ფელეტონი რევოლუციური ბუნების მოვლენაა, ცოცხალი, მებრძოლი ქანრია.

ფელეტონი სრულიად დამოუკიდებელი ქანრია, რომლისთვისაც აუცილებელია მოთხოვნისათვის დამახასიათებელი ყველა და ამავე დროს მხოლოდ ფელეტონისათვის დამახასიათებელი კონკრეტული კომპონენტები, სწორედ ის, რაც მას ლიტერატურული ნაწარმოებისაგან განასხვავებს და სავსებით დამოუკიდებელ ქანრად წარმოგვიდგენს.

ფელეტონის, როგორც ქანრის განვითარებისა და ჩამოყალიბების პროცესის გასაანალიზებლად აუცილებელია მცირე ისტორიული ექსკურსი, ჩამოყალიბდა თუ არა საბოლოოდ ეს ქანრი, და თუ არა, რა ცვლილებებია მოსალოდნელი.

წიგნში „ფელეტონის ხელოვნება“ ე. ჟურბინა საინტერესოდ მოგვითხრობს ფელეტონის წარმოშობის ლეგენდაზე, რომლის მიხედვითაც იგი ერთ მშვენიერ, ზუსტად დათარიღებულ დილას წარმოიშვა, კერძოდ, რესპუბლიკის მეგრე წელს. (ე. ი. 1800 წლის 28 იანვარს) — როცა საფრანგეთის რეაქციული ბერძენთა ორგანოს „ეურნალ დე დებას“ რედაქტორმა ბერტენმა (უფროსმა) გაზეთის მორიგ ნომერში ფელეტონი — ფურცელი ჩასდო. (ფელეტონი ფრანგული სიტყვაა და ფურცელს ნიშნავს); ეს ლეგენდა დღემდე განგრძობს არსებობას, თუმც იმის დასამტკიცებლად, რომ ბერტენის ფურცლებს არაფერი აქვთ საერთო დღევანდელ ფელეტონთან, საკმარისია „ეურნალ დე დებას“ გადაფურცვლა!

„ეურნალ დე დებას“ ფელეტონები შეიცავდნენ თეატრალურ რეპერტუარს, გალექსილ გამოცანებს, შარადებს, ხელისმომწერთა ლექსებსა და განცხადებებს! ფელეტონი ძირითადად განცხადებების ადგილი იყო.

ეს მოკლე ისტორია-ექსკურსი ორ ნაწილად უნდა დაყუთ: 1. სახელწოდებების ისტორია და 2. არსის წარმოშობა.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ დიდი ხნის მანძილზე ბევრი მკვლევარი აიგივებს ამ ორ მო-

მენტს და ფელეტონის დაბადების თარიღს ტერმინის დაბადების თარიღში ურევს.

აბატი ეულიენ ჟორფრუა — ფელეტონის ნათლია, უფრო სწორად, ტერმინის ნათლია, რომელსაც „ეურნალ დე დებას“ პატრონა ფელეტონის-ფურცლის შეცვლა დაავალა, ტყაიდან ძვრებოდა, რომ ამდენი შარადა და თავსატეხი შეეგროვებოდა. ჩანს, უჭირდა ფელეტონის განყოფილების პირველ „გამგებს“ ერთი ტიპის მასალის შეგროვება და რაც ხელში მოჰყვებოდა, იმას ბეჭდვდა!

1803 წლიდან ფურცელს გაზეთში აღარ დებდნენ, გვერდი დააგროვდეს და აბატ ჟორფრუას ფურცლები სარდაფში მოექცა. ახლა „სარდაფში“ დაბეჭდილ მასალებს დაიარქვა ფელეტონი.

1930 წელს გამოვიდა წიგნი „ფელეტონი 40-იან წლებში“, რომლის წინასიტყვაობაში რედაქტორი ი. იოქსიმანი წერს:

„ფელეტონი, როგორც ლიტერატურული ქანრი, ან უფრო სწორად, როგორც საყოფაცხოვრებო მასალის დამუშავების განსაკუთრებული მეთოდი, ჩამოყალიბდა უფრო გვიან, ვიდრე სავანეთი და საეურნალო პროზის სხვა სახეები“.

ზოგიერთ ცნობაში ზუსტად არის აღნიშნული მისი დაბადების ადგილი და დრო — 1800 წლის 28 იანვარი, პარიზი, „ეურნალი დე დება“.

თითქმის ასეთივე აზრია გატარებული დიდ საბჭოთა ენციკლოპედიაშიც.

დ. ზასლავსკი, გამომჩინილი საბჭოთა პუბლიცისტი და ფელეტონისტი იყო პირველი, რომელიც მეცნიერული კვლევისა და მოვლენათა განვითარების ლოგიკის მიხედვით შეეცადა აეხსნა თუ მოენახა ფელეტონის სათავე. 1931 წელს იგი წერს წიგნს „ფელეტონის გზები და საწყისები“, რომელშიც წამოაყენა და ჩვენი აზრით, ბრწყინვალედ გადაჭრა ფელეტონის წარმოშობის პირობებზე. დ. ზასლავსკი ახასიათებს 1800 წლის ხანას (ე. ი. ფელეტონის დაბადების თარიღად მიჩნეულ ხანას) და სავსებით სწორად აღნიშნავს: „ეს იყო ძალზე ძნელი პერიოდი ფრანგულ ეურნალისტიკაში. პრესის საკმაოდ ძნელი მდგომარეობა ღირებულების ეპოქაში. 18 ბრიუმერის შემდეგ კიდევ უფრო გაუარესდა, ყველა საკითხზე არსებობდა მხოლოდ ერთი — კაზინოური შეხედულება“.

დ. ზასლავსკი აყენებს კითხვას, შეიძლება თუ არა ბურჟუაზიულ „ეურნალ დე დებაში“ დაბადებულიყო თავის ბუნებით ესოდენ რევოლუციური ქანრი — ფელეტონი და რეალურია თუ არა ის ამბავი, რომ მისი პირველი მებაირახტრე იყო აბატი ეულიენ ჟორფრუა, აღმიაინი, რომელიც გუშინ „მამაო ჩვენოს“ ქადაგებდა ეკლესიაში?...!

როცა ასე დადგა საკითხი, აშკარად გამოჩნ-

და სრული შეუსაბამობა. ქანრის ხასიათსა, ეპოქასა და იმ პიროვნებათა შორის, რომლებსაც ზოგიერთი დღემდე პირველ ფელეტონისტებას მიაწერს.

აი, რას წერს დ. ზასლავსკი ამ ნაშრომში: „რევოლუცია გაზეთებს ბადებდა უჩვეულო ხელვაშლილობით, პირდაპირ ზემო იყო ელვარე საგაზეთო სიტყვისა, მეტროპოლ კლასებსა და პარტიებს თავიანთი ბეჭდვითი ორგანო ჰქონდათ, საზოგადოება ნეტარებდა თავისუფალი სიტყვის უფლებით, ასეთი მასშტაბით კალამი ახალგაზრდა ბურჟუაზიას ჯერ არასოდეს აუღია, დამხობილია ტახტი და ეკლესია... რატომ არ დაიბადა ამ დროს, რევოლუციური დემოკრატიის ზემოზე, ქექასა და ქუხილში, რომელიც ახლა საზოგადოების დაბადებას თან ახლდა, და გამომდგარა ტახტი, როცა რევოლუციური დემოკრატიაზე გამარჯვებულმა ბურჟუაზიამ მოგუდა კონვენტი, და სალდათის ჩექმამ ვადათელა რევოლუციური კულტურა და რევოლუციური პრესა?“

ფელეტონი საფრანგეთის დიდი რევოლუციონის პირშია.

რატომ მოხდა, რომ მკვლევართა მთელი პლედა შევიდა შეცდომაში და ფელეტონი — ცნება და ფელეტონი — სახელწოდება ერთმანეთში აურიეს?

1958 წელს პოლიტიკური გამომცემლობის რედაქციამ გამოისცა „რუსულ ფელეტონთა კრებული“, რომლის შესავალ წერილში კრებულის შემდგენლები კ. ზაპაძე და ე. პრახოროვი წერენ: „დიდი ხნის მანძილზე „ფელეტონში“ იგულისხმებოდა გაზეთის ან ჟურნალის ხის განყოფილება, სადაც იბეჭდებოდა მოთხრობები, წერილები, ნარკვევები და რეცენზიები. ასეა იგი განმარტებული საბჭოთა ხელისუფლების დროს გამოცემულ ლექსიკონებშიც, უნდა ვივადისხმოთ, რომ ფელეტონმა, როგორც ყანრმა, ახლანდ, ჩვენს დროში მოიცილა ფეხი.“

მართლაც, პუბლიცისტურ ყანრებს შორის ფელეტონი ყველაზე ახალგაზრდა და ჩვენი აზრით, კვლავ ჩამოყალიბების პროცესშია, იგი ჯერ კიდევ არ გათავისუფლებულა ზოგიერთ სხვა ყანრის კომპონენტისაგან, რაც მას, თეორიულ ნორმის მიხედვით, არ უნდა ჰქონდეს. რაც შეეხება ფელეტონს, როგორც მომავლედ ყანრს, იგი მართლაც შეიძლება სხვა ყანრებზე აღრე გაქრეს, ან საზე იცვალოს. კომუნისტურ საზოგადოებაში შეიძლება მართლაც არ იყოს საჭირო ფელეტონი, ყოველ შემთხვევაში დღევანდელი სახით. თუ საზოგადოება სრულიად გაიყურება ნაკლოვანებისაგან, მაშინ ფელეტონიც აღარ იქნება, ან, უფრო სწორად, მხოლოდ იუმორი გახდება ყანრის წამყვანი კომპონენტი. რადგან სცილი ყველა საზოგადოებაში მარადილად იარსებებს!

რევოლუციის პირველი პერიოდი, ინტერვე-

ნცია, ბურჟუაზიული გარემოცვა და სხვ... პუბლიცისტიკაში პამფლეტის პერიოდად მივიჩნიოთ, რადგან მისი ბუნების შესაფერისანაა. ამიტომ ფელეტონის, ამ შედარებით „კეთილი პამფლეტის“ დრო უფრო გვიან, უფრო შემდგომ დადგა, როცა შინაურ და გარეულ მტრებს ვაუწყწორდით და ნაკლოვანებისა და სხვა მანკიერებებისათვის მოვიცალეთ!

ამიტომ ფელეტონის ყანრის ცნების გაგება პუბლიცისტიკის თეორიის თვალსაზრისით დიდხანს იგივე დარჩა, ლენინურ „ისტორიამ“ ფელეტონს გაზეთის სარდაფში მოთავსებულ წერილებს უწოდებდნენ.

1900 წელს ვ. ი. ლენინი აქსელროდს წერდა: „გაგზავნით წერილს „რუსეთის პროლეტარიატის ახალი მეგობრები“, რომლის მოთავსება № 1 ფელეტონში გვინდა...“

ფელეტონი, როგორც ყანრი ვითარდებოდა პრიადი და წინააღმდეგობის დაძლევის ქამს. ერთის მხრივ, იგი სიმპათიებსა და აღიარებას იმსახურებდა, ეს იყო ყოველგვარი დროშოქმელისა და სოციალური უსამართლობის წინააღმდეგ მეტროპოლი პუბლიცისტიკა, მეორეს მხრივ, იმსახურებდა სიძულვილსა და ზიზღს, როგორც ნამდვილი ბურჟუაზიული ყბედობა და ლაქაქა.

რევოლუციაში დაბადებული მეტროპოლი ყანრი — ფელეტონი ბურჟუაზიამ გამარჯვების შემდეგ საკუთარ იარაღად გაიხადა. ასე რომ, ფელეტონის მეტროპოლი, ჯანსაღ გაგებას გაუჩინდა ორეული — ქილიკაობა, ბურჟუაზიული, საძულველი მითქმა-მოთქმა. გაჩნდა ორი ცნება: ფელეტონი — კარგი გაგებით და ფელეტონი — ცუდი გაგებით;

მ. სალტიკოვ-შჩედრინი ამბობდა, ვინმემ რომ ფელეტონისკად ჩამთვალა, წერას მაშინვე დაეანებებ თავსო. თვით „ბოზოქარ“ ბესარიონ ბელინსკის, რომელიც რუსული ლიტერატურული კრიტიკისა და პუბლიცისტიკის მზე იყო, თავის ნიჭი და უნარი არც ამ მჯალბანელეების წინააღმდეგ დაუზოგავს და ლოზუნგით ლაქონიერად უთქვამს, „ფელეტონისტები — პროგრესის მტრები არიანო!“.

ფელეტონი, როგორც ყანრი, იმარჯვებდა. ბოლშევიკური პრესის ისტორიაში ფელეტონმა, როგორც ნათელმა და მეტროპოლი ყანრმა, ძირითადი და მტკიცე პოზიცია დაიკავა. მან ჩამოიცილა თავისი მავნე ორეული. შემთხვევითი არ არის, რომ „პრავედა“ ასე აფასებს ამ ყანრს. „პრავედაში“ აღიზარდა ფელეტონისკა მთელი პლეადა: მ. კოლოცოვი, დ. ზასლავსკი, ლ. სოსნოვსკი, ა. ზორინი, ა. კოლოსოვი, მ. რიაბოვი და ბევრი სხვ.

ოქტომბრის რევოლუციის შემდეგ დაიწყო ჩამოყალიბება ახალმა საბჭოთა ფელეტონმა.

რეპრეზენტაციული

ფელეტონი გუშინ და დღეს...

ვ. მაიაკოვსკი. ნ. ასევეა, ს. მარშაქი, ი. გერნ-ბურგმა, ი. ილფმა, ე. პეტროვმა, ე. კატაევმა, გ. ზოზანცოვმა და სხვებმა დიდი წვლილი დას-დეს ახალი, საბჭოთა ფელეტონის ჩამოყალი-ბებას. რა არის საბჭოთა ფელეტონი? რა ნი-შანთვისებები გააჩნია, როგორ განმარტავენ მას საბჭოთა პუბლიცისტის თეორეტიკოსე-ბი?

ფელეტონს უმეტესად განმარტავენ, როგ-ორც მოკლე სატირულ-იუმორისტულ ნაწარ-მოებს.

ფელეტონის შესახებ დღემდე ბევრი საუკუ-ლისხმო და საპირისპირო აზრი გამოთქმულა. მაგრამ უპირველესად განხილვის საგნად უნ-და ორი აზრი შევარჩიოთ. პირველი, არის თუ არა ფელეტონი სატირული ჟანრი და მეორე, არსებობს თუ არა „დადებითი ფელეტონი“.

ა. ეურბინა კატეგორიულად წერს, დიდი ხა-ნია დროა, ფართოდ აღიარებული განსაზღვ-რება, რომ ფელეტონი სატირის სა და იუმორის ჟანრია. უარვეყოთ და და-ვიპყვიდროთ იგი, როგორც ლიტერატუ-რის ჟანრი, რომელიც მეტიმეტად „მე-გობრობს სატირასთან. და იქვე დასძენს, არ უარვეყოფ, რომ სატირული ფელეტონი ჟანრის ერთი მთავარი სახეობაა. როცა ეურ-ბინა ზასლავსკის აზრს უარყოფს და უნდა და-ამტკიცოს, ფელეტონი სატირული ჟანრი არ არისო, თვით ზასლავსკის იმორმებს, რომელიც ამბობს: „სატირული ფელეტონი“ ფელეტონის სახეობაა შორის, მართალია, მთავარია, მაგ-რამ „ერთადერთი“ როდია, არსებობს კიდევ „დადებითი ფელეტონიც“, საბჭოთა ფელეტო-ნმა „დადებითი ფელეტონის“ საუკეთესო ნი-მუშები მოგვცაო.

ა. ეურბინა აქედან ასეთ დასკვნას აკეთებს: თუ ფელეტონის ცნება თვითონ შეიცავს სა-ტირულ ფელეტონს, როგორც ერთ შემადგე-ნელ ნაწილს, შეუძლებელია თვითონ ფელე-ტონი სატირული ჟანრი იყოსო (ე. ი. ნაწილი თვითონ იყოს მთელიც) და ასკვნის:

«Фельетон является самостоятельным жанром, а не одним из жанров сатиры и юмора, как иногда говорят, «сатириче-ским жанром публицистики».

აქ, ზემოთ მოსენებული დ. ზასლავსკის დე-ბულება ორად უნდა გავყოთ. ეურბინა თვლის, რომ იგი მცდარია პირველ ნაწილში, სადაც ამბობს, ფელეტონი სატირული ჟანრიაო, და მართალია იქ, სადაც ამბობს, „დადებითი ფე-ლეტონს“ აქვს მოქალაქეობის უფლებაო.

ჩვენი აზრით, დ. ზასლავსკი ცდება იქ, სა-დაც „დადებითი ფელეტონს“ აღიარებს და მართ-ალია იქ, სადაც ფელეტონს სატირულ ჟანრს უწოდებს.

ა. ეურბინა ამტკიცებს, დროა ფელეტონი ლიტერატურის ერთ-ერთ ჟანრად დავაყვიდ-როთო.

ა. ეურბინას ამ შეხედულებას მცდარს თუ-არ ვუწოდებთ, მომველებული აუცილ-უნდა ვუწოდოთ, სწორედ ეს დებულებაა იმ-დროინდელი, როცა ლიტერატურაში გულის-ხმობენ ყველაფერს და სახელმძღვანელოები და ლექსიკონები სავსეა განმარტებებით. რომ პუბლიცისტია — ლიტერატურაა, ლიტერა-ტურის დარგია. ა. ეურბინა, რომ აყენებდეს-დებულებას, ფელეტონი სატირული ჟანრი კი არა, პუბლიცისტის ჟანრია, რადგან „დადე-ბითი ფელეტონი“ არსებობსო, მაშინ აღბათ-მხოლოდ ნახევარ შეცდომასთან გვეყვებოდა-საქმე. თუმც მისი არგუმენტაცია „დადებითი ფელეტონის“ არსებობის შესახებაც სადავო-და საკამათოა!

დადებითი ფელეტონის ვერსიამ დიდი ხანია დრო მოჰმა. ეს თვით პრაქტიკამ დაამტკიცა.

ფელეტონის მოხანი ბოროტების აღმოფხვ-რათ, მაგრამ რა საშუალებით? რა არის მისი იარაღი?

თუ ფელეტონი სატირული ჟანრია, მაშინ პასუხი ერთია — სიცილი! დაიცინე!

სიცილი არის და სიცილიც, დაიცინე! არ-ის და დაიცინე! ჩვენ უკვე ვთქვით, რომ და-იცინის „ღოზა“ მარეგულირებელია პუბლიცის-ტიკის სატირული ჟანრებისა, და თუმც ზუს-ტად არყვია იმისა, თუ რა ზომის დაიცინეა-პამფლეტში და რა ზომის ფელეტონში, არა-ვის შეუძლია, რაღაც ზოგადი კანონი მაინც არსებობს.

ფელეტონის ძირითადი ქვაკუთხედია იუ-მორი.

არის იუმორი? — არის ფელეტონი! არ არ-ის იუმორი? — არ არის ფელეტონი. სამწუხა-როდ, ეს დებულება დღეს კიდევ სადავოდ ითვლება. რადგან თეორიას, და აქა-იქ იშვია-თად პრაქტიკასაც, კიდევ შერჩა უიუმორო ფე-ლეტონის ერთი ორი მიმდევარი.

პუბლიცისტის თეორია ვალდებულებას გან-საზღვროს ჟანრი. თქმა იმისა, რომ ამა თუ იმ ჟანრის ზუსტი განსაზღვრა, შემოფარვლა არ შეიძლება — უკვე განსაზღვრებაა, წესია, კა-ნონი.

გოგოლმა „მეკდარ სულეს“ პოემა უწოდა, პუშკინმა „ევგენი ონეგინს“ რომანი შეარქვა. მაგრამ ისინი, გოგოლი და პუშკინი ვახლავთ! იუმორი — ფელეტონის ჟანრის „საიდუმ-ლოა“.

ფელეტონმა გაჩენიდან დღემდე დიდი ზოგ-ზავიანი გზა განვლო.

დაიბადა უსახელოდ, — „დე დებაში“ ფე-ლეტონი დაარქვეს და ფელეტონი არ იყო, ფელეტონი — ხან სალანძღავი სიტყვა იყო და ხან მოწინავესა და მეზობლის გამომხატვე-ლი. ერთი — „დადებითი ფელეტონის“ არსე-ბობას ამტკიცებენ, მეორე — „უსატირო ფელეტონს“ ეძებენ, მესამე — „იუმორი ფელეტონსაც“ აქვს მოქალაქეობის უფლებაო,

ამტკიცებდნენ. ზოგიერთის აზრით, ფელეტონი შეიძლება იყოს ზოგადი, ზოგიერთის აზრით — არა...

ფელეტონისტი თავის მიზანს მხოლოდ მაშინ აღწევს, როცა ის მხატვრულ სახეს ქმნის. რა არის მხატვრული სახე? უფრო სწორად, რა არის მხატვრული სახე პუბლიცისტიკაში, და კერძოდ, ფელეტონში?

მხატვრული სახე ფელეტონში „აქილევსის ქუსლია“, ლიტერატურისა და პუბლიცისტიკის გზაჯვარედინი, სწორედ მხატვრული სახეა მათი ამოსავალი წერტილი, ვინც ამტკიცებს, ფელეტონი ლიტერატურული ვანიაა, ვინც ამბობს, ფელეტონი და ნარკვევი პუბლიცისტიკის „არისტოკრატიაა“, ისიც მხატვრულ სახეს მიიჩნევს ამის მიზნად.

მწერალი საძვაროს, სინამდვილეს სურათებით, სახეებით აღიქვამს, ასე აწვდის მკითხველს. გამოდის, რომ ფელეტონისტიც ასევე იქცევა, თუ ფელეტონში მხატვრული სახის შექმნა ძირითადი ამოცანაა.

მაშინ ნაწარმოების მოდელი ერთი და იგივე ყოფილა, და თეორიის თვალსაზრისით, იგივეობის ნიშანია საჭირო?

დიახ, ყველაფერი ასეა, მაგრამ... მაინც არ არის ასე. იუმორისტული მოთხრობა — ლიტერატურაა, ფელეტონი — პუბლიცისტიკა. ყველა (თეორიის თვალსაზრისით) აუცილებელი კომპონენტი ერთი სახელობისა გააჩნია, და მაინც სხვადასხვაა.

შემოგვით არ გვინდა ხაზი გავუსვათ აზრს, რომ კომპონენტები ერთი სახელობისაა, ერთი და იგივე კი არ არის, ერთი სახელობისაა.

აქ საერთო ხატვაა.

ზოგადის კონკრეტულში შემცენება — ხატვითი შემცენება.

ფელეტონში პუბლიცისტური მხატვრული სახე იქმნება, სწორედ ისეთი, რომელსაც თან მოაქვს პუბლიცისტიკის ფაქტიურ-დოკუმენტური ემოცია.

კაცი, რომლის მოქმედებაში იხსნება ცხოვრების ნათლად გამოსახული არსებითი კანონზომიერება, სოციალისტური ტიპია. მისი სახე ხელოვნებაში, ლიტერატურაში თუ პუბლიცისტიკაში — ტიპური სახეა.

ბევრი ფელეტონი იწერება, სხვადასხვა მალისა და მნიშვნელობის, მაგრამ ნამდვილი ფელეტონი იქმნება მაშინ, როცა იქმნება მხატვრული სახე.

ფელეტონისტის — მხატვრის პალიტრა ზუსტად განსაზღვრულია ფერებით. საღებავთა რაოდენობაც მოზომილია, გამუქება შეიძლება, მაგრამ... გამუქება — გამუქებას გააჩნია, მაშინ როცა მწერლის პალიტრა უსაზღვროა ფერებით და არც საღებავებს უზომავს ვინმე.

ფანტაზიისა და გამოგონების გარეშე ფელეტონი არ არსებობს.

ფელეტონისტის ფანტაზია უფრო გამაზოკებულია, ვიდრე შეიძლება შევადაროთ, ფანტაზიას პოპორცულად უნდა შედიოდეს რეალობაში, ფაქტებში, რომ შერწყმის ხაზი არ ჩანდეს და ისე უნდა გაითქვიფოს მოგონილი და ნამდვილი, რომ ერთი მთლიანი უნდა მივიღოთ! ფელეტონის შექმნის პროცესი მხატვრული სახის შექმნით იწყება და მხატვრული სახის შექმნით მთავრდება.

სწორედ ამით არის ფელეტონის ხელოვნება რთული, და ა. ეუბრინას წიგნის ერთ-ერთი სიკეთეც სწორედ ის არის, რომ ავტორმა ასეთი კარგი სათაური შეურჩია — „ფელეტონის ხელოვნება“.

...თუ ფელეტონი კრიტიკული პუბლიცისტიკაა, რომელიც დასცინის და ისე ამხელს, და ეს დაიცნა და მხოლოდ მხატვრულ სახეში უნდა იყოს განფენილ-გამოსახული, მაშინ კიდევ ერთხელ უნდა გავიმეოროთ ზემოთ ნათქვამი „თუ არის მხატვრული სახე, არის ფელეტონიც“. და დაეკენათ, რომ მხატვრული სახე ფელეტონის პირველი და ძირითადი კომპონენტია. ხოლო პუბლიცისტიკის თეორიის-მეცნიერების, ამოცანა ის არის, რომ მოძებნოს ნიშანდებები, რომელიც ფელეტონის მხატვრულ სახეს განასხვავებს მოთხრობის მხატვრული სახისაგან და „ნახსენებსა“ და „საკუთარს“ თავის ადგილს მიუჩენს. მხატვრული აზრის მკაფიოდ და ნათლად გამოხატვა ენის, — სიტყვების შერჩევა-განლაგებით ხდება. ყოველი ავტორი ინდივიდუალურია ამ შერჩევის დროს, არჩევს გარკვეული გმირის, ან მეგობრის დამახასიათებელ სიტყვას, ისეთს, როგორიც „მხოლოდ მას“ ხასიათებს, მას სჩვევია...

ფელეტონში მხატვრული სახის არსებობა ენის მხატვრულობას განაპირობებს და პირიქით, ფელეტონის ენას თავისი დამახასიათებელი თავისებურებაც გააჩნია, იგი მისი კონფლიქტის ხასიათიდან გამომდინარეობს. ეს ის ენა არ არის, რომელიც ცხოვრების ობიექტურ სურათს ხატავს მხოლოდ, ფელეტონის ენას ფაქტების აღწერისა და შეფასების დროს პუბლიცისტური მგზნებარება დაჰყვება თან.

რამდენი სახეც არ უნდა იყოს ფელეტონში, ერთი თუ მრავალი, აუცილებლად მოითხოვს ხასიათის განვითარებას, ხასიათები საღად ხედვებიან ერთმანეთს, ეწინააღმდეგებიან და იხსნებიან. ამ რთულ პროცესს ფელეტონის არქიტექტონიკა ანუ კომპოზიცია ჰქვია.

მოქმედების არე და ხასიათი კომპოზიციის განმსაზღვრელი პირობაა. ისინი ერთმანეთს განაპირობებენ.

შეიძლება სიუჟეტი იყოს მკრთალი, მაგრამ უსიუჟეტო ფელეტონი არ არსებობს, რადგან

რამაზ დავლიშვილი

ფელეტონი გუშინ და დღეს...

ყოველგვარ ფელეტონში რაიმე ამბავი რაღაც-ნაირად ვითარდება.

მხატვრულ ნაწარმოებში მწერალი არა მარტო ასახავს, არამედ განაზოგადებს სახეს ან მოვლენას, ასევე ფელეტონშიც სახე თუ მოვლენა აუცილებლად განზოგადებულია, მხატვრულ ნაწარმოებებში სიუჟეტის გაშლის საშუალებით ავტორი ისეთ მდგომარეობაში აყენებს გმირს, ისე აღწერს და ავითარებს ხასიათს, რომ მისი შეფასება, ფაქტის ან გმირისადმი დამოკიდებულება ჩაქსოვილია ამ აღწერაში, ან შექმნილ მდგომარეობაში, ამ „მხატვრული ბარიერიდან“ კარნახობს მკითხველს თავის აზრს, თავის შეხედულებას.

აქ ფელეტონისა და ბელეტრისტის პოზიციები იცვლება, აქ სახის ხატვის, ფაბულის, ფაქტის გადმოცემისას ფელეტონისტი შეზღუდულია, ხოლო მოთხრობის დამწერი განუსაზღვრელად თავისუფალი. იქ კი, სადაც განზოგადების საშუალებაზეა ლაპარაკი, სადაც იდეის მოტანის ხერხებზე და უფლებებზე უნდა ვილაპარაკოთ, ფელეტონისტის უფლებებია განუსაზღვრელი, რადგან ჩვენ უკვე ვთქვით, რომ მწერალი მხოლოდ „მხატვრული ბარიერიდან“ ან, მხოლოდ „სიუჟეტის გაშლის საშუალებით“ კარნახობს მკითხველს თავის იდეას, აქ კი, ფელეტონში, გარდა ყველა, მწერლისათვის ნებადართულ კომპონენტისა, შეიძლება (შეიძლება და არა აუცილებელია!) ფელეტონისტმა წმინდა პუბლიცისტური საშუალებებისა გამოიყენოს, რა თქმა უნდა, არა „კლსტარულად“. მხატვრული და პუბლიცისტური სიტყვის შეერთების უფლება ფელეტონის გამოქვეყნებისა და მკვნიერების დიდი საშუალებაა, აქ ერთ საშინაოებასთან გვაქვს მხოლოდ საქმე. აქ „შეწავების“ ოსტატობაზეა ყველაფერი დამოკიდებული!

ფელეტონის სიუჟეტში ყოველთვის კონკრეტული ცხოვრებისეული შინაარსი ასახება, ცხოვრების რაღაც მონაკვეთი.

ფელეტონის სიუჟეტი თავის განვითარების თუ გაშლის პერიოდში აუცილებლად გადმოცემის რამდენიმე ეტაპს, საფეხურს — ესენია ექსპოზიცია, კვანძი, მოქმედების გაშლა, ანუ განვითარება, გახსნა და ეპილოგი.

ზემოთ ერთხელ უკვე ვთქვით, რომ ფელეტონის სიუჟეტი ავტორის ფანტაზიის ნაყოფია, მოგონილია, იქნებ არც ეს გამოთქმა იყოს ზუსტი, რადგან „ეს მოგონილი“ ცხოვრების კონკრეტული, სოციალური მოვლენებით არის გაპირობებული. ამ „ცხოვრებისეულ პირობებში“ ფელეტონისტი ნებისმიერად (და არა თვითნებურად) არჩევს სიუჟეტს, რომელიც ხასიათის შეფასებისათვის სჭირდება. აქ გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს მის კლასობრივ პოზიციას, პარტიულობას, ცხოვრების ცოდნას, კულტურას, განათლებას, იმას, თუ რა ფაქტებს აირჩევს, რას შეხედავს, რას დაინახავს, რას გამოაჩენს და გამოამხეურებს.

ფელეტონის კომპოზიციასა და სიუჟეტის ანალიზს ცხოვრების შეფასებამდე მივყავართ თავისთავად, ეს არის სწორედ სიუჟეტისა და კომპოზიციის შინაარსი. და რაზან „შეფასება“ — შეფასების თვალსა და უნარზე დამოკიდებული, ამიტომ არის, რომ სიუჟეტები უსასრულოდ მეორდება. არა მარტო სიუჟეტები, ზოგჯერ გმირებაც.

ეხოპეს, სულხან საბას, კრილოვის სიუჟეტებს ახლაც ხალისიანად იყენებენ ფელეტონისტები, და ეს „ძარცვა“ არ არის, რადგან მთავარია, რომელი დროის აღმანიის ხასიათს ხსენის ეს სიუჟეტი. როცა ვამბობთ, სიუჟეტები მეორდება, ვგულისხმობთ მსგავს, ერთნაირ მოვლენათა გამეორებას და არა ყანრის შინაარსის გამეორებას, ე. ი. „შეფასების“ გამეორებას, ისევე როგორც აღმანიები იბადებიან გამუდმებით, ყოველ წუთს, ყოველ წამს, აღმანი კი... იბადება ერთხელ. ასევეა სიუჟეტის შინაარსიც.

ყოველი სიუჟეტი ყოველ ისტორიულ-სოციალურ ვითარებაში ხელახლა იბადება.

თანაბელარე პოეზიის ზოგიერთი ქანკული თავისებურება

თანამედროვე პოეზიის თავისებურებანი ჩვენს ლიტერატურათმცოდნეობაში დაუმთავრებელი კამათის საგანს წარმოადგენს.

აი, რა სახესიღებს ეს კამათი: ერთნი თვლიან, რომ პოემა ეპიკური ქანკია, მეორენი თვლიან, რომ პოემა ლირიკული ქანკია, მესამენი თვლიან, რომ პოემა, არც მეტი, არც ნაკლები, ლირიკულ-ეპიკური ქანკის მიეკუთვნება.

ერთნი თვლიან, რომ პოემისათვის აუცილებელია სიტუეტი. მეორენი თვლიან, რომ პოემა სიტუეტს სრულებითაც არ საჭიროებს. მესამენი თვლიან, რომ პოემა შეიძლება იყოს მკვეთრ-სიტუეტისანი და ნაკლებად მკვეთრსიტუეტისანი.

ერთნი თვლიან, რომ პოემა პოეზიის სფეროს განეკუთვნება და იგი არავითარ შემთხვევაში არ არის გალექსილი რომანი ან გალექსილი მოთხრობა.

მეორენი თვლიან, რომ პოემა სწორედ გალექსილი რომანი და გალექსილი მოთხრობაა, ხოლო ზალადა — გალექსილი ნოველა.

პირველნი კვლავ ჭიუტად გაიძახიან, რომ მოთხრობა პროზაა, პოემა კი პოეზია, ხოლო მოთხრობის ან რომანის გალექსება არავითარ შემთხვევაში არ შეიძლება. ლიტერატურა კი თავისი გზით მიდის. დღემდე იწერება ლირიკული და ეპიკური, სიტუეტისანი და უსიტუეტო, მკვეთრსიტუეტისანი და არამკვეთრსიტუეტისანი პოემები.

ცნობილია, რომ მწყობრი თეორიულ სისტემების გარეშე შეიქმნა მსოფლიოს მრავალი ენოკალური მხატვრული ძეგლი. დიდი მწერლები ქანკული თვალსაზრისითაც დიდ რეფორმატორებად გვევლინებიან და ზმირად ისინი თვითონვე ქმნიან საკუთარ პოეტკას. პეშმარიტი ლიტერატურისათვის ქანკთა გრანიტის ყალიბები საჭირო არ არის, მაგრამ ლიტერატურული კრიტიკის პრაქტიკა დაბეჭიუებით გვეჭიკიცებს, რომ ცალკეულ ქანკთა ქანკების კვლევა და დადგენა საჭიროა: იგი სკირდება მკითხველს მხატვრულ ქმნილებათა სწორი შეფასებისათვის და იგი სკირდება მწერალ-საე, რათა წინამორბედთა ლიტერატურული აღმოჩენების გათვალისწინებით, საიმედო საყრდენზე აავსოს თავისი შემოქმედებითი პრინციპები.

ჩვენ ყოველ ფეხის ნაბიჯზე ვამბობთ: „ეს პროზაა, — ეს პოეზიაა“, „ეს პოეტია, — ეს პროზაიკოსი“, „ეს პოეტურია“, „ეს — პროზაული“. ვამბობთ, მაგრამ გავცანდიერდები და ვიტყვი: ლიტერატურის თეორიის ამ, ერთი შეხედვით, ელემენტარულ საკითხზე, არც ერთი ლიტერატურული ლექსიკონი თუ ენციკლოპედია, ლიტერატურათმცოდნეობის არც ერთი სახელმძღვანელო არ იძლევა ამომწურავ პასუხს.

1878 წელს გამოცემულ „პოეზიის თეორიაში“ ვკითხულობთ: «Один и тот же предмет может быть описан и прозаическим и поэтическим образом. Положим, предметом описания будет Кавказ. Прозаик при описании Кавказа, позаботится, главным образом, о том, чтобы дать нам понятие в точных цифрах и выражениях, о высоте Кавказских гор над уровнем моря, о минеральных богатствах; поэт поступит иначе: вместо ряда названий и цифр, он даст нам ряд картин, образов. Из поэтического описания Кавказа Пушкина мы узнаем, что Кавказские горы своими вершинами выходят за облака»¹.

ქნელი მისახვედრი არ არის, რომ ავტორი მე-

¹ Теория поэзии с прибавлением терминологического словаря словестности М. Колосова, Одесса, 1878, стр. 9.

ცნირული და მხატვრული ლიტერატურის ენას ერთმანეთში ურევს. მას წარმოადგენს არა აქვს პროზაულსა და პოეტურ ენას შორის განსხვავებაზე.

რა თქმა უნდა, მეოცე საუკუნის ლიტერატურათმცოდნეობა შედარებით მაღალ საფეხურზე დგას, მაგრამ არც ისე მაღალ საფეხურზე, რომ პოეზიის ურთულეს ლაბირინთებში მეცნიერულის სამხრით შეუფერხებლად შეძლოს სიარული.

არსებობს თუ არა ესთეტიკური კრიტერიუმი, რომელიც პროზას პოეზიისაგან განასხვავებდა? უფრო სწორად, არის თუ არა სიტყვები და გათვითქმევი პოეტიზირებებს რომ ვერ იტანენ? ე. ი. მხოლოდ პროზაული თხრობისათვის რომ გამოადგებიან?

ერსთელ ა. ჩეხოვმა ი. ბუნითან საუბარში ხუმრობით თქვა: «Поэтами, милостивый государь, считаются только те, которые употребляют такие слова, как «серебристая даль», «аккорд», или «на бой, на бой, в борьбу со тьмой»¹.

ზოგიერთი მეკლევარი დიდხანს ამაოდ ეძებდა პუშკინის ლექსებსა და პოემებში პროზაულ და არაპროზაულ გამოთქმებს. „წმინდა ესთეტიკები“ დაუშვებლად თვლიდნენ პატიკისაჲს ყველა სიტყვების კი არა, ყველა ბგერის ხმარებასაც კი. ისინი სერიოზულად ამტკიცებდნენ, რომ არსებობენ ე. წ. არაპოეტური ბგერები. მაგრამ შორს რომ არ წაივდეთ, პოეზია იცის მიაკვთვეთ მგალითი, მიაკვთვეთ, რომლისთვისაც თვით, ერთი შეხედვით, ყველაზე „პროზაული“ საგნებიც კი საოცრად პოეტური სიცოცხლით ცხოვრობენ.

ლექსის დაწერა რომ პროზის ფორმითაც შეიძლება, ამაზე მეტყველებს მკითხველისათვის ცნობილი უამრავი თეორი ლექსი (ტურგენევიზმა პირდაპირ უწოდა თავის პოეტურ მინიატურებს — „ლექსები პროზად“).

იქნებ თვით პოეტებმა ავგინსან — რა არის ჭეშმარიტი პოეზია?

«Как же все-таки отличить поэзию от подделки, от версификации? Каким безошибочным свойством определяется она, каким качеством обладает в отличие от дилетанства и самовлюбленной болтовни? Одним словом чем Пушкин отличается от Бенедиктова, а Блок от Игоря Северянина?»² — კითხულობს პოეტი ნიკოლოზ ასავი და იქვე პასუხობს: «Я твердо

уверен, что таким отличительным свойством подлинной поэзии является ее диалектическая сущность»³.

რთული პასუხია; დიალექტიკური ბუნება რატომ არის მხოლოდ პოეზიის განმასხვავებელი თვისება? ქვემოთ ნ. ასევი პოეზიას „წინააღმდეგობათა ერთობლიობად“ მიიჩნევს. პოეზიის ბუნების ამგვარად ახსნა, ვფიქრობთ, არ მხდებოდა.

ფრედერიკი გარსია ლორკა ამბობს:

«Ну, что я тебе скажу о поэзии? Ну, что я скажу об этих тучах и облаках, об этом небе? смотреть на них, смотреть, смотреть — и больше ничего. Понимаешь, поэт никак не может говорить о Поэзии. Лучше предоставим это критикам и ученым. Ибо ни ты, ни я не знаем, что такое поэзия. Ни один поэт не знает»⁴.

რა თქმა უნდა, ყოველთვის როდი ხერხდება (და არცა საჭირო) პროზასა და პოეზიას შორის ზღვარის დადება, მაგრამ, უმეტეს შემთხვევაში, მკითხველს გზამკვლევად გამოადგება ისტორიულად დაკანონებული ლიტერატურული ჭეშმარიტება: ლექსი არის პოეზიის გამოხატვის ფორმა, პროზა კი პროზაულია, ეპიკურის გამოხატვის ფორმა. თუმცა, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, როგორც ყოველ ესთეტიკურ კანონს, ამ კანონსაც აქვს გამოვალისებუ.

რაკი პოემა უმეტესად ლექსის ფორმით იწერება — შევთანხმდეთ, რომ იგი პოეზიის სფეროს განეკუთვნება. მით უმეტეს, რომ ზურგს გვიმაგრებს ბელინსკის მოსაზრება:

«Поэма рисует идеальную действительность в ее высших моментах. Романы и повести, напротив, изображают жизнь во всей ее прозаической действительности»⁵.

ახლა ჩვენს წინაშე წამოიჭრება არანაკლებ რთული საკითხები: პოემა ეპიკური ქანრია, ლირიკული თუ ლირიკულ-ეპიკური. პოემების უმეტესობას, რომელნიც დღესაც ქვეყნდება, მისი ქანრობივი განმარტებისათვის აწერია „ეპიკური პოემა“ ან „ლირიკული პოემა“ (ხშირად „ლირიკულ-ეპიკური პოემა“), მაშინ, როცა ლირიკული მოთხრობა ან ეპიკური მოთხრობა არ არსებობს (ამბობდნენ, პოეტური პროზაო, მაგრამ ახლა ამასაც აღარ ხმარობენ). ასე რომ მოთხრობა და რომანი ყოველგვარი დღის გარეშე მიაკუთვნეს ზოგს, პოემა კი ჭერჯირობით ლიტერატურის სამ გვარს (ეპოსი.

¹ Асеев Николай — Разговор о поэзии, «Советская Россия», М., 1962 г., стр. 12.

² Коваленков А. — «Практика современного стихосложения», М., «Молодая гвардия», 1962 г., стр. 54.

³ Асеев Н. — Разговор о поэзии, «Советская Россия», М., 1962 г., стр. 12.

⁴ «Вопросы литературы», 1969 г., № 1, стр. 124.

⁵ Белинский В.—т. XIV, стр. 188.

ლირიკა, დრამა) შორის უმისამართოდ დახეტიალობა.

ეპოსისა და ლირიკის განსხვავების საკითხი ჯერ კიდევ ვერ დგას სათანადო მეცნიერულ ნიადაგზე. ცნობილი ფორმულა „ეპოსი — ობიექტია, ხოლო ლირიკა — სუბიექტია“ — ჯერ კიდევ ბრლომდე აუხსნელი ან ზედმეტად გამარტივებულია.

ჯერ მივმართოთ ბელისსკის:

„...არ ჩანს პოეტო; სამყარო ჰლასტიურად გამოვყვითლი თვითონვე ვითარდება და პოეტი თითქმის უბრალო მთხრობელია იმისა, რაც თავისთავად ხდებოდა — ეს არის ეპიკური პოეზია“¹. ლირიკა რაღაა: „ეს არის, — განაგრძობს ბელისსკი, — სუბიექტურობის სამეფო, ეს არის შინაგანი სამყარო, წამოწყებათა სამყარო, რომელიც თავის თავში რჩება და არ გამოვლინდება ხოლმე. აქ პოეზია რჩება შინაგანის ელემენტში, შემგარტყმელ, მოაზროვნე ფიქრში; სული აქ გარეგანი რეალობიდან გადადის თავის თავში და პოეზიას აძლევს თავისი შინაგანი სიცოცხლის უსასრულოდ მრავალგვარ იერსა და ელფერს. ეს სიცოცხლე კი თავის თავში გარდაიქმნის ყოველივე გარეგანს. აქ პოეტის პიროვნება პირველ პლანზე წარმოსდგება, და ჩვენ ყველაფერს მხოლოდ ამ პიროვნების მეშვეობით ვღებულობთ და გავიგებთ — ეს არის ლირიკული პოეზია“².

ბელისსკი სხვა ადგილას კიდევ უფრო აღრმავებს და აკონკრეტებს ლირიკული პოეზიის (პოეზიას ბელისსკიც, არისტოტელეც და სხვანი მრავალნი ზოგჯერ საერთოდ ლიტერატურის სინონიმად მხარობდნენ — რ. მ.) ცნებას: „წაკითხული პოემის ან დრამის შინაარსი ყოველთვის შეიძლება არა თუ უამბო სხვა, არამედ ცოტად თუ ბევრად იმპიქმელო კიდევ სხვაზე შენი ნაამბობით, — მაშინ როდესაც ლირიკული ნაწარმოების შინაარსს ვერასოდეს ვერ მიწევდებო. დიახ, მისი არც მოყოლა შეიძლება და არც განმარტება, შეიძლება მხოლოდ მისი განცდა, და ისიც მხოლოდ მაშინ, თუ მას ისე წაიკითხავ, როგორც პოეტს დაუწერია... ხოლო სიტყვით ნაამბობი ან პროზად გადაცემებული, იგი იქცევა უსახო და მკვდარ ჭეჭრად, საიდანაც სწორედ ახლახან გამოფრინდა ლამაზი, ჭრელი პეპელა“³.

ძნელი შესამჩნევია არ არის, რომ ბ. ბელისსკი ლირიკულ პოეზიას მუხათა შორის ერთ-ერთ პირველ ადგილს მიაყუთუნებს — „ლირიკა არის

პოეზია უპირატესად, არცს პოეზიის პოეტურული — აცხადებს იგი სხვა ადგილას.

რა მნიშვნელობას ანიჭებს ბელისსკი ლირიზმს ეპიკურ ნაწარმოებში? „უღირსმოდ ეპოპეა და დრამა მეტისმეტად პა-ზაული და თავისი შინაარსისაღმე გულცივი იზნებოდა, სწორედ ისევე, როგორც ისინი, ნელი, დამდგარი და მოქმედებით ღარიბი ხდებიან, როგორც კი ლირიზმი მათს უმთავრეს ელემენტად იქცევა“⁴.

ეს ყველაფერი კარგი, მაგრამ პოემა, როგორც ჟანრი, ეპოსს განეკუთვნება თუ ლირიკას?

ბელისსკის ბაირონის შემდეგ დაწერილი თითქმის ყველა პოემა ლირიკულად მიაჩნდა. იგი თვლიდა, რომ არსებობდა კლასიკური პოემა, ანუ ეპოპეა. ეპოპეაში, ბელისსკის აზრით, მთავარი იყო მოვლენა და არა აღმართი. „ლირიკულ პოემაში კი მთავარია აღმართი — როგორც დრამაში, ანდა ორივე ეს მხარე“ „შეწონასწორებულნი და ურთიერთშერწყმულია“⁵.

ბელისსკი თვლიდა, რომ ლირიკულ პოემას უდიდესი მომავალი აქვს. ბელისსკის ლირიკულ პოემად მიაჩნდა პუშკინის „ევგენი ონეგინი“ კა. იგი წერს: „ევგენი ონეგინი“ აგრეთვე ლირიკულ პოემებს უნდა მიეკუთვნოს, თუმცა ცხვარების პროზა „ონეგინის“ შინაარსის თითქმის უმეტეს ნაწილს შეადგენს; მაგრამ ეს პროზა პოემაში ჩამოყალიბდა ცხოველ, მსუბუქ, ნათელ პოეტურ და პარამონიულ ლექსად, რომელშიც ბაშინაც კა, როცა ის ეპიგრამის ცეცხლით ბრწყინავს, შერეულია სევდა — წმინდა ლირიკული ელემენტები. პოეტის გადახვევა თხრობიდან, მისი მიმართებები საკუთარი თავისადმი — ამ ერთადერთი და უაღრესად შესაბამისი მხატვრული ქმნილების უძვირფასესი ლირიკული მარგალიტებია“⁶.

პუშკინმა „ევგენი ონეგინი“ „რომანი ლექსად“ დაიკრევა. პუშკინს არ მიაჩნდა პოემად თავისი ბრწყინვალე მხატვრული ქმნილება. „ბრინჯაოს მხედრის“ ავტორი ამოდიოდა პოემის შესახებ იმ დროს არსებული შეხედულებებიდან, რაც კლასიკური პოემის ენაობრივ ჩარჩოებს გულისხმობდა. ბელისსკიმ კი „ევგენი ონეგინი“ ლირიკულ პოემად მონათლა. მან აღმართი რომანტიკულ ურთიერთობაზე, რეალურ სიყვარულსა და რეალურ საგნებზე დაწერილ პოეტურ ნაწარმოებში დაინახა რაღაც

⁴ იქვე — გვ. 364.

⁵ იქვე — გვ. 384.

⁶ იქვე — გვ. 387.

⁷ იქვე.

¹ ბელისსკი — რჩეული თხზულებანი, თბილისი, 1952, გვ. 357.

² ბ. ბელისსკი — რჩეული თხზულებანი, თბილისი, 1952, გვ. 358.

³ ბ. ბელისსკი — რჩეული თხზულებანი, თბილისი, 1952, გვ. 365-366.

რამეზი მიხველავი

თანამედროვე პოემის ზოგირითი ჟანრული თავისებურება

ახალი, კლასიკური პოემიდან განსხვავებული და მას ლირიკული პოემა უწოდა. „ლირიკულ პოემებში ეპოვრების პროზა გადიდებული და პოეტურიზებულია“¹ — წერდა ბელისკი.

რას ნიშნავს „გაიდიდებული“ და „პოეტურიზებულია“? ეს იმას ნიშნავს, რომ „პროზული“ არ არის, რომ ადამიანთა ყოველდღიური ტრაგიკომედია პოეზიის რეგისტრშია აყვანილი.

თუ „ეპიკური ინეგინი“ ლირიკული პოემა (რასაც ახლა თითქმის ყველა ლიტერატურის თეორეტიკოსი დაიწინებთ უარყოფს) მაშინ ლირიკულ პოემად უნდა გამოვაცხადოთ ჩვენს სინამდვილეში შეძენილი თითქმის ყველა პოემა: მაიკოფსკის „შარვლიანი ღრუბელი“ იქნება ის თუ პასტერნაკის „ცხრაას ხუთი წელი“, ბლოკის „სკიფები“ თუ ტვარდოვსკის „ვასილი ტიორკინი“, გალაკტიონის „ჯონ რიდი“ თუ გიორგი ლეონიძის „სამგორი“. მაშინ ეპიკური პოემა საბოლოო პოეტების შემოქმედებაში სანთლით საძებარი გავიწყდება. იქნებ ეს ასეც არის, მაგრამ ჩვენი ლიტერატურისმცოდნეობა ავლავ დაბეჭდილებით ამტკიცებს, რომ ეპიკური პოემა სხვაა, ხოლო ლირიკული, ან ლირიკულ-ეპიკური კიდევ სხვა, რომ დღესდღეობით საზივვე სახის პოემა ინარჩუნებს არსებობის უფლებას.

მაგალითად, ფ. გოლოვეჩნეკო თავის წიგნში: «Введение в литературоведение» ასე განსხვავებს ეპოსსა და ლირიკას: «Основное отличие эпоса от лирики состоит в том, что предметом лирики является внутренний мир человека, те ощущения, которые пробуждаются от столкновения с миром, тогда как эпическая поэзия стремится воспроизвести в пластических образах широкую картину жизни»².

განა ეპოსი ადამიანის შინაგანი სამყაროს, ქვეყანასთან კაცის ურთიერთობისას აღძრულ პრობლემებს გამოირიცხავს თავისი მხატვრული ფუნქციიდან? როგორ ახერხებს ეპოსი „კლასიკურ ხატებად ცხოვრების ფართო სურათების ჩვენებას“, თუ სამყაროსთან ადამიანის დამოკიდებულებას, ამ დამოკიდებულებით აღძრულ პიროვნულ სიხარულსა და ტკივილებს გვერდს აუღლის?

ფ. გოლოვეჩნეკო უმეგბს ეპიკური და ლირიკული პოემების თანაარსებობას, მაგრამ შენიშნავს, რომ «В эпической поэме основным является повествовательность, сюжетность, в лирической — передача

настроения, переживание судьбы героя».

კი მაგრამ თბრობა, რაც ეპიკურ პოემაშია, განწყობილების გადმოცემის, მოვლენათა შეფასების და გმირის ბედის განცდის გარეშე ხდება? განა სიუჟეტურობა არ ნიშნავს ყოველივე ამას? და თუ არ ნიშნავს, რა მთავარი ნიშანი რჩება, გოლოვეჩნეკოს აზრით, ეპიკურ პოემას? მხოლოდ თბრობითობა? განა პოემის ენარობრივი განსხვავების საბუთად გამოადგება ის, რომ მასში თბრობა მთავარია?

ლ. ტიმოფეევი პოემას ლირიკულ-ეპიკურ ეპოპებს მიაკუთვნებს და სიხუტისათვის დასძენს: «Поэма представляет собой — по существу стихотворную повесть, реже — стихотворный рассказ и в ней в основе лежит сюжет, данный в то же время в единстве с лирическим раскрытием материала поэмы»³. ნუთუ პოემა მართლა გალექსილი ამბავი ან გალექსილი მოთხრობაა? ანდა რას გულისხმობს „ლირიკული გახსნა“ პოემის სიუჟეტისა?

ჩვენ უსათუოდ უნდა შევთანხმდეთ, რომ პოემა გალექსილი რომაინი ან გალექსილი მოთხრობა არ არის. ასე რომ იყოს, პოემის ენარობრივ თავისებურებაზე კამათს აზრი არ ექნებოდა. უკეთეს შემთხვევაში ჩვენ მხოლოდ პოემის ფორმალურ მხარეზე უნდა გვემსჯელო, რაც საბოლოოდ პოემის, როგორც თეიმოფეევი ენარის, არსებობას ეპის ქვეშ დააყენებდა.

მხატვრული პროზა უფრო ახალგაზრდაა, ვიდრე პოემა. როცა ლიტერატურაში რეალობი გაბატონდა, პოემის ადგილი თანდათან პროზაულმა ენარებმა (რომანი, მოთხრობა, ნოველა, ნარკვევი) დაიკავა. მაგრამ პოემა არ გადასულა. მან უფრო დააყონკრეტა თავისი სახე. იქამდე დააყონკრეტა, რომ პუშკინმა „ეპიკური ინეგინი“ პოემა კი არა „რომანი — ლექსად“ უწოდა.

თუ პოემა ლექსად დაწერილი რომაინი არ არის, თუ იგი, „უპირველეს ყოვლისა, პოეტური ენარია“ (ბელისკი), მისთვის უცხო სრულიადაც არ უნდა იყოს პოეზიის ატრიბუტები — ლირიზმი, ავტორის ლირიკული ჩანარობები, პოეტური პირობითობა. მხატვრულ-ფილოსოფიური წილსვლები, რომანტიკულად აღმართული რეალურობა და ა. შ. პოეტის, როგორც პოემის ერთ-ერთი მოქმედი პირის, აქტიურობა სტილური ხერხი კი არ არის, არამედ პოეტურის წმინდათა წმინდა კანონია. გავისტეხით ჩვენი კლასიკური ეპოსი — რუსთაველა

¹ ბ. ბელისკი — რჩელი თხზულებანი, თბილისი, 1952, გვ. 387.

² Головенченко Ф. «Введение в литведение», стр. 242.

³ Там же, стр. 243.

⁴ Тимофеев Л. Основы теории литературы, «Просвещение», Москва, 1966, стр. 367.

(„მე რუსთველი ხელობითა...“), ნ. ბარათაშვილი („მორბის არავეი არავიანა...“) ვაჟა („მოგესალმებით, ქედებო...“).

„საჭიროა, რომ თავისი სახელით პოეტმა რაც შეიძლება ცოტას ლაპარაკობდეს, ვინაიდან ამის მიხედვით რაღაც არის იგი შემოქმედით. სხვა პოეტები თვითონ გამოდიან მთელი თავისი ნაწარმოებების მანძილზე, ამავე დროს კი ასახავენ ცოტას და იშვიათად“¹ არისტოტელეს ეს ციტატა (ლირიული პოემის გასაბათილებლად ზოგიერთ კრიტიკოსს წამდაუწმედ გულზე ხელის ბრავუნით რომ მოაქვს) სრულიადაც არ გამოდგება პოემაში ავტორის ადგილის. მისი ტენდენციის დასახასიათებლად. არისტოტელე „სხვა პოეტებში“ ალბათ სულ სხვა მხატვრული ღირსების ნაწარმოებებს გულისხმობდა, თორემ პირველი „პოეტრიკა“ ავტორმა მშვენივრად იცოდა, რომ პოემაში ცხოვრება მხატვრის თვალთახედვის და მსოფლშეგრძნების ნათელი საჩვენებელი უნდა იყოს დანახული.

არისტოტელეს დროს პოეზიას უწოდებდნენ ხელოვნებას საერთოდ; ცხოვრების მხატვრულ ასახვას ყოველგვარი ფორმით პოეზია ერქვა. შემდეგ კი თანდათანობით გამოცემა პოეზიამ თავისი, ლიტერატურის სხვა ფორმებისაგან განსხვავებული თავისებურებანი. „პოეზია ცხოვრების პირდაპირი ასახვა კი არ არის, „პოეტური“ წამების ასახვა“² — წერს ბელისკი.

რა თქმა უნდა, პოეზია ყოველთვის ლირიკა არ არის, მაგრამ ლირიკა ყოველთვის პოეზიაა.

ა. სოკოლოვი პოემის განმასხვავებელ თვისებად პერიოდიულობას მიიჩნევს. მთავარი განსხვავება პოემასა და გალექსილ ნოველას შორის მეროვში პერიოდიული ელემენტის არარსებობაა. ლექს-ნოველის ავტორი თავის მოქმედ პირებს კი არ უმღერის, არამედ ამაზე გვიყვება. პოემა პათეტიკის გარეშე წარმოუდგენელია — წერს ა. სოკოლოვი თავის საინტერესო წიგნში მეცხრამეტე საუკუნის რუსული პოემის შესახებ. ფრიალ საუბრადღებო, მაგრამ არც თუ ზედმიწევნით გასაზიარებელი განმარტებაა.

ი. სუროვევი თავის ვრცელ წერილში „თანამედროვე პოემაში ლირიზმის შესახებ“ აღნიშნავს, რომ მწერლები იბადებიან ლირიკოსებად და ეპიკოსებად. თუ ეს ასეა, ამისენით პუშკინი, ლერმონტოვი, ვაჟა-ფშაველა, დავით გურამიშვილი, აკაკი წერეთელი — ლირიკოსები არიან თუ ეპიკოსები? ერთი მწერლის შემოქ-

მედებაში ლირიკის და ეპიკის ხელოვნური გათიშვას მხოლოდ თვითმინიშნური ხასიათი აქვს. ლემა ჰქონდეს.

ეპოქა და ლირიკა გამოსავის ფორმით და ხერხებით განსხვავდება ერთმანეთისაგან. თუ მხოლოდ ლირიზმზეა საქმე, განა კონსტანტინე გამსახურდიას „დიდოსტატის მარჯვენა“ უფრო პოემა არ არის, ვიდრე ბევრი მკითხველისთვის კარგად ცნობილი ნაწარმოები, პოემის ტიტულით რომ შეაქვს ზოგიერთ მწერალს თავის „რჩეულში“?

რით განსხვავდება ლირიკული ლექსი და ლირიკული პოემა? ამ განსხვავებას ი. სუროვევი პირველს ერთგვარობასა და მეორის მრავალთემიანობაში ხედავს, რაც, ცოტა არ იყოს, გაუგებარია.

ი. სუროვევის სურს დაამტკიცოს, რომ უმეტესობა იმ პოემებისა, რომლებიც ჩვენ ეპიკური გვეგონა, სინამდვილეში ლირიკულია. ისე გაუტაცია მკვლევარი ლირიკულის აღმოჩენას პოემებში, რომ ზოგჯერ შეკრთება ხოლმე და ეპიკოს კლასიკოსთა წინაშე ბოდვს იხდის. თუ პოემის განვითარებას ისტორიულ ასპექტში განვიხილავთ და მის სახეცვლილებას კონკრეტულ-ლიტერატურულ თუ სოციალურ საჩუქრად დავუდებთ, სრულებით არ დაგვირდება ბოდიშმომხდელი რევერანსები კლასიკოსების წინაშე. დიხ, ლიტერატურა პოემით დაიწყო, საუკუნეების განმავლობაში თანდათან იცვლებოდა მისი ფორმა და თემატიკაც (მიითური, გმირული, რომანტიკული...) ეპოქის ხასიათის, გემოვნების, ასახავი მოვლენების შესაბამისად იცვლებოდა მისი ფორმა და ლიტერატურული კონსტრუქცია. ლიტერატურულმა პრაქტიკამ დაამტკიცა რომ გალექსილი რომანი, გალექსილი ნოველა ან გალექსილი მოთხრობა აღარ არის პოემა.

ზოგიერთ კრიტიკოსს მიაჩნია, რომ ლირიკული პოემა მეოცე საუკუნის პირშია. სინამდვილეში კი მაიაკოვსკის, ბლოკის და გალაციკონ ტაბიძის ლირიკულ პოემებს საძირკველს უმაგრებს ბაირონის, შელის, დავით გურამიშვილის და „ნარკიზოვანის“ უცნობი ავტორის ტრადიციები.

კრიტიკოსები გულმოდგინედ დაეძებნენ მაიაკოვსკის პოემების ლირიკულობის საიდუმლოს: «Можно говорить о традициях Маяковского в советской поэме, традициях, которые получили особенное развитие в произведениях последнего времени, потому что ощущение хозяина страны, личной ответственности каждого за ее судьбы сегодня необычайно обострились... Уже весь мир стал вмещать»

¹ არისტოტელე — პოეტის, სერგი დანიელას თარგმანი, თბილისი, 1944, გვ. 53.

² ბ. ბელისკი — რჩეული თხზულებანი, თბილისი, 1952, ტომი II, გვ. 677.

³ Соколов А. — Очерки по истории русской поэмы XVIII и первой половины XIX века. М., 1955, стр. 504.

რეზანო მიხვედამ

თანამედროვე პოემის ზოგიერთი მანერული თავისებურება

ся в сферу восприятий и переживаний лирического героя, придавая художественному изображению эпическую масштабность»¹.

ყოველ ეპოქას თავისი ლიტერატურული ხე-ღწერა აქვს. ეპოქის ხასიათში, მის სოციალ-პოლიტიკურ თავისებურებებში ნაწარმოებების განსაზღვრავ ცვლილებათა მიზეზების ძებნა თავისთავად სწორი გზაა, თუმცა ამ ძიებას თვით-მიზნური ხასიათი არ უნდა ჰქონდეს. ა. ბანკეტოვის აზრით, მაიაკოვსკის პოემების ლირიკულობა დაკავშირებული იყო «с революционным переворотом в истории народа, отразившимся в сознании личности, где главное значение приобрело новое отношение человека к обществу, государству»...²

ეს ყველაფერი კარგი, მაგრამ ჩვენი ღღებები პოემაში რაღამ გამოიწვია ლირიკული საწყისის გააღრმავება? ამაზე ა. ბანკეტოვი შემდეგნაირად პასუხობს: «Уже иной переворот в сфере самой духовной жизни обусловил развитие лирического начала в современной поэме. Потребность раскрытия новой личности, его растущего самосознания, вызвала в нашей поэзии пристальное внимание к самым глубоким проявлениям внутренней жизни современника»³.

არსებობს ეპიკური პოემების ჯადოქარი ვაჟა-ფშაველა და სწორედპოეზიის ლირიკული პოემების ავტორი ვ. მაიაკოვსკი. ამ ორ პოეტს ერთმანეთისაგან საუკუნეები როდი აშორებთ. მაშ, რატომ მოხდა, რომ მაიაკოვსკისთან გააღრმავდა ლირიკული მოტივები და ვაჟა-ფშაველასთან თითქმისდა გერა? განა ვაჟა-ფშაველა არ თვლიდა თავს პასუხისმგებლად ეპოქის ლიტერატურული თუ ფილოსოფიური აზრისათვის? განა ვაჟა ფშაველამ ვერ იგრძნო ეპოქის მიერ მოტანილი ახალი ურთიერთობა მწერლისა საზოგადოებასთან, სამყაროსთან? განა მხოლოდ თანამედროვე პოეტებს აქვთ ახალი ადამიანის ხასიათის, მისი ფსიქიკის გადმოცემის მოთხოვნილება?

ი. სტროგოვეს მიაჩნია, რომ ვაჟა-ფშაველამ კლასიკური პოემის ხაზი გააგრძელა, რომ ვაჟა-ფშაველას არ უცდია ნოქატირობა პოემის დატოვებულ განზრახვა-კასტილისტურ კონსტრუქციასში. რომ ვაჟა-ფშაველას სწორედ ის

ნახევრად მიითვრი, ფოლკლორული და გმირულ-რომანტიკული სიუჟეტები უდევს საფუძვლად, რაც აგრეთვე ძველ კლასიკურ პოემას ასაზრდოვდა. თავის დროზე, თავის ეპოქაზე დაწერილ პოემას, ვაჟა სულ სხვა ფორმით დაწერდა, რადგან ჩვენს ურთიერთობას, მეოცე საუკუნის ადამიანის სოციალური და ფილოსოფიური პერსპექტივების ჩვენებას არ უხდებოდა პოემის ძველი, ტრადიციული ფორმა: — აღნიშნავს კრიტიკოსი. არ შეიძლება მთლიანად დეთანხმობა ავტორს ამ თავის ზედმეტად თამამ დასკვნებში, მაგრამ არ შეიძლება არ დავაფიქროს მისმა მოსაზრებამ პოემის განსაზღვრული კონსტრუქციის მეტამორფოზაზე. ნუთუ მართლა ბერდება ეპიკები? ნუთუ მართლა ძნელია ასახვა ჩვენი ეპოქის პოემის და რუსთაველის მიერ დაკანონებული პოემის ტრადიციული ფორმით? ამაზე ლიტერატურული პრაქტიკა უფრო ზუსტს პასუხს გაგვცემს. რაც შეეხება ეპიკის მოქმედებას, იქნებ გვენიშნოს რაიმე იმაში, რომ ჭეშვარიტობა ჩვენს ღღებებზე ვერცერთი მხატვრულად ღირებულ ოპერა ვერ შეიქმნა. ეს მხოლოდ იმის ბრალია, რომ ჩვენში დიდად კომპოზიტორი არ დაიბადა, ეპიკის არაფერ შუაშია — მივიჩინებ ალბათ ვინმე. ვერცეტყვი, იქნებ მართლა ამის ბრალია და იქნებ არც არის მართლ ამის ბრალი.

«Лирическое в поэмах последних лет имеет гуманистические истоки, оно связано с утверждением высокого достоинства человека с расцветом личности, осознавшей себя полностью «в ответе за все на свете до конца»⁴ — წერს ა. ბანკეტოვი და შემდეგ უფრო და უფრო აკონკრეტებს თავის ამ მოსაზრებას: «Нынешняя «планетарность» поэтического мышления имеет мало общего с «космизмом» первых поэтов октября. Тогда в первые годы свершившейся пролетарской революции, мироощущение поэтов определялось сознанием грандиозности социального переворота, восторженное романтическое чувство, вызванное огромными событиями, не удовлетворялось привычными поэтическими образами и находило свое выражение в абстрактно-космических символах, в которых не оставалось места для реальности и земных, человеческих переживаний и настроений. Иную качественную суть и художественное обличье приобрела «планетарность», например в книге Э. Межелайтиса «Человек»... Это тоже романтика,

¹ Банкетов А. М. Лирическое и эпическое в современной советской поэме. М., 1967, стр. 5.

² Там же.

³ Банкетов А. М. Лирическое и эпическое в современной советской поэме. М., 1967, стр. 6.

⁴ Банкетов А. М. Лирическое и эпическое в современной советской поэме. М., 1967, стр. 6.

ნო в отличие о пролеткультовой, основанной на отвлеченном понимании будущего, она не оторвана от сегодняшней реальности»¹.

პართლა ასეა? ოქტომბრის პირველი პოეტები, სხვათა შორის, მაიაკოვსკი და გალკინონ ტაბიძე არიან. დაეჯერო ახლა, მათი პოემების „აბსტრაქტულ-ესიმული სიმბოლიკაში“ ადგილი არ ჩნდება ზეალური, მიწური, ადამიანური განცდებისა და განწყობილებებისათვის? ნუთუ მართლა ჰგონია ვინმეს, რომ ინდივიდთან მიახლოება, პიროვნების შინაგანი ბუნების წვდომა და ჰუმანიზმის მოტივები მართო უკანასკნელი წლებში ლიტერატურის მონაპოვარია?

აბრეგად, საკითხი იმის შესახებ, — პოემა ლირიკის მიეკუთვნება, ეპოსს თუ დრამას, დამხმელებლა ათასგვარი პარადოქსული შეხედულებით და რაც უფრო მეტ სხვადასხვა ციკატას მოკლტანთ, მით უფრო ბურუსით მოცხვეთ გაუნდით თანამედროვე პოემის ქანრულ სახეს...

ზოგიერთი კრატეოსი გამოსავალს ამრიგად ეძებს: როცა ცხოვრების შინაარსი ეპიკურია, იწყდება ეპიკური პოემები; აქამად კი ცხოვრების შინაარსი ლირიკულია და ლირიკული პოემების მოქარბებაც ამის ბრალიაო. ძნელია ილაპარაკო ეპოქის ლირიკულ ან ეპიკურ შინაარსზე, როდესაც თვით ლირიკა და ეპიკაზე არა გვაქვს ზუსტი მეცნიერული ცოდნა.

ზოგიერთი მეცნიერი თვლის, რომ ჩვენს დროში ლირიკულის ან ეპიკურის გავება შეიცვალა: ლირიკულის საზღვრები გაფართოვდა, ეპიკურისა კი შევიწროვდა — ესეც მეცნიერულ არგუმენტებს მოკლებული დასკვნაა.

ჩვენი აზრით, არ არის საჭირო პოემის ქანრულ სახეზე საუბრისას მასში ლირიკულის და და ეპიკურის ხელყოფნის გათიშვა. პოემა ერთსა და იმავე დროს ეპიკური უნდა იყოს და ლირიკულიც (და დრამატულიც, რადგანაც დრამატულის გარეშე სქელტანიანი ლიტერატურული ნაწარმოებები წარმოუდგენელია).

პოემა არავითარ შემთხვევაში არ არის ლირიკული მონოლოგების კონტრაპუნქტული წუობა, მაგრამ იგი არავითარ შემთხვევაში არ არის ლექსად დაწერილი რომანი (როცა რომანი პროზად ქერ კიდევ არ იყო აღმოცენებული და განვითარებული, მასზე დასაშვები იყო „რომანი ლექსად“. მაგრამ ახლა „რომანი ლექსად“ როგორც რომანის (და არა პოემის) ერთერთი სახე მოქმედებულად უნდა ჩაითვალოს).

ნუ დაიწყებთ გულისგამაწვრილებელ კირკიტს კლასიკური პოემების ქანრულ სისტემაში. „ვეფხისტყაოსანში“ ერთსა და იმავე დროს ლირიკული პოემაცა და ეპიკურიც, დავუჯეროთ

ბელინსკის, როცა იგი წერს: «Лиризм существует сам по себе, как отдельный род поэзии, входит во все другие, как стихия»². და ცალმხრივ, მაგრამ ნაწილობრივ სწორ პიპოთეზად მივიჩნიოთ ი. სურგუევის აეთი დასკვნა: «Современная поэма представляет мне жанром в основном лирически осваивающим «внешнюю действительность»³.

როდესაც პოემაში ეპიკური მსჯელობა ქარბობს ლირიკულ ჩანარებებს, როდესაც პოეტი თავისი სახელით ცოტას ლაპარაკობს, — ეს ყველაფერი სრულებითაც არ იძლევა იმ დასკვნის გამოტანის საბაბს, რომ პოემა ეპიკურია. პირველი პირით დაწერილი პოემა, რომელშიც მთავარი მოქმედი პირი თვით ავტორია და რომელშიც მოქმედების მოვლს მანძილზე მწერლის სუბიექტური თვალთახედვა დომინირებს, აუცილებლად უნდა იყოს ეპიკურიც (ცხოვრების ფართო მონაცვეთს, ობიექტური სამყაროს, საზოგადოებრივი ინტერესების გამოხატველი), სხვანაირად იგი დავაგავდა თავის მხატვრულ-შემეცნებით ლირებულებას. არ არის საჭირო თანამედროვე პოემებს მათი, ქანრული სახის დაკონკრეტებისათვის დავაწეროთ „ლირიკული პოემა“ ან „ეპიკური პოემა“, დავაჩვენო უბრალოდ „პოემა“ და იგი, თუ ღირსია, იკითვან გაიგნებს გზას მკითხველის გული-საყენ.

საერთოდ კი ლირიზმი ნუ შეგვაშინებს. ეპიკურ ტილოს ლირიზმი მეტ სინაზეს, უშუალობას და ინტიმურობას ანიჭებს. „ლირიკის სრულიად საეპარისო მხატვრული საშუალებანი გააჩნია იმისათვის, რომ სინამდვილე, ცხოვრება მთელი მრავალფეროვნებით გამოხატოს. ლირიკისი ისევე მემკატანეა თავისი ეპიკისა და ამ ეპოქის ადამიანების სულიერი ცხოვრებისა, როგორც დიდი ეპიკოსები»⁴.

აუცილებელია თუ არა პოემისათვის სიუჟეტი? სანამ ამ საკითხზე კამათს გავაბამდეთ, ერთი სიტყვით შეგვიძლია ვუპასუხოთ — აუცილებელია.

სიუჟეტს სხვადასხვანაირად განმარტავენ. ზოგჯერ ფაბულას და სიუჟეტს ერთმანეთში ურევენ, მაგრამ უკეთეს შემთხვევაში დასკვნა ერთი გავიკეთო — სიუჟეტი ნაწარმოებებში გამოყოფილი ამბავია. აღნიშნავენ აგრეთვე, რომ

² Белинский В. Собрание сочинений в трех томах. М., 1948, т. 2, стр. 12.

³ Суровцев Ю. О поэтах и поэзии. Тбилиси, «Заря Востока», 1962, стр. 161.

⁴ სერგი ჰილაი — მეოცე საუკუნის ქართული მწერლობა, ტ. II, გვ. 448.

¹ Банкетов А. Лирическое и эпическое в современной советской поэме, М., стр. 8.

რამაზ მიხველაძე

თანამედროვე პოემის ზოგიერთი უანარული თავისებურება

ზოგჯერ ნაწარმოების სიუჟეტი ისე მკრთალია, რომ „ვერც კი ვაჩნევთ სიუჟეტის არსებობას“¹ ამ გარემოებას ლიტერატურის თეორიის ერთი ავტორი შემდეგნაირად ხსნის: „სიუჟეტის ასეთი სხვაობა უმთავრესად გამოწვეულია მხატვრული ნაწარმოების შინაარსით, — იმ სინამდვილის თავისებურებით, რომელიც მასში არის ასახული“.²

მივმართოთ ლიტერატურულ პრაქტიკას. თუ სიუჟეტს მხოლოდ ტრადიციულად გავიზიარებთ, თუ სიუჟეტში აუცილებლად ვიგულისხმებთ მისი გამოხატვის კანონიერ საშუალებებს (ექსპოზიცი, კვანძი, კვანძის გახსნა და ა. შ.), მაშინ უნდა ვაღიაროთ, რომ დიდი ხანია ჩვენი ლიტერატურული პრესის ფურცლებზე ტრადიციული, მკვეთრსიუჟეტური პოემა არ გავაჩნებულა. ქართველ პოეტთა უკანასკნელი თაობა (მ. მაკაბაიანი, ჯ. ჩარკიანი, ო. კილაძე, ტ. ქანტარია, გ. ვეგუშკარი...) წლების განმავლობაში ჯოჯოტა ამკვიდრებს პოემის იმ სახეს, რომელსაც „ტრადიციულ“ კრიტიკოსი უსიუჟეტოს დაარქმევდა. იგივე პროცესი მიმდინარეობს თანამედროვე რუსულ საბჭოთა პოეზიაშიც. უსიუჟეტო პოემაზე უნდა ჩაითვალოს ტვარდოვსკის „შორეთს იქით შორეთი“ (რომლისათვისაც მის ავტორს ლენინური პრემია მიენიჭა), ე. ევტუშენკოს „ბრატკის პესი“, მ. ლუკონინის „სიყვარულის გაცხადება“, რ. როდენსტეენსკის „ჩემი სიყვარული“, „წერალი მეოცდაათე საუკუნეს“ და სხვა. ეს ე. წ. „უსიუჟეტო პოემები“ ჩვენი დღეების ლიტერატურის მონაპოვარი კი არ არის, არამედ ბლოკის, მაიაკოვსკის, ბრიუსოვის და გალაკტიონის ტრადიციების გაგრძელება. უსიუჟეტო პოემის საბჭოთა პოინერთა გამოცდილება კი ბაირონის, შელის თუ გუგრაშიშვილის... ლიტერატურული პრაქტიკის გამძლე საყრდენებზე იდგა.

ერთში უსათუოდ უნდა შევთანხმდეთ, — ამბის გარეშე დიდი ფორმის ნაწარმოები ვერ იარსებებს. იგი უსათუოდ კომპოზიციურად დაფანტული, ფრაგმენტული და მოსაწყენი იქნება. სიუჟეტი შეიძლება იყოს მკვეთრი და ნაწლებად მკვეთრი, მაგრამ მას შინაგანი დრამატიზმი უსათუოდ უნდა ახლდეს (დრამატიზმი პოემას კი არა ლირიკულ ლექსსა კი სჭირდება, მოიგონეთ აკაკის „განთიადი“, გალაკტიონის „მერი...“). კრიტიკოსები სიუჟეტის სხვადასხვა სახეს გამოჰყოფენ. ისინი ერთმანეთისაგან განასხვავებენ ტრადიციულ სიუჟეტს და პირობით სიუჟეტს, ნამდვილ სიუჟეტს და ქვესიუჟეტს, პროზაულ სიუჟეტს და პოეტურ სიუჟეტს, შინაგან სიუჟეტს და გარეგან სიუჟეტს, დაძაბულ სიუჟეტს და მსუბუქ სიუჟეტს, მკვეთრ სიუჟეტს და ნაკ-

ლებად მკვეთრ სიუჟეტს, სქემატურ სიუჟეტს და ორიგინალურ სიუჟეტს, რეალურ სიუჟეტს და სიმბოლურ სიუჟეტს და ბოლოს ეპიკურ სიუჟეტს და ლირიკულ სიუჟეტს. მართალია, სიუჟეტის ეს კლასიფიკაცია ზედმიწევნით პირობითი და ხშირად ხელოვნურია, მაგრამ სიუჟეტის მრავალგვარი ხაზგასასმელად იგი საკმაოდ მასალას იძლევა; და, მიუხედავად ამისა, ზოგჯერ კრიტიკოსი ვერ იხილავს რა პოემაში ტრადიციულ, ხელჩასვლად სიუჟეტს, — ხელაღებით აცხადებს — მაჟან და მაჟან პოემას სიუჟეტი არ გააჩნიაო.

როცა პოემა ეპოქის მწვავე პრობლემებს ეხება, მასში უკვე არის დრამატიზმი, ხოლო ეს დრამატიზმი სრულიად საკმარისია იმისათვის, რათა პოემას ერთიანი თემატური ღერძი, ლეიტმოტივი და შინაგანი მიზანსწრაფულობა მთლიანად ლიტერატურულ სხეულად კრავდეს.

ამ ბოლო დროს მოდაშია ლიტერატურული ქანრის დაწვრილმანებული კლასიფიკაცია სხვადასხვა ნიშნების მიხედვით, მაგალითად, ლ. ერშოვიმ, რომანს შემდეგ სახეებად ჰყოფს: მწერლის მიზანდასახულობის მიხედვით (აღმზრდელიობით, პოლიტიკური, უტოპიური), ასასახავი მოვლენის მიხედვით (ისტორიული, სამეცნიერო-ფანტასტიკური, ყოფითი), ფაბულის ფორმის მიხედვით (ავანტურულ-სათავგადასავლო, დეტექტიური), პოეტის ცალკე ელემენტების მიხედვით (რომანი-გროტესკი, რომანი-პაროდია), თემატური ნიშნის მიხედვით (საწარმოო საკოლმეურნეო, სამხედრო, რომანი ინტელიგენციის შესახებ), გარდა ამისა, ლ. ერშოვი საბჭოთა რომანში ოთხ სახეობას განასხვავებს (უკვე აღარ ვიცით, რა ნიშნის მიხედვით): ფსიქოლოგიურს, ფილოსოფიურს, პუბლიცისტურს და რომან-ეპოპეას. ასე დამაბნეველია თანამედროვე რომანის კლასიფიკაცია. მაგრამ თვით ისეთ გულმოდგინე კლასიფიკატორსაც კი, როგორც ლ. ერშოვი, აზრადაც არ მოსვლია რომანის დაყოფა სიუჟეტური და უსიუჟეტოდ. რადგანაც მიუხედავად ყოველგვარი ეგზისტენციონალისტური თეორიებისა, ან „ცნობიერების ნაქალის“ თუ პრუსტოლოგიური ვატეცებებისა, — უსიუჟეტო რომანი არ არსებობს. უარეს შემთხვევაში იგი სუსტი, მკრთალი სიუჟეტს შეიცავს.

ამ ოციოდე წლის წინათ ჩვენს ლიტერატურათმცოდნეობაში გაისმა შფოთვარე ხმა: „პოეტური ეპოსი აღარ გვაქვს. საბჭოთა პოემა კრიზისის განიცდის!“ ცოტა ხნის შემდეგ ჩვენს ლიტერატურულ პერიოდიკაში პოემის რიცხვმა იმატა. დღეს უკვე ამ არავინ ლაპარაკობს პოემის კრიზისზე. უკანასკნელ ხანს ბევრი საინტერესო პოემა შეიქმნა. დაიწერა სქემატურსიუჟეტური

¹ ს. გაჩეჩილაძე — ლიტერატურისმცოდნეობის შესავალი, თბილისი, 1955 გვ. 144.

² ს. გაჩეჩილაძე — იქვე.

³ Ершов Л. Русский советский роман, национальные традиции и новаторство, Л., 1966.

პოემებიც. მათი ავტორები ჯერად მიჰყვებიან რომანის ან მოთხრობის გალექსის მოძველებულ, ლიტერატურული პრაქტიკის მიერ ერთხელ და სამუდამოდ უარყოფილ გზას. მოიფიქრებს იგი სახელდახელო სიუჟეტს, ჩაუჭდება და ეპვიც არ ეპარება, რომ პოემას კი არ წერს, არამედ მოთხრობას რითმავს.

1965 წლის ივლის-სექტემბერში „ლიტერატურაშია გაზეტამ“ წამოიწყო დისკუსია თანამედროვე პოემის შესახებ. ვფიქრობთ, არ იქნება ინტერესმოკლებული, რომ ამ დისკუსიიდან რამდენიმე საკითხს შევხვთ:

დისკუსია ა. ადლისმა დაიწყო. იგი თვლის, რომ პოემას სულ ორნახევარი საუკუნის ისტორია აქვს; რომ „სიმღერა როლანდზე“ პოემა კი არ არის — „სიმღერა როლანდზე“, ხოლო დანტეს „ღვთაებრივი კომედია“, არც მეტი არც ნაკლები, „ღვთაებრივი კომედია“. ნამდვილი პოემა „ჩაილდ პაროლდით“, „მანფრედით“, „ქავკასიის ტყვეთი“, „ბრინჯაოს მხედრით“. „მწირით“ და „თორმეტნი“ დაიწყო — ფიქრობს ა. ადლისი. — რა განასხვავებს პოემას სხვა ჟანრებისაგან? — სვამს კითხვას ა. ადლისი და თვითონვე პასუხობს — დრამატიზმი. კი მაგრამ დრამატიზმი დრამის (როგორც ლიტერატურული ჟანრის) უპირველესი თვისება არ არის? დრამატიზმი კმარა პოემის კანონიკური სახის გამოსაკვეთად? და თუ დრამატიზმი პოემის თავი და თავი, განა პოემროსთან და რუსთაველთან დრამატიზმი არ შეინიშნება? მას რატომ თვლის ა. ადლისი პოემას მხოლოდ ორნახევარი საუკუნის ჟანრად? «Закон поэмы — წერს ი. სელვინსკი — это рассказ столкновении характеров, обусловленных исторической, социальной и политической атмосферой века. Коренное нарушение этого закона есть уход от поэмы. Такой уход всегда бывает там, где автор в силу своих индивидуальных склонностей, не стремится к «уловлению» разнообразных человеческих душ. Маяковский, например, искусством такого уловления не обладал. Он и сам это прекрасно чувствовал и никогда не брался за не свойственную ему работу»².

ჩვენი აზრით, სახელგანთი პოეტი და მკვლევარი ი. სელვინსკი ცოტათი ჩქარობს ე. მთავრის პოემაზე შეფასებისას.

მთავრისკი რა გაუჭირდა ეპოქის უპირველეს პოეტს ერთი საშუალო სიუჟეტი? მართალია ოსოვოტოა „შარვლიანი ღრუბელი“? ჩემი აზრით, მისი სიუჟეტი არსებულ სინამდვილესთან დაჯახებული კაცის ტრაგედია, მისი ცხოვრება, მისი სიყვარული, მისი ვნებათა ღელვა

და რწმენათა მსხერვეა... მართლა არ არის ამ პოემაში ხასიათი? არის და მეტე როგორ, დიდებულად, რა მაღალი გემოვნებით დასაბუთებული ეპოქის ხასიათი? ადამიანური ხასიათი? — ინებეთ, საოცარი თანმიმდევრობით, სისხლავსედ დასაბუთო პოემის ლირიკული გმირი. განა ეპოქის სოციალური ატმოსფეროთი განპირობებული ხასიათი არ არის „ჯონ რიდის“ (გალაკტიონი) ბურჟუა, რომელსაც გაეცა ცოლი, შვილები, მოსამსახურე და სასოწარკვეთილი ტანტის ქვეშ იმალება? განა ოსტატურად დასაბუთო პორტრეტი არ არის გალაკტიონისვე ჯარისკაცი („ჯონ რიდი“):

„ჩემს ახლო ღვას ჯარისკაცი უფერული გამხდარი პაჭუა ცხვირით. როდესაც რამეს ეკითხებიან ბლუდ უპასუხებს — სჩანს — ენა ჩლუნგია. საერთოდ, მუნჯივითა დგას. მე ვაკვირდები: მის აქვს ცალი თვალი, — ის ცალი თვალიც ბრუცინია, ელამი. იგი პირნაყავილარია, წარბები მუდამ შექმუხნილი აქვს.“³

ეს პორტრეტი. ახლა ხასიათი ვნახოთ. „ეპოქის ისტორიული სოციალური და პოლიტიკური ატმოსფეროთი მოტივირებული ხასიათი“ ბოროტი ჯარისკაცისა. მას მეგრდღან სისხლი ჟინავს. „სისხლი ამხანაგო!“ — ეუბნებიან. — „შენ დავტრილი ხარ!“ ჯარისკაცმა მატარებლიდან გადახტომა მოინდომა, შეიპყრეს. ფარაჯა გაუხსნეს და მაცაში გადაჭრილი ქალის ულამაზესი ხელი ამოაცალეს უზიდან, თითებზე ოქროს ბეჭდებით და ბრილიანტებით დატვირთული ხელი. ავაზკი იქვე დასაჯეს სიკვდილით. მოახერხა თუ არა პოეტმა რამდენიმე ფერწერული შტრიხით რევოლუციის დროშას შეფარებული ავაზკის ხასიათის ჩვენება? მოახერხა.

ა. ადლისი ამბობს, — ახლა პოემის კრიზისია, ი. სელვინსკი თვლის, — არავითარი კრიზისი არ არსებობს, უბრალოდ ახალგაზრდა პოეტებმა პოემის წერა არ იციანო, ამ უკანასკნელ

3 გალაკტიონი ტაბიძე — „ჯონ რიდი“, პოემა, თბილისი, 1924, გვ. 27.

¹ «Литературная газета», № 86, 22 июля, 1965 г.

² Там же.

ლის აზრს ანეითარებს ნიკოლოზ დამლაშვიცი: «Давайте лучше условимся считать, что если кому-то из нас поэма не удалась, то в этом повинен автор, а не жанр»¹ ამას წერდნენ მაშინ, როცა რუსულ საბჭოთა პოეზიაში უკვე შექმნილი იყო (სწორედ ამ აზრგაზრდა პოეტების მიერ, რომელიც ი. სელევინსკის აზრით — „პოემის წერა არ იცინა“) რამდენიმე უაღრესად საინტერესო პოემა.

როცა ა. ადლისი პოემის განსხვავებულ ნიშნებს აყალიბებს (დრამატოზმი, განსაკუთრებული მიზანწარადელობა, დროის ერთიანობა, შედეგი — დასასრული...), მას აფიქსდება რომ ყოველთე ამის გათვალისწინებით შეიძლება მივიღოთ რომანტი. პოემა კი, უპირველეს ყოვლისა, პოეტური უნდა იყოს. — რომანი არ უნდა იყოს პოეტური? წამოიყვანებს „ამათსმოყვარული“ კრიტიკოსი. არა, რომანი არ უნდა იყოს პოეტური (ამ სიტყვის წმინდა ლიტერატურული გაგებით), რომანი პროზაული უნდა იყოს.

ა. ადლისის მოსაზრებას „უდრამატოზმოდ პოემა არ არსებობს“, ნ. დორიზო უმატებს: «Без драматизма нет не только поэмы, но нет и поэзии вообще»². იქვე ნ. დორიზო ასეთ აზრს გამოთქვამს. ნ. გოგოლა „მეკვდარ სულელებს“ პოემა უწოდო, ა ვოტ назвал и оказался прав. Ведь поэзия прежде всего увеличительное стекло. А в «Мертвых душах» все — от Ноздрева, Плюшкина, Манилова до Птицетройки — настолько крупно, что становится самой высокой поэзией. И здесь ощущается удивительное родство поэмы Гоголя написанной век назад, с поэмами Маяковского — с «Облаком» и «Штанах» и «Хорошо»³ არ შეიძლება ძირითადად არ დაეთანხმოს ავტორს, მაგრამ პოეზია რატომ არის მიმცდამინე „გამადიდებელი სარკე“? განა მიაკვსკის პოემებს მართლა ასეთი ახლო ნათესავობა აქვთ გოგოლის სატირულ პიპერბოლოზმთან?

დისკუსიაში შედარებით მეტი სინათლე შეაქვს ლ. ოზეროვს. იგი წერს: «Незачем измерять, сколько должно быть в поэме эпоса и сколько лирики. Этого не знали ни Пушкин, ни Некрасов»³ მაგრამ ისიც იქვე ახალ თავსატეხს გვიჩენს: «чем то очень существенным поэма близка к драме, и драма может быть лирической»⁴.

პოემის შესახებ ათასგვარი ურთიერთგააო-

მიკვლევი შეხედულებების კითხვით დაღლილი ბ. რუნინი აცხადებს: «Лишено реально содержания выражение «законы жанра». Их нет, таких законов... В искусстве вообще нет ничего постоянного и неизменного кроме его постоянной исторической изменчивости»⁵.

კეთილი, კანონები არა აქვს მწერლის ცვალებად მხატვრულ ინდივიდუალობას. მაგრამ ლიტერატურული ენარები უკანონოდ? ენარები, რომელთა საზე კლასიკური მეგვიდრეობის სისტემატური კვლევის შედეგად დგინდება? მაშინ ხომ ლიტერატურათმცოდნეობის არსებობა უაზრობა იქნება? განა ცალკეული გამოცალკისები ცვლიან ენარის საერთო კანონებს? განა ჩვენი წარმოდგენა ტრადიციას და კომედიანზე თითქმის იგივე არ არის, რაც ევროპიდეს და არისტოტელეს დროს იყო? ბ. რუნინი ტემპერამენტისად ამტკიცებს: „პოემის კანონიკური ნიშნები წარსულის მეგვიდრეობა, მაგრამ აწმყოსათვის არაერთად შემთხვევაში არ არის სავალდებულო“... და ამ კატეგორიული განცხადების შემდეგ იქვე წერს: «Да поэма это драматизм». ესე იგი, ხომ ყოფილა რაღაც კანონი, რომელიც პოემისათვის სავალდებულოა? ენარულ კანონთა იგნორირებაში, რა თქმა უნდა, ცდება ბ. რუნინი, მაგრამ, ჩვენი აზრით, იგი სავსებით სწორია როცა წერს: «Повествовательная сюжетная поэма в ее «классическом понимании» не оказала сколько-нибудь заметного влияния на развитие нашей послевоенной поэзии...»

Она попросту следовала за прзой»⁶.

დისკუსია პოემის შესახებ უღებლოდ დამთავრდა. დისკუსიო წერილში რედაქციამ თავისი მოსაზრება ნათლად არ გამოხატა, იგი თითქმის და მოკამათოთა ორივე მხარეს დაეთანხმა:

«Не сюжет — в прозаическом понимании слова, а динамика мысли и формы, масштаб ощущения реального, объективного мира движут поэмой»⁷ — თქვა ვ. ბიკოვმა და დისკუსია დასრულად გამოაცხადა. თუმცა, მისი ეს მოსაზრება სავალდებულოა. განა სიუჟეტი და „აზრის თუ ფორმის დინამიკა“ ერთმანეთს გამორიცხებს? განა არ შეიძლება პოემას წარმართავდეს სიუჟეტი, რომელშიც იქნება «Ощущение реального, объективного мира»?

„ლიტერატურნაია ვაზეტას“ ფურცლებზე გამართულ ამ დისკუსიას პოემის ენარობრივი სახის გარკვევისათვის, მიუხედავად თავისი პრა-

¹ «Литературная газета» № 89, 29 июля, 1965 г.

² «Литературная газета», № 95, 12 августа, 1965 г.

³ Там же.

⁴ «Литературная газета», № 101, 26 августа, 1965 г.

⁵ Там же.

⁶ «Литературная газета», № 110, 16 сентября, 1965.

⁷ «Литературная газета», № 105, 4 сентября, 1965.

დოქსულობისა, მაინც დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა. სხვათა შორის, დისკუსიაზე გამოთქვა თანამედროვე პოემისათვის ფრიად სასარგებლო მოსაზრება, რომელსაც არავინ არ შეეპოთებოდა უღაღო ჰეშმარიტებად იქნა მიჩნეული: ა. კე-შეკოვმა აღნიშნა, რომ მეტრამეტე საუკუნეში დამთავრდა პროზისა და პოეზიის საბოლოო გა-მიჯნვის პროცესი, ხოლო «Та» беллетристика, которую можно найти в длинных поэмах средневековья отошла к прозе»¹.

ამას წინათ ირავლი აბაშიძემ «ლიტერატურ-ბაია გაზეტაში» დაწერა:

«Для меня поэзия вообще прежде всего — лирика. Пусть не обижу я этим поэтов, пишущих «эпические полотна», но, на мой взгляд, современная поэзия и должна быть более всего лирикой. А то, что у нас называют поэмами, часто есть зарифмованная повесть или рас-сказ. Вывает, читаешь такую поэму и думаешь про себя: «Гораздо лучше, милый автор, было бы если б написал ты это без затей, честной прозой»². ვფიქრობთ, ამ ციტატას კომენტარი არ სჭირდებოდა, ისედაც ნათლადია გამოცემული ჩვენი პოეზიის ერთი სახელოვანი ოსტატის პოზიცია პოემის საკითხში. თავის მოსაზრება, იმის შესახებ, რომ «კლასიკურმა, ეპიკურმა პოემამ დრო მოკლეა» ირავლი აბაშიძემ განავითარა აგრეთვე სსრკ მწერალთა მესამე ყრილობაზე გამოვლასას.

რა განსხვავებაა პოემასა და ლექსების ციკლს შორის? პოემა ლექსების ციკლიდან წარმოიშვა. იგი თავდაპირველად ერთი გმირის ან ერთი მნიშვნელოვანი მოვლენის შესახებ ცალკეული სიმღერების მექანიკური გაერთიანება იყო. დროთა განმავლობაში ლექსების ციკლი გამოეყო პოემას. ლექსების ციკლი და პოემა ერთმანეთს ჰგავნან მხოლოდ იმაში, რომ ერთ თემატურ საფუძველს შეიცავენ. სხვა მხრივ კი (კომპოზიციით, არქიტექტონიკით, სიუჟეტით, ხასიათების შტრიხებით) პოემა ერთიანი, მტკიცე ლიტერატურული ქსოვილია, ხოლო ლექსების ციკლი ერთი ცხოვრებისეული საფუძვლის მქონე პოეტურ ასოციაციათა კრებული.

განსხვავება პოემასა და ლექსების ციკლს შორის ახლა დავას აღარ უნდა იჩვენავდეს. თუ აქამდე პოემის შესახებ მხოლოდ თეორიული კამათი გვქონდა, დღეს უკვე შეიძლება ლიტერატურული პრაქტიკით ვიკავიოთ. საით წავიდოდა პოემა? ამაზე ამომწურავ პასუხს უკანასკნელ წლებში ქართულ (და რუსულ) პრესაში გამოქვეყნებული უამრავი პოემა მოგვცემს. პოემა

მოთხრობის ან რომანის გალექსების გზით არ წასულა. ლიტერატურული პრაქტიკა კი მოგვსახსენებთ, დასკვნების გამოსატანად, კრიტიკისათვის ყველაზე საიმედო საბუთია.

ამ რამდენიმე წლის წინათ ე. ვეტუშენკომ დაწერა «პრაქტის ელსადგური» თუმცა ამ პოემაში არაა დაცული «დროის ერთიანობა», თუმცა მასში უამრავი მოქმედი პირია და ერთმანეთთან ასე ძნელად დასაკავშირებელი (ეგვიპტის მონები და კასტროს მეგრძოლები, ბუდიონელები და პეტრაშეველები, დეკაბრისტები და რადიშჩევი, ჩერნიშევსკი, ხალტურინი, ლევ ტოლსტოი, სტეფანე რაზინი და ლენინი). თუმცა ამ პოემაზე დაწერილ პირველსავე რეცენზიაში ი. ი. ზოლოტუხი წერდა: «Она утомляет — в середине начинаешь забывать то, что было в начале, к концу не помнишь середины»³, მაგრამ არც ი. ზოლოტუხისა და არც სხვების, არსად გამოთქვამთ ეჭვი, — არის თუ არა «პრაქტის ელსადგური» პოემა.

თანამედროვე პოემად გვესახება ისეთი პოეტური ნაწარმოებები, რომლებშიც ობიექტური სინამდვილე, ძირითადად ლირიკულ ტონებშია აღქმული⁴ — ასევე კრიტიკოსი ვიორგი კოლანდაძე ომისშემდგომი ქართული პოემის ანალიზის საფუძველზე.

პოემის, როგორც უძველესი ლიტერატურული ეანრისადმი, არც ზედმეტად თავისუფალი მიდგომა ვარგა. პოემის მხატვრულ-სტილური კანონების გაუთვალისწინებლობამ, სიუჟეტისადმი თვითმიზნურად გულგრილმა დამოკიდებულებამ ჩვენი ახალგაზრდა პოეტი მეგობრის რამდენიმე პოემას უკვე დაამჩნია თავისი უარყოფითი გავლენა: უსიუჟეტობა ხშირად თემატურ ამორფულობას ეფარება, სხვადასხვა პოემის ლირიული გმირი ერთნაირად (ან თითქმის ერთნაირად) აზროვნებს; ეპოქის ნიშნების მხატვრულ გარდასახვას, ხშირად ენაცვლება ჰარბი «ინტელექტუალიზაცია», დეკლარაციულობა, ემოციური დაფანტულობა და მშრალი გონებრივი განსჯა; ხელოვნურად გაბერილი «მასშტაბურობა» ჰუმან ნაწარმოების მხატვრულ კონკრეტულობას; პოემას თემატური კონცენტრაცია აკლავდა და «პოეტური სიუჟეტი» რებუსულ ხვეულებში მკითხველს ეკარგება ნაწარმოების ერთნაირი იდეურ-თემატური ხაზი.

დასასრულ ერთ საკითხსაც შევეხოთ: პოემის თეორიის სპეცილისტები ჟურ კიდეც ვერ შე-

³ «Литературная газета», № 69, 12 июня 1969 г.

⁴ ქართული საბჭოთა მწერლობის საკითხები, თბილისი, 1967, გვ. 226.

¹ «Литературная газета», № 105, 4 сентября 1965 г.

² «Литературная газета», 1959, 7 января, № 8, «Сердца нести высоко».

რეზა მისხალიძე
თანამედროვე პოემის ზოგიერთი მანერული
თავისებურება

თანმებულან ასეთ, ერთი შეხედვით, ელემენტარულ საკითხებზე — პოემა ლიტერატურული ჟანრია და ლიტერატურული სახე? — კითხულობენ ისინი. ერთნი! მოითხოვენ რომ პოემას ეწოდოს ლიტერატურული სახე, ხოლო მის ნაირგვარობას (ისტორიული პოემა, რომანტიკული პოემა, რეალისტური პოემა და ა. შ.) პოემის ჟანრები, მაშინ რაღა ვუწოდოთ ლიტერატურის გვარებს. — ეპოსს, ლირიკას და დრამას, რომლებშიც პოემა ჟანრის სახითაა შესული? ხომ არ მივიღებთ ჟანრის ჟანრს? მე ვფიქრობ, პოემა ლიტერატურული ჟანრია, ხოლო ისტორიულ, რომანტიკულ თუ რეალისტურ პოემებს უბრალოდ პოემის ტიპები¹ დავარქვით.

¹ Соколов А. Очерки по истории русской поэмы XVIII и первой половины XIX века, М., изд. Московского университета, 1955 г.

2 პოემის ჟანრულ-სტილისტური შესწავლის და მისი განვითარების ისტორიის გათვალისწინების შემდეგ, ვფიქრობ, მკითხველს გულუბრყვოდ მოეჩვენება პოემის ასეთი კლასიფიკაცია: კლასიკური ეპოპეა, რომანტიკული ეპოპეა, რომანტიკული პოემა, რეალისტური პოემა (ა. სოკოლოვი) რომანი ლექსად, ამბავი ლექსად, თხრობითი პოემა (ი. მეშკოვი). ასევე გულუბრყვილია პოემის დაყოფა ძველ და ახალ პოემად.

პოემის შესახებ ამ პატარა სტატიიდან მიგვიჩვენებს ნების გაკეთება მკითხველისათვის მიგვიჩვენებს.

ღმერთმა იცოდეს, მიზნად არ დავისახავს პოემის გარშემო ძველი კამათის გაცოცხლებას. ამ უძველესი და ურთულესი ჟანრის შესახებ ჩვენი მოსაზრება გამოვთქვით მხოლოდ.

ლიტერატურის არცერთ ჟანრს არ გამოუწვევია უკანასკნელ ხანებში ამდენი აზრთა სხვადასხვაობა, რამდენიც პოემაში გამოიწვია და იქნებ იმიტომაც, რომ პოემას ყველაზე მატად შეეხო ცვალებადობის „მსახვრალი ხელი“. საუკუნეთა განმავლობაში უძველეს ჟანრთა უმეტესობა უცვლელი დარჩა (იგავ-არაკი, ტრაგედია, კომედია), პოემაში კი სახე იცვალა...

საჭიროდ ვცანით ამ საუბრის დაწყება დღეს, როცა ქართული საბჭოთა პოემა კარგა ხანია ჩიხიდან გამოვიდა და უკვე თამამად შეგვიძლია ლაპარაკი მის ჟანრულ სახესა თუ განვითარების ტენდენციებზე.

ამ სტრიქონების ავტორს მიაჩნია რომ:

თანამედროვე პოემა არავითარ შემთხვევაში არ არის გალექსილი რომანი ან გალექსილი მოთხრობა. იგი უპირველეს ყოვლისა, პოეტური ნაწარმოებია (პოეტურის ვიწრო, ლიტერატურული მნიშვნელობით).

P. S. ყოველგვარ დასკვნას პრეტენზიული სახე აქვს, ეგარშობთ ამ სენს ვერც ჩვენი დასკვნა გაექცა. ამიტომ მხოლოდ დასკვნების წაკითხვის მოყვარულ მკითხველს ავტორი მოკრძალებით თხოვს მთელი სტატიის წაკითხვას.

ირაკლი ყიფშიძე

„მეცხაბუკი“

წლიდან წლამდე მტკიცდება თბილისში ქანდაკებების დაღმის ტრადიცია. ქალაქის მოედნებსა და თვალსაჩინო ადგილებზე დაიდგა სხვადასხვა თაობების ოსტატთა საუკეთესო ნაწარმოებები. მათი თემატიკური დიპაზონი საკმაოდ ფართო და მრავალფეროვანია. ყოველი ქანდაკება თანამედროვე ქართული ხელოვნების განვითარების ამა თუ იმ ეტაპს მიეკუთვნება და, რასაკვირველია, შესაბამისი პერიოდის ქართული ქანდაკების დონის მაჩვენებელია.

არც თუ ისე დიდი ხანია, რაც სპორტის სასახლესთან დაიდგა ასალი ქანდაკება, ჯუნა მიქატაძის „მეცხაბუკი“. თვით თემა შიშველი სხეულისა სრულიად ახალია თბილისში დადგმულ ქანდაკებათა წრისათვის და, თუნდაც უკვე ამიტომ, ახალგაზრდა მოქანდაკის ნაწარმოები ერთ-ერთ ყველაზე საყურადღებო მოვლენად იქცა.

ქანდაკებისათვის განკუთვნილი მოედნის გარშემო ჭარბადაა განსხვავებული პროპორციებისა და სხვადასხვა არქიტექტურული სტილის შენობები. ამ გარემოებამ, ბუნებრივად, რთული და, ამავე დროს, საინტერესო ამოცანა დაუსახა მხატვარს. დაძაბულმა ძიებამ მოქანდაკე მიიყვანა საბოლოო და, როგორც ჩანს, ყველაზე გონივრულ გადაწყვეტამდე. ქუჩისაგან მიმართული ფასადის წინ აღმართული ქანდაკებათა თითქმის თანაბრად დაშორებული როგორც ქუჩას, ისე შენობასაც. 'საკმაოდ დიდი ზომის ქანდაკებისათვის' ზუსტად მონახული დაბალი პოსტამენტი ქმნის მისაბერებელ რაკურსს ფიგურის სივრცეში წაკითხვისათვის. ქანდაკება სასახლის ფასადის მარცხენა კიდემდეა გატანილი, ეს არის მიზანდასახული კომპოზიციური ხერხი, ნაკარნახევი თვით ფიგურის სილუეტით. ადგილის ამგვარად შერჩევამ განაპირობა ის, რომ ქანდაკებამ დისონანსი კი არ შეიტანა სასახლის ფასადის კომპოზიციაში, არამედ იმპულსიც კი მისცა თაღების სა-

ზობრივი რიტმის აღქმას. და თუ სწორად არქიტექტურულ ფონზე ქანდაკების დადგმას თან სდევს არქიტექტურისა და თვით ქანდაკების შეუსაბამობისობის საფრთხე, ამ შემთხვევაში საქმე გვაქვს დახვეწილ სივრცობრივ კომპოზიციასთან, რომლის შემადგენელ კომპონენტთა უთიერთდამოკიდებულება ღრმადაა გააზრებული და ორგანიზებული. შენობა, ქანდაკება და შენობისწინა არე ქმნის პარამონიულ ანსამბლს, რაც, უდავოდ, მოქანდაკისა და არქიტექტორის ერთობლივი მიღწევაა.

როგორც ზემოთ აღინიშნა, თბილისში შიშველი ფიგურა პირველად დაიდგა. ეს თემა ოდითგანვე თან სდევს ხელოვნებას. წარსულმა საუკუნეებმა შემოგვინახეს შიშველი სხეულის ქანდაკებაში გადმოცემის მრავალი ეტალონი. ძნელია ხელი მოკიდო თემას, რომლის გადაწყვეტა დღეისათვის მიუწვდომელ დონეზე აიყვანეს ძველმა ბერძნებმა და ბევრად გვიან კი რენესანსის დიდოსტატებმა, და თუ ჯუნა მიქატაძემ მიმართა ამ მრავალჯერ. გადამუშავებულ, ამავე დროს ამოუწურავსა და სირთულეებით სავსე თემას, მას ქმნის ამის უფლება. ჯერ კიდევ შემოქმედებითი გზის დასაწყისში მხატვარმა მიზნად დაისახა სრულყოფილი სხეულის სილამაზის ქანდაკებით გადმოცემა. პირველ სერიოზულ განაცხადშივე უდავო იყო მიქატაძის უნარი შეექმნა კლასიკურად დახვეწილი ქანდაკება. ამასთანავე, უკვე ამ პირველ შიშველ ფიგურაში თავი იჩინა ნაციონალური ხასიათის გადმოცემის ცდა.

მას შემდეგ გადის რამდენიმე წელი. ჯუნა მიქატაძის ოსტატობა იზრდება და იხვეწება, მხატვრული აზროვნება სულ უფრო ღრმა და საინტერესო ხდება. ამ პროცესის ლოგიკური შედეგია „მეცხაბუკი“.

ჯუნა მიქატაძის „მეცხაბუკი“ არის კეთილშობილი გარეგნობის ვაჟკაცი თანაბრად განვითარებული, მოყვანილი სხეულთ. მისი პოზა უშუალო და, ამა-

ვე დროს, გრაციოზულია. სხეულის სიმიშიმე მარცხენა ფეხზეა გადატანილი, მარჯვენა, მუხლში მოხრილი ფეხი კი თავისუფლად დგას. ზედატანი მოხდენილ მოძრაობაში ოდნავაა გადახრილი უკან, ხელებში, გაშლილ მხრებსა და გამომწვევად დაძაბულ მეგრდში იგრძნობა შეკავებული ძალა. დაკუნთულ სხეულს აგვირგვინებს ლამაზად მოღერებული ძარღვიანი კისერი და ჯიშინი თავი. თხელი ჰირისაზე ნატიფი ნაკვეთებით მიმართულია წინ წამოწეული მარცხენა ხელისაკენ, რომელშიც ჭაბუკს უპყრია მცირე დიამეტრის დისკო.

ფიგურის სილუეტი მეტად მეტყველი და პლასტიურია, მაგრამ, მიქატაძის ქანდაკების მთავარი გამოშასხველი ძალა მის უდავო სკულპტურულობაშია. ჯუნა მიქატაძეს უყვარს და ესმის სხეულის ბუნება, მხატვრის უპირველესი მიზანია იპოვოს და გადმოცეს სიმართლე სხეულის სილამაზისა, მისი პარმონია. მხატვრისათვის უცხოა სტილიზაციის თვითმიზანი, ყალბი ეფექტი. მისი შემოქმედება გამოირჩევა ყოველგვარ შემთხვევითობას. ქანდაკებაში ყველაფერი, დაწყებული პროპორციებით, პოზით და დამთავრებული თვითველი ნაკეთის ფორმით, სერიოზულადაა გააზრებული და დადგენილი. მიქატაძე საგულდაგულოდ ძერწავს თვითველ კუნთს, მის მიერ გამოძერწილი მოცულობა სავესა და მკერდით.

ოსტატობის მაღალი დონე საშუალებას აძლევს მოქანდაკეს ანატომიის პარმონიის დაურღვევლად აქცენტირება გაუკეთოს სხეულის ამა თუ იმ ნაკვთს, ამით გაამძაფროს მისი აღქმის მომენტი, მიაღწიოს ცალკეულ დეტალთა დიდ გამომსახველ ძალას. სწორედ ამგვარადაა აქცენტირებული მეგრდი, კისერი, ხელის მტევნები. ამასთანავე, არც ერთი აქცენტი არ არღვევს ფიგურის სკულპტურულ მთლიანობას, მკერდით, არტისტულად მოდელირებული მოცულობა უწყვეტად გადადის ერთი ნაკვთიდან მეორეში.

შეუძლებელია ქანდაკების სრულად აღქმა მხოლოდ

ერთი წერტილიდან. თვით ქანდაკება არ იძლევა ნებას, პირიქით, თითქოსდა აიძულებს მაჭრებელს გარს შემოუაროს მას, თვალი ადევნოს სილუეტის ცვლას, ფორმათა დინებას. ქანდაკება მეტყველია ყოველი მხრიდან, ყოველი რაკურსიდან. სწორედ ეს არის სივრცეში დადგმული ქანდაკების უდიდესი მხატვრული ღირსება.

მიქატაძის ამოცანა არ შემოიფარგლება მხოლოდ წმინდა პლასტიკის ძიებებით, იგი მიზნად ისახავს, პლასტიკითვე გადმოსცეს ჭაბუკის შინაგანი ბუნება. „მზეჭაბუკი“ არ აღიქმება როგორც მხოლოდ ლამაზი სხეულის ქანდაკება. მიქატაძის გმირს აქვს საკუთარი სახე, ხასიათი. ჭაბუკი სავესა დაუკუნებელი ენერგიით, მისი დგომა არაა საბოლოო პოზა, ეს მხოლოდ წამიერი შეჩერებაა, იგი მზადაა განაგრძოს მოძრაობა სხარტად, თავმოწმონდ. დაძაბული კისერი, მოხდენილად მოხრილი თავი. მხრებისა და ხელების შეყოვნებული მოძრაობა, შემართული პოზა თითქოსდა ანარეკლია ფერხულის თავშეკავებული და თან მძაფრი რიტმისა. არა ზედაპირული, თხრობითი მომენტების მეშვეობით, არამედ ფიზიკური სრულყოფისა და ნაკიონალური საწყისის პლასტიკურად გადმოცემით ქმნის მოქანდაკე ქართველი ჭაბუკის სახეს.

წერილის დასაწყისში ნათქვამი იყო, რომ მიქატაძის ახალი ნაწარმოები საინტერესო მოვლენად უნდა ჩაითვალოს თუნდაც უკვე იმიტომ, რომ ეს არის პირველი შიშველი ფიგურა, დადგმული თბილისში. თამამად შეიძლება ითქვას, რომ „მზეჭაბუკი“ თვალსაჩინო მოვლენაა უპირველეს ყოვლისა იმიტომ, რომ ამ ქანდაკებაში მაღალი პროფესიული ოსტატობით, თამამად, არტისტულადაა გადაწყვეტილი მთელი რიგი მეტად რთული და სერიოზული მხატვრული ამოცანებისა, და თუ ყოველი ნაწარმოები მაინშნებელია შესაბამისი პერიოდის ხელოვნების მიღწევათა დონისა, მით უფრო სასიხარულოა ჯუნა მიქატაძის გამარჯვება: ეს ზომ თანამედროვე ქართული ქანდაკების გამარჯვებაა.

მსხვირან

არაბეთის ბაერტიანეზული რესპუბლიკა

„ილიადას“ ახალი
არაბული თარგმანი

1904 წელს პირველად გა-
მოიცა ჰომეროსის — „ილია-
დას“ არაბული თარგმანი. იგი
ეკუთვნოდა ცნობილ მეცნიერ-
სა და პოლიტიკურ მოღვაწეს
სულეიმან ალ-ბუსტანის. ამ
თარგმანზე ბუსტანი 17 წელი
მუშაობდა.

ამჟამად არაბულ ენაზე გა-
მოვიდა „ილიადას“ ახალი თა-
რგმანი, რომელიც შესრულე-
ბულია აწ განხვეწებული ეგვი-
პტელი პოეტის ღარიბი ჰაშბას
მიერ.

ამ თარგმანში ჰაშბა შეეცა-
და ჰომეროსის უფრო მეტად
გასაგები გაეხადა არაბი მკით-
ხელისათვის და კიდევაც მია-
ღწია მიზანს.

„ძველი ბერძნული თქმულე-
ბები სწრაფად შეიჭრა ჩვენს
გულეებში და ღებენდარულ სა-
მყაროში ჩაგვასება, შეგვაყუ-
რა იგი“ — წერდა გაზეთი
„ალ-მუსაფარი“.

არაბიტინა

„კონდორის“ პრემია

არგენტინის ქალაქ მარ-დელ-
პლატაში ჩატარდა X საერთა-
შორისო კინოფესტივალი. ფე-
სტივალის მთავარი პრემია
„დიდი კონდორი“ მიენიჭა
ბრაზილიურ ფილმს „მაკუნა-
იმა“. „კონდორის“ პრემია ერ-
თსულოვნად მიენიჭა საბჭოთა
მხატვრულ ფილმს „არ დიდა-

რდო“ — ჰუმანიზმისა და იუ-
მორისტის. — წერია უიურის
გადაწყვეტილებაში. გაზეთ
„პრენსის“ ერთმა კორესპონ-
დენტმა „არ დიდარდო“ დაა-
სახელა ფესტივალის ერთ-ერთ
საუკეთესო ფილმად, აღნიშნა
ფილმში მონაწილე მსახიობე-
ბის ბრწყინვალე თამაში.

საუკეთესო სცენარისტის
პრემია მიენიჭა პოლონურ
ფილმს „კრისტალის სტრუქ-
ტურა“, რეჟისურისათვის — ამე-
რიკის შეერთებული შტატების
ფილმს „უკანასკნელი ჯაფხუ-
ლი“. მაყურებელთა ინტერესი
გამოიწვია პოლონურმა, რუ-
მინულმა, ჩეხურმა, უნგრულ-
მა, იუგოსლავურმა ფილმებმა.

ესპანეთი

„ტარმენი“
ბარდემის ახალი
ფილმი

ესპანელი კინორეჟისორი
ხუან ანტონიო ბარდემი საბ-
ჭოთა მაყურებლისათვის ცნო-
ბილია ორი ფილმით: „მთავარი
ქუჩა“ და „ველოსიპედისტის
სიკვდილი“. ამჟამად ბარდემი
მუშაობს ახალ ფილმზე —
„კარმენი“ — პროსპერ მერი-
მეს ახვე სახელწოდების ნა-
წარმოების მიხედვით.

ბარდემის კარმენი თანამედ-
როვე გოგონაა, რომელიც თუ-
თუნის ქარხანაში კი არ მუშა-
ობს, არამედ ცხოვრობს მად-
რიდის მახლობელ სოფელში
და საღამოობით ქალაქში სა-
შოვარზე ჩამოდის ხოლმე. კა-
რმენი ქალაქში ხვდება პო-
ლიციელ ხოსეს.

გაზეთ „პუებლოში“ ბარ-

დემი წერდა — „ფილმი გვი-
ამბობს იმ გრძნობაზე, რო-
მელიც ანადგურებს აღაში-
ანს. ფილმს საუფუძვლად
უდევს წმინდა ჯნეობრივი
კონფლიქტი“.

პიკასოს საჩუქარი

პაბლო პიკასომ გადაწყვიტა
ბარსელონის მუზეუმს „ბერე-
ნგერ დე აგილარს“ აჩუქოს.
800-ზე მეტი ნამუშევარი.
როგორც გაზეთების მიმომხი-
ლველები იტყობინებინ, ასე-
თი იშვიათი სიმდიდრის შე-
ძენის შემდეგ „ბერენგერ დე
აგილარი“ მსოფლიოში პი-
კასოს ნამუშევრების უმდიდ-
რესი მფლობელი იქნება. „ნიუ-
იურკ ტაიმის“ ცნობით, პა-
რსელონის მუზეუმის საჩუქ-
რებში შევა მხატვრის ადრი-
ნდელი ნამუშევრები, რომ-
ლებიც მიეკუთვნება „ესპანე-
თის“ პერიოდს. მათ შორის
უველაზე მნიშვნელოვანია
„პირველი ზიარება“ და „მეც-
ნიერება და გულმორწყალება“.

„მოლაპარაკე“
საბჭოში მანქანა

როგორც იუნესკოს ახალი
ამბების ბიულეტენი იტყო-
ბინება, იტალიელმა პროფე-
სორმა ჯ. დეზიანიშემ შექმნა
„მოლაპარაკე“ საბჭოში მან-
ქანის მოდელი. მანქანა შეუ-
ცდომლად წაიკითხავს ნების-
მიერ ტექსტს, გადაბეჭდავს
მას და ხმაშემაღლა გადმოცემს.
აპარატი მოცულობით არ აღე-
მატება ჩვეულებრივ საბჭო-
მანქანას. იგი განსაკუთრე-
ბით დაეხმარება სამედიცინო
დარგის მუშაკებს. სასწრა-

ფოდ გადაბეჭდვას და წაიკითხავს ავადმყოფის ისტორიას, ელექტროკარდიოგრაფიას. აპარატი გამოიყენება აგრეთვე ტელეგრაფების მისაღებად და გადასაცემად.

იტალია

სპეციალისტების გადმოცემით, ვენეცია უოველწლიურად კარგავს უძვირფასესი ნახატებისა და ქანდაკებების თითქმის ერთ მეექვსედს. დღეისათვის შედგენილია იმ ნამუშევრების სია, რომლებიც სასწრაფო აღგენას საჭიროებს. წინასწარი დანაგარიშებით გამოირკვა, რომ სიაში შეტანილი 16.000 ნაწარმოების რესტავრაციას 10 წელი და 58 მილიარდი ლირა (1000 ლირი = 1 მან. 48 კაპ.) დასჭირდება.

სარესტავრაციო სამუშაოების ცენტრი მოეწყო ძველებურ ვენეციურ ეკლესია „სან გრეგორიოში“, რომელსაც ქალაქის მოსახლეობამ „სურათების მოსპობილი“ შეარქვა. აღსადგენი ქანდაკებებია და ნახატების უმრავლესობა ადგილზე შეკეთებას მოი-

თხოვს. სან პანტალონეს ეკლესიაში უკვე დაიწყო 1680-1704 წლებში ჯოვანი ანტონიო ფუმინის მიერ შექმნილი ნაწარმოების რესტავრაცია, რომელიც უდიდესია მსოფლიოში. ეს ნაწარმოები 44 უზარმაზარი ტილოა, მიზაგრებულია ქერზე და 12.000 კვადრატული მეტრი ფართობი უკავია. დიდი დრო, მონღომება და მუშაობაა საჭირო, რათა არ დაიღუპოს ძვირფასი განძი.

საზრანგეთი

ალექსანდრე
მაკედონელის
თანამოღი

შორეულ წარსულში კვიპროსის სანაპიროზე დიდი ქარიშხალი ამოვარდა და შთანთქა ბერძნული სავაჭრო ხომალდი. მრავალი საუკუნე გავიდა მას შემდეგ და ხომალდის დაღუპვის მიზეზი არავინ იცოდა.

1968 წელს პენსილვანიის უნივერსიტეტის ექსპედიციის ერთ-ერთმა წევრმა გადაწყვიტა კვიპროსზე გამგზავრებულიყო, რათა ღრუბლებზე მონადირე ბერძენი მყვინთავე-

ბისაგან არქეოლოგებისათვის საინტერესო რამ უნდა გამოეჩინა. ერთმა მყვინთავმა აჩვენა ზღვას ფსკერიდან ამოტანილი უძველესი დროის კასრები. ეს დამადასტურებელი იყო იმისა, რომ ახლო-მიახლო დაღუპული ხომალდი უნდა ყოფილიყო.

როგორც ექსპერტმა დაადგინა, კასრები დაეშალებინათ როდოსის კუნძულზე IV ს-ში ჩვენს წელთაღრიცხვამდე.

წყალქვეშა ექსპედიციის წევრებმა საკუთარი თვალით იხილეს შორეული საუკუნის ცოცხალი მოწმე, რომელსაც შენარჩუნებული ჰქონდა პირვანდელი სახე.

ხომალდმა და მასზე ნაპოვნმა ნივთებმა საშუალება მისცა არქეოლოგებს დაეზუსტებინათ დაღუპული ხომალდის ისტორია, აღედგინათ ორი ათასი წლის წინანდელი ამბავი. როგორც გამოირკვა, ძიარი მთლიანად ჰქონდა დახრახტული და ხომალდმა ვეღარ გაუძლო ოკეანის ძლიერ ქარიშხალს.

ამჟამად ხომალდი მთლიანად აღდგენილია და მისი საგარო გამოფენა უახლოეს სანში მოეწყობა კვიპროსის უნივერსიტეტში.

ფურცალი გაფორმა დ. ერისთავმა.

გეგმიური ხელმძღვანელი ნ. აბდუშელიშვილი.

რედაქციის მისამართი: თბილისი, პლენარის პროსპ. № 91.

ტელეფონები რედაქტორის — 95-08-75, პრ. მდივნის — 95-08-86. განყოფილებების: პოეზიის კრიტიკისა და ბიბლიოგრაფიის — 95-08-85, პროზის, კულტურისა და ხელოვნების — 95-08-86

გადაეცა ასაწყობად 11/VI-70 წ., ხელმოწერილია დასაბეჭდად 24/VII-70 წ., ქალაქის ფორმატი 70×108¹/₁₆. ფიზიკური ნაბეჭდი ფურცელი 10. პირობითი ნაბეჭდი ფურცელი 14. შეკვ. № 1863.

უე 02127.

ტირაჟი 20.800.

საქ. კვ. ც-ის გამომცემლობის სტამბა, თბილისი, ლენინის ქ. № 14,

Типография изд-ства ЦК КП Грузии, Тбилиси, ул. Ленина № 14

3360 60 333.

899 999
0101000-11
202-20101030

ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ЛИТЕРАТУРНО-
ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ЖУРНАЛ

«ЦИСКАРИ»

ИЗДАТЕЛЬСТВО
ЦК КП ГРУЗИИ
ИНДЕКС 76236